Preot Ioan Sorin Usca

Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți

5. Deuteronomul

Comentarii la Cartea Deuteronom

Introducere

Deuteronomul este cea de-a cincea carte a lui Moise, sau a *Pentateuhului*. *Septuaginta* numeşte cartea **Devteronómion**[1] (= repetarea Legii; a doua Lege), având în vedere conținutul, dar şi locul de la 17, 18, unde textul ebraic vorbeşte despre *copia Legii* – **mişneh hattorah hatto'th**: *o copie a acestei legi*. *Vulgata* numeşte cartea **Liber Deuteronomii**, indicând şi denumirea ebraică: **Helleaddabarim**. Literatura rabinică numeşte cartea **Mişne hatora** (repetarea Legii), dar *Biblia Hebraica* o numeşte după cuvintele începătoare: **Elle haddebarim**[2] (= iată cuvintele).

Deuteronomul cuprinde trei cuvântări ale lui Moise, urmate de un adaos istoric. Moise repetă Legea descoperită pe Muntele Sinai, completând-o cu noi prevederi şi explicații, în preajma cuceririi Canaanului de către Israel. „Reluarea acestor legi în *Deuteronom* nu este o simplă repetare, ci o completare cu noi dispoziții şi, în bună măsură, o perfecționare a lor. […] Ceea ce caracterizează aceste legi în ansamblul lor este umanismul şi spiritul de toleranță care transpare din felul cum sunt formulate, prin ele urmărindu-se atenuarea dreptului ce se baza pe obiceiul pământului. Înrudirea lor cu legi similare existente la alte popoare nu poate surprinde, dacă luăm în considerare faptul că poporul evreu, cu toată poziția sa singulară de popor ales, a trăit totuşi într-un context geografic, istoric şi cultural care l-a marcat în chip inevitabil"[3].

În preajma cuceririi Canaanului, Moise repetă Legea descoperită pe Muntele Sinai, pentru o generație nouă, cei ieşiți ca adulți din Egipt fiind morți la acea dată. Totodată, Legea e explicată, dar şi adaptată noilor condiții ce vor urma cuceririi Canaanului, când evreii vor trece la o viață sedentară, dar se vor şi confrunta cu numeroase popoare idolatre. În ce ne priveşte, vom urmări şi aici în mod predilect tâlcuirile mistice ale Sfinților Părinți, precizările istorice, geografice sau filologice fiind cât mai succinte.

[1] **Δευτρονόμιον**
[2] אלה הדברים
[3] AB, p. 162

Comentarii

CAPITOLUL 1 – *Binefacerile lui Dumnezeu; nemulțumirea poporului.*

1: **Iată cuvintele pe care le-a grăit Moise către-ntregul Israel, dincolo de Iordan, în pustiul Arabah, din fața Şufei, între Paran, Tofel, Laban, Haşerot şi Di-Zahab,**

„*Întregul Israel* sau *tot Israelul* semnifică, de obicei, adunarea tuturor *fiilor lui Israel* (v. 3) într-un anume loc spre a li se citi, periodic, legea dată de Domnul prin Moise”[4]. *Întregul Israel* „este o expresie tehnică specifică Deuteronomului; expresia curentă în celelalte cărți este *fiii lui Israel.* Referindu-se la unitatea poporului ales, ca partener al legământului cu Dumnezeu (indicată în Levitic 4,13. 14. 15. 21 prin **συναγωγή** şi în Deuteronom 23, 2. 3 şi 31, 10 prin **εκκλησία**), termenul îngăduie o pendulare între singular şi plural, între *tu* şi *voi*”[5].

2: **cale de unsprezece zile de la Horeb, în drumul de la Muntele Seir, către Cadeş-Barnea.**

3: **Fost-a că-n anul al patruzecilea, luna a unsprezecea, în ziua cea dintâi a acestei luni a grăit Moise către toți fiii lui Israel după toate câte-i poruncise Domnul pentru ei.**

4: **Aceasta, după ce-l bătuse pe Sihon, regele Amoreilor, care locuia în Heşbon, şi pe Og, regele Vasanului, care locuia în Aştarot şi în Edreea.**

5: **Acolo, dincolo de Iordan, în ținutul Moabului, acolo a-nceput Moise să-nfățişeze limpede această Lege zicând:**

Cu versetul următor începe prima cuvântare a lui Moise. „Primele 5 versete ale acestui capitol fixează cadrul spațial şi temporal în care Moise a ținut prima sa cuvântare (1, 6 - 4, 40), ce rezumă istoria Israelului de la plecarea din Sinai şi sosirea la Pisga, lângă Iordan, urmată de îndemnul de a respecta îndatoririle legământului sfânt dintre Iahve şi poporul israelit. Sintagma *tot Israelul* încadrează întreaga carte a *Deuteronomului*, fiind un termen de adresare către întreaga comunitate a celor cu credința în Iahve”[6].

Chiar dacă toponimele cuprinse aici s-ar preta cu greu la o tâlcuire mistică, nu va fi cu totul lipsită de folos traducerea lor; desigur, vom recurge doar la sensul ce ni s-a părut a fi cel mai potrivit aici, cu precizarea că înțelesul unor denumiri este doar unul probabil. Moise a grăit dincolo de *Iordan* (= râul care curge în adâncime), în pustiul *Arabah* (= pustie), având în față *Şufa* (= vifor; Marea Roşie), între *Paran* (= plin de peşteri), *Tofel* (= var), *Laban* (= alb), *Haşerot* (= bogăție) şi *Di-Zahab* (= bogat în aur), cale de 11 zile de la *Horeb* (= secetă; pustie), în drumul de la *Seir* (= acoperit cu mărăcini) către *Cadeş-Barnea* (= deşert consacrat). Israel învinsese pe *Sihon* (= distrugător), regele *Amoreilor* (= munteni), care locuia în *Heşbon* (= socoteală), şi pe *Og* (= uriaş), regele *Vasanului* (= țară întinsă), care locuia în *Aştarot* (= bogăție; idoli) şi în *Edrei* (= puternic). Apoi Israel a ajuns dincolo de Iordan, în ținutul *Moabului* (= provenit de la un tată).

„Regatul lui Sihon se întindea la est de Marea Moartă şi de cursul inferior al Iordanului. Aşezarea Heşbon, care dădea şi numele ținutului respectiv, era situată la aproximativ 20 km sud-vest de actualul Amman”[7]. „Regatul Basus (Vasan) cuprindea regiunea la nord de Heşbon. Era situat, de asemenea, la est de Iordan şi de Lacul Ghenizaret”[8].

Moise a cuvântat în luna Şebat (ianuarie – februarie), cea de-a 11-a a anului religios evreiesc, într-al 40-lea an de la ieşirea din Egipt. Acum a *înfățişat limpede* Legea: „Verbul

---

[4] BBVA, p. 200
[5] SEP 1, p. 533
[6] *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688,* pars V, *Deuteronomium*, (în continuare, abreviat: DEUT), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 1997, p. 219
[7] DEUT, p. 219
[8] DEUT, p. 219

diasaféo, folosit numai aici în Vechiul Testament, înseamnă a face lumină într-o chestiune oarecare, a face pe cineva să vadă limpede, a da cuiva instrucțiuni precise. Aşadar, Legea de pe Sinai este reluată şi completată într-o amplă expunere care cuprinde nu numai texte de lege propriu-zisă, ci şi o seamă de clarificări asupră-le"[9].

6: „**Domnul Dumnezeul nostru ne-a grăit nouă pe Horeb şi a zis: - Destul ați locuit în muntele acesta!**

„Este semnificativ faptul că această prezentare istorică nu începe cu exodul din Egipt, ci cu plecarea de pe muntele sfânt Horeb, astfel încât legământul cu Dumnezeu şi țara făgăduinței se află într-o strânsă corelare"[10].

7: **Întoarceți-vă şi porniți la drum; duceți-vă în muntele Amoreilor şi la toți vecinii lor: în Araba, în Munte, în Țara-de-Jos, în Negheb pe malurile mării, în ținutul Canaaneenilor şi-n preajma Libanului pân-la râul cel mare al Eufratului.**

„Araba (sau Arabah): cu acest nume e desemnată valea Iordanului de lângă țărmul nordic al Mării Moarte"[11]. „Țara-de-Jos: zona deluroasă dintre Munte (centrul muntos al Palestinei) şi țărmul Mediteranei"[12]. „Negheb: partea de sud a Palestinei, desemnată uneori prin *câmpie*, *ținutul pustiu* sau *miazăziua*"[13].

8: **Iată, datu-v-am țara pe mână: intrați într-însa şi luați în stăpânire pământul pe care Domnul li S-a jurat părinților voştri, lui Avraam şi lui Isaac şi lui Iacob, să li-l dea, lor şi urmaşilor lor de după ei.**

Făgăduința făcută lui Avraam (Facerea 15, 18) e pe punctul de a se împlini. Totuşi, israeliții vor ajunge abia treptat să stăpânească întreg teritoriul indicat, aceasta realizându-se în vremea domniei regelui David.

9: **În vremea aceea v-am zis: Nu pot să vă duc singur.**

10: **Domnul, Dumnezeul vostru, v-a înmulțit şi iată-vă astăzi numeroşi ca stelele cerului.**

11: **Domnul, Dumnezeul părinților voştri, să vă înmulțească de o mie de ori mai mult decât sunteți acum şi să vă binecuvinteze după cum v-a grăit!**

12: **Cum voi putea eu de unul singur să vă port durerea şi povara şi neînțelegerile dintre voi?**

13: **Alegeți-vă dintre voi bărbați înțelepți, pricepuți şi încercați, pentru fiecare din semințiile voastre, şi-i voi pune căpetenii peste voi.**

„În Ieşirea 18, 13-23 Iothor [Ietro] este cel care îl sfătuieşte pe Moise să pună căpetenii peste popor. ♦ *bărbați înțelepți*: termenul grecesc **σοφός** acoperă înțelesul de *înțelepciune aplicată, practică* al ebraicului **hakham**"[14]

14: **Atunci mi-ați răspuns zicând: Bun lucru este ce-ai zis tu să facem!**

15: **Şi am luat dintre voi bărbați înțelepți, pricepuți şi încercați şi i-am pus peste voi: căpetenii peste mii, peste sute, peste cincizeci, peste zeci, şi condeieri judecătorilor voştri.**

„Condeieri (literal: *scribi*): grefieri pentru instanțele de judecată. Mențiune proprie Septuagintei"[15].

16: **Şi le-am poruncit atunci judecătorilor voştri zicând: Să ascultați ceea ce se**

[9] BBVA, p. 200
[10] DEUT, p. 219
[11] BBVA, p. 200
[12] BBVA, p. 200
[13] BBVA, p. 200
[14] SEP 1, p. 534
[15] BBVA, p. 200

întâmplă-n mijlocul fraților voştri şi să judecați drept între un om şi fratele lui şi străinul din casa lui.

17: **În judecată să nu cauți la fața omului: pe cel mic să-l judeci ca şi pe cel mare; de fața omului să nu te temi, căci judecata este a lui Dumnezeu. Iar dacă o pricină va fi prea grea pentru voi, o veți aduce la mine şi o voi asculta eu.**

„Philon aplică prescripția creării de către Dumnezeu a omului şi a universului (*Her*. 155-157)"[16]. Altfel zis, nedreptățind pe cineva, ofensăm pe Creatorul aceluia.

18: **La vremea aceea v-am dat porunci asupra a tot ceea ce trebuie să faceți.**

„Legislația mozaică este de la Dumnezeu şi aceasta o confirmă teocrația care intră în istoria poporului evreu după eliberarea sa, ori din robia egipteană. În această situație se impune organizarea lui după norme divine speciale, având în vedere alegerea şi pregătirea sa pentru împlinirea planului iconomiei divine. Vechile forme de organizare patriarhală sunt luate ca bază pentru constituirea şi administrarea statului israelit şi, totodată, completate cu noi prescripții legale prin care să fie asigurată dezvoltarea religios-morală şi socială a israeliților. În urma încheierii legământului pe Muntele Sinai, israeliții vor primi prin Moise legi prin care să fie reglementată viața lor religioasă şi civilă"[17].

19: **Şi dac-am plecat de la Horeb, am mers prin tot pustiul acesta mare şi înfricoşător pe care l-ați văzut, îndreptându-ne spre muntele Amoreilor, după cum ne poruncise nouă Domnul, Dumnezeul nostru, şi am ajuns la Cadeş-Barnea.**

20: **Atunci am zis către voi: Ați ajuns la muntele Amoreilor, pe care Domnul, Dumnezeul nostru, ni-l dă nouă.**

21: **Vedeți: Domnul, Dumnezeul vostru, v-a dat pe mână pământul (acesta); suiți-vă şi luați-l în stăpânire, după cum v-a spus vouă Domnul, Dumnezeul părinților voştri; nu vă temeți şi nici nu vă-nspăimântați!**

22: **Iar voi ați venit cu toții la mine şi ați zis: Să trimitem câțiva oameni înaintea noastră: să iscodească ținutul şi să ne aducă ştiri despre drumul pe care să ne suim şi despre cetățile în care să intrăm.**

„Inițiativa de a trimite cercetaşi aparține poporului, şi nu lui Iahve, sugerând credința îndoielnică a lui Israel în asigurarea Domnului de a le oferi țara făgăduită. Această atitudine ezitantă a lui Israel, ca şi protestele sale din versetul 27, vor atrage după sine pedepsirea poporului: doar generația următoare, căreia nu i se putea imputa neîncrederea părinților, va ajunge în țara făgăduită"[18].

23: **Mie mi-a plăcut cuvântul acesta şi am luat dintre voi doisprezece bărbați, câte unul din fiecare seminție.**

24: **Aceştia s-au dus şi s-au suit în munte şi au ajuns până la valea Eşcol şi au iscodit-o.**

Valea Eşcol: „Septuaginta literal: *valea Strugurelui*. Ebraicul **eşkol** înseamnă *strugure*; ținut cu podgorii, nu departe de Hebron"[19].

25: **Au luat din roadele pământului şi ni le-au pus nouă înainte zicând: Bun e pământul pe care ni-l dă nouă Domnul, Dumnezeul nostru.**

26: **Voi însă n-ați vrut să vă suiți, ci v-ați împotrivit poruncii Domnului, Dumnezeului vostru.**

„Aici, ca şi în alte pasaje din Deuteronom (1, 43; 9, 23; 34, 5) textul grecesc are **ρημα**, *cuvânt* [la Anania: *poruncă*], acolo unde în Textul Masoretic este *gură*; pasajele pot sugera anti-antopomorfismul traducătorului sau reducerea unei metafore la înțelesul său simplu"[20].

---

[16] SEP 1, p. 535
[17] AB, p. 146
[18] DEUT, p. 220
[19] BBVA, p. 201
[20] SEP 1, p. 536

27: **Ați cârtit prin corturile voastre şi ați zis: Din ură-mpotriva noastră ne-a scos pe noi Domnul din țara Egiptului, ca să ne dea în mâinile Amoreilor şi să ne nimicească.**

„Prima apariție în Deuteronom a formulei *a scoate din țara Egiptului*. Menționată prima dată în Ieşirea 20, 2, ieşirea din Egipt este evenimentul fondator al istoriei lui Israel, la care poporul lui Dumnezeu va trebui să se refere neîncetat, întrucât îi datorează identitatea şi originalitatea proprie. Tema va fi frecvent reluată în celelalte cărți biblice şi continuată în iudaism şi creştinism”[21].

28: **Unde să ne suim? Frații voştri v-au îngrozit inima zicând: Poporul acela-i mare şi numeros şi mai puternic decât noi; cetățile sunt mari şi zidite pân-la cer; chiar şi pe urmaşii lui Enac i-am văzut acolo.**

Enachiții (= uriaşi) „erau vechii locuitori ai Canaanului, îndeosebi de pe muntele Hebron, considerați a fi foarte înalți de statură. Ei sunt menționați şi în textele egiptene”[22].

De remarcat că Moise atribuie urmaşilor faptele săvârşite de părinți; e dovada unei indisolubile legături între generații: chiar dacă nu suntem pedepsiți pentru faptele strămoşilor, nu vom rămâne în afara urmărilor acelora de nu le vom îndrepta, ajutând, astfel, şi celor ce le-au săvârşit. Găsim aici, deşi învăluit, şi un argument în favoarea rugăciunilor pentru morți.

29: **Atunci v-am zis: Nu vă temeți de ei şi nici să vă speriați.**

30: **Domnul, Dumnezeul vostru, Cel Ce merge înaintea voastră, El împreună cu voi îi va birui, aşa cum întru toate v-a făcut El vouă în țara Egiptului**

Textul ebraic s-ar traduce prin: *El se va bate pentru voi*. „Începând cu versetul următor, autorul introduce pasaje în care pronumele personal referitor la Israeliți alternează între plural şi singular, uneori printr-o gramatică ciudată dar bine condusă, în interiorul aceleiaşi fraze. Teologic, aceasta înseamnă: 1) voi, fii ai lui Israel; 2) tu, Israele, ca popor ales şi unitar; 3) tu, israelitule, ca individ şi persoană. Relația omului cu Dumnezeu se consumă nu numai individual, ci şi în contextul neamului căruia îi aparține (ca şi, de altfel, în contextul întregii omeniri)”[23].

31: **precum şi-n pustiul acesta, în care ați văzut cum Domnul, Dumnezeul tău, te-a hrănit pe tine – aşa cum un om şi l-ar hrăni pe fiul său – de-a lungul drumului întreg pe care l-ați umblat până ce ați poposit în locul acesta.**

„La Părinți apare tema Dumnezeului-doică hrănitoare (cf. Atanasie, *Ep. Serap.* 4, 16; Macarie, *Hom.* 46, 3)”[24].

32: **Voi însă nici aşa nu L-ați crezut pe Domnul, Dumnezeul vostru,**

33: **Cel Ce-n drumul acesta vă merge-nainte să vă caute vouă loc de popas, cu foc îndrumându-vă noaptea spre a vă arăta calea pe care să mergeți, iar ziua cu nor.**

Dacă la *Ieşirea* (cap. 33), Domnul a amenințat poporul răzvrătit că va trimite un înger care să-l călăuzească, în urmă a condus El poporul, la insistențele lui Moise. „Deci cântându-se lui Dumnezeu, se arată că nu este înger, nici creatură, ci cântarea se aduce dumnezeirii Lui. Căci fiind Duhul în popor, Dumnezeu Însuşi era cu ei prin Fiul în Duhul”[25] . Ştim că Persoanele Sfintei Treimi sunt deoființă, dar locul scripturistic comentat cu greu ar putea fi adus drept argument în susținerea dogmei treimice. Intenția Sfântului Atanasie va fi fost aici mai degrabă aceea de a sublinia că Dumnezeu nu lasă unei creaturi conducerea poporului ales.

34: **Dar Domnul a auzit sunetul vorbelor voastre şi S-a mâniat şi S-a jurat zicând:**

S-a mâniat: „Părinții au încercat să interpreteze pasajul în sens neantropomorfic. Dumnezeu nu se poate mânia ca un om, El este impasibil, netulburat. *Mânia* lui este expresia justiției. Despre subiect: Philon, *Deus* 52; Irineu, *Adv. haer.* II, 13, 3; Origen, *Hom. Ez.* 10, 2;

[21] SEP 1, p. 536
[22] DEUT, p. 220
[23] BBVA, p. 201
[24] SEP 1, p. 536
[25] Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâia către Serapion*, XII

Hom. Num. 23, 2, […] Lactanțiu, *De ira Dei*, SC 289”[26].

35: **Nu, nici măcar unul dintre oamenii aceştia nu va vedea pământul cel bun pe care Eu M-am jurat să-l dau părinților lor,**

36: **în afară de Caleb, fiul lui Iefone; el îl va vedea, lui îi voi da pământul pe care s-a suit, lui şi fiilor săi, pentru că el întru toate I s-a supus Domnului.**

Istoria lui Caleb se află în capitolele 13-14 din Cartea Numerele.

37: **Din pricina voastră S-a mâniat şi pe mine Domnul şi a zis: Nici tu nu vei intra acolo!**

38: **Iosua, fiul lui Navi, cel ce-ți stă înainte, el va intra acolo; pe el să-l întăreşti, căci el îi va împărți lui Israel [pământul] prin sorți.**

„*Cel ce-ți stă înainte*: cel ce întotdeauna e gata să-ți primească poruncile. Menționat pentru prima oară în Ieşirea 17, 8-16 drept comandant de oaste, Iosua va deveni succesor al lui Moise la conducerea Israeliților şi va cuceri Canaanul”[27] . Despre împărțirea prin sorți a pământului s-a vorbit la Cartea Numerele 33, 54.

39: **Şi copiii voştri, despre care voi ziceați că vor fi de pradă, şi pruncii voştri care-n ceasul de față încă nu ştiu să aleagă-ntre bine şi rău, ei vor intra acolo; lor îl voi da şi ei îl vor moşteni…**

40: **Iar voi, întorcându-vă, v-ați aşezat tabăra în pustie, pe calea ce duce spre Marea Roşie.**

„Traducerile moderne folosesc imperativul sau conjunctivul prezent; poporul nu s-a întors în pustiu, ci doar i s-a poruncit să se întoarcă”[28].

41: **Şi mi-ați răspuns zicând: Păcătuit-am în fața Domnului, Dumnezeului nostru! Ne vom sui şi vom lupta întocmai cum ne-a poruncit Domnul, Dumnezeul nostru!… Şi dacă v-ați luat fiecare armele de luptă, v-ați adunat şi vă suiați la munte!**

42: **Dar Domnul mi-a zis: Spune-le: Nu vă suiți şi nu vă luptați, fiindcă Eu nu sunt cu voi; altfel, veți pieri în fața vrăjmaşilor voştri!**

43: **Şi eu v-am spus, dar voi nu m-ați ascultat, ci v-ați împotrivit poruncii Domnului şi cu semeție v-ați suit în munte.**

44: **Dar ieşindu-vă-nainte poporul amoreu care locuia în muntele acela, v-a pus pe fugă aşa cum fac albinele şi v-a măcelărit de la Seir până la Horma.**

45: **Atunci v-ați aşternut la pământ şi-ați plâns în fața Domnului, dar Domnul nu v-a ascultat glasul şi nu v-a luat în seamă.**

46: **Şi ați locuit în Cadeş zile multe, că multe au fost zilele cât ați şezut voi acolo.**

Odată căzuți, să nu ne încumetăm către cele ce sunt peste puterile noastre; de asemenea, să nu nesocotim sfatul păstorului sufletesc; iarăşi, căința să urmeze de îndată căderii, iar nu după o şi mai mare înfrângere: „căutând din pricina înaltei păreri despre noi ceva mai mare decât puterea noastră, (putem) să fim răniți de cei ce locuiesc încă în muntele contemplației noastre, ca Israel, despre care legea spune că, încumetându-se unii, s-au suit în munte şi a ieşit amoreul cel ce locuia în muntele acela şi i-a rănit pe ei”[29]. Iar *amoreu* este aici orice patimă ce, nedezrădăcinată fiind, nu ne va lăsa să suim la o stare superioară.

CAPITOLUL 2 – *Străbătând ținuturile Edomiților, Moabiților şi Amoniților. Înfrângerea regelui Sihon.*

[26] SEP 1, p. 537
[27] BBVA, p. 201
[28] DEUT, p. 221
[29] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 119

„Capitolele 2 şi 3 proiectează o imagine opusă celei precedente, caracterizată prin nesupunere şi eşec. Marşul lui Israel spre nord se aflã sub semnul reuşitei, fiind binecuvântat de Dumnezeu. In drumul său spre Iordan, Israel străbate cinci ținuturi, venind în contact cu popoarele respective: 2, 1-8 Edom, 2, 9-13 Moab, 2, 17-23, 37 Amon, 2, 24-36 Sihon, 3, 1-7 Og. Întâlnirile cu aceste popoare sunt concepute după o schemă care cuprinde cinci elemente: marşul lui Israel – porunca lui Iahve către Moise, conducătorul Israelului – descrierea popoarelor care au locuit înainte în aceste ținuturi – aprovizionarea poporului israelit pentru continuarea călătoriei – trecerea prin fiecare ținut, respectiv cucerirea ținutului amoriților. Traversarea paşnică a Edomului şi a Moabului (2, 1-13) este urmată de constatarea din 2, 14-16 că generația răzvrătită a israeliților s-a stins, îndeplinindu-se astfel jurământul lui Iahve din 1, 35. După parcurgerea ținutului Amon, urmează în 2, 26-3, 7 ciocnirile cu amoriții (de) sub conducerea lui Sihon şi Og, care sunt înfrânți. Destinul acestor popoare este proiectat din perspectiva legământului dintre Dumnezeu şi Israel: ele sunt nimicite dacă se opun trecerii lui Israel spre pământul făgăduit”[30]:

1: **Apoi, întorcându-ne noi, am pornit prin pustie spre Marea Roşie, după cum îmi grăise Domnul, şi timp de multe zile am mers împrejurul muntelui Seir.**

2: **Iar Domnul a zis către mine:**

3: **Ajunge de când umblați împrejurul acestui munte! Înturnați-vă dar spre miazănoapte!**

4: **Dă poruncă poporului şi zi: Voi acum veți trece prin hotarele fiilor lui Esau, frații voştri, care locuiesc în Seir; ei se vor înfricoşa de voi şi foarte se vor teme,**

„*Fiii* (sau *urmaşii*) *lui Esau*: Edomiții; descendenții fratelui lui Iacob, care se numea şi Edom (vezi Facerea 36, 1)”[31].

5: **dar voi să nu ridicați război împotrivă-le, pentru că din pământul lor nu vă voi da nici măcar o urmă de picior: muntele Seir l-am dat în stăpânirea fiilor lui Esau.**

6: **Mâncarea cu care vă hrăniți s-o cumpărați de la ei cu bani, şi tot pe bani să vă cumpărați de la ei apa pe care-o beți.**

7: **Căci Domnul, Dumnezeul nostru, te-a binecuvântat pe tine în tot lucrul mâinilor tale; El ştie cum ai străbătut câmpia aceasta întinsă şi-nfricoşătoare; iată, de-a lungul a patruzeci de ani Domnul Dumnezeul tău a fost cu tine şi n-ai dus lipsă de nimic.**

„În Deuteronom, cei patruzeci de ani apar ca o încercare la care Dumnezeu şi-a supus poporul ales. În Noul Testament, cele patruzeci de zile petrecute de Iisus în deşert amintesc anii exodului (Marcu 1, 12; Luca 4, 1; Matei 4, 4 – unde este citat Deuteronom 8, 3)”[32].

8: **Şi am trecut pe-alături de frații noştri, fiii lui Esau, care locuiau în Seir, pe-alături de drumul Arabiei, de la Elat şi Ețion-Gaber; pe urmă ne-am înturnat şi am apucat pe calea pustiei Moabului.**

Fiii lui Esau ori Edom sunt urmaşii fratelui lui Iacov, motiv pentru care li se porunceşte israeliților să treacă cu pace prin hotarele lor. În itinerariul străbătut de evrei se trece pe lângă cetățile *Elat* (= terebint) şi *Ețion-Gaber* (= şira spinării), de la acestea întorcându-se către pustia Moabului.

9: **Dar Domnul mi-a zis: Nu vă puneți în duşmănie cu Moabiții şi să nu porniți război asupră-le, pentru că din pământul lor nu vă voi da nimic în stăpânire: Aurul l-am dat în stăpânire fiilor lui Lot.**

10: **Înainte au locuit acolo Emimii, popor mare, numeros şi înalt la statură, ca fiii lui Enac;**

11: **şi ei treceau drept Refaimi, ca fiii lui Enac, dar Moabiții i-au numit Emimi.**

---

[30] DEUT, p. 221

[31] BBVA, p. 202

[32] SEP 1, p. 538

12: **În Seir au trăit mai înainte şi Horeii; dar fiii lui Esau i-au alungat şi i-au nimicit de dinainte-le şi s-au aşezat ei în locul lor, aşa cum a făcut şi Israel cu pământul moştenirii sale, cel pe care Domnul i l-a dat…**

13: **Acum, sculați-vă!, porniți-vă şi treceți valea Zared!**

Şi am trecut valea Zaredului.

14: **De atunci, de când am plecat de la Cadeş-Barnea şi până când am trecut valea Zaredului, s-au scurs treizeci şi opt de ani, până ce-au pierit din tabără toți cei ce erau atunci buni de război, aşa cum li Se jurase Dumnezeu;**

15: **că mâna Domnului a fost asupră-le ca să-i topească din mijlocul taberei, până ce-au pierit de tot.**

16: **Şi a fost că dac-au murit toți cei ce erau atunci buni de război şi dac-au pierit ei din mijlocul poporului,**

17: **mi-a grăit mie Domnul zicând:**

18: **Astăzi vei trece pe lângă hotarele lui Moab spre Ar;**

19: **veți fi foarte aproape de Amoniți, dar să nu vă puneți cu ei în duşmănie şi să nu porniți război asupră-le, pentru că din pământul fiilor lui Amon nu-ți voi da nimic în stăpânire: stăpânirea le-am dat-o fiilor lui Lot."**

Odată pieriți cei ce s-au temut să intre în Canaan, israeliții au trecut de *Zared* (= roditor), pârâu şi vale la granița dintre Edom şi Moab, şi au pornit către *Ar* (= oraş), pe lângă hotarele lui Moab. Aici „se insistă asupra legăturilor paşnice dintre israeliți şi amoniți, dar în alte locuri sunt menționate raporturile ostile dintre cele două popoare"[33].

20: **(Acesta era socotit şi el a fi pământul Refaimilor, căci Refaimii îl locuiseră mai înainte; Amoniții îi numeau Zomzomimi,**

„*Zomzomimi*: *cei ce murmură*; *cârtitori*. Par a fi identici cu Zuzimii menționați în Facerea 14, 5"[34].

21: **popor mare, numeros şi mai puternic decât voi, precum fiii lui Enac; Domnul însă l-a nimicit de dinaintea Amoniților, aşa că aceştia s-au înstăpânit şi locuiesc în ținuturile lor până-n ziua de azi,**

22: **aşa cum Domnul le-a făcut fiilor lui Esau, cei ce locuiau în Seir, când i-a prăpădit de dinainte-le pe Horei şi le-au luat în stăpânire ținuturile şi s-au aşezat în ele până-n ziua de azi;**

23: **şi [cum le-a făcut] şi Heveilor, cei ce locuiau în sate pân-la Gaza: i-au nimicit Caftorimii, cei ce plecaseră din Caftorim, şi s-au aşezat în locul lor).**

Caftorim: „Septuaginta transcrie *Capadocienii* şi *Capadocia*. *Caftor*: locul de obârşie al Filistenilor (cf. Ieremia 47, 4); o seamă de cercetători îl plasează în insula Creta"[35].

24: **Acum, aşadar, sculați-vă!, porniți-vă şi treceți valea Arnonului! Iată, ți l-am dat în mână pe Sihon Amoreul, regele Heşbonului, precum şi țara lui; începe-ți înstăpânirea, fă război cu el!**

25: **Chiar de astăzi Eu încep să semăn spaima de tine şi frica de tine-naintea tuturor neamurilor ce se află sub cer: cei ce vor auzi de numele tău se vor tulbura şi se vor îngrozinainte-ți.**

26: **Din pustiul Chedemot am trimis soli la Sihon, regele Heşbonului, cu aceste cuvinte de pace:**

27: **Trece-voi prin țara ta; voi merge numai pe drum, fără să mă abat nici la dreapta şi nici la stânga;**

28: **tu pe bani îmi vei vinde mâncarea cu care să mă hrănesc, şi tot pe bani apa pe care s-o beau; nu vreau decât să trec pe picioare,**

[33] DEUT, p. 222
[34] DEUT, p. 202
[35] BBVA, p. 202

29: **așa cum au făcut pentru mine fiii lui Esau care trăiesc în Seir şi Moabiții care locuiesc în Ar; aceasta, numai până voi trece Iordanul în țara pe care ne-o dă nouă Domnul, Dumnezeul nostru.**

30: **Dar Sihon, regele Heşbonului, n-a vrut ca noi să trecem pe la el, pentru că Domnul, Dumnezeul tău, i-a învârtoşat duhul şi i-a împietrit inima, aşa ca el să fie dat în mâinile tale, aşa cum este acum.**

Duhul: „Origen (*Com. Io.* XXXII, 218-228) socoteşte că acesta este singurul pasaj din Biblie în care *duhul* (**πνευμα**) apare în sens negativ"[36].

31: **Atunci mi-a zis Domnul: Iată, am început să ți-l dau în mână pe Sihon Amoreul, regele Heşbonului, precum şi țara lui; începe-ți înstăpânirea peste pământul său!**

32: **Iar Sihon, regele Heşbonului, ne-a ieşit înainte la Ihaț, el şi tot poporul său, gata de luptă.**

33: **Dar Domnul, Dumnezeul nostru, ni l-a dat pe mână şi l-am bătut, pe el şi pe fiii lui şi tot poporul lui.**

„Origen, în *Omiliile* XII şi XIII la Numeri, a comentat victoria asupra lui Seon [Sihon] ca un triumf asupra diavolului *orgolios şi trufaş*, epitete întemeiate pe etimologia numelui Seon. Numele capitalei sale, Esebon [Heşbon], este interpretat de Origen în sens etimologic, ca *raționamente*, căci *esența puterii diavolului stă în argumente* (cf. Philon din Alexandria, *Leg.* III, 26)"[37].

34: **Atunci, la vremea aceea, i-am luat noi toate cetățile; fiecare cetate am nimicit-o, iar din bărbații lor şi din femeile lor şi din copiii lor n-am lăsat pe nimeni viu.**

Lui Celsus, care se indigna de ideea masacrării duşmanilor, mai ales a tinerilor, Origen (*C. Cels*. VII, 18) [îi] răspunde că nu trebuie luat în sens literal cuvântul **ζωγρίας**, ci în sens spiritual: trebuie distrus tot ce are viață la duşmanii născuți din viciu, chiar şi relele abia născânde, adică cele mai mici gânduri păcătoase"[38].

35: **Numai vitele le-am luat ca pradă, precum şi ceea ce se jefuise din cetățile pe care le cuceriserăm.**

36: **De la Aroer, care se află pe malul râului Arnon, şi de la cetatea cea din vale pânla muntele Galaad n-a fost cetate care să ne fi scăpat; Domnul Dumnezeu a dat totul în mâinile noastre.**

37: **Numai de pământul fiilor lui Amon nu ne-am apropiat: de malul întreg al râului Iaboc, de cetățile ce sunt pe munte şi de nimic din ceea ce ne-a poruncit nouă Domnul, Dumnezeul nostru.**

Evenimentele rememorate aici au fost descrise la Cartea Numerele. Moise nu le reia inutil, ci scopul său era acela de a întări pe cei ce urmau să cucerească Țara făgăduită, cu amintirea biruințelor trecute.

CAPITOLUL 3 – *Biruința asupra lui Og, regele Vasanului.*

1: **Întorcându-ne acolo, ne-am suit pe calea ce duce spre Vasan. Iar Og, regele Vasanului, ne-a ieşit înainte la Edrei, el şi tot poporul său, gata de luptă.**

„Regatul Vasan se întindea la nord de râul Iarmuc şi la est de lacul Ghenizaret. Localitatea Edrei era situată în partea sudică a Vasanului"[39].

2: **Dar Domnul mi-a zis: Nu te teme de el, că-n mâinile tale l-am dat, pe el şi tot poporul lui şi toată țara lui; vei face cu el ce-ai făcut cu Sihon, regele Amoreilor, cel ce locuia**

[36] SEP 1, p. 539
[37] SEP 1, p. 539
[38] SEP 1, p. 540
[39] DEUT, p. 223

în Heşbon.

3: **Domnul, Dumnezeul nostru, l-a dat în mâinile noastre şi pe Og, regele Vasanului, cu tot poporul lui, şi l-am bătut până n-a mai rămas în el sămânţă.**

„Victoria împotriva lui Og (cu sensul etimologic *obstacol*) [Origen] o interpretează ca o înfrângere a moleşelii (sensul etimologic al numelui Vasan)”[40].

4: **Atunci, la vremea aceea, i-am luat noi toate cetăţile; n-a fost cetate pe care noi să n-o fi luat de la ei: şaizeci de cetăţi, tot ţinutul din preajma Argobului, (ce se ţinea) de regele Og al Vasanului,**

„Regiunea Argob făcea parte iniţial din regatul Vasan; aici, ca şi în versetul 13, pare a desemna o confederaţie, identică cu regatul lui Og”[41].

5: **toate, cetăţi întărite, cu ziduri înalte, cu porţi şi zăvoare; nu punem la socoteală şi cetăţile neîntărite, care erau foarte multe.**

Cetăţile neîntărite: „literal: *cetăţile Ferezeilor*: ale celor ce locuiau la ţară, în aşezări lipsite de fortificaţii”[42].

6: **Le-am nimicit aşa cum făcuserăm şi cu Sihon, regele Heşbonului; fiecare cetate am nimicit-o: bărbaţi, femei şi copii.**

7: **Iar toate vitele şi ceea ce se jefuise de prin cetăţi ni le-am luat ca pradă.**

8: **Atunci, la vremea aceea, am luat noi din mâinile celor doi regi ai Amoreilor ţara de dincoace de Iordan, de la râul Arnonului până la muntele Hermon.**

„*Hermon*, vârf de munte din masivul Antiliban, situat la nord de Israel, la graniţa actuală dintre Liban şi Siria. În Deuteronom, el constituia graniţa de nord a regatului Vasan”[43].

9: **(Sidonienii numesc Hermonul Sirion, iar Amoreii îl numesc Senir),**

10: **toate cetăţile din şes, tot Galaadul şi tot Vasanul, până la Salca şi Edrei, cetăţi în ţara lui Og al Vasanului.**

11: **Căci numai Og, regele Vasanului, doar el mai rămăsese din Refaimi. Iată patul lui, pat de fier, încă se mai află în Rabatul fiilor lui Amon: de nouă coţi în lungime şi de patru coţi în lăţime, coţi bărbăteşti.**

Salca (= coşul tău) era situată la 56 km est de Edrei. Refaimii, neam de o statură impunătoare, pare să se fi stins odată cu Og, ultimul său reprezentant. Cât despre *patul* acestuia, „este vorba probabil de unul din numeroasele monumente funerare megalitice de la est de Iordan, construit din bazalt, lung de aproximativ 4,5 m şi lat de 2 m”[44].

12: **Atunci, la vremea aceea, am luat noi în stăpânire ţinutul acesta. De la Aroer care este lângă râul Arnon, precum şi jumătate din muntele Galaadului cu cetăţile lui l-am dat (seminţiilor) lui Ruben şi Gad;**

13: **iar ceea ce a rămas din Galaad, precum şi tot Vasanul, ţara lui Og, le-am dat la jumătate din seminţia lui Manase (tot ţinutul Argob şi tot Vasanul acela se socotea a fi ţara Refaimilor;**

14: **Iair, fiul lui Manase, a luat tot ţinutul Argob până la hotarele Gheşuriţilor şi Macatiţilor; iar [sălaşurile] Vasanului le-a numit după numele său: sălaşurile lui Iair, aşa cum sunt până astăzi).**

„*Gheşuriţii* şi *maacatiţii*: triburi aramaice organizate în mici formaţiuni statale în estul lacului Ghenizaret şi pe cursul superior al Iordanului”[45].

15: **Lui Machir i-am dat Galaadul;**

16: **iar [seminţiilor] lui Ruben şi Gad le-am dat de la Galaad până la râul Arnon (hotarul e pe la mijlocul râului) şi până la râul Iaboc (râul este hotarul fiilor lui Amon),**

---

[40] SEP 1, p. 539
[41] DEUT, p. 223
[42] BBVA, p. 203
[43] DEUT, p. 223
[44] DEUT, p. 223
[45] DEUT, p. 223

17: **precum şi Arabah, cu Iordanul drept hotar, de la Chineret până la Marea Arabahului, Marea Sărată, la poalele Muntelui Fazga, spre soare-răsare.**

Machir este unul dintre fiii lui Manase. „Pârâul Arnon constituia granița de sud a seminției lui Ruben. Cursul superior al pârâului Iaboc forma granița de est, dincolo de care se întindeau teritoriile amoniților”[46]. Muntele Fasga (cum e în *Septuaginta*) sau *Pisga* (= stânca împărțită) e situat în nord-estul Mării Moarte (Marea Sărată). „Împărțirea pământului între Ruben, Gad şi Machir este obscură (deopotrivă în greacă şi în ebraică) din pricina dublei lor menționări (12-13 şi 15-16) şi a intercalării unei notițe referitoare la Iair (14)”[47].

18: **În acea vreme v-am poruncit eu vouă zicând: Domnul, Dumnezeul vostru, v-a dat pământul acesta ca să-l stăpâniți; voi toți, cei destoinici, înarmați-vă şi mergeți înaintea fraților voştri, fiii lui Israel.**

„Versetul 18 deschide o nouă secțiune în şirul narațiunii, revenind la sentința din 1, 37-39, privind stabilirea triburilor israelite în țara făgăduită, la vest de Iordan. Moise organizează cucerirea acestui pământ, îl numeşte pe Iosua conducător în locul său, care va împlini această făgăduință. Moise însuşi nu va trece dincolo de Iordan”[48].

19: **Numai femeile voastre, copiii voştri şi vitele voastre (ştiu că aveți vite multe) să rămână în cetățile voastre pe care vi le-am dat,**

20: **până când Domnul Dumnezeu le va da fraților voştri odihnă aşa ca şi vouă, şi până când îşi vor lua şi ei în stăpânire pământul pe care Domnul, Dumnezeul vostru, li-l dă peste Iordan; atunci vă veți întoarce fiecare la moşia sa pe care eu v-am dat-o.**

21: **Şi tot în vremea aceea i-am poruncit lui Iosua zicând: Cu ochii voştri ați văzut tot ceea ce Domnul, Dumnezeul nostru, a făcut cu aceşti doi regi; tot aşa va face Domnul, Dumnezeul nostru, şi cu toate regatele prin care vei trece.**

22: **Nu vă temeți de ele, fiindcă Domnul, Dumnezeul vostru, Însuşi El se va lupta pentru voi.**

23: **În vremea aceea m-am rugat Domnului zicând:**

24: **Doamne, Doamne, Tu eşti Cel Ce ai început să-i arăți robului Tău tăria Ta şi puterea Ta, mâna cea tare şi brațul cel înalt; cine este oare Dumnezeu, în cer sau pe pământ, care să facă aşa cum Tu ai făcut şi aşa cum Tu ai întărit?**

25: **Ajută-mă dar să trec şi să văd pământul cel bun care este peste Iordan, muntele acela frumos şi Libanul.**

26: **Din pricina voastră însă Domnul nu m-a luat în seamă şi nu m-a ascultat; şi mi-a zis Domnul: Ajunge!; de-acum să nu mai vorbeşti de lucrul acesta!**

27: **Suie-te pe vârful Fazgăi şi uită-te cu ochii tăi spre apus şi spre miazănoapte şi spre miazăzi şi spre răsărit şi vezi cu ochii tăi; căci tu nu vei trece Iordanul acesta.**

28: **Dă-i porunci lui Iosua: întăreşte-l şi îmbărbătează-l, căci el va merge înaintea acestui popor şi el va da în stăpânire tot pământul pe care l-ai văzut.**

29: **Aşa că noi am rămas în vale, aproape de aşezământul lui Bet-Peor.**

Lui Moise i se va arăta Canaanul de pe muntele Pisga (în fapt, sunt mai multe vârfuri, la răsărit de Iordan, cunoscute sub acest nume). Evreii au rămas în apropiere de *Bet-Peor* (= casa deschisă), aşezare „situată în Moab, la poalele muntelui Pisga. În acest loc triburile israelite vin în contact cu adepți ai cultului zeului Baal-Peor”[49].

CAPITOLUL 4 – *Supunerea față de Lege.*

[46] DEUT, p. 223
[47] SEP 1, p. 541
[48] DEUT, p. 223
[49] DEUT, p. 224

„Capitolul 4, 1-40 este asemănător unui codice de legi, precum Codicele Hammurapi, foarte apreciat în epoca respectivă: prolog (1-8), fondul de legi (9-31), epilog (32-40). Pe de altă parte, secțiunea centrală (9-31) conține elemente ale unui tratat de vasalitate: antecedente (10-14), prevederile esențiale (15-19; 23-24), blestem şi binecuvântare (25-31). Acest amestec de codice de legi şi contract corespunde unei duble funcțiuni: aprofundarea valabilității juridice a legilor şi actualizarea comandamentelor esențiale din legământul cu Dumnezeu"[50]. Introducem aici observația că, în pofida asemănărilor, între textul mozaic şi Codul Hammurabi sunt şi mari deosebiri. Foarte posibil ca Moise să fi avut cunoştință de acel cod, dar apropierea între cele două texte nu poate fi făcută decât într-un plan foarte limitat.

1: **Şi acum, Israele, ascultă hotărârile şi rânduielile pe care vă învăț eu astăzi să le pliniți, pentru ca voi să trăiți şi să vă înmulțiți şi, intrând, să moşteniți pământul pe care vi-l dă vouă Domnul, Dumnezeul părinților voştri.**

„Introducere concluzivă: Moise a încheiat expunerea unor evenimente istorice şi trece acum la înfățişarea actelor normative care vor alcătui *a doua Lege*"[51]. „Formula [*şi acum*] (**και νυν**, ebr. **we attah**) este caracteristică textelor juridice şi liturgice; aici marchează articulația dintre rememorarea trecutului şi prezentarea legii"[52].

E aici şi un îndemn să nu amânăm, să nu lăsăm nici un moment să treacă nefolosit spre împlinirea voinței dumnezeieşti: „Moise zice: *Şi acum Israile*. Ține deci şi tu pe *acum*"[53].

2: **Să nu adăugați nimic la cuvântul pe care vi-l poruncesc eu, nici să lăsați ceva din el; păziți poruncile Domnului, Dumnezeului vostru, pe care vi le poruncesc eu astăzi.**

„Formula canonică *nu adăugați nimic, nu înlăturați nimic* protejează, în întreg Vechiul Orient, textele codicelor de legi şi ale tratatelor de modificări arbitrare"[54]. „Interdicția de a adăuga sau de a scoate ceva din textul sacru va dobândi importanță în creştinism pentru a exprima integralitatea Scripturilor. Irineu (*Adv. haer.* IV, 33, 8) citează această regulă pentru a defini una din condițiile păstrării imuabile a Scripturilor. Ea va fi folosită în polemica împotriva ereticilor"[55].

3: **Ochii voştri au văzut toate câte a făcut Domnul, Dumnezeul nostru, cu Baal-Peor: Domnul, Dumnezeul vostru, a nimicit dintre voi pe tot omul care i-a urmat lui Baal-Peor;**

4: **dar voi, cei ce v-ați lipit de Domnul, Dumnezeul vostru, toți sunteți vii până în ziua de astăzi.**

Parte dintre evrei au urmat cultului lui Baal-Peor, atrăgându-şi astfel asupra lor pedeapsa divină. „Este vorba de Baal, zeul fertilității, al cărui cult cuprindea, între altele, prostituția sacrală în numele acestei zeități, pedepsită în Israel cu moartea (Numeri 25, 1-5)"[56].

5: **Iată, v-am învățat rânduieli şi legi după cum mi-a poruncit mie Domnul, pentru ca voi aşa să le pliniți în țara-n care mergeți s-o moşteniți.**

6: **Le veți păzi şi le veți plini, că aceasta este înțelepciunea voastră şi priceperea înaintea tuturor neamurilor care vor auzi vorbindu-se de toate legiuirile acestea şi vor zice: Iată popor înțelept şi iscusit, neamul acesta mare!**

7: **Într-adevăr, care este oare marele neam căruia să-i fie dumnezeii atât de aproape aşa cum întru toate ne este nouă Domnul, Dumnezeul nostru, ori de câte ori Îl chemăm?**

„*Dumnezeu care stă aproape* (**εγγίζων**): noțiunea de Dumnezeu apropiat este o creație

[50] DEUT, p. 224
[51] BBVA, p. 204
[52] SEP 1, p. 542
[53] Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovniceşti*, 21
[54] DEUT, p. 224
[55] SEP 1, p. 543
[56] DEUT, p. 224

biblică (cf. Psalmi 118, 151; 144, 18; Isaia 50, 8; 55, 6; 58, 2; Ieremia 23, 23); textul grecesc redă sensul de singular al pluralului ebraic **elohim qerobhim**"[57].

8: **Sau care este marele neam căruia să i se fi dat rânduieli şi hotărâri drepte aşa cum este toată Legea aceasta pe care o pun eu astăzi în faţa voastră?**

9: **Bagă de seamă asupră-ţi şi păzeşte-ţi cu putere sufletul; să nu uiţi nimic din lucrurile pe care le-au văzut ochii tăi şi să nu-ţi iasă ele de la inimă în toate zilele vieţii tale; şi să-i înveţi pe fiii tăi şi pe fiii fiilor tăi**

Acestea sunt spuse „în sensul: să povesteşti urmaşilor tăi despre toate lucrurile pe care le-ai văzut; principiul predaniei orale, din generaţie în generaţie"[58]. *Bagă de seamă asupră-ţi*: SEP 1 are: *ia seama la tine*: „(**πρόσεχε σεαυτω**) – este o expresie care apare frecvent în Deuteronom, ca şi în alte cărţi ale Pentateuhului (Facerea 24, 6; Ieşirea 10, 28; 23, 21; 34, 12), dar care nu se regăseşte în restul Bibliei. Formula a fost interpretată ca un precept moral (*îngrijeşte-te de tine însuţi*), sens care lipseşte în textul ebraic. Philon o apropie de preceptul delfic *cunoaşte-te pe tine însuţi* (*Somn.* I, 58-60)"[59].

10:– **ziua în care aţi stătut înaintea Domnului, Dumnezeului vostru, la Horeb, ziua adunării când mi-a zis mie Domnul: Adună la Mine poporul ca să asculte cuvintele Mele şi să înveţe a se teme de Mine în toate zilele pe care le vor trăi ei pe pământ, şi să-i înveţe şi pe fiii lor!**

„Legea, ca nedesăvârşită, zice: *Ia aminte la tine însuţi*. Iar Domnul (Hristos), ca mai presus de desăvârşire, a poruncit să îndreptăm şi pe fratele nostru zicând: *De-ţi va greşi fratele tău* şi cele următoare (Matei 18, 15). Dacă mustrarea ta, mai bine zis, aducerea aminte îndreptată spre el, e curată şi smerită, să nu ocoleşti să împlineşti porunca Domnului. Dacă nu ai ajuns la această stare, împlineşte încă slujirea legii"[60]. O scolie la acest loc completează: „Sfântul socoteşte aici, cred, că slujirea legii constă în a lua aminte cineva la sine însuşi, adică a căuta de ale sale. Iar slujirea Domnului constă în a privi şi la ale aproapelui şi a-l îndrepta".

11: **Atunci v-aţi apropiat şi aţi stat la poalele muntelui; iar muntele ardea cu foc până-n cer; întuneric, beznă, vifor, vuiet mare!**

Până-n cer: ebraică: *până-n inima cerului*"[61]. *Întuneric*: „compară cu Ieşirea 20, 21: *iar Moise a intrat în întunericul unde era Dumnezeu*"[62]. *Vuiet mare*: „Versiunea Ebraică omite *vuiet mare*. De altfel, Textul Ebraic cunoaşte mai multe variante de traducere: *întuneric, nori şi întunecime* (KJV); *întuneric, nor şi întunecime* (RSV); *Întunericul norilor şi al nopţii-ntunecoase* (TOB); *ceru-ntunecat de nori negri* (BJ); *întuneric, nor şi strat noros de-ntuneric* (OSTY); *cer înconjurat de întuneric, de nori şi de beznă* (GALA). Septuaginta întregeşte vizualul cu auditivul, dincolo de care se consumă experienţa mistică a lui Moise"[63].

12: **Iar Domnul v-a grăit din mijlocul focului: glasul cuvintelor Lui l-aţi auzit, dar vreo asemănare n-aţi văzut; nimic, în afară de glas.**

„Philon foloseşte acest verset ca argument pentru superioritatea auzului asupra văzului (*Migr.* 48; *Decal.* 33)"[64].

Se vorbeşte aici despre un *glas* al lui Dumnezeu, perceput doar ca vuiet de către cei de jos. „Iată, glasul Domnului este Cuvânt fără de formă, pentru că puterea Cuvântului este cuvântul luminos al Domnului, este adevărul pogorât de sus din cer peste adunarea Bisericii şi lucrează prin o slujire directă şi plină de lumină"[65]. Clement vede în cele petrecute pe Sinai o anticipare a

[57] SEP 1, p. 543
[58] BBVA, p. 204
[59] SEP 1, p. 543
[60] Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, XXVI, II, 16
[61] BBVA, p. 205
[62] BBVA, p. 205
[63] BBVA, p. 205
[64] SEP 1, p. 544
[65] Clement Alexandrinul, *Stromate,* VI, 34, 3

Întrupării şi a Pogorârii Duhului Sfânt.

Tot aici se face pomenire despre *asemănare* (**omíoma**), adică „ceea ce seamănă cu cineva sau ceva; imagine. Deseori tradus prin *formă, chip*”[66].

Dumnezeu „S-a pogorât în chip de foc pe muntele Sinai. Dar că acelea erau chip (tip) şi altceva nimic, ne încredinţează Hristos Însuşi. Mulţimea Iudeilor socotea că vede cu adevărat firea negrăită, prin mijlocirea lui Moise şi prin conducerea lor în Horeb şi prin strângerea lor în adunare (în biserică) sub muntele Sinai. Şi fiindcă cutremura pe ascultători şi sunetul pătrunzător al trâmbiţelor ce se auzea sus, socoteau că s-au făcut auzitori ai glasului dumnezeiesc. Dar că acestea le cugetau copilăreşte, îi încredinţează lămurit Dumnezeu”[67].

13: **Atunci v-a vestit El legământul Său pe care v-a poruncit să-l pliniţi, adică cele zece porunci pe care le-a scris pe două table de piatră.**

„Ca orice contract, acest legământ a fost scris pentru amândoi partenerii, deci în două exemplare, fiecare pe câte o placă de piatră. Amândouă exemplarele, atât cel pentru Iahve, cât şi cel pentru Israel, vor fi păstrate (ulterior – *n. n.*) în Templul Sfânt din Ierusalim”[68].

14: **În vremea aceea mi-a poruncit Domnul să vă învăţ rânduielile şi legile pe care voi să le pliniţi în ţara în care intraţi ca s-o moşteniţi.**

15: **- Păziţi-vă cu străşnicie sufletele; de vreme ce n-aţi văzut vreo asemănare atunci când Domnul v-a grăit la Horeb, în munte, din mijlocul focului,**

16: **să nu cădeţi în nelegiuirea de a vă face vreun chip cioplit, nici vreo înfăţişare, nici vreo asemănare, fie ea bărbătească sau femeiască,**

17: **nici asemănarea vreunei fiare din cele ce sunt pe pământ, nici asemănarea vreunei păsări înaripate care zboară sub cer,**

18: **nici asemănarea vreunei vieţuitoare ce se târăşte pe pământ, nici asemănarea vreunui peşte din apele de sub pământ.**

„Dacă deci este cu neputinţă să ne facem o idee despre asemănarea lui Dumnezeu, cum oare mintea noastră va putea să se apropie de fiinţa Sa?”[69]. Desigur, după Întruparea Fiului ştim mult mai multe despre Dumnezeu, dar El ne rămâne inaccesibil în fiinţa Sa. Omul, făcut după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, va greşi de va atribui divinităţii alte chipuri. „De vreme ce *Legea trebuie înţeleasă duhovniceşte* (Romani 7, 14), fiecare să bage de seamă ce fac atunci când unii iau chip de bărbat, alţii, chip de femeie, un altul şi-a luat înfăţişare de pasăre, iar un altul de târâtoare sau de şerpi, şi în sfârşit un altul îşi realizează asemănarea cu Dumnezeu. Va înţelege tâlcul acestor cuvinte cine va citi cele scrise acolo”[70].

19: **Sau, de vei privi la cer şi vei vedea soarele şi luna şi stelele şi toată podoaba cerului, să nu cumva să te-nşeli şi să te închini lor, nici să le slujeşti, lor, celor pe care Domnul, Dumnezeul tău, le-a împărţit tuturor neamurilor de sub cer.**

„În afara interdicţiei de a se închina unor idoli în reprezentări sculpturale sau picturale antropomorfice sau animale, Israelul este avertizat împotriva cultului aştrilor, larg practicat în vechiul Orient”[71]. „Elementele naturale sunt un bun comun al tuturor neamurilor, în timp ce Dumnezeu i Se descoperă numai poporului ales. Întregul episod reprezintă o puternică pledoarie pentru monoteism, un monoteism despovărat de orice urmă de idolatrie”[72].

„Li le-a împărţit acestea nu ca să le fie zei, ci ca din lucrarea lor să cunoască, precum s-a spus, cei din neamuri pe Dumnezeu, Creatorul tuturor. Poporul de odinioară al iudeilor avea o învăţătură mai deplină, pentru că avea cunoştinţa despre Dumnezeu nu numai din operele

---

[66] BBVA, p. 205
[67] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire*, II
[68] DEUT, p. 224
[69] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele,* VI, 7
[70] Origen, *Omilii la Evanghelia după Luca*, VIII, 3
[71] DEUT, p. 224
[72] BBVA, p. 205

creaţiunii, ci şi din dumnezeieştile Scripturi”[73].

20: **Pe voi însă v-a luat asupră-Şi Dumnezeu şi v-a scos din cuptorul cel de fier, din Egipt, ca să-I fiţi Lui popor de moştenire aşa cum sunteţi acum.**

„*Cuptorul cel de fier*, metaforă pentru groaznicele chinuri îndurate de Israel în Egipt. Dacă însă, potrivit unor filologi, se traduce *cuptorul cel pentru fier* (furnal), atunci exegeza implică ideea purificării poporului ales în urma trecerii lui prin probele de foc ale Egiptului”[74].

21: **Dar Domnul Dumnezeu S-a mâniat pe mine din pricina vorbelor voastre şi S-a jurat că eu nu voi trece Iordanul acesta şi nu voi intra în ţara pe care Domnul Dumnezeu ţi-o dă ţie ca moştenire.**

22: **Da, eu voi muri în ţinutul acesta; eu nu voi trece Iordanul acela, în timp ce voi veţi trece şi veţi lua în stăpânire pământul acela bun.**

23: **Luaţi aminte asupră-vă, ca nu cumva să uitaţi legământul pe care Domnul, Dumnezeul vostru, l-a încheiat cu voi, şi să nu vă faceţi chip cioplit asemănător cu ceva din cele pe care Domnul, Dumnezeul tău, ţi-a poruncit [să nu le asemeni].**

„E vorba de animalele şi elementele naturii enumerate în versetele 16-19, versete care, de altfel, nu sunt altceva decât detalierea poruncii a doua (Ieşirea 20, 4-5; Deuteronom 5, 8-10). Toate aceste animale şi elemente făceau parte din cultele idolatre ale Egiptenilor, Asiro-Babilonienilor şi ale popoarelor din Canaan”[75].

24: **Căci Domnul, Dumnezeul tău, este foc mistuitor, Dumnezeu gelos!**

Prin *gelos* e redat grecescul **zilotís** (= plin de zel; gelos); în ce ne priveşte, preferăm prima variantă. „Versetul, care constituie unul din cele mai cunoscute locuri din Biblie, exprimă dragostea nemărginită a lui Dumnezeu faţă de oameni, dar şi exclusivismul acestui legământ, care nu tolerează recunoaşterea vreunei alte divinităţi”[76].

Dar Dumnezeu e şi *foc mistuitor*. „Sfinţii teologi (prooroci) descriu de multe ori fiinţa mai presus de fiinţă şi fără formă prin focul care redă multe din însuşirile dumnezeirii începătoare, dacă putem spune aşa, în formă văzută. Căci focul sensibil este, aşa zicând, în toate şi pătrunde prin toate în chip neamestecat şi e mai presus de toate. Şi fiind întreg luminos şi în acelaşi timp ascuns, este necunoscut prin el însuşi, când nu există o materie în care să-şi arate lucrarea proprie. Căci fiind nestăpânit şi nevăzut, le stăpâneşte pe toate şi atrage la lucrarea sa pe toate cele în care se iveşte. E neschimbat, se transmite pe sine tuturor celor ce se apropie într-un fel oarecare, înviorează prin căldura de viaţă făcătoare, luminează prin flăcările neacoperite. E de nereţinut, neamestecat, desfăcător, e neschimbat, urcă în sus, e ascuţit în urcuş, e înalt, nu primeşte nici o cădere în jos, e pururi în mişcare, în aceeaşi mişcare atrăgător al altora, cuprinzător, dar necuprins, nu are nevoie de altceva, se măreşte pe sine pe neobservate, îşi arată mărimea în materiile primite, e lucrător puternic, tuturor prezent în chip nevăzut. De e nesocotit, pare să nu existe, dar prin atingere se arată deodată potrivit cu ceea ce atinge şi cu sine, ca printr-o căutare; şi iarăşi luceşte fără întrerupere, nemicşorat, în toate răspândirile lui îmbelşugate. Şi alte multe însuşiri ale dumnezeirii ar putea afla cineva în însuşirile focului ca în nişte chipuri”[77]. Celor ce se apropie cu cuviinţă, Dumnezeu le e foc curăţitor, nu unul nimicitor. Avem de luptat cu ispitele „până ce va intra în locul cel sfânt (altarul) al nostru focul lui Dumnezeu. Atunci nu vom mai sta sub sila unor gânduri ce intră în noi înainte de a băga de seamă (prejudecăţi). *Căci Dumnezeul nostru este foc ce mistuie* toată aprinderea (necuvenită) şi mişcarea, gândurile de mai înainte (prejudecăţile), împietrirea şi întunecarea dinăuntru, văzută şi gândită”[78]. „(Un) nume este *Dumnezeu* (**o Theós**), care derivă de la **théin**, ce înseamnă a alerga şi a înconjura toate, sau de la **éthin**, ce înseamnă a arde, căci Dumnezeu este foc

[73] Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLV
[74] BBVA, p. 205
[75] BBVA, p. 205
[76] DEUT, p. 225
[77] Sf. Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia cerească*, XV, 2
[78] Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, XXVI, 7

mistuitor a toată răutatea, sau de la **theásthe**, ce înseamnă a vedea totul, deoarece Lui nu i se poate ascunde nimic şi observă toate”[79]. „Termenul **Theós** (Dumnezeu) are, după oamenii învăţaţi, rădăcina etimologică fie în **théin** (a alerga), fie în **éthin** (a arde), pentru că pururi este în mişcare şi pentru că mistuie deprinderile urâte. De aceea I se spune şi foc mistuitor. Dar acesta e un nume arătând o relaţie cu ceva, nu e un nume în sine, dezlegat de orice”[80]. Cunoaştem şi numim pe Dumnezeu după lucrările Sale, dar nu ştim ce este El în Sine. „Ce s-ar mistui în Dumnezeu dacă-L concepem ca pe un foc? Să credem cumva că se mistuie ca o materie oarecare, de pildă ca lemnul, fânul sau paiul? Atunci ce lucru vrednic de laudă pentru Dumnezeu ar fi să mistuie El astfel de materii? Dacă într-adevăr vrem să nu-L închipuim pe Dumnezeu că mistuie şi nimiceşte ceva, atunci să spunem că El mistuie gândurile rele ale cugetului, faptele de ruşine, poftele păcătoase, atunci când intră în inima credincioşilor şi când împreună cu Fiul Îşi face sălaş în sufletele care s-au învrednicit să primească Cuvântul Lui şi Înţelepciunea Lui”[81]. Dacă Dumnezeu e *foc mistuitor*, nu ne putem apropia de El oricum: „făcându-vă oglinzi ale lui Dumnezeu, numai atunci atingeţi-vă cu frică de cele dumnezeieşti, căci dacă nu, când Se va descoperi, atunci veţi cunoaşte că Dumnezeul nostru este foc mistuitor, care mistuie nu pe prieteni, nici pe cei care L-au iubit, ci pe cei care nu L-au primit, venind ca lumină”[82]. Dacă-L respingem pe Dumnezeu ca lumină, ne vom lipsi de bunătatea luminii, însă Îl vom cunoaşte totuşi ca *foc*, având noi parte doar de firea arzătoare a focului.

25: **Iar de ţi se vor naşte fii şi nepoţi şi dacă, îmbătrânind voi în ţară, veţi săvârşi fărădelege şi vă veţi face orice fel de chip cioplit şi veţi făptui ceea ce e rău în ochii Domnului, Dumnezeului vostru, ca să-L mâniaţi,**

26: **iau ca martori astăzi cerul şi pământul împotriva voastră, că repede şi de tot veţi pieri din ţara spre care treceţi Iordanul ca s-o moşteniţi; nu, multă vreme nu veţi trăi întrînsa, ci cu desăvârşire veţi pieri.**

„Invocarea cerului şi a pământului ca martori ai judecăţii lui Dumnezeu constituie o formulă caracteristică contractelor încheiate în antichitate, în care se menţionau zeii care garantau binecuvântarea, respectiv blestemul, pentru partenerii contractuali, în funcţie de respectarea tratatului”[83].

27: **Domnul vă va împrăştia prin toate neamurile şi nu veţi rămâne decât puţini la număr în neamurile printre care Domnul vă va risipi.**

28: **Acolo veţi sluji la dumnezei străini, la lucruri făcute de mâini omeneşti din lemn şi din piatră, care nu văd şi nici nu aud, care nu mănâncă şi nici nu simt.**

Lucruri făcute de mâini omeneşti: „(**εργα χειρων ανθρώπων**): această sintagmă, care defineşte stereotip idolii, se găseşte de opt ori în Septuaginta, întotdeauna la plural şi fără articol, adesea însoţită de indicări ale materialelor (ca lemnul şi piatra). Incriminarea idolatriei este aici palidă în comparaţie cu alte pasaje (cum ar fi Ieremia 10, 5.15), idolatria fiind considerată în tradiţia iudaică drept unul din cele trei păcate capitale. Noul Testament reia tema, cu acelaşi ton de respingerenetă (Fapte 17, 24.29; Romani 1, 21-22)”[84].

29: **De acolo îl veţi căuta pe Domnul, Dumnezeul vostru, şi-L veţi afla numai dacă-L vei căuta din toată inima ta şi din tot sufletul tău întru necazul tău,**

„Principiul biblic după care omul îl găseşte pe Dumnezeu dacă îl caută este exprimat în Isaia 55, 6; Ieremia 36, 13 şi I Paralipomena 28, 9. ♦ Philon citează acest verset (*Fuga* 141-142) – fără ultimele cuvinte – pentru a afirma valoarea morală a căutării lui Dumnezeu”[85].

30: **atunci când în cele din urmă te vor ajunge toate cuvintele acestea şi te vei**

---

[79] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, I, 9
[80] Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice*, IV, 18
[81] Origen, *Despre principii*, I, 1, 2
[82] Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri etice*, III
[83] DEUT, p. 225
[84] SEP 1, p. 546
[85] SEP 1, p. 546

întoarce la Domnul, Dumnezeul tău, şi glasul Său îl vei auzi;

31: **că Dumnezeu îndurat este Domnul, Dumnezeul tău, Care nu te va părăsi şi nu te va da pierzării şi nici nu va uita legământul (încheiat) cu părinții tăi, acela pentru care li S-a jurat.**

Preştiind războiul cel împotriva noastră şi căderile noastre, Dumnezeu ameninţă mai cu seamă pentru ca noi să ne ferim de cufundarea în nefericire prin depărtarea de El: „orice război al demonilor împotriva noastră se face ca să înstrăineze pe cei ce ascultă de slava lui Dumnezeu şi de harul Duhului Sfânt. Dar noi chiar înaintea luptei acelora împotriva noastră, precum văd, ne lipsim de un asemenea dar, părăsind poruncile lui Dumnezeu şi nemairâvnind să-L căutăm din tot sufletul. Căci, dacă L-am căuta, n-am mai trăi în chip atât de trândav şi nepăsător. Dacă ne-am gândi la cele cereşti n-am mai avea atâta râvnă faţă de cele pământeşti. Dacă am cugeta la cele nestricăcioase, nu ne-am mai revărsa spre cele curgătoare şi stricăcioase. Dacă am dori cele veşnice, n-am mai urmări atât cele vremelnice. Dacă L-am iubi pe Dumnezeu, nu ne-am mai întoarce aşa de la cei care ne călăuzesc spre El. Dacă am căuta să dobândim virtuțile, nu ne-am scârbi atât de învățătorii virtuților. Dacă am îmbrăţişa cu bucurie postul, n-am mai murmura nicicând din pricina lipsei mâncărilor sau a băuturilor. Dacă ne-am lupta să fim stăpâni asupra patimilor, nu ne-am mai deda în chip nestăpânit plăcerilor. Dacă am avea credinţa dreaptă şi sigură, n-am mai făptui lucrurile necredincioşilor. Dacă am avea frica lui Dumnezeu în inimile noastre, nu ne-am mai împotrivi adevăraţilor robi ai Lui pentru orice virtute plăcută lui Dumnezeu. Dacă am avea smerenie, nu ne-am mai ridica împotriva robilor lui Dumnezeu. Dacă ne-am fi învrednicit să dobândim iubirea adevărată, L-am cunoaşte şi pe Dumnezeu şi am voi nu numai să fim pedepsiţi, dar şi necinstiţi, loviţi, nedreptăţiţi şi batjocoriţi, şi pentru Hristos am răbda orice încercare, orice necaz”[86].

32: **Întrebaţi zilele care-au fost, cele de dinainte de voi, din ziua când a făcut Dumnezeu om pe pământ, întrebaţi de la o margine a cerului pân-la marginea cerului, întrebaţi dacă s-a mai petrecut un lucru tot atât de mare ca acesta şi dacă s-a mai auzit ceva la fel,**

33: **dacă un neam oarecare a mai auzit vreodată glasul Dumnezeului Celui viu grăind din mijlocul focului, aşa cum l-aţi auzit voi fără să fi murit;**

Glasul Dumnezeului Celui viu: „în Versiunea Ebraică: *glasul unui zeu* sau *glasul lui Dumnezeu*. Expresia *Dumnezeului celui viu* e specifică Septuagintei”[87].

34: **sau dacă Dumnezeu a mai încercat vreodată să vină şi să-Şi ia poporul din mijlocul altui popor prin încercări şi prin semne şi prin minuni şi prin război şi prin mână tare şi prin braţ înalt şi prin vedenii mari, aşa cum Domnul, Dumnezeul nostru, a făcut în Egipt în faţa ochilor tăi,**

Vedenii mari: „Ebraică: *prin mari îngroziri*. Aici *vedenii* în sensul de manifestări spectaculoase menite să uimească şi să-nspăimânte”[88].

35: **pentru ca tu să ştii că Domnul, Dumnezeul tău, doar El este Dumnezeu, şi că-n afară de El un altul nu este.**

„Versetul reprezintă prima afirmare în Deuteronom a monoteismului (cf. Ieşirea 20, 3), reluată în 4, 39 şi 32, 39”[89]. „Această ultimă parte a capitolului 4 începe prin îndemnul adresat Israelului de a realiza o comparaţie religioasă, împinsă până la limitele timpului şi spaţiului, pentru a evidenţia măreţia credinţei în Dumnezeu”[90].

36: **Din cer ţi-a făcut auzit glasul Său ca să te învețe, pe pământ ţi-a arătat focul Său cel mare, iar tu I-ai auzit cuvintele din mijlocul focului.**

37: **Pentru că El i-a iubit pe părinții tăi şi v-a ales pe voi, urmaşii lor de după ei, şi**

[86] Sf. Simeon Noul Teolog, *Cateheze*, 3
[87] BBVA, p. 206
[88] BBVA, p. 206
[89] SEP 1, p. 547
[90] DEUT, p. 225

El Însuşi cu puterea Lui cea mare te-a scos din Egipt

„Acest verset, printr-o sinteză doctrinară proprie Deuteronomului, leagă alegerea poporului lui Israel de promisiunea făcută lui Avraam şi de intervenţia lui Dumnezeu în ieşirea din Egipt”[91].

38: **ca să nimicească de dinainte-ţi neamuri mai mari şi mai tari decât tine şi să te ducă-n ţara lor şi să ţi-o dea ţie moştenire, aşa cum o ai astăzi.**

39: **Cunoaşte dar astăzi şi adu-ţi aminte-n inima ta că Domnul, Dumnezeul tău, El este Dumnezeu sus în cer şi jos pe pământ şi că-n afară de El un altul nu este.**

40: **Să-I păzeşti hotărârile şi rânduielile pe care ţi le poruncesc eu astăzi, ca să-ţi fie bine, ţie şi fiilor tăi de după tine, şi să trăiţi îndelungate zile pe pământul pe care Domnul, Dumnezeul tău, ţi-l dă pentru totdeauna”.**

Aici se încheie îndemnurile adresate poporului de a păstra dreapta credinţă.

41: **Atunci a ales Moise trei cetăţi de dincolo de Iordan, spre soare-răsare,**

„Apollinarius pune cele *trei oraşe* în raport cu Treimea şi opune azilul în oraşe exilului în singurătate: refugiaţii puteau fi asistaţi de leviţi”[92].

42: **pentru ca în ele să poată fugi ucigaşul cel ce fără voie şi-a ucis aproapele, adică fără să-i fi fost aceluia duşman cu o zi sau două înainte; dacă va fugi el în una din aceste cetăţi, va scăpa cu viaţă:**

43: **Beţer, în pustia din şes, pentru cei din Ruben; Ramot, în Galaad, pentru cei din Gad; şi Golan, în Vasan, pentru cei din Manase.**

Triburile Ruben, Gad şi jumătate din Manase au ales să locuiască la răsărit de Iordan, în afara Canaanului. Pentru aceştia sunt stabilite cetăţile de scăpare, pentru cazurile de omor involuntar. Acestea erau: *Beţer* (= strălucire), *Ramot* (= înălţimi) şi *Golan* (= bucurie).

44: **Iată legea pe care Moise a pus-o în faţa fiilor lui Israel.**

„*Legea* (**νόμος**): este aici termenul generic prin care se face referire la diversele prescripţii enumerate în versetele următoare”[93].

45: **Şi iată mărturiile, hotărârile şi rânduielile pe care Moise le-a rostit fiilor lui Israel în pustie, când au ieşit din Egipt,**

46: **dincolo de Iordan, în vale, faţă-n faţă cu Bet-Peorul, în ţara lui Sihon, regele Amoreilor, care a trăit în Heşbon, cel pe care-l bătuseră Moise şi fiii lui Israel după ieşirea lor din Egipt**

47: **şi s-au înstăpânit în ţara lui, ca şi în ţara lui Og, regele Vasanului, cei doi regi ai Amoreilor ce se aflau dincolo de Iordan, spre soare-răsare,**

48: **de la Aroer, care este pe malul râului Arnon, până la muntele Sihon (adică Hermon),**

49: **cu tot Arabahul de dincolo de Iordan, spre soare-răsare, la poalele muntelui Fazga.**

În adaosul care încheie prima cuvântare a lui Moise, se rememorează biruinţele dobândite de evrei în luptele cu Amoreii, lupte purtate până la muntele Hermon. „Iar Ermon se tălmăceşte prin *alungarea fiarelor*. Unii spun că de acolo izvorăşte Iordanul. Prin acestea se indică harul sfântului Botez”[94].

Biblia 1982 traduce diferit versetul 45: *Şi iată poruncile, legile şi îndreptările pe care le-a rostit Moise*… „Prin aceasta s-a făcut dovada, chiar cu Legea, că există o deosebire între una şi alta, ceea ce ne îndeamnă să dăm o şi mai mare atenţie cerinţelor din Lege, pentru că acolo unde, de exemplu, se zice: *iată porunca*, acolo cuvântul *poruncă* nu se acoperă cu înţelesul cuvântului *Lege*, iar când se scrie: *iată îndreptările*, nu trebuie considerate ca *Lege* sau ca *poruncă*”[95].

[91] SEP 1, p. 547
[92] SEP 1, p. 548
[93] SEP 1, p. 548
[94] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri*, 44
[95] Origen, *Omilii la Cartea Numerii*, XI, 1

CAPITOLUL 5 – *Întărirea celor zece porunci. Purtarea lui Israel şi cuvântarea lui Moise.*

1: **Moise a chemat tot Israelul şi le-a zis:**

„Ascultă, Israele, poruncile şi rânduielile pe care le grăiesc eu astăzi în auzul urechilor voastre; le veţi învăţa şi le veţi păzi întru faptă.

„A doua cuvântare a lui Moise (care se încheie la 28, 68) începe cu reluarea decalogului. ♦ Formula solemnă *ascultă, Israele* (**ακουε, Ισραηλ**) apare numai în Deuteronom, fie în context juridic, la începutul unui discurs important (5, 1; 6, 4; 27, 9), fie în ajunul unei lupte (9, 1; 20, 3)"[96].

2: **Domnul, Dumnezeul vostru, a încheiat cu voi legământ în Horeb.**

3: **Nu cu părinţii voştri a încheiat Domnul legământul acesta, ci cu voi, cu voi cei ce sunteţi astăzi aici cu toţii vii.**

„Idee înaltă asupra simultaneităţii generaţiilor în faţa lui Dumnezeu; prin eternitatea Lui şi convieţuirea în El, oricare generaţie devine contemporană cu cele ce au precedat-o şi cu cele ce-i urmează. Principiu reluat şi dezvoltat de Părintele Stăniloae în teologia responsabilităţii solidare la Judecata de Apoi"[97].

4: **Faţă către faţă a grăit Domnul cu voi, în munte, din mijlocul focului;**

5: **iar eu în acest timp stăteam între Domnul şi voi ca să vă spun cuvântul Domnului, de vreme ce voi v-aţi temut de faţa focului şi nu v-aţi suit în munte. El a zis:**

Stăteam sau *am stat* (SEP 1): „verbul **ιστάναι** înseamnă [*a te opri şi*] *a sta drept* şi indică o atitudine care, după Philon (*Somn.* II, 215-236), este proprie lui Dumnezeu sau apropiaţilor Săi"[98].

Urmează (versetele 6-21) repetarea Decalogului (Ieşirea 20, 18-21), cu o serie de adaosuri şi explicaţii:

6: **Eu sunt Domnul, Dumnezeul tău, Cel ce te-am scos din ţara Egiptului, din casa robiei.**

„Pentru Origen (*Hom. Ex.* 8, 1; *Hom. Lev.* 16,7 etc.), Egiptul este un simbol al lumii de aici, loc al captivităţii omului în păcat, în contrast cu paradisul libertăţii şi cu Ierusalimul, *casa libertăţii*"[99].

7: **Să nu ai alţi dumnezei în afară de Mine.**

Dumnezeu pretinde un cult exclusiv, ca să nu slujim celor ce nu sunt. El e Cel ce ne-a eliberat, ca dintr-un Egipt, de robia păcatului şi a morţii. De aceea se cuvine să-I slujim doar Lui, şi nu falşilor dumnezei, cum făceau cei mai mulţi dintre cei vechi. „Nu-i împiedica pe ei să-i aibă pe aceia ca alţi dumnezei pentru că ar exista alţi dumnezei, ci pentru ca nu cumva, întorcându-se de la Dumnezeul cel adevărat, să înceapă să-şi facă zei din cele ce nu sunt"[100]. *Au alţi dumnezei* cei ce se alipesc de cele materiale, precum şi ereticii care falsifică sfintele învăţături ale Bisericii.

8: **Să nu-ţi faci chip cioplit, nici vreo asemănare cu ceva din câte sunt în cer, acolo sus, ori din câte sunt pe pământ, aicea jos, ori din câte sunt în apele de sub pământ;**

„*Apele de sub pământ*: e vorba de apele subterane, dar şi de acelea care, potrivit cosmologiei biblice, stă pământul"[101].

9: **să nu te închini lor, nici să le slujeşti; că Eu, Domnul, Dumnezeul tău, Eu sunt un Dumnezeu gelos, Cel ce vina părinţilor o dă pe seama copiilor pân-la al treilea şi-al**

[96] SEP 1, p. 548
[97] BBVA, p. 206
[98] SEP 1, p. 548
[99] SEP 1, p. 549
[100] Sfântul Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLV
[101] BBVA, p. 207

patrulea neam pentru cei ce Mă urăsc,

10: **dar Mă milostivesc pân-la al miilea neam spre cei ce Mă iubesc şi-Mi păzesc poruncile.**

Nu e îngăduit să reprezentăm pe Dumnezeu în chipul creaturilor, pentru a nu confunda Creatorul cu creația. Cum vom vedea, interdicția nu a fost totală, dar, în general, s-a evitat de a da un chip văzut celor nevăzute, existând şi pericolul căderii în idolatrie. Însă în nici un caz nu poate fi atacat, pornind de la această poruncă, cultul sfintelor icoane. Odată cu întruparea Fiului, Dumnezeu a luat un chip văzut, ce poate fi reprezentat. La rândul său, Sfânta Scriptură este icoană. Dar ea poate deveni şi chip cioplit, sau idol fără viață, când e scoasă din Biserică şi tâlcuită de către eretici.

Poate surprinde pedepsirea copiilor, *până la al treilea şi al patrulea neam*, pentru păcatele părinților. „Dumnezeu nu vrea să spună aici că au să fie pedepsiți alții pentru păcatele altora, ci că vor suferi pe bună dreptate aceeaşi pedeapsă ca şi înaintaşii lor, pentru că nu s-au făcut mai buni, deşi au avut înaintea lor pilde de păcătoşi pedepsiți”[102]. Nu suntem străini de faptele strămoşilor, rămânând în sarcina noastră să îndreptăm greşelile acelora, pentru ca ele să nu mai sporească răul în lume şi să se şteargă, astfel, în vederea Judecății de Apoi. Oricum, se arată aici lămurit că mila divină covârşeşte pedeapsa. În ce priveşte pedepsirea copiilor până la al patrulea neam, reluăm o tâlcuire mistică, prezentată şi-n cel de-al doilea volum: „Primul neam socotesc că este sămânța răului, adică atacul (sau momeala). Al doilea e pofta. Al treilea, deprinderea (habitudinea) răului, adică consimțirea. Al patrulea, lucrarea, adică fapta. Deci se pedepseşte până la al treilea şi al patrulea neam. Căci atacul şi pofta sunt nevinovate, întrucât răul n-a răzbit până la capăt”[103].

11: **Să nu iei numele Domnului, Dumnezeului Tău, în deşert, că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce ia în deşert numele Lui.**

E repetată porunca a treia, ce opreşte folosirea numelor divine în mod inutil ori necuviincios.

12: **Păzeşte ziua odihnei, ca s-o sfințeşti, aşa cum ți-a poruncit ție Domnul, Dumnezeul Tău.**

13: **Şase zile să lucrezi; în ele fă-ți toate treburile,**

14: **dar ziua a şaptea este odihna Domnului, Dumnezeul Tău; în ea să nu faci nici o muncă, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici robul tău, nici roaba ta, nici boul tău, nici asinul tău, nici orice dobitoc al tău, nici străinul ce locuieşte la tine, pentru ca robul tău şi roaba ta să se odihnească întocmai ca şi tine.**

Străinul ce locuieşte la tine: „ebraică: *străinul ce se află-n porțile tale* = ce se află-n cetățile (aşezările) tale. *Poarta* cetății antice orientale domina o piață unde se țineau întrunirile, judecățile obşteşti şi orice alte acțiuni de interes public”[104].

15 : **Adu-ți aminte că slugă ai fost în țara Egiptului şi că Domnul, Dumnezeul Tău, te-a scos de acolo cu mână tare şi cu braț înalt; iată de ce ți-a poruncit ție Domnul, Dumnezeul Tău, să păzeşti ziua odihnei şi s-o sfințeşti.**

„Sărbătorirea zilei sabatului ocupă un loc central în decalogul deuteronomic, justificându-se printr-o motivație suplimentară față de acelaşi comandament din cele zece porunci din *Ieşirea* 20, 8-11: în *Deuteronom*, ziua de odihnă trebuie respectată în cinstea eliberării din sclavia egipteană, fiind prilej de bucurie pentru israeliți care trebuie să acorde şi sclavilor lor dreptul de a se odihni în această zi”[105]. „Spre deosebire de redactorul Ieşirii, care plasează sabatul în relație directă cu crearea lumii, cel al Deuteronomului îi dă un sens istoric: celebrarea

[102] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXIV, 2
[103] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri*, 31
[104] BBVA, p. 207
[105] DEUT, p. 226

săptămânală a eliberării poporului lui Dumnezeu din Egipt"[106].

Este aici, desigur, un înțeles mai înalt decât simpla reținere de la lucrări într-o anumită zi. „Mulți au trecut de la treapta lucrătoare la vedere şi s-au odihnit de la toate, aflându-se într-o sâmbătă a legii duhovniceşti"[107]. După ce am ostenit să ne însuşim virtuțile, vom odihni în Dumnezeu prin fixarea în contemplație. „Sâmbăta, fiind ultima zi din săptămână, înseamnă timpul venirii Mântuitorului nostru, Care S-a arătat la sfârşitul şi la apusul veacului prezent şi ni S-a făcut nouă început şi uşă şi cale spre spălarea păcatelor, spre libertate şi iertare, spre nestricăciune şi viață şi spre nădejdea viitoare"[108]. Dar cei ce urmează Domnului depăşesc sâmbăta, intrând într-o nouă zi: „A şaptea zi este arătată, deci, ca zi de odihnă; ziua aceasta, prin îndepărtarea de fapte rele, pregăteşte ziua cea dintâi, care este cu adevărat ziua odihnei noastre"[109]. Sabatul avea un rol pregătitor: „Odinioară, în vremea sabatului celui prefigurativ, deşi (oamenii) se odihneau cu trupul, sufletele lor erau încătuşate în răutăți şi păcate. Or acesta este sabatul adevărat, odihna cea adevărată, când sufletul este curat şi nu împlineşte cugetele lui Satan, când se odihneşte în liniştea şi bucuria cea veşnică a Domnului"[110]. Creştinii vor înlocui sabatul cu Duminica, ziua Învierii Domnului şi a Pogorârii Duhului Sfânt.

Cu toții, însă, ne-am aflat în robia păcatului, ca într-un Egipt, şi am fost eliberați de Hristos, spre odihna zilei neînserate, de vom veghea să nu recădem în robie: „răpit puțin câte puțin de trândăvie şi de nepăsare, am căzut din nou în relele dinainte, ba chiar în rele mai mari. Dar Tu, Împărate milostiv şi îndelung-răbdătorule, nu Te-ai întors de la mine, ci [...] cu mâna Ta cea tare şi cu brațul Tău cel înalt m-ai smuls din lumea cea amăgitoare şi din lucrurile şi din poftele lumii şi, retrăgându-mă trupeşte şi sufleteşte din toate, [...] m-ai aşezat în ceata robilor tăi"[111]. „După cât cunosc eu neînvățatul, iată motivul pentru care se ține sâmbăta. Şi voi începe de la cele mai de jos şi de la cele mai grosolane. Dumnezeu, cunoscând grosolănia, iubirea de plăcerile trupului şi înclinarea completă spre materie a poporului israilitean, şi cunoscând în acelaşi timp şi lipsa lui de judecată, a poruncit să se țină sâmbăta, în primului loc *ca să se odihnească şi robul şi vita*, după cum este scris, deoarece *bărbatul drept are milă de sufletele vitelor lui* (Pilde 12, 10); în al doilea loc, ca să fie, prin despărțirea de grijile materiale, liber spre a se aduna către Dumnezeu ca să-şi petreacă toată ziua a şaptea în psalmi, în imne, în cântări duhovniceşti, în studiul dumnezeieştilor Scripturi şi să se odihnească în Dumnezeu. Când nu era lege şi nu era nici Scriptura inspirată de Dumnezeu, nici sâmbăta nu era afierosită lui. Când însă a fost dată prin Moise Scriptura inspirată de Dumnezeu, i s-a afierosit lui Dumnezeu sâmbăta, ca măcar în ea să se ocupe de studiul (Scripturii) cei care nu-şi afierosesc întreaga lor viață lui Dumnezeu, cei care nu slujesc din dragoste Stăpânului ca unui Tată, ci să dea ca nişte robi nerecunoscători măcar o mică şi neînsemnată parte a vieții lor lui Dumnezeu, şi aceasta de frica tragerii la răspundere şi a pedepselor care urmează din călcarea poruncii"[112].

16: **Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta, aşa cum ți-a poruncit Domnul, Dumnezeul Tău, ca să-ți fie ție bine şi să trăieşti ani mulți pe pământul pe care Domnul, Dumnezeul Tău, ți-l dă ție.**

Suntem datori să aducem cinstire părinților noştri trupeşti şi sufleteşti. Încalcă porunca mai ales cei ce se împotrivesc învățătorilor rânduiți de Hristos în Biserica Sa. E cuprins aici şi un alt avertisment: „Nu te lăsa condus de porniri lipsite de judecată şi nici nu te lua după deprinderile cele din lume"[113].

17: **Să nu ucizi.**

---

[106] SEP 1, pp. 549-550
[107] Sfântul Grigorie Sinaitul, *Despre felul cum trebuie să şadă la rugăciune cel ce se linişteşte*, 5
[108] Sfântul Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VII
[109] Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 138, 1
[110] Sfântul Macarie Egipteanul, *op. cit.*, XXXV, 1
[111] Sf. Simeon Noul Teolog, *Cateheze*, 35
[112] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 23
[113] Clement Alexandrinul, *Stromate*, III, 97, 3

Dumnezeu este Cel ce dă viața şi Singurul în drept să o ia. E oprită astfel luarea cu voie a vieții aproapelui, precum şi a propriei vieți. Dar cea mai gravă e uciderea sufletească (Matei 10, 28). „Cel ce vrea să nimicească învățătura cea adevărată despre Dumnezeu şi despre veşnicia Lui, ca să pună în locul ei minciuna, spunând fie că universul este fără pronie, fie că lumea este necreată, fie că sunt minciuni temeiurile adevăratei învățături, acela este cel mai mare criminal”[114]. Astfel, ucigaşi sunt ereticii care caută să-i despartă pe credincioşi de Biserică, după cum sunt şi sinucigaşi, ca unii ce şi-au ales osânda veşnică.

18: **Să nu te desfrânezi.**

Sunt oprite relațiile trupeşti nelegiuite, ca şi desfrânarea sufletească, prin îndepărtarea de Dumnezeu. Relațiile trupeşti sunt îngăduite doar între cei uniți prin Taina Nunții. Dar e şi un înțeles mai adânc: „Desfrânare este atunci când cineva părăseşte gnoza cea bisericească şi adevărată şi înțelegerea despre Dumnezeu şi se îndreaptă spre o învățătură falsă, care nu se cuvine, adică îndumnezeieşte creaturile sau personifică ceva din cele ce nu există”[115]. Pe scurt, orice erezie este desfrânare.

19: **Să nu furi.**

E oprită însuşirea oricărui bun străin. Tot fur este şi cel ce vrea să răpească din Biserică sufletele credincioşilor, ademenindu-le la erezii. Mântuitorul ne-a avertizat că: *„Furul nu vine decât ca să fure şi să junghie şi să piardă”* (Ioan 10, 10), de aceea: *De omul eretic, după întâia şi a doua mustrare, depărtează-te, ştiind că unul ca acesta s-a abătut şi a căzut în păcat, fiind singur de sine osândit* (Tit 3, 10-11).

20: **Să nu mărturiseşti strâmb împotriva aproapelui tău prin mărturie mincinoasă.**

Porunca a noua vizează în special mărturia în tribunal, dar poate fi extinsă la toate împrejurările vieții. Porunca e limpede, dar mai ascunde şi alte înțelesuri: „Să nu fii cu două gânduri, nici cu două feluri de vorbă, pentru că două feluri de vorbă înseamnă cursa morții”[116]. Pentru a tăia rădăcina păcatului, „să nu vorbeşti de rău, să nu ții minte răul”[117]. Mărturisire strâmbă e şi defăimarea dreptcredincioşilor de către eretici.

21: **Să nu râvneşti la femeia aproapelui tău, să nu doreşti casa aproapelui tău, nici țarina lui, nici robul lui, nici roaba lui, nici boul lui, nici asinul lui, nici orice dobitoc al lui, nici nimic din cele ce sunt ale aproapelui tău.**

Legea pune stavilă chiar şi gândurilor păcătoase, ştiind că de la acestea se ajunge lesne la păcatul cu fapta. Mai mult, „porunca îți spune să nu fii rob duhului trupesc, ci să-l stăpâneşti”[118]. „Dacă trebuie să ne înfrânăm pântecele şi cele de sub pântece, atunci este lămurit că am primit dintru început de la Domnul prin lege porunca de a ne tăia poftele”[119]. Nu e oprită doar poftirea celor materiale: „După cum este pedepsit cel care pofteşte cele ce nu i se cuvin, tot aşa nu-i este îngăduit să poftească lucruri false”[120], adică să răstălmăcească sfintele învățături după urechile sale eretice. „Prin aceste cuvinte ne arată că nu numai cel ce face păcatul se desparte de Dumnezeu şi se face vrăjmaş al lui, ci şi cel ce iubeşte şi pofteşte ceva, adică are o afecțiune în inima sa față de ceva din cele de pe pământ; fiindcă acest lucru e prietenia lumii; astfel încât se arată limpede că şi atunci când cineva este dezbrăcat de toate şi nu face cu fapta nici un fel de păcat, ci numai îl iubeşte şi îl îndrăgeşte şi are o relație de afecțiune față de el, acela e vrăjmaş al lui Dumnezeu […], astfel încât cine are în sufletul său o dispoziție de poftă şi o afecțiune față de altceva este în afara acestei porunci”[121].

22: **Cuvintele acestea le-a grăit Domnul către toată adunarea voastră, în munte, din**

[114] Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 147, 2
[115] Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 146, 3
[116] *Didahia celor 12 Apostoli*, II, 3
[117] *Didahia celor 12 Apostoli*, II, 3
[118] Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 136, 2
[119] Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 106, 2
[120] Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 148, 4
[121] Sf. Simeon Noul Teolog, *Cateheze*, 5

mijlocul focului, al norului, al întunericului şi-al furtunii, cu glas de tunet, şi altceva n-a mai grăit; şi le-a scris pe două table de piatră şi mi le-a dat mie.

Dacă Domnul *altceva n-a mai grăit*, înseamnă că doar Decalogul este poruncă dumnezeiască, legiuirile aparținând în mare parte lui Moise, iluminat, desigur, de Duhul Sfânt. Descoperirea de pe Sinai nu s-a rezumat, însă, doar la Decalog; înseamnă, atunci, că doar acesta are valoare de Legământ neschimbabil, celelalte prevederi fiind conjuncturale, adaptate situației lumii de atunci şi unui spațiu geografic dat; este ascuns aici şi motivul pentru care avem mereu nevoie de tâlcuirea Scripturii de către cei cărora Duhul le descoperă tainele dumnezeieşti. „În Targumuri este evitată precizarea că nu a mai fost formulată nici o lege după decalog, cu formularea *şi nu a încetat*: verbul ebraic este pus în legătură cu rădăcina **s-w-p** *a înceta*, nu cu **y-s-p** *a adăuga*. Rabinii au încercat să arate că întreaga Tora, legea scrisă şi legea orală, vine direct de la Dumnezeu, nu numai decalogul. Pentru Irineu (*Adv. haer*. IV, 15, 1), decalogul aminteşte principiile naturale, iar Dumnezeu nu impune nimic altceva, chiar dacă au fost necesare unele prescripții de cult după episoadele de idolatrie”[122].

23: **Şi a fost că după ce I-ați auzit glasul din mijlocul focului – şi muntele ardea în pară de foc –, v-ați apropiat de mine toate căpeteniile semințiilor voastre, cu bătrânii voştri,**

24: **şi ați zis: Iată, Domnul, Dumnezeul nostru, ne-a arătat slava Sa, iar noi I-am auzit glasul din mijlocul focului; azi am văzut cum va grăi Dumnezeu către om şi acesta va rămâne viu.**

25: **Acum, însă, noi nu vrem să murim; că focul acesta mare ne va mistui; de vom mai auzi glasul Domnului, Dumnezeului nostru, vom muri.**

26: **Căci este oare vreun om care să audă glasul Dumnezeului Celui viu grăind din mijlocul focului, cum am auzit noi, şi să rămână viu?**

27: **Apropie-te dar tu şi ascultă câte-ți va spune ție Domnul, Dumnezeul nostru, şi apoi ne vei spune tu nouă toate câte ți-a grăit Domnul, Dumnezeul nostru, şi noi le vom asculta şi le vom plini…**

28: **Iar Domnul a auzit glasul cuvintelor voastre grăind către mine şi mi-a zis Domnul: Auzit-am glasul cuvintelor acestui popor, pe care l-au grăit către tine; tot ce-au grăit este bine.**

29: **Numai de-ar avea într-înşii aceeaşi inimă să se teamă de Mine şi-n toată vremea să-mi păzească poruncile, ca să le fie bine, şi lor, şi fiilor lor în veac!**

„*Teama de Dumnezeu* însemna în Vechiul Orient acea concepție fundamentală, pe care azi o denumim *credință* sau *religie*; întemeierea întregii vieți pe taina dumnezeiască. Această *teamă* nu stă în opoziție cu dragostea (vezi 10, 12), ci uneşte distanța plină de venerație cu apropierea bazată pe încredere”[123].

30: **Du-te şi spune-le: Întoarceți-vă la sălaşele voastre!**

31: **Tu însă rămâi aici cu Mine, iar Eu îți voi spune toate poruncile, hotărârile şi rânduielile pe care tu trebuie să-i înveți să le păzească în țara pe care Eu le-o dau s-o moştenească.**

Biblia 1688 are: *Iar tu aicea stăi cu Mine.* „Nimeni nu stă, decât dacă stă în credință, decât dacă stă neclintit în cugetul inimii sale”[124]. Cel depărtat de Dumnezeu nu *stă* vreodată, ci aleargă de la o patimă la alta, adâncindu-se în ele.

32: **Aşadar, aveți grijă să faceți aşa cum v-a poruncit Domnul, Dumnezeul vostru, şi să nu vă abateți nici la dreapta, nici la stânga!**

33: **Umblați în calea pe care v-a poruncit-o Domnul, Dumnezeul vostru, ca să vă**

---

[122] SEP 1, p. 550
[123] DEUT, p. 226
[124] Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, LXII, 41

dea odihnă şi să vă fie bine şi s-aveţi îndelungare de zile în ţara pe care o veţi moşteni.

Pentru *ca să vă dea odihnă*, textul ebraic are: *ca să trăiţi* (*să fiţi vii*). Aici însă e vorba de calea lui Dumnezeu, cea care-l adună pe om de pe drumurile sale rătăcitoare, nesigure, în derivă, calea la capătul căruia îl aşteaptă odihna"[125].

CAPITOLUL 6 – *Iubirea faţă de Dumnezeu şi paza poruncilor Sale.*

1: **Iată poruncile, hotărârile şi rânduielile pe care Domnul, Dumnezeul vostru, mi-a poruncit să vă învăţ, pentru ca voi aşa să faceţi în ţara spre care mergeţi s-o moşteniţi,**

2: **ca să vă temeţi de Domnul, Dumnezeul vostru, şi toate hotărârile Lui şi poruncile Lui pe care ţi le poruncesc eu astăzi să le păzeşti, tu şi fiii tăi şi fiii feciorilor tăi, în toate zilele vieţii tale, ca să trăiţi în îndelungare de zile.**

3: **Ascultă, Israele, şi sileşte-te să le plineşti, ca să-ţi fie bine şi să vă înmulţiţi foarte, precum ţi-a grăit Domnul, Dumnezeul părinţilor tăi, că-ţi va da pământul unde curge lapte şi miere.**

„Hiperbola biblică a pământului unde curge lapte şi miere este reluată de cinci ori în Deuteronom (11, 9; 26, 9; 27, 3; 31, 20), fiind însă rară în textele profetice; lipseşte cu totul în Noul Testament"[126]. Urmează un fragment prezent numai în *Septuaginta*, inclus de unele ediţii ale Bibliei la versetul 3:

4a: **Acestea sunt hotărârile şi rânduielile pe care Domnul Dumnezeu le-a poruncit fiilor lui Israel în pustie, după ieşirea lor din ţara Egiptului:**

Versetele ce urmează (4b-9) sunt cunoscute în tradiţia iudaică sub numele *Şema* (*Şema Israel* = Ascultă, Israele); constituie pentru evrei una dintre cele mai importante rugăciuni, care trebuie rostită zilnic.

4b: **Ascultă, Israele, Domnul, Dumnezeul nostru, este singurul Domn.**

„Text important şi (poate tocmai de aceea) cu mai multe variante de traduceri după textul ebraic: *Domnul, Dumnezeul nostru, este un Domn*; *Domnul, Dumnezeul nostru, Domnul este unul*; *Domnul este Dumnezeul nostru, Domnul este singur*; *Domnul este Dumnezeul nostru, Domnul El unul.* Preferinţa unor traducători pentru varianta (cu nuanţele ei): *Domnul, Dumnezeul nostru, este Domnul unul* pune accentul pe ideea că Dumnezeu este indivizibil, că adică El nu poate fi multiplicat în asemănările idoleşti ale popoarelor păgâne. Textul *Septuagintei* însă e citat aidoma, chiar de Domnul Iisus, în Marcu 12, 29, ceea ce-i conferă o autoritate indiscutabilă; el atestă, o dată mai mult, monoteismul pe care Dumnezeu Se străduieşte să-l impună poporului ales"[127].

Dar monoteismul nu contrazice învăţătura despre Sfânta Treime: „Treimea ipostasurilor dumnezeirii celei una nu împarte Domnia cea una. Persoanele sunt cu adevărat trei, dar cu toate acestea Dumnezeu este Unul, în fiinţă, putere, voinţă, lucrare şi în toate celelalte însuşiri fiinţiale. Aşadar, a sluji unităţii lui Dumnezeu, a privi şi a te aduna cu toată puterea spre ea, ieşind din cele multe, este voie a lui Dumnezeu şi îmbunătăţire a minţii, precum şi cale de aflare a adevărului şi rod al dragostei dumnezeieşti şi al îndumnezeirii"[128]. Spunând „aceasta, dumnezeirea Duhului are grijă să ridice mintea spre Unul cel mai presus de lume. Căci nu e îngăduit a propovădui pe Unul, iar întoarcerea şi privirea minţii spre El a nu o înfăptui. Ceea ce zice Duhul Sfânt, vrea să fie şi înţeles. Iar a înţelege ceva presupune întoarcerea minţii spre acel ceva. Căci, dacă lipseşte întoarcerea minţii spre ceea ce e de înţeles, lipseşte şi ceea ce ar avea mintea să înţeleagă. În cazul acesta, propovăduirea Celui Unul ar fi absurdă (fără rost), precum

---

[125] BBVA, p. 208
[126] SEP 1, p. 551
[127] BBVA, p. 208
[128] Calist Catafygiotul, *Despre viaţa contemplativă*, 9

absurdă ar fi şi credinţa în El. Iar dacă acestea ar fi absurde, atunci, a nu cugeta pe Unul prin întoarcerea şi înălţarea minţii spre El ar fi şi mai absurd"[129]. „Deci Unul este cel vrednic de iubit: este Unitatea treimică. Iar Aceasta premerge minţii în dragostea ei faţă de Ea. Deci, mintea trebuie să dorească să se întindă spre Unul cel mai presus de lume, ca prin aflarea şi vederea Lui să i se aprindă dragostea faţă de El şi omul să se poată face împlinitor al legii şi al poruncii, iubind, potrivit cu cele spuse, pe Domnul Dumnezeul lui"[130].

Scăpând noi din robie, trebuie să ne facem mintea ascultătoare voii dumnezeieşti: „cei ce, după surparea prigonitorilor, cercetează chipurile virtuţilor spre a le învăţa cu recunoştinţă, trebuie să aibă numai deschisă urechea înţelegerii. Către aceştia zice: *Ascultă, Israele*"[131]. „Cuvântul lui Dumnezeu, ascuns în cele zece porunci ale Sale, Se face corp cu noi, coborându-Se cu noi în activitatea noastră morală, pe urmă iarăşi ne ridică prin cunoştinţă, înălţându-ne până ce ne urcăm la cea mai înaltă dintre toate poruncile, care zice: *Domnul Dumnezeul tău Domnul Unul este*"[132]. Tâlcuirea face aluzie la Întruparea Cuvântului şi la Înălţarea Sa la Cer; prima corespunde lucrării virtuţilor, iar cea de a doua, contemplaţiei, având ca finalitate îndumnezeirea.

5: **Să-L iubeşti pe Domnul, Dumnezeul tău, din toată inima ta, din tot sufletul tău şi din toată puterea ta.**

„Tema iubirii lui Israel faţă de Dumnezeu este caracteristică pentru Deuteronom (cf. 7, 9; 10, 12; 11, 1.13.22; 13, 4; 19, 9; 30, 6.16.20). În restul Pentateuhului nu mai este menţionată decât în Ieşirea 20, 6. Iubirea pe care Israel i-o datorează lui Dumnezeu este întotdeauna explicată: înseamnă să Îi asculte glasul, să-L slujească, să se alipească de El, să se teamă de El (cf. 10, 12; 13, 4-5)"[133].

„Mintea şi cugetul ce se înfăţişează lui Dumnezeu printr-o simţire puternică şi printr-o rugăciune fierbinte sunt urmate şi de umilinţa sufletului. Iar dacă mintea, cuvântul şi duhul aleargă şi cad înaintea lui Dumnezeu, cea dintâi prin luare aminte, cel de-al doilea prin chemare, iar cel de-al treilea prin umilinţă şi dragoste, întreg omul din lăuntru liturghiseşte Domnului"[134]. Dar starea aceasta, de nu vom veghea, o putem pierde: „şi după botez tâlharul poate să intre (în suflet) şi să facă ceea ce vrea. S-a scris: *Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta.* Tu, însă, zici: Îl iubesc şi am pe Duhul Sfânt. (Însă te întreb): Te gândeşti, Îl iubeşti şi Îl doreşti (mereu) pe Domnul? Eşti preocupat (de aceste simţăminte) ziua şi noaptea? (Numai) dacă ai o astfel de iubire eşti curat. Dacă n-o ai, caută atunci când îţi vin cugete pământeşti şi viclene, dacă nu cumva înclini către ele; vezi ca totdeauna sufletul tău să fie preocupat de iubirea şi darul lui Dumnezeu. Pentru că gândurile la cele lumeşti atrag mintea spre cele pământeşti şi stricăcioase şi nu-i permit să iubească pe Dumnezeu sau să-şi amintească de El"[135].

6: **Cuvintele acestea pe care ţi le spun eu astăzi să fie în inima ta şi în sufletul tău;**

7: **să le sporeşti în fiinţa fiilor tăi şi să le vorbeşti de ele când şezi acasă, când mergi pe cale, când te culci şi când te scoli.**

„Când şezi acasă, când pleci şi când călătoreşti, sau orice altceva de faci, întipăreşte-ţi amintirea de curăţie. Deci nu te împiedic să-L pomeneşti neîncetat, ci să convorbeşti despre El. Nu te împiedic nici să discuţi despre Dumnezeu ca despre un lucru lipsit de evlavie, dar să nu o faci aceasta la vremea nepotrivită. Nu opresc nici învăţătura despre El, ci lipsa de măsură"[136]. Dacă e de folos să-L pomenim neîncetat cu mintea pe Dumnezeu şi să cugetăm la poruncile Sale, este, în schimb, riscant să teologhisim fără pregătire, ori să discutăm despre cele

[129] Calist Catafygiotul, *Despre viaţa contemplativă*, 11
[130] Calist Catafygiotul, *Despre viaţa contemplativă*, 23
[131] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre cunoştinţa de Dumnezeu*, 30
[132] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri*, 61
[133] SEP 1, p. 552
[134] Teolipt al Filadelfiei, *Despre ostenelile vieţii călugăreşti*
[135] Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti*, XV, 14-15
[136] Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice*, I, 4

dumnezeieşti într-un timp sau loc nepotrivit. „Ai văzut că se cuvine ca niciodată să nu scoatem din suflet aducerea aminte de Dumnezeu, ci să ne fie strâns lipită de cugetul nostru. Ai văzut că se cuvine să fim totdeauna gata de luptă şi să nu lăsăm nicicând armele din mână, ci, cunoscând furia celui care dezlănţuie război împotriva noastră, să fim treji, să priveghem, să-i închidem intrările şi să nu uităm niciodată hrana cea duhovnicească”[137].

8: **Să le legi ca semn la mână şi neclintite să-ţi fie înaintea ochilor.**

„Cea de a doua jumătate a versetului, în versiunea ebraică: *şi-ţi vor fi ca o panglică-mprejurul frunţii tale.* Interpretarea literală a acestui verset a creat mai târziu *filacteriile* (vezi Matei 23,5), adică punguţele de stofă în care erau cusute texte sacre scrise pe petice de pergament, purtate cu ostentaţie de farisei, ca şi de alţi iudei evlavioşi, spre a-şi arăta ataşamentul faţă de Lege. Diferenţa de text poate indica faptul că la vremea redactării Septuagintei filacteriile nu existau”[138]. „Prescripţia de a purta la mână cuvintele divine şi de a le avea în faţa ochilor, în semn de iubire faţă de Dumnezeu, stă la baza obiceiului de a purta *filacterii*, numite în ebraică **totaphoth** şi, mai târziu, **tefillin**. Textul grecesc foloseşte expresia *în faţa ochilor*, cel ebraic: *între ochi* (cf. Aquila, Symmachus: **μεταξύ**). Aceste *filacterii* pe care evreii trebuie să le poarte asupra lor la rugăciunea de dimineaţă conţin patru pasaje din Tora: Ieşirea 13, 1-10; 13, 11-16; Deuteronom 6, 4-10; 11, 13-21. Pe cele descoperite la Qumran, printre alte pasaje din Tora, era înscris şi decalogul (10QPhyl. 1-4)”[139].

„Ce sunt filacteriile şi ciucurii? Pentru că iudeii uitau adesea binefacerile lui Dumnezeu, de aceea Dumnezeu a poruncit să scrie pe cărţulii mici minunile Sale şi să şi le atârne de mâinile lor. [...] Aceste cărţulii se numeau filacterii. [...] Apoi, ca să le aducă iarăşi aminte de poruncile Lui, Dumnezeu a făcut cu ei ceea ce fac adeseori mulţi oameni care îşi leagă degetul cu un petic sau cu un fir de lână ca să nu uite ceva. Tot aşa şi Dumnezeu a poruncit iudeilor, ca unor copii, să-şi coasă de haine, la marginea de la picioare, o fâşie de pânză de culoare violetă, pentru ca uitându-se la ea să-şi aducă aminte de poruncile Lui. Aceste fâşii de pânză se numeau ciucuri”[140].

9: **Să le scrii pe uşorii casei tale şi pe porţile tale.**

„*Uşorii*: **φλία**, cuvânt homeric, mai apare şi în 11, 20. termenul ebraic este **mezuzah**, folosit apoi metonimic cu referire la obiceiul de a atârna la intrarea caselor cutiuţe în care sunt scrise cuvintele divine din Deuteronom 6, 4-9 şi 11, 13-21”[141].

10: **Iar când Domnul, Dumnezeul tău, te va duce în ţara pentru care li s-a jurat părinţilor tăi – lui Avraam, lui Isaac şi lui Iacob – că ţi-o va da: cetăţi mari şi frumoase pe care nu tu le-ai zidit,**

11: **case pline de toate bunătăţile, pe care nu tu le-ai umplut, fântâni săpate pe care nu tu le-ai săpat, vii şi măslini pe care nu tu i-ai sădit; când vei mânca şi te vei sătura,**

12: **atunci ia seama să nu-L uiţi pe Domnul Cel ce te-a scos din ţara Egiptului, din casa robiei.**

13: **De Domnul, Dumnezeul tău, să te temi, numai Lui să-I slujeşti, de El să te lipeşti şi doar pe numele Lui să te juri.**

„Invocarea numelui lui Iahve într-un jurământ era nu numai o garanţie asupra sincerităţii, ci şi o mărturisire sinceră a credinţei în singurul Dumnezeu adevărat ca supremă autoritate morală”[142]. „Pavel va relua expresia *a se alipi de Domnul* (I Corinteni 6, 17), care va fi mult folosită în limbajul spiritual al creştinilor: originea ei este aşadar biblică, nu platoniciană, aşa cum s-a afirmat adesea”[143].

„Mintea care se întinde spre El iese din toate în tot chipul din pricina privirii spre Cel

[137] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, X, 8
[138] BBVA, p. 208
[139] SEP 1, p. 552
[140] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXII, 2
[141] SEP 1, p. 552
[142] BBVA, p. 208
[143] SEP 1, p. 553

mai presus de bunătate şi a dorinței după Cel mai presus de toate, mai bine zis după Cel din Care sunt toate şi spre care tind toate în chip firesc. Iar aceasta întâmplându-se, cum se cuvine, mintea iese afară şi din patimi. Căci mintea care s-a înălțat mai presus şi decât cele mai presus de bunătate [atributele dumnezeieşti – *n. n.*] greu mai poate rămâne în ruşinea patimilor. De aceea, zice Legea: *Numai Lui să-I slujiți,* adică Celui ce e Unul. Deci, trebuie să tindem spre Unul din vârf dacă vrem să împlinim şi legea lui Dumnezeu şi să ne aflăm şi deasupra patimilor"[144].

14: **Să nu mergeți pe urmele altor dumnezei, dintre dumnezeii neamurilor dimprejurul vostru,**

15: **că Dumnezeu gelos este Domnul, Dumnezeul tău, Cel ce este-n mijlocul tău: nu cumva să se aprindă asupră-ți mânia Domnului, Dumnezeului tău, şi să te piardă de pe fața pământului.**

16: **Să nu-L ispiteşti pe Domnul, Dumnezeul tău, aşa cum L-ați ispitit la Masa.**

În textul ebraic, „plural: *Să nu-L ispitiți pe Domnul, Dumnezeul vostru.* Domnul Iisus însă, în convorbirea Sa cu diavolul (Matei 4, 7; Luca 4, 12), va cita după *Septuaginta.* A nu-L ispiti pe Dumnezeu înseamnă a nu-L pune la încercare, a nu-L supune la probe, a nu-I cere dovezi asupra puterii Sale; altfel, ar însemna că te îndoieşti de El"[145]. „Vezi episodul din Ieşirea 17, 2-7, când Israel s-a îndoit de prezența Domnului în mijlocul său"[146].

17: **Cu străşnicie să păzeşti poruncile Domnului, Dumnezeului tău, mărturiile şi hotărârile Lui pe care ți le-a poruncit.**

18: **Să faci ceea ce este plăcut şi bun în ochii Domnului, Dumnezeului tău, ca să-ți fie bine şi să intri şi să moşteneşti pământul cel bun pe care Domnul cu jurământ l-a făgăduit părinților voştri,**

19: **alungând de dinaintea feței tale pe toți vrăjmaşii tăi, după cum a grăit Domnul.**

20: **Şi va fi că de te va întreba mâine fiul tău zicând: Ce e cu aceste mărturii şi hotărâri şi rânduieli pe care Domnul, Dumnezeul nostru, ni le-a poruncit nouă?**

21: **Îi vei răspunde fiului tău: Robi îi eram lui Faraon în țara Egiptului, iar Domnul ne-a scos de acolo cu mână tare şi cu braț înalt.**

22: **Acolo, sub ochii noştri, făcut-a Domnul semne şi minuni mari şi groaznice asupra Egiptului, asupra lui Faraon şi a casei lui,**

23: **iar pe noi ne-a scos de acolo ca să ne aducă înăuntru spre a ne da pământul pe care cu jurământ le-a făgăduit părinților noştri că-l va da.**

24: **Atunci ne-a poruncit Domnul să plinim toate hotărârile acestea, să ne temem de Domnul, Dumnezeul nostru, ca să ne fie nouă bine în toate zilele şi să rămânem în viață aşa cum suntem azi.**

25: **Şi milă va face cu noi dacă ne vom sili să plinim toate poruncile acestea în fața Domnului, Dumnezeului nostru, aşa cum El ne-a poruncit.**

În loc de *şi milă va face cu noi*, textul ebraic are: *Şi dreptatea noastră va fi*; sau: *Şi dreptate va fi pentru noi*; sau: *Aşa va fi dreptatea noastră*; sau: *Şi noi vom fi drepți*; sau: *Şi va fi pentru noi un fapt de dreptate*… Aşadar, credincioşia față de Lege îi conferă omului un anume statut în fața lui Dumnezeu, acela de *drept*, adică vrednic de mântuire. Întemeindu-se însă pe textul *Septuagintei*, apostolul Pavel va demonstra că păzirea Legii, fiind imposibilă în totalitatea ei şi amănuntele ei, nu-l poate face pe om *drept* (fără cusur) în fața lui Dumnezeu şi că întotdeauna el Îi mai rămâne lui Dumnezeu dator cu ceva; această datorie este *radiată* nu prin *faptele Legii*, ci prin mila lui Dumnezeu. Aşadar, în ultimă instanță, mântuirea e opera Harului (vezi îndeosebi Epistolele către Romani şi Galateni)"[147].

---

[144] Calist Catafygiotul, *Despre viața contemplativă*, 15
[145] BBVA, p. 208
[146] BBVA, p. 208
[147] BBVA, p. 209

CAPITOLUL 7 – ***Israel trebuie să-i nimicească pe Canaaneeni şi să le ardă idolii.***

1: **Când Domnul, Dumnezeul tău, te va face să intri în ţara-n care vei intra s-o moşteneşti şi va şterge de dinaintea feţei tale neamuri mari şi numeroase: Heteii, Ghergheseii, Amoreii, Canaaneenii, Ferezeii, Heveii, Iebuseii - şapte neamuri mai numeroase şi mai puternice decât voi -**

2: **şi când Domnul, Dumnezeul tău, îi va da în mâinile tale şi-i vei bate, atunci să-i stârpeşti de istov, să nu faci cu ei nici o înţelegere şi nici să le arăţi vreo milă.**

„Distrugerea duşmanilor şi a idolilor lor constituie în *Deuteronom* o condiţie absolută pentru a lua o ţară în stăpânire”[148]. Cât priveşte stârpirea acelor neamuri, textul ebraic are: „*să-i dai anatemei. A da anatemei* era expresia folosită pentru prăzile de război (oameni şi bunuri) care-I erau oferite în întregime Domnului, ca semn de recunoştinţă, fără ca biruitorul să aibă dreptul de a se înfrupta din ele. Pentru ca însă el să nu fie cumva ispitit s-o facă, atunci ele erau totalmente distruse: robii, ucişi; bunurile, arse. De aici, expresia *a da anatemei* a devenit echivalentă cu *a nimici*, *a stârpi*, *a da pierzării*; a anatematiza pe cineva = a-l blestema la pieire”[149]. Despre popoarele canaanite enumerate aici am vorbit în comentariul la *Facerea*.

3: **Să nu te încuscreşti cu ei: pe fiica ta să n-o dai după fiul lui, iar pe fiica lui să nu o iei pentru feciorul tău,**

„Evitarea legăturilor familiale cu non-israeliţi[150] constituie una dintre interdicţiile legii separării, formulată deja în Ieşirea 34, 12”[151].

4: **că aceasta îl va face pe fiul tău să se-ndepărteze de Mine şi să slujească altor dumnezei; atunci se va aprinde mânia Domnului asupra voastră şi degrab te va pierde.**

E oprită înrudirea cu popoarele idolatre: „Fiindcă deci se putea întâmpla, fără îndoială, ca unii din israeliţi, atraşi de bogăţie, să voiască a-şi lua de femei pe fetele celor mai de frunte dintre păgâni, nemaidând nici o însemnătate apostaziei, hotărăşte urgie şi moarte pentru această îndrăzneală şi supune vina aceasta celor mai grele pedepse. Căci în chip necesar cea dată străinului îşi va schimba şi cugetul şi va sluji dracilor. Deci pe pierzătorul propriului rod l-a supus unor pedepse egale. Aşadar, pe când Scriptura Sfântă şi nouă îndeamnă pe părinţi să se străduiască să facă creşterea copiilor în sfaturile Domnului, legea zăbavnică la limbă merge pe ocolite şi cu înconjururi pe aceeaşi cale. Căci după ce a poruncit părinţilor să nu lase pe fiice să se dedea la urâciune şi desfrânare, le spune după aceea că trebuie să le păzească pe ele în cunoştinţa de Dumnezeu şi să nu le lase să se piardă în spurcata slujire la idoli, însoţindu-se prin legea nunţii cu bărbat bogat, dar străin”[152]. Dar şi gândurile trebuie ferite de însoţirile cu cei de alt neam: „Căci se întâmplă celor ce nu prea au grijă să ia aminte la cugetul lor, după tăierea patimilor, că icoanele vechilor năluciri încep să răsară iarăşi ca nişte vlăstare. Dacă le va da cineva loc să pătrundă treptat în cugetare şi nu le va împiedica intrarea, se vor sălăşlui iarăşi patimile în el, silindu-l să-şi facă vieţuirea o nouă luptă, după biruinţă. Căci se întâmplă ca unele dintre patimi, după ce au fost îmblânzite şi învăţate să mănânce iarbă la fel cu boii, să se sălbăticească iarăşi, din negrija celui ce le paşte, şi să-şi recapete cruzimea fiarelor. Ca să nu se întâmple aşadar aceasta, zice: *să nu cauţi să urmezi lor, după ce au fost nimiciţi de tine* (Biblia 1914), ca nu cumva sufletul, câştigând deprinderea de-a se îndulci cu asemenea năluciri, să se întoarcă la vechea răutate”[153].

5: **Dar iată cum să le faceţi: capiştile lor să le dărâmaţi, stâlpii lor să-i zdrobiţi, sfintele lor crânguri să le tăiaţi, chipurile cele cioplite ale dumnezeilor lor să le ardeţi în**

---

148 DEUT, p. 227
149 BBVA, p. 209
150 Mai exact, cu canaaniţi, altfel existând şi în Israel căsătorii cu cei de alte neamuri.
151 SEP 1, p. 554
152 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în Duh şi Adevăr*, VII
153 Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 37

foc;

6: **că popor sfânt Îi eşti tu Domnului, Dumnezeului tău, să-I fii poporul Său ales mai mult decât toate neamurile de pe faţa pământului.**

Se cere stârpirea locurilor consacrate slujirii idoleşti: *capiştile* (altare cu trepte); *stâlpii* (coloane de piatră simbolizând prezenţa unei divinităţi) şi *crângurile*, „un trunchi de lemn, servind drept obiect de cult, reprezentând un copac înverzit, simbolul forţei vitale şi al fecundităţii, întruchipat în Canaan de zeiţa Aşera (Astarte)”[154]. Tot aici, „în textul grecesc, ca şi în cel ebraic, în Deuteronom este descris pentru prima dată legământul dintre Dumnezeu şi Israel în termenii unei alegeri”[155].

7: **Şi dacă Domnul v-a ales şi v-a osebit, aceasta nu pentru că voi aţi fi mai numeroşi decât toate neamurile – căci voi sunteţi mai puţini decât toate neamurile.**

„Sunt numeroase versetele din Septuaginta care fac referire la numărul mic al evreilor (**ολιγοστός** sau **ολίγος αριθμω**). Philon vede aici o temă filozofică (sau de aplicaţie psihologică), de identificare a *răului* cu ceea ce este în număr mare şi a *binelui* cu ceea ce este în număr mic”[156].

8: **Dar pentru că Domnul vă iubeşte şi pentru că El Îşi ţine jurământul cu care li S-a jurat părinţilor voştri, de aceea v-a scos Domnul cu mână tare şi cu braţ înalt şi te-a scăpat din casa robiei, din mâna lui Faraon, regele Egiptului.**

„Aici este pentru prima dată menţionată iubirea lui Dumnezeu pentru Israel; în 4, 37 şi 10, 15 este vorba de iubirea lui Dumnezeu pentru părinţii neamului, iar în 6, 5 – despre iubirea lui Israel pentru Dumnezeu. Textul grecesc (ca şi cel ebraic) foloseşte acelaşi verb: **αγαπάω** (ebr. **ahebh**)”[157]. Pentru *te-a scăpat* SEP 1 are *te-a răscumpărat*: „Sensul originar al verbului **λυτρόω** este *a elibera plătind o răscumpărare*. Noul Testament reia termenul pentru a indica actul de răscumpărare a omenirii prin moartea lui Iisus. Aici termenul trebuie luat în sens metaforic; nu este vorba de un preţ cerut sau primit. La Pavel, învăţătura despre răscumpărare este esenţialmente biruinţa lui Hristos asupra morţii şi a diavolului, care ţineau omenirea în robie”[158].

9: **Şi vei cunoaşte că Domnul, Dumnezeul tău, El este Dumnezeu, Dumnezeu credincios, Cel ce păzeşte legământul şi mila pân-la al miilea neam către cei ce-L iubesc şi-I păzesc poruncile;**

„*Dumnezeu credincios*: plin de credincioşie; leal; cel ce nu-şi calcă niciodată cuvântul”[159].

10: **dar celor ce-L urăsc le plăteşte fiecăruia; fără-ntârziere îi va nimici pe cei ce-L urăsc, fiecăruia-n parte îi va plăti.**

Dumnezeu *le plăteşte fiecăruia*, „literal: *după faţă.* Grecescul **prósopon** înseamnă *faţă,* dar şi *persoană* (limba română păstrează acest înţeles în expresia *faţă bisericească*). Aşadar, pedeapsa dumnezeiască are în vedere răspunderea personală a fiecăruia din cei ce-L urăsc pe Dumnezeu, în timp ce versetul precedent atestă mila infinită şi nediscriminatorie a lui Dumnezeu, cu efecte şi asupra descendenţilor. Idee mult mai generoasă decât în *Ieşirea* 34, 7, unde pedeapsa divină îi poate lovi şi pe urmaşi, dar numai până la al treilea şi al patrulea neam (faţă de beneficiarii milei, care sunt mii şi mii)”[160].

11: **Păzeşte dar aceste porunci, hotărâri şi rânduieli, cele pe care-ţi poruncesc astăzi să le plineşti.**

12: **Şi va fi că dacă veţi asculta rânduielile acestea şi le veţi ţine şi le veţi plini, atunci şi Domnul, Dumnezeul tău, Îşi va ţine legământul şi mila faţă de tine, aşa cum li S-a**

---

[154] DEUT, p. 227
[155] SEP 1, p. 555
[156] SEP 1, p. 555
[157] SEP 1, p. 555
[158] SEP 1, p. 555
[159] BBVA, p. 209
[160] BBVA, p. 209

jurat părinților tăi;

13: **te va iubi, te va binecuvânta, te va înmulți; va binecuvânta rodul pântecelui tău și rodul pământului tău, pâinea ta, vinul tău, untdelemnul tău, cirezile vitelor tale și turmele oilor tale pe pământul acela pe care Domnul li S-a jurat părinților tăi că ți-l va da.**

14: **Și vei fi binecuvântat mai mult decât toate neamurile; nimeni nu va fi-ntru tine bărbat fără rod sau femeie stearpă, și nici între vitele tale.**

15: **Domnul va îndepărta de la tine toată neputința; nici una din bolile cele rele ale Egiptului, pe care tu le-ai văzut și le-ai cunoscut, nu le va pune asupră-ți, ci le va pune asupra celor ce te urăsc.**

16: **Vei mânca toate prăzile neamurilor pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți le va da; ochiul tău să nu le cruțe, iar tu să nu slujești dumnezeilor lor: aceasta-ți va fi ție piedică.**

„Ochiul este prin excelență calea de manifestare a sentimentelor omenești, mai ales a celor de milă”[161].

Sunt înfățișate binecuvântările cu care Domnul va milui pe israeliți, dacă aceștia vor rămâne statornici în dreapta credință.

17: **Iar dacă vei zice-n cugetul tău: Neamul acesta-i mai numeros decât mine, cum voi putea să-i nimicesc?,**

18: **să nu te temi de ei, ci adu-ți aminte de ceea ce le-a făcut Domnul, Dumnezeul tău, lui Faraon și tuturor Egiptenilor,**

19: **de marile încercări pe care le-au văzut ochii tăi, de semnele acelea și de minunile cele mari, de mâna cea tare și de brațul cel înalt, de cele prin care Domnul, Dumnezeul tău, te-a scos afară; așa va face Domnul, Dumnezeul tău, cu toate neamurile în fața cărora te temi.**

20: **Chiar și viespile le va trimite Domnul, Dumnezeul tău, asupra lor până ce vor pieri cei ce-au rămas și s-au ascuns de tine.**

21: **Nu te teme-n fața lor, că Domnul, Dumnezeul tău, este-ntru tine, Dumnezeu mare și puternic.**

22: **Domnul, Dumnezeul tău, va potopi de dinaintea ta popoarele acestea puțin câte puțin; nu vei putea să le nimicești dintr-o dată, ca să nu se pustiască pământul și să se înmulțească împotriva ta fiarele sălbatice.**

23: **Domnul, Dumnezeul tău, ți le va pune-n mână, iar tu le vei da pierzării cu pierdere mare, până le vei stârpi.**

24: **Pe regii lor îi va da în mâinile voastre, iar numele lor va pieri din locul acela; nimeni în fața ta nu va putea să ți se-mpotrivească, până-i vei stârpi.**

Și-n războiul duhovnicesc trebuie să ne punem încrederea în Dumnezeu, pentru a nu ne înfricoșa de mulțimea piedicilor. Dumnezeu va lupta pentru noi (dar vom depune și noi un efort, după puteri) și-i va birui pe vrăjmași; biruința nu vine dintr-o dată, căci nu ne-am exercita îndeajuns și s-ar ridica *fiarele sălbatice* asupra noastră; conlucrând, însă, cu harul, cu răbdare și credință, vom stârpi patimile și vom curăți *locul*, adică sufletele noastre. „Dacă nu ne lenevim și nu lăsăm loc gândurilor dezordonate ale răutății, ci cu voia împingem mintea și gândurile noastre către Domnul, atunci și Domnul, cu voia Sa, va veni spre noi și ne va aduna în jurul Lui. Pentru că toată plăcerea și slujirea ține de gânduri. De aceea, sârguiește-te să placi Domnului, așteaptă-L mereu înlăuntrul tău, caută-L cu gândurile tale, obligă și forțează-ți voința și hotărârea să tindă pururi către El. Și să vezi cum vine și-Și face sălaș în tine. Cu cât îți concentrezi mintea spre căutarea Lui, cu atât mai mult El (voiește), împins de îndurarea și bunătatea Sa, să vină la tine, să-ți dea odihnă; pentru că El stă și privește către gândul, cugetele și reflexiunile tale; El vede cum Îl cauți: fie din toată inima, fie în chip trândav și nepăsător. Și dacă vede că ai zel în căutarea Lui, numaidecât Se arată și Se lasă văzut de tine, îți dă ajutorul

[161] SEP 1, p. 556

Lui, te face victorios şi te izbăveşte de duşmanii tăi”[162].

25: **Chipurile cele cioplite ale dumnezeilor lor să le ardeți cu foc; să nu pofteşti argintul şi nici aurul de pe ele; să nu le iei pentru tine, ca să nu greşeşti din pricina lor: că urâciune este aceasta înaintea Domnului, Dumnezeului tău.**

„Termenul **βδέλυγμα** (*silă*, *greață*, *lucru urât*, *spurcăciune*, *urâciune*) apare frecvent în Deuteronom, mai ales în formula **βδέλυγμα κυρίω τω θεω σού**, cu referire la obiectele de cult păgâne, idolatrice. În textul ebraic îi corespund doi termeni, folosiți cu o frecvență echivalentă: **tocbah** (cu sens preponderent moral, religios) şi **şeqeț** (cu un sens concret, de indicare a unor acte sau acțiuni). Prin acest termen Părinții îl vor numi pe Antihrist (*urâciunea pustiirii*, expresie care apare în Cartea lui Daniel, fiind reluată în Evanghelii: Matei 24, 15)”[163].

26: **Urâciune să nu duci în casa ta, ca nu cumva să cazi şi tu sub blestemu-n care este ea; dimpotrivă, ca de-o scârbă să te scârbeşti şi ca pe-o urâciune s-o urăşti, că blestemată este.**

„Idolii erau adesea statui din lemn, acoperite cu plăcuțe din aur sau argint. O asemenea *urâciune*, ebr. **tocbah**, gr. **to vdelígma**, (lat.) *abominatio*, poate să fie tot ce este incompatibil cu natura lui Iahve sau a lui Israel, ceea ce implică un pericol care trebuie eliminat”[164].

În Creştinism, cea mai mare urâciune este erezia: „Căci este cu adevărat un foc străin, neplăcut lui Dumnezeu, mişcarea fierbinte a minții, plină de înțelepciunea drăcească şi arsă de Sfintele Scripturi. Şi iarăşi urâciune este idolul plăsmuit în chip de dumnezeu”[165].

CAPITOLUL 8 – *Îndemn către popor să nu uite binefacerile lui Dumnezeu.*

1: **Siliți-vă să pliniți toate poruncile acestea pe care vi le poruncesc eu astăzi, ca să fiți vii şi să vă înmulțiți şi să intrați şi să moşteniți pământul pe care Domnul, Dumnezeul vostru, cu jurământ l-a făgăduit părinților voştri.**

2: **Îți vei aduce aminte de toată calea pe care Domnul, Dumnezeul tău, te-a purtat prin pustie ca să te chinuie şi să te încerce şi pentru ca ascunsurile inimii tale să se cunoască: păzi-vei tu poruncile Sale, sau nu?**

Ca să te chinuie e tradus de SEP 1 – *ca să te pedepsească*: „verbul **κακόω** este interpretat de Philon ca manifestare a iubirii părinteşti a lui Dumnezeu, care îşi educă în felul acesta poporul ales, corijându-l şi punându-l la locul său (*Congr*. 170-175)”[166].

3: **Te-a chinuit, te-a înfometat şi te-a hrănit cu mana pe care părinții tăi n-o cunoscuseră, ca să-ți arate că nu numai cu pâine va trăi omul, ci că omul va trăi cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu.**

„Ebr. : *ci cu tot ceea ce iese din gura Domnului,* omițându-se astfel *cuvântul.* Textul Septuagintei însă va fi citat aidoma de Însuşi Iisus Hristos în convorbirea Sa cu diavolul (Matei 4, 4). Referința expresă la *cuvântul* lui Dumnezeu e o trimitere directă la puterea creatoare a Acestuia, Cel ce a făcut lumea (*cerul şi pământul) prin cuvânt* (Evanghelistul Ioan, prin transferul semantic dintre **hréma** şi **lógos**, va identifica în acest *cuvânt* pe Fiul lui Dumnezeu (*Cuvântul*), devenit, prin întrupare, Iisus Hristos (Ioan 1, 1-3). Puşi în situația de a nu putea să-şi procure hrana prin mijloace proprii (cultivarea pământului), evreii aveau să-şi dea seama că Dumnezeu îi poate hrăni direct, cu mană, o mană însă pe care mai întâi a anunțat-o prin cuvânt (*Eu voi face să plouă pentru voi pâine din cer – Ieşirea* 16, 4). Cum la Dumnezeu nu există virtualitate

[162] Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti*, XXXI, 3-4
[163] SEP 1, p. 557
[164] DEUT, p. 227
[165] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, II
[166] SEP 1, p. 557

(*pe cele ce nu sunt le cheamă ca şi cum ar fi* – Romani 4, 17), orice lucru ia fiinţă în chiar clipa când Dumnezeu l-a rostit. Aşadar, prin succesiunea textuală: *nu numai…ci cu tot cuvântul* (iar nu: *ci şi cu tot cuvântul…*) nu trebuie înţeles un paralelism între *pâine* şi *cuvânt,* că adică omul s-ar hrăni cu cuvântul lui Dumnezeu *pe lângă* pâine, ci sensul integrator, prin care cuvântul lui Dumnezeu *devine* (sau *este*) pâine. Hrana materială se află *înlăuntrul* celei duhovniceşti (*căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui, şi toate acestea vi se vor adăuga* – Matei 6, 33). În ultimă instanţă, Iisus Se va identifica pe Sine Însuşi ca atare: *Eu sunt pâinea vieţii* (Ioan 6, 35), anunţând, de fapt, Pâinea euharistică. Sfinţii Părinţi acordă spaţii largi dimensiunii duhovniceşti a acestui verset"[167].

„Mana este tipul Pâinii celei vii, Care S-a coborât din cer"[168]. Această pâine trebuie să o râvnească dreptcredincioşii. „De ce, aşadar, tragem la pământ vieţuirea cea cerească, afundând-o în mizeriile materiale? De ce ne îngrămădim jur-împrejur gunoaie, noi, *cei ce ne hrăneam odinioară cu mâncări alese* (Plângeri 4, 5), cum a zis Ieremia despre unii, plângându-i? Căci când ne odihnim în cugetări strălucite şi arzătoare, ne nutrim cu mâncări alese. Iar când părăsim această stare şi suntem traşi în lucrurile pământeşti, ne adunăm în jurul nostru gunoaie"[169].

4: **Iată că-n patruzeci de ani hainele de pe tine nu s-au ros, picioarele nu ţi s-au umflat.**

„Metafora veşmintelor care nu s-au zdrenţuit şi a picioarelor care nu s-au bătătorit a fost luată în sens literal în tradiţia ebraică şi în cea creştină. Unii Părinţi au văzut aici şi o prefigurare a Învierii (Ambrozie, *De fide, libri quinque*, 2.2.23; Augustin, *Epistulae*, 205)"[170].

5: **Şi vei cunoaşte cu inima ta că aşa cum omul îl ceartă pe fiul său, tot astfel Domnul, Dumnezeul tău, te ceartă pe tine,**

6: **şi [astfel] vei păzi poruncile Domnului, Dumnezeului tău, umblând în căile Lui şi temându-te de El.**

Îl ceartă traduce gr. **pedévse**: „Sensul prim al grecescului **pedévo** este acela de a creşte un copil, de a-l forma, a-l instrui, a-l educa. Numai legat de acesta a derivat cel de al doilea: *a certa*, *a pedepsi*, *a-i da o lecţie*; aşadar, a certa pe cineva cu scopul de a-l îndrepta. Despre Dumnezeu ca educator, Clement Alexandrinul va scrie o carte anume: *Pedagogul*"[171].

7: **Că Domnul, Dumnezeul tău, te va face să intri într-o ţară bună şi cuprinsă, unde-s pâraie de apă şi izvoare ale adâncurilor ce ţâşnesc prin câmpuri şi prin munţi,**

8: **ţară de grâu şi de orz, ţară de vii, de smochini şi rodii, ţară de măslini, untdelemn şi miere,**

„Cele şapte elemente enumerate aici (grâu, orz, viţă, smochin, rodiu, măslin, miere) corespund exact produselor care se duceau la Templu pentru ceremonia roadelor de pârgă (cf. *infra* 26, 1-11)"[172].

9: **ţară-n care nu-ţi vei legumi pâinea şi de nimic nu vei duce lipsă, ţară-n care pietrele sunt fier şi din ai cărei munţi vei scoate aramă.**

„Descrierea pământului făgăduit începe cu ceea ce este mai preţios pentru un popor care a petrecut patruzeci de ani străbătând pustiul: bogăţia surselor de apă"[173]. *Nu-ţi vei legumi pâinea*: „…nu din sărăcie sau cu zgârcenie îţi vei mânca pâinea; nu vei socoti şi nici nu-ţi vei micşora îmbucăturile, gândind să-ţi mai rămână şi pe mâine"[174]. *Vei scoate*: „verbul **metallevo**, folosit numai aici în Vechiul Testament, îşi are sensurile legate de existenţa, săparea sau exploatarea unei mine. Poetul Vasile Voiculescu îşi va asemăna sufletul cu o mină în care

[167] BBVA, pp. 210-211
[168] Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, XIV
[169] Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 14
[170] SEP 1, p. 558
[171] BBVA, p. 211
[172] SEP 1, p. 558
[173] DEUT, p. 228
[174] BBVA, p. 211

Dumnezeu (*Minerul*) caută aur”[175].

10: **Vei mânca şi te vei sătura şi-L vei binecuvânta pe Domnul, Dumnezeul tău, pentru ţara cea bună pe care ţi-a dat-o.**

Toate acestea sunt tipuri ale ospăţului duhovnicesc din Împărăţia cerească; dar, spre a le dobândi acestea, trebuie să ne pregătim încă de aici. „Vezi că se cuvine să întinzi masă duhovnicească şi după ce ai stat la masă, ca nu cumva, trândăvindu-ţi-se sufletul, să cazi în vreun păcat greu, dând loc uneltirilor diavolului, care caută orice împrejurare ca să ne dea lovitură de moarte?”[176].

11: **Ia aminte să nu-L uiţi pe Domnul, Dumnezeul tău, nepăzindu-I poruncile şi rânduielile şi hotărârile pe care ţi le poruncesc eu astăzi,**

12: **ca nu cumva după ce vei mânca şi te vei sătura şi-ţi vei zidi case frumoase şi vei trăi în ele,**

13: **după ce turmele şi cirezile tale se vor înmulţi, după ce-ţi va spori argintul şi aurul, după ce toate ale tale-ţi vor spori,**

14: **să nu ţi se-nalţe inima şi să-L uiţi pe Domnul, Dumnezeul tău, Cel ce te-a scos din ţara Egiptului, din casa robiei,**

15: **Cel ce te-a purtat prin pustiul cel mare şi înfricoşător, unde sunt şerpi veninoşi, scorpioni şi locuri arse de soare şi fără de apă, Cel ce-a scos pentru tine izvor din stâncă de cremene,**

16: **Cel ce te-a hrănit în pustie cu o mană pe care tu n-o cunoşteai şi nici părinţii tăi n-o cunoscuseră, ca să te chinuie şi să te-ncerce şi-n cele din urmă să-ţi facă bine.**

„De aceea, sfinţii trebuie admiraţi nu numai pentru că au fost aşa de evlavioşi şi de filozofi în vremea când strâmtorarea era în toată puterea ei, ci şi pentru că au rămas tot aşa de sârguitori şi tot aşa de vrednici şi după trecerea furtunii, când s-au liniştit lucrurile”[177].

17: **Să nu zici în inima ta: Tăria mea şi vigoarea mâinii mele, ele mi-au făurit această putere mare…**

18: **Dimpotrivă, să-ţi aduci aminte de Domnul, Dumnezeul tău, că El ţi-a dat tărie să devii puternic spre a-Şi întări legământul cu care li S-a jurat părinţilor tăi, aşa cum [este el] acum.**

19: **Şi va fi că dacă-L vei uita pe Domnul, Dumnezeul tău, şi vei merge după alţi dumnezei şi lor le vei sluji şi lor te vei închina, vă încredinţez eu astăzi, pe cer şi pe pământ, că-ntru totul veţi pieri.**

20: **Precum acele neamuri pe care Domnul Dumnezeu le face să piară de dinaintea voastră, aşa veţi pieri, pentru că n-aţi ascultat de glasul Domnului, Dumnezeului vostru.**

Israel (*mintea văzătoare de Dumnezeu)* trebuie să fie egal în alipirea de Domnul, atât în necazuri, cât şi în sărbătoare; el îşi va aminti pururi de binefacerile divine, ştiind că tot ce are îi este dat de sus. Altfel, de se va depărta de Dumnezeu, se va cufunda în moarte.

CAPITOLUL 9 – *Moise le aminteşte israeliţilor fărădelegile lor din trecut.*

1: **Ascultă, Israele: Tu treci astăzi Iordanul ca să intri şi să iei în stăpânire neamuri mari şi mult mai puternice decât tine, cetăţi mari cu ziduri până la cer,**

2: **popor mare şi numeros şi înalt la statură, fiii lui Enac, pe care tu îi ştii şi despre care ai auzit spunându-se: Cine poate să li se-mpotrivească fiibr lui Enac?**

3: **Astăzi vei cunoaşte că Domnul, Dumnezeul tău, este Cel ce merge înaintea ta; foc**

175 BBVA, p. 211
176 Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, X, 8
177 Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile despre pocăinţă*, IV

mistuitor, El îi va surpa, El îi va pune pe fugă de dinainte-ți, El îi va nimici degrab, aşa cum ți-a grăit ție Domnul.

4: **După ce Domnul, Dumnezeul tău, va nimici aceste neamuri de dinaintea feței tale, tu să nu zici în inima ta: Din pricina dreptății mele m-a adus Domnul să moştenesc acest pământ bun!, de vreme ce din pricina fărădelegilor lor va nimici Domnul aceste neamuri de dinaintea feței tale.**

5: **Nu din pricina dreptății tale şi nu din pricina curăției tale vei intra tu să le moşteneşti pământul, ci din pricina păgânătății lor va nimici Domnul aceste neamuri de dinaintea feței tale, şi pentru ca să-ntărească legământul cu care Domnul li S-a jurat părinților voştri, Avraam, Isaac şi Iacob.**

„Versetul înfățişează două motive pentru intrarea evreilor în țara Canaanului: nelegiuirea păgânilor şi fidelitatea lui Dumnezeu față de făgăduința Sa. Este un avertisment împotriva ispitei, care l-ar putea încerca pe Israel, de a-şi atribui vreun merit în aceasta. Gratuitatea alegerii divine va fi dezvoltată în Noul Testament, mai ales în Epistola către Romani, unde Pavel respinge ideea îndreptățirii omului prin faptele Legii. Origen comentează pe larg îndreptățirea lui Avraam prin credință. Tot despre gratuitatea darurilor divine, cf. Philon, *Sacrif.* 57”[178].

6: **Şi vei cunoaşte astăzi că nu din pricina dreptății tale îți dă Domnul, Dumnezeul tău, pământul acesta bun să-l moşteneşti, de vreme ce tu eşti un popor tare la cerbice.**

Prin *cerbicie* înțelegem *îndărătnicie, încăpățânare*. La fel cu poporul Israel, suntem şi noi avertizați să nu credem că binefacerile dumnezeieşti s-ar datora dreptății noastre.

Sunt vestite viitoarele victorii ale israeliților, insistându-se aici asupra fiilor lui Enac (Anak). „Într-adevăr, Iosua şi Caleb i-au respins şi i-au nimicit pe mulți dintre anakei. Resturi ale lor s-au mai păstrat până târziu în cetățile de pe coasta filisteană: Gaza, Gat şi Aşdod”[179].

Următorul „verset marchează începutul unei noi secțiuni în *Deuteronom*, care se întinde până la 10, 11. Moise relatează, la persoana I, povestea vițelului de aur, a tablelor legământului şi a intervenției sale. Genul literar al acestei secțiuni aminteşte de cel din capitolele 1-3. Sunt reluate în paralel evenimente cuprinse în *Ieşirea* 32, cu anumite diferențe. Relatarea nu este unitară, fiind inserate intercalări în mai multe capitole”[180].

7: **Adu-ți aminte şi nu uita cât L-ai mâniat tu pe Domnul, Dumnezeul tău, în pustie: din ziua când ați ieşit din Egipt şi pân-ce-ați poposit în locul acesta, voi n-ați contenit să nu vă-ncredeți în Domnul.**

8: **La Horeb L-ați mâniat pe Domnul, iar Domnul într-atât S-a întărâtat asupră-vă încât voia să vă dea pierzării.**

9: **Când m-am suit eu în munte să iau tablele de piatră, tablele legământului pe care Domnul l-a încheiat cu voi, am stat în munte patruzeci de zile şi patruzeci de nopți; pâine n-am mâncat şi apă n-am băut.**

„Expresia *patruzeci de zile şi patruzeci de nopți* apare de zece ori în Vechiul Testament: de cinci ori în Deuteronom (9, 9.11.18.25 şi 10, 10), de trei ori în Facerea, în legătură cu Noe (7, 4.12.17), o dată în Ieşirea (24, 18) şi o dată în III Regi 19, 8, în legătură cu călătoria lui Ilie în deşert. Expresia este simbolul unei perioade de criză şi vesteşte că Israel, sau omenirea, va regăsi calea mântuirii”[181].

10: **Domnul mi-a dat două table de piatră scrise cu degetul lui Dumnezeu; pe ele erau scrise toate cuvintele pe care Domnul vi le-a grăit în munte, din mijlocul focului, în ziua adunării.**

11: **Şi a fost că după patruzeci de zile şi patruzeci de nopți mi-a dat Domnul cele**

178 SEP 1, p. 559
179 AB, p. 105
180 DEUT, p. 228
181 SEP 1, p. 560

două table de piatră, tablele legământului.

12: **Şi mi-a zis Domnul: Scoală-te şi te pogoară repede de aici, că poporul tău s-a ticăloşit, cel pe care tu l-ai scos din ţara Egiptului; repede s-au abătut de la calea pe care le-am poruncit-o: şi-au făcut loruşi chip turnat.**

13: **Şi mi-a grăit Domnul: De mai multe ori ţi-am grăit şi am zis: Am văzut poporul acesta, şi iată că-i popor tare la cerbice.**

14: **Lasă-Mă dar acum să-i nimicesc şi numele să li-l sting de sub cer, iar pe tine te voi face neam mare şi tare şi mai numeros decât acesta…**

15: **Eu atunci m-am întors şi m-am pogorât din munte, iar muntele ardea în foc, iar cele două table ale mărturiilor erau în amândouă mâinile mele.**

16: **Şi văzând că voi păcătuiserăţi înaintea Domnului, Dumnezeului vostru, că v-aţi făcut un viţel turnat şi că atât de repede v-aţi abătut de la calea pe care Domnul vă poruncise s-o urmaţi,**

17: **am luat cele două table şi le-am aruncat din mâinile mele şi-n faţa voastră le-am sfărâmat.**

18: **Şi pentru a doua oară m-am rugat înaintea Domnului; ca şi întâia oară, patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi n-am mâncat pâine şi n-am băut apă, din pricina păcatelor voastre cu care-aţi păcătuit făcând ceea ce e rău înaintea Domnului, Dumnezeului vostru, ca să-L mâniaţi.**

19: **Îngrozit eram de mânia şi de urgia cu care Domnul Se mâniase pe voi într-atât încât voia să vă nimicească. Iar Domnul m-a ascultat şi de data aceasta.**

20: **Chiar şi pe Aaron Se mâniase Domnul foarte tare, încât şi pe el voia să-l dea pierzării; atunci, în chiar vremea aceea, eu m-am rugat şi pentru Aaron.**

Moise mijloceşte pentru popor şi pentru arhiereul Aaron. „Moisi, rugându-se pentru arhiereul care a păcătuit, a înduplecat pe Domnul. Dar Iisus Unul-Născut nu înduplecă oare pe Dumnezeu când Se roagă pentru noi? Dumnezeu n-a oprit pe Aaron, din pricina păcatului său, să ajungă arhiereu. Pe tine, însă, care vii dintre neamuri, te va opri să vii la mântuire? Pocăieşte-te, deci, omule, şi tu, şi nu-ţi este oprit harul! Ai pe viitor o viaţă fără de prihană! Cu adevărat Dumnezeu este iubitor de oameni şi nici un om nu va putea să spună după vrednicie iubirea de oameni a lui Dumnezeu”[182].

21: **Iar în păcatul vostru, viţelul pe care-l făcuserăţi, l-am luat, l-am ars cu foc, l-am zdrobit şi l-am pisat bine până ce s-a făcut mărunt şi arăta ca praful, iar praful l-am aruncat în pârâul ce cobora din munte.**

„Operaţiunile de distrugere a viţelului din metal turnat corespund unei simbolici larg răspândite în Vechiul Orient, de anihilare totală a obiectelor de cult nedorite”[183].

22: **Şi la Tabeerah, şi la Masa, şi la Chibrot-Hataava L-aţi mâniat pe Domnul, Dumnezeul vostru.**

Septuaginta traduce aici toponimele: *Tabeerah* (= vâlvătaia), *Masa* (= încercarea) şi *Chibrot-Hataava* (= mormintele poftei).

23: **Când Domnul v-a trimis din Cadeş-Barnea zicând: Suiţi-vă şi moşteniţi pământul pe care Eu vi l-am dat…, voi v-aţi împotrivit poruncii Domnului, Dumnezeului vostru, şi nu I-aţi dat crezare şi n-aţi ascultat de glasul Său.**

24: **Neascultători de Domnul aţi fost din ziua-n care El vi S-a făcut cunoscut.**

„Ebr.: *din ziua-n care eu v-am cunoscut*; formulare ce exprimă o constatare a lui Moise şi limitată la durata relaţiei dintre acesta şi poporul ales. *Septuaginta* pune constatarea pe seama lui Dumnezeu Însuşi şi, într-o interpretare mai largă, o împinge până la începutul neamului omenesc, ştiut fiind că Dumnezeu I S-a descoperit (S-a făcut cunoscut) omului încă din epoca paradisiacă, atunci când s-a manifestat întâia şi marea neascultare a acestuia faţă de Creatorul

[182] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, II, 10
[183] DEUT, p. 228

său”[184].

25: **Patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi m-am rugat eu înaintea Domnului, atât m-am rugat – căci Domnul Se rostise să vă nimicească -**

„Ebr.: *m-am prosternat*; *am căzut cu faţa la pământ. Septuaginta* foloseşte verbul **déo** = *a se ruga*, din care derivă substantivul **déisis** = *rugăciune*, dar cu particularitatea că e o rugăciune pentru cei ce sunt în nevoie şi au trebuinţă de mijlocire”[185].

26: **şi m-am rugat lui Dumnezeu zicând: Doamne, Doamne, Împărat al dumnezeilor, nu-l da pierzării pe poporul Tău - moştenirea Ta - pe care l-ai eliberat cu puterea Ta cea mare, pe cei ce Tu i-ai scos din ţara Egiptului cu marea Ta putere, cu mâna Ta cea tare şi cu braţul Tău cel înalt!**

Expresia *Împărat al dumnezeilor* (**vasilev ton theon**), „proprie Septuagintei, nu se află în textul masoretic […]. Ea nu vrea să însemne că Domnul ar fi mai-marele zeilor, într-o ierarhie pseudo-religioasă, ci că Dumnezeu Unicul şi Atotputernicul dispune de dumnezeii cei mincinoşi în mod discreţionar. De altfel, în numele Unicului Dumnezeu sfărâmase Moise viţelul de aur, falsul dumnezeu al Israeliţilor”[186].

27: **Adu-ţi aminte de Avraam, Isaac şi Iacob, robii Tăi, cărora Te-ai jurat pe Tine Însuţi; nu Te uita la cerbicia acestui popor, la reaua lui credinţă, la păcatele lui,**

28: **ca nu cumva cei ce trăiesc în ţara din care Tu ne-ai scos să zică: Pentru că Domnul n-a fost în stare să-i ducă-n ţara pe care le-o spusese şi pentru că (astfel) i-a urât, de aceea i-a scos, ca să-i omoare-n pustie…**

29: **Ei sunt poporul Tău – moştenirea Ta – pe care i-ai scos din ţara Egiptului cu marea Ta putere, cu mâna Ta cea tare şi cu braţul Tău cel înalt.**

Cum am arătat şi în volumele precedente, este de mare folos mijlocirea Sfinţilor pentru noi. A nu recunoaşte aceasta, cum se petrece în Protestantism, înseamnă nu doar orbire din pricina orgoliului, ci şi împotrivirea făţişă la adevărul Scripturii!

CAPITOLUL 10 – *Alte table ale Legii şi chivotul lor. Alegerea leviţilor. Credincioşia faţă de Dumnezeu. Tăierea-mprejur a inimii.*

1: **În vremea aceea mi-a zis Domnul: Ciopleşte-ţi două table de piatră cum au fost cele dintâi şi suie-te la Mine în munte; apoi îţi vei face un chivot de lemn.**

„Termenul *chivot* este transpunerea tradiţională în română a grecescului **κιβωτός**, *cutie de lemn*, *cufăr*. În Ieşirea, chivotul era locul prezenţei divine, în schimb în Deuteronom are unica funcţie de a adăposti cele zece porunci”[187].

2: **Eu voi scrie pe table cuvintele care-au fost pe tablele cele dintâi, pe care tu le-ai sfărâmat, iar tu le vei pune în chivot…**

3: **Eu am făcut un chivot din lemn de salcâm, am cioplit două table de piatră cum fuseseră cele dintâi şi m-am suit în munte, iar cele două table erau în mâinile mele.**

„În acest pasaj din Deuteronom, atât în Textul Masoretic, cât şi în Septuaginta, construirea chivotului îi este atribuită lui Moise; în pasajul corespunzător din Ieşirea este indicat [Beţaleel] (38, 1)”[188].

4: **El a scris pe table întocmai după cum fusese scris pe cele dintâi, cele zece porunci pe care vi le spusese Domnul în munte, din mijlocul focului, iar Domnul mi le-a dat mie.**

„*A scris* (**εγραψεν**): subiectul nu este exprimat nici în greacă, nici în ebraică. Pasajul

[184] BBVA, p. 212
[185] BBVA, p. 212
[186] BBVA, p. 213
[187] SEP 1, p. 562
[188] SEP 1, p. 562

sugerează mai degrabă că cel care a scris este Dumnezeu, nu Moise (ca în Ieşirea 34, 28)”[189].

5: **Şi întorcându-mă eu, m-am pogorât din munte şi am pus tablele în chivotul pe care-l făcusem – acolo unde se află – aşa cum îmi poruncise Domnul.**

Scrierea altor table e o anticipare a venirii Legii celei Noi.

„Următoarele patru versete (6-9) reprezintă o digresiune asupra unui itinerar preluat dintr-o tradiţie uşor diferită faţă de cea consemnată în *Numerii* 33, 30-38 (acolo, de pildă, se relatează că moartea lui Aaron a avut loc în muntele Hor). Pentru o mai bună explicitare am pus textul în paranteză”[190]:

(6: **Fiii lui Israel au plecat din Beerot-Bene-Iaacan la Mosera. Acolo a murit Aaron şi acolo a fost îngropat; iar Eleazar, fiul său, a devenit preot în locul lui.**

7: **De acolo au plecat la Gudgod, şi din Gudgod la Iotbata, pământ cu ape curgătoare.**

8: **În vremea aceea a pus Domnul de-o parte seminţia lui Levi, ca să poarte chivotul legământului Domnului, să stea înaintea Domnului ca să slujească, să se roage şi să binecuvinteze întru numele Lui; aceasta, până-n ziua de astăzi.**

„Prima menţiune a leviţilor în Deuteronom. Cele patru funcţii ale leviţilor sunt exprimate prin patru verbe: *a duce chivotul*; *a sta înaintea lui Dumnezeu*; *a sluji* (a se ocupa de cult); *a se ruga/mulţumi lui Dumnezeu*”[191].

9: **De aceea nu au leviţii parte şi nici moştenire cu fraţii lor; moştenirea lor este Însuşi Domnul, aşa cum El Însuşi le-a spus-o.**)

„În versetele 6-9 se introduc două digresiuni: moartea lui Aaron şi alegerea leviţilor ca purtători ai chivotului legământului”[192]. Conform acestui loc, Aaron a murit la *Mosera* (= legătură; piedică); despre acest loc se ştie doar că era situat în preajma muntelui Hor. În ce-i priveşte pe leviţi, care *nu au parte şi nici moştenire cu fraţii lor,* aceasta se referă la faptul că ei, ca trib sacerdotal, nu aveau un teritoriu propriu, urmând să trăiască împrăştiaţi în întregul Israel. Despre acestea am vorbit pe larg în comentariul la *Numerele*.

10: **Am stat eu în munte patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi; iar Domnul m-a ascultat şi de data aceasta: Domnul n-a vrut să vă nimicească.**

Din nou e subliniat rolul de mijlocitor al lui Moise; decizia ultimă aparţine, desigur, lui Dumnezeu.

„Ultima parte a discursului (10, 11 – 11, 32) reia exigenţele legământului cu Dumnezeu, Cel ce dăruieşte fertilitate pământului. Descrierea pământului făgăduit, mănos şi prosper, este urmată de formulele de binecuvântare şi blestem. Deschiderea unei noi secţiuni în discurs este marcată de formula de introducere *Şi acum*”[193].

11: **Mi-a zis Domnul: Scoală-te şi mergi înaintea poporului acestuia, ca să intre şi să moştenească ţara pe care M-am jurat părinţilor lor că le-o voi da.**

12: **Şi acum, Israele, ce anume cere de la tine Domnul, Dumnezeul tău, fără numai să te temi de Domnul, Dumnezeul tău, să umbli în toate căile Lui, să-L iubeşti, să slujeşti Domnului, Dumnezeului tău, din toată inima ta şi din tot sufletul tău,**

„Întrebarea: *Ce-ţi cere Domnul Dumnezeul tău?* se regăseşte în Miheia 6, 8 într-un context similar. Philon (*Spec*. I, 299-300) spune că cererea adresată de Dumnezeu omului este foarte simplă: să-l iubească pe Dumnezeu ca pe un binefăcător şi să se teamă de El ca de un stăpân: iubirea faţă de Dumnezeu este ultima etapă a iniţierii spirituale, pe când teama, începutul înţelepciunii, este accesibilă tuturor. Irineu, citând acest verset, spune că omul are nevoie de prietenia lui Dumnezeu, pe când *lui Dumnezeu aceasta nu-i aduce nimic în plus* (*Adv. Haer*. IV, 16, 4). Origen adaugă că Dumnezeu cere ceva omului nu pentru că *are nevoie de darurile*

[189] SEP 1, p. 562
[190] BBVA, p. 213
[191] SEP 1, p. 562
[192] DEUT, p. 228
[193] DEUT, p. 229

noastre, ci pentru a ne da înapoi, spre mântuire, ceea ce i-am dat (*Hom. Luc*. 39, 6-7)”[194].

13: **să păzeşti poruncile Domnului, Dumnezeului tău, şi hotărârile Lui pe care ți le spun eu astăzi ca să-ți fie ție bine?**

„Dumnezeu ne pune o întrebare. Ce ne întreabă? Citiți la Moise: *Aşadar, ce cere de la tine Domnul Dumnezeu?* Dumnezeu ne pune o întrebare şi ne cere, nu pentru că El ar avea nevoie de noi, ci pentru a-I da ceea ce trebuie să-I dăm pentru mântuirea noastră”[195].

14: **Iată, al Domnului, Dumnezeului tău, este cerul şi cerul cerului, pământul şi toate câte sunt într-însul;**

„*Cerul cerului* (**ο ουρανος το υουρανου**): sintagma transpune (la singular) superlativul ebraic; cele două ceruri distincte (**ο ουρανος και ο ουρανος το υουρανου**) se regăsesc în III Regi 8, 27. Philon (*Spec*. I, 302) interpretează această distincție ca opoziția dintre cerul inteligibil (**ο νοετός**), divin, şi cerul perceptibil(**ο αισθητός**), terestru”[196].

15: **dar numai pe părinții voştri i-a ales Domnul ca să-i iubească, şi pe urmaşii lor de după ei, pe voi v-a ales El mai mult decât toate neamurile, aşa (cum este) în ziua de azi.**

16: **Tăiați-vă-mprejur învârtoşarea inimii voastre, şi cerbicea voastră n-o mai întăriți.**

„Ebraică: *Tăiați-vă-mprejur inima voastră.* Diferență de nuanță, în care *Septuaginta* oferă metafora întreagă. Tăierea-mprejur era semnul exterior, corporal, care atesta apartenența la poporul lui Dumnezeu (Facerea 17, 10). Mai importantă însă decât aceasta trebuie să fie circumcizia spirituală, aceea care desprinde şi aruncă învârtoşarea inimii (inima considerată ca sediu al minții, voinței şi sensibilității), adică acea coajă grosolană care-l separă pe Dumnezeu de miezul ființei omeneşti. Circumcizia învârtoşării inimii este prezentată aici ca lucrare a omului; circumcizia inimii este prezentată în 30, 6 ca lucrare a lui Dumnezeu; luate împreună, cele două lucrări realizează **synergia**, adică împreună-lucrarea din relația Dumnezeu-om. Apelul la lepădarea învârtoşării inimii va fi făcut şi de proorocul Ieremia (4, 4) şi reluat, cu accente definitive, de către Pavel (Romani 2, 29); Apostolul va merge până într-acolo încât va declara inutilitatea circumciziei fizice şi înlocuirea acesteia cu circumcizia duhovnicească, botezul, singura poartă de intrare în Biserica lui Hristos”[197].

17: **Căci Domnul, Dumnezeul vostru, El este Dumnezeul dumnezeilor şi Domnul domnilor, Dumnezeul cel mare şi puternic şi temut, Cel ce nu caută la față şi nici nu primeşte daruri,**

18: **Cel ce face dreptate străinului şi orfanului şi văduvei, Cel ce iubeşte pe străin dându-i pâine şi haină.**

Străin: „în înțelesul de rezident; venetic; cel de alt neam care a cerut azil şi a fost acceptat într-o comunitate (familie, trib, națiune)”[198].

19: **Să-l iubiți pe cel străin, pentru că şi voi ați fost străini în țara Egiptului.**

După enumerarea unor atribute divine precum unicitatea, atotputernicia, imparțialitatea ori incoruptibilitatea, se dă porunca iubirii străinilor. E vorba despre străinii ce se aşează în Israel, primind şi credința acestuia; la fel, în Biserică e primit oricine doreşte să accepte dreapta credință. În schimb, e oprită legătura cu popoarele idolatre, respectiv cu ereticii, atâta vreme cât aceia resping adevărata învățătură dumnezeiască.

20: **De Domnul, Dumnezeul tău, să te temi, Lui să-I slujeşti, de El să te lipeşti şi pe numele Lui să te juri.**

„Dacă stai în rugăciune înaintea lui Dumnezeu Atotțiitorul, Făcătorul şi Proniatorul tuturor, de ce I te înfățişezi atât de lipsit de judecată, încât îți uiți de frica Lui cea neîntrecută şi

[194] SEP 1, p. 563
[195] Origen, *Omilii la Evanghelia după Luca*, XXXIX, 6
[196] SEP 1, p. 563
[197] BBVA, pp. 213-214
[198] BBVA, p. 214

tremuri de nişte ţânţari şi gândaci? Sau n-ai auzit pe cel ce zice: *De Domnul Dumnezeul tău să te temi*?"[199].

21: **El e fala ta şi El e Dumnezeul tău, El, Cel ce-n mijlocul tău a făcut acele lucruri mari şi slăvite pe care le-au văzut ochii tăi.**

22: **Cu numai şaptezeci şi cinci de suflete s-au coborât părinţii tăi în Egipt, iar acum Domnul, Dumnezeul tău, te-a făcut numeros ca stelele cerului.**

Versiunea ebraică vorbeşte despre 70 de suflete. *Septuaginta* adaugă pe cei doi fii şi pe nepotul lui Efraim şi pe fiul şi nepotul lui Manase, totalizând astfel 75 de suflete.

CAPITOLUL 11 – *Îndemnuri la paza poruncilor Domnului.*

1: **Să-L iubeşti pe Domnul, Dumnezeul tău, şi-n toate zilele să păzeşti ceea ce ţi-a spus El să păzeşti, hotărârile Lui şi judecăţile Lui.**

2: **Voi cunoaşteţi astăzi (căci nu e vorba de copiii voştri, care nu cunosc pentru că n-au văzut), voi cunoaşteţi certarea Domnului, Dumnezeului tău, slava Lui, mâna cea tare şi braţul cel înalt,**

3: **precum şi semnele Lui şi minunile pe care le-a făcut în mijlocul Egiptului împotriva lui Faraon, regele Egiptului, şi asupra ţării lui întregi,**

4: **ce a făcut El cu oastea Egiptenilor, cu carele lor şi călărimea lor, cum a învăluit peste ei apele Mării Roşii atunci când alergau în urmărirea voastră, şi cum i-a nimicit Domnul Dumnezeu până-n ziua de astăzi;**

5: **ce a făcut El pentru voi în pustie până la sosirea voastră în locul acesta;**

6: **ce a făcut El cu Datan şi Abiron, fiii lui Eliab, fiul lui Ruben, când pământul şi-a deschis gura şi i-a-nghiţit în mijlocul a tot Israelul, pe ei, familiile lor, corturile lor şi toată fiinţa ce se ţinea de ei,**

7: **căci ochii voştri sunt cei ce au văzut toate lucrurile Domnului cele mari pe care El le-a făcut astăzi întru voi.**

8: **Să păziţi toate poruncile Lui pe care vi le poruncesc eu astăzi, ca să fiţi vii şi să vă înmulţiţi şi să intraţi şi să moşteniţi pământul spre care veţi trece Iordanul, acolo!, să-l moşteniţi,**

9: **ca să dăinuiţi îndelung în ţara pe care Domnul li S-a jurat părinţilor voştri să le-o dea, lor şi urmaşilor lor de după ei, ţara-n care curge lapte şi miere.**

„*Acolo!* pare a indica gestul prin care Moise arată Ţara Făgăduinţei, în care el, totuşi, nu va ajunge. Amănunt specific *Septuagintei*"[200].

10: **Căci pământul la care mergi tu ca să-l stăpâneşti nu este ca pământul Egiptului din care aţi ieşit, acolo unde, după ce semănai sămânţa, îl adăpai cu picioarele, ca pe o grădină de legume;**

„Aluzie la tehnica irigaţiilor egiptene: fie o roată hidraulică acţionată prin pedalare, fie şanţuri scobite şi astupate cu picioarele"[201].

11: **ci pământul la care mergi tu să-l moşteneşti e pământ cu munţi şi văi, care se adapă din ploaia cerului,**

12: **un pământ asupra căruia Domnul, Dumnezeul tău, veghează pururi; ochii Domnului, Dumnezeului tău, sunt asupră-i de la-nceputul anului pân-la sfârşitul anului.**

13: **Şi va fi că dacă veţi asculta cu luare-aminte toate poruncile pe care ţi le poruncesc eu astăzi: să-L iubeşti pe Domnul, Dumnezeul tău, şi să-I slujeşti din toată**

199 Evagrie Monahul, *Cuvânt despre rugăciune*, 100

200 BBVA, p. 214

201 BBVA, p. 214

inima şi din tot sufletul tău,

14: **El îi va da pământului tău ploaie la vreme, timpurie şi târzie, şi tu îţi vei aduna grâul şi vinul şi untdelemnul tău,**

15a: **şi-n ţarinile tale va da iarbă pentru animalele tale.**

„Aşadar, cugetarea la lege aduce sufletelor noastre înţelepciunea şi echilibrul pentru a putea împlini cele ce le vrea Dumnezeu. Iar dorul după cele făgăduite face uşor de purtat osteneala pentru virtuţi”[202].

15b: **Dar dacă vei mânca şi te vei sătura,**

16: **ia aminte la tine însuţi ca nu cumva să te-apuce mărinimia, să călcaţi pe-alături, să slujiţi pe la dumnezei străini şi să vă închinaţi lor,**

17: **să-L aprindeţi pe Domnul asupră-vă cu mânie şi să vă-nchidă cerul ca să nu fie ploaie, şi pământul să nu-şi dea roadele, iar voi să pieriţi degrab de pe pământul cel bun pe care vi l-a dat vouă Domnul.**

Nu cumva să te-apuce mărinimia: „Literal: *să nu ţi se lăţească inima.* Expresie ironică la adresa celui ce se îndestulează, uitându-L pe Cel ce i-a dat belşugul şi arătându-şi disponibilitatea pentru un fel de ecumenism *avant la lettre*. Textul Masoretic, pe lângă faptul că izolează fraza precedentă, legând-o conclusiv de prima parte a versetului 15, foloseşte o expresie mai directă: *ia seama ca nu cumva să-ţi fie inima înşelată*”[203].

18: **Puneţi dar aceste cuvinte în inima voastră şi-n sufletul vostru; legaţi-le ca semn la mână şi neclintite să le aveţi înaintea ochilor.**

19: **Daţi-le ca învăţătură fiilor voştri; vorbeşte-le de ele când şezi acasă, când mergi pe cale, când te culci şi când te scoli.**

20: **Să le scrieţi pe uşorii caselor voastre şi pe porţile voastre,**

21: **pentru ca zilele voastre şi zilele copiilor voştri în ţara pe care Domnul li s-a jurat părinţilor voştri că le-o va da să sporească precum zilele cerului deasupra pământului.**

22: **Şi va fi că dacă-ntru auz veţi auzi toate poruncile acestea pe care vă poruncesc eu astăzi să le pliniţi: să-L iubiţi pe Domnul, Dumnezeul vostru, să umblaţi în toate căile Lui şi să vă lipiţi de El,**

23: **atunci Domnul va alunga toate popoarele acestea de la faţa voastră şi veţi stăpâni popoare mai mari şi mai puternice decât voi.**

24: **Tot locul pe care va călca talpa piciorului vostru, al vostru va fi: de la pustie şi de la Liban, de la râul cel mare, râul Eufratului, şi pân-la marea cea dinspre apus vor fi hotarele voastre.**

25: **Nimeni nu va putea să vă stea-mpotrivă; frica de voi şi tremurul de voi le va pune Domnul, Dumnezeul vostru, pe faţa-ntregului ţinut pe care veţi călca, aşa cum El, Domnul, v-a grăit.**

Mutând acestea la războiul cel nevăzut, „Domnul porunceşte să întâmpinăm pe diavolul fără frică şi răceală [...]. Căci de nu vei muri de moartea cu trupul de bunăvoie pentru bunătatea lui Dumnezeu, vei muri fără de voie cu sufletul, despărţindu-te de Dumnezeu. Deci cât te priveşte pe tine, nu te îngreuia să primeşti de bunăvoie pătimirile vremelnice pentru Dumnezeu, ca să intri în slava Lui”[204]. Prin *moartea cu trupul de bunăvoie* înţelegem mortificarea ascetică (omorârea poftelor), dar şi moartea fizică, ce trebuie acceptată în lupta cu vrăjmaşii dreptei credinţe, atunci când împrejurările o impun.

26: **Iată, eu vă pun astăzi înainte binecuvântare şi blestem:**

27: **Binecuvântare, dacă veţi asculta de poruncile Domnului, Dumnezeului vostru, pe care vi le poruncesc eu astăzi;**

28: **blestem, dacă nu veţi asculta de poruncile Domnului, Dumnezeului vostru, pe**

---

[202] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VII

[203] BBVA, p. 215

[204] Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoinţă*, LI

care vi le poruncesc eu astăzi, ci vă veți abate de la calea pe care v-o poruncesc eu astăzi şi veți merge să slujiți la dumnezei străini, pe care nu-i ştiți.

„Binecuvântarea şi blestemul devin efective nu prin ele însele, ci prin opțiunea omului față de bine sau rău. Ca şi în cazul primilor oameni în rai, călcarea poruncii lui Dumnezeu atrage după sine blestemul”[205].

29: **Când Domnul, Dumnezeul tău, te va duce în țara spre care te îndrepți ca s-o iei în stăpânire, binecuvântarea o vei pune în muntele Garizim şi blestemul în muntele Ebal.**

„Acest verset anunță instaurarea ceremoniilor rituale prezentate în capitolul 27”[206]. „Funcția pe care o îndeplinesc cei doi munți în ceremonie este justificată de orientarea lor: Garizim spre miazăzi, [Ebal] spre miazănoapte”[207].

30: **(Iată, nu sunt aceştia dincolo de Iordan, înapoia drumului dinspre soare-apune, în țara Canaaneenilor care locuiesc la apus de Ghilgal, aproape de stejarul Mamvri?).**

31: **Şi pentru că voi treceți Iordanul spre a intra să moşteniți țara pe care Domnul, Dumnezeul vostru, v-o dă ca moştenire veşnică, s-o stăpâniți şi să trăiți într-însa,**

32: **dați-vă silința să pliniți toate poruncile Lui şi toate hotărârile acestea pe care vi le pun eu astăzi înainte.**

Cu aceste îndemnuri se încheie cea de-a doua cuvântare a lui Moise.

CAPITOLUL 12 – *Locul adevăratei slujiri lui Dumnezeu.*

„În fapt, aici începe cea de *a doua Lege.* Prin conținutul lor, capitolele 12-26 poartă şi numele de C*odul Deuteronomic.* Acest Cod este, în mare măsură, o reluare a Legii mai vechi, cu o seamă de amănunte, precizări şi adaosuri la măsura evoluției pe care societatea israelită o va cunoaşte în Țara Făgăduinței”[208]:

1: **Iată poruncile şi hotărârile pe care vă veți strădui să le pliniți în țara pe care Domnul, Dumnezeul părinților voştri, v-o dă spre moştenire pe toată durata zilelor câte le veți trăi voi pe pământ.**

2: **Să pustiiți toate locurile unde popoarele pe care le veți stăpâni au slujit dumnezeilor lor, cele din munții înalți, cele de pe dealuri şi cele de sub copac umbros.**

3: **Să le dărâmați altarele; să le zdrobiți stâlpii; sfintele lor crânguri să le tăiați; chipurile cele cioplite ale dumnezeilor lor să le mistuiți în foc, iar numele lor să-l stârpiți din locul acela.**

Prima obligație a credinciosului este îndepărtarea de la orice fel de idolatrie. La credința adevărată ajungem după ce ne-am curățit *locul* lăuntric de orice gânduri înrudite cu erezia.

4: **Nu tot aşa însă Îi veți face Domnului, Dumnezeului vostru,**

5: **ci în tot locul pe care Domnul, Dumnezeul vostru, îl va alege în una din cetățile voastre spre a I se rosti numele şi a fi chemat, acolo Îl veți căuta, acolo veți intra,**

„Pasajul este comparabil cu III Regi 8, 26-30 (sfințirea templului lui Solomon)”[209].

6: **acolo vă veți aduce arderile-de-tot şi jertfele şi pârga şi făgăduințele şi darurile cele de bunăvoie şi pe întâii-născuți din cirezile voastre şi din turmele voastre;**

7: **acolo veți mânca în fața Domnului, Dumnezeului vostru, acolo vă veți bucura, voi şi casnicii voştri, de tot ce-nseamnă lucrul mâinilor voastre, aşa cum te-a binecuvântat pe tine Domnul, Dumnezeul tău.**

---
[205] BBVA, p. 215
[206] BBVA, p. 215
[207] SEP 1, p. 566
[208] BBVA, p. 215
[209] SEP 1, p. 566

E anticipată ridicarea Templului şi se subliniază unicitatea acestuia; acolo se vor aduce jertfele şi se va bucura poporul. De aici, un sfat pentru credincioşi: „Trezindu-te şi lăudând pe Dumnezeu şi chemându-L iarăşi în ajutor, începe întâi primul lucru, adică să te rogi în inimă fără împrăştiere şi în chip curat până la un ceas. Căci în acest timp mintea se află în starea cea mai liniştită şi mai netulburată. De aceea, ni s-a poruncit să jertfim lui Dumnezeu cele întâi născute şi cele mai alese ale noastre, adică să-I înălțăm în chip neclintit cel dintâi gând, prin rugăciunea curată către Domnul nostru Iisus Hristos"[210].

8: **Acolo nu veți face nimic din ceea ce faceți voi acum aici, fiecare după cum îi place lui;**

9: **căci pân-acum încă n-ați intrat în odihna şi-n moştenirea pe care v-o dă Domnul, Dumnezeul vostru.**

10: **După ce veți trece Iordanul şi vă veți aşeza în țara pe care v-o dă vouă ca moştenire Domnul, Dumnezeul vostru, când El vă va odihni dinspre partea tuturor vrăjmaşilor care vă-mpresoară şi când veți locui la adăpost de spaime,**

11: **atunci, în locul pe care Domnul, Dumnezeul vostru, îl va alege spre a I se chema numele, acolo veți aduce tot ceea ce vă poruncesc eu astăzi: arderile-voastre-de-tot, jertfele voastre, zeciuielile voastre, pârga ridicată de mâinile voastre, şi toate cele alese din darurile pe care I le veți făgădui Domnului, Dumnezeului vostru.**

12: **Să vă veseliți în fața Domnului, Dumnezeului vostru, voi şi fiii voştri şi fiicele voastre şi robii voştri şi roabele voastre, precum şi levitul cel din porțile voastre, de vreme ce el n-are parte şi moştenire cu voi.**

13: **Fereşte-te ca nu cumva să-ți aduci arderile-de-tot în orice loc pe care-ți cad ochii,**

14: **ci numai în locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, îl va alege în una din cetățile tale; acolo-ți vei aduce arderile-de-tot şi acolo vei plini tot ceea ce-ți poruncesc eu astăzi.**

Prin *loc* înțelegem aici fie sufletul curățit de patimi, fie Biserica (desigur, anticipând): „Deci e o greşeală şi o vină a unui suflet lipsit de orice evlavie să îndrăznească a jertfi în orice loc şi să nu îndeplinească în casa lui Dumnezeu taina lui Hristos"[211]. „Prin cuvântul *loc* ce altceva se înțelege decât contemplarea în Duhul, (stare) în care aflându-se Moise, a putut să vadă pe Dumnezeu, Care i se înfățişa în măsura în care putea fi cunoscut? Acesta este locul propriu pentru o veritabilă adorare"[212].

15: **Totuşi, ori de câte ori îți va fi pofta, poți să înjunghii şi să mănânci carne în orice cetate, după binecuvântarea pe care ți-a dat-o Domnul, Dumnezeul tău; atât cel necurat cât şi cel curat va putea să mănânce din ea, aşa cum [se mănâncă] cea de căprioară şi cea de cerb.**

„Centralizarea cultului atrage după sine desacralizarea unor ritualuri: tăierea profană a animalelor poate fi făcută oriunde, sacrificarea lor religioasă numai în sanctuarul ales. Carnea care nu este destinată jertfelor în Ierusalim poate fi consumată oriunde, fără a fi necesară purificarea rituală. Această carne este socotită la fel ca şi carnea de vânat, care nu poate fi întrebuințată la jertfe"[213]. „Vânatul constituia o *hrană profană*; carnea nu era supusă nici unei interdicții sau restricții rituale, putând fi consumată oricând şi oriunde"[214].

16: **Numai sângele să nu-l mâncați, ci să-l vărsați pe pământ precum apa.**

Despre această interdicție am vorbit în volumele anterioare.

17: **Nu-ți va fi îngăduit să mănânci în cetățile tale zeciuiala din grâul tău, din vinul tău şi din untdelemnul tău, nici întâi-născuții cirezilor tale şi pe ai turmelor tale, nici**

[210] Calist şi Ignatie Xanthopol, *Cele 100 de capete*, 26

[211] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, X

[212] Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, XXVI

[213] DEUT, p. 230

[214] BBVA, p. 216

prinoasele voastre de făgăduință, câte le veți făgădui, nici darurile voastre cele de bunăvoie, nici pârga-n ridicarea mâinilor voastre,

18: **ci-n locul acela pe care-l va alege Domnul, Dumnezeul tău, acolo le vei mânca în fața Domnului, Dumnezeului tău, tu şi fiul tău şi fiica ta şi robul tău şi roaba ta, levitul şi străinul care este-n cetățile tale; şi-n fața Domnului, Dumnezeului tău, te vei veseli de toate câte-au făcut mâinile tale.**

19: **Ia seama să nu-l părăseşti pe levit, în toată vremea cât vei trăi pe pământ.**

Nu e primită jertfa adusă în afara Bisericii şi fără preot (levit). „Căci nu te poți apropia de Dumnezeu şi nu e primită jertfa fără Levit. Pentru că mijlocesc, imitând pe Mijlocitorul între Dumnezeu şi oameni, adică pe Hristos. Iar spunând legea că nu trebuie să se săvârşească jertfele în afară de cortul sfânt, a arătat clar că una este Biserica şi una taina lui Hristos, şi că nu e legiuită, ba chiar respinsă şi nu poate plăcea lui Dumnezeu jertfa ce nu se săvârşeşte în Biserică"[215].

20: **Iar dacă Domnul, Dumnezeul tău, îți va lărgi hotarele, aşa cum ți-a spus, şi dacă tu vei zice: Am să mănânc carne…, [şi aceasta] pentru că sufletul tău doreşte să mănânce carne, mănâncă-ntr-adevăr carne după pofta sufletului tău.**

21: **Dacă locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, l-a ales să I se cheme-ntr-însul numele va fi departe de tine, atunci să-njunghii din cirezile tale şi din turmele pe care ți le-a dat Dumnezeul tău, aşa cum ți-am poruncit eu, şi-n cetățile tale să mănânci după pofta sufletului tău.**

22: **Cum se mănâncă cerbul şi căprioara, aşa le vei mânca; şi cel necurat din mijlocul tău, şi cel curat, deopotrivă vor mânca.**

23: **Dar ia bine seama să nu mănânci sânge, pentru că sângele lui este suflet; să nu mănânci sufletul laolaltă cu carnea;**

„Interdicția de a bea sânge (cf. Facerea 9, 4; Levitic 3, 17; 7, 25-26; 17, 10-14) este întemeiată pe identificarea sângelui cu ebraicul **nepheş**, *ființă vie*, tradus în greacă cu **ψυχή**, pe care creştinii l-au înțeles ca *suflet* – ceea ce a pus probleme exegeților (dacă *sufletul* = sângele, atunci mai este nemuritor?). Origen a reunit formulele din Levitic 17, 11 şi Deuteronom 12, 23, făcând distincția între *omul exterior* şi *omul interior* (*Dialogus Her.* 11)"[216].

24: **să nu-l mâncați, ci să-l vărsați pe pământ precum apa;**

25: **să nu-l mănânci, ca să-ți fie bine, ție şi copiilor tăi de după tine, de vei face [astfel] ce e bun şi plăcut în fața Domnului, Dumnezeului tău.**

26: **Numai sfintele tale prinoase, de le vei avea, şi darurile tale de făgăduință, pe acelea le vei lua şi vei veni la locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, Şi l-a ales ca într-însul să I se cheme numele.**

27: **Îți vei face arderile-de-tot; cărnurile le vei aduce pe jertfelnicul Domnului, Dumnezeului tău; sângele jertfelor tale îl vei vărsa la temelia jertfelnicului Domnului, Dumnezeului tău, iar cărnurile le vei mânca.**

„Cei ce slujeau odinioară lui Dumnezeu în umbra legii închipuiesc pe începătorii în evlavie. Căci şi aceştia de abia pot să înțeleagă dispozițiile văzute ale simboalelor cu înțeles de tipuri. Dat fiind aşadar că nu acelora li s-a dat în primul rând legea, ci nouă, căci prin noi se desăvârşeşte duhovniceşte, care viețuim după pilda lui Hristos, să cercetăm cu evlavie rațiunea jertfelor de atunci. Începătorul în evlavie, învățând să cunoască faptele dreptății, se îndeletniceşte numai cu făptuirea întru toată ascultarea şi credința, mâncând cele văzute ale virtuților ca pe nişte trupuri. Rațiunile poruncilor, care alcătuiesc cunoştința celor desăvârşiți, el le lasă lui Dumnezeu prin credință, neputându-se întinde cât ține lungimea cunoştinței. Căci

[215] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XIII
[216] SEP 1, p. 568

altarul este simbolul lui Dumnezeu, Căruia toți îi jertfim duhovnicește și Căruia îi lăsăm cunoștința celor mai presus de puterea noastră, ca să trăim. Iar temelia altarului e chipul credinței în El, căci credința e temelia (Evrei 11, 1) care poartă toată zidirea faptelor și înțelesurilor dumnezeiești. Tot cel ce nu se poate împărtăși cu sobrietate de beția vinului înțelepciunii dumnezeiești prin cunoștință, face bine să verse rațiunile cunoștințelor pe care nu le înțelege lângă această temelie, adică să lase credinței cunoștința rațiunilor care sunt mai presus de puterea lui. Deci drept chip al celor începători în evlavie, poporul vechi mânca trupurile jertfelor, iar sângele îl vărsa la temelia altarului, întrucât, din pricina cugetului copilăresc, nu se putea ridica la cunoștința celor ce se săvârșeau tainic. Hristos însă, făcându-ni-Se arhiereu al bunurilor viitoare (Evrei 9, 11) și jertfindu-Se pe Sine ca jertfă tainică, Își dă împreună cu trupul și sângele celor ce și-au deprins simțurile sufletului în vederea desăvârșirii, ca să poată distinge binele și răul (Evrei 5, 14). Căci cel desăvârșit a trecut nu numai de treapta începătorilor, ci și de a înaintaților, și de aceea nu ignoră rațiunile celor săvârșite de el după poruncă, ci bându-le întâi pe acelea (rațiunile) cu duhul, mănâncă prin fapte toată carnea virtuților, ridicându-și înțelegerea celor săvârșite prin simțuri la nivelul cunoașterii cu mintea”[217].

28: **Păzește și ascultă, și vei plini tot ceea ce-ți poruncesc eu ție astăzi, ca să-ți fie bine, ție și copiilor tăi în veac, de vei face (astfel) ce e bun și plăcut în fața Domnului, Dumnezeului tău.**

29: **Când Domnul, Dumnezeul tău, va pierde de la fața ta neamurile la care tu mergi să le iei pământu-n stăpânire, după ce te vei înstăpâni asupră-le și le vei locui țara,**

30: **atunci ia seama asupră-ți ca, după ce ele vor pieri de dinainte-ți, nu cumva să te ispitești a călca pe urmele lor; să nu te ispitești spre dumnezeii lor zicând: - Cum oare le-au slujit neamurile acestea dumnezeilor lor? Și eu voi face la fel!...**

31: **Să nu-I faci așa Domnului, Dumnezeului tău; căci urâciunile pe care Domnul le-a urât, pe acelea le-au făcut ele dumnezeilor lor: că chiar și pe fiii lor și pe fiicele lor le-au ars cu foc dumnezeilor lor.**

„Avertisment împotriva preluării, în cultul față de Iahve, a unor ritualuri de la popoarele din Canaan, cum ar fi practica de a oferi jertfe omenești”[218].

32: **Tot cuvântul pe care ți-l poruncesc eu astăzi, pe acela să-l păzești întru faptă; nimic să nu-i adaugi și de nimic să nu-l lipsești.**

„În versiunea ebraică, acest verset este primul din capitolul următor (care va avea, deci, 19 versete). Tot așa e situat în *Septuaginta* ediția Rahlfs. Versiunea de față păstrează însă ordinea din alte versiuni, mai vechi, ale *Septuagintei*, așa cum se află ele în edițiile românești ale *Bibliei* (București *1688*, Blaj *1795*, Sibiu *1858*, București *1914* și *1936*), dar și în versiunile engleze King James și Revised Standard (nu însă și în Today's)”[219].

CAPITOLUL 13 – *Pedepsirea celor ce îndeamnă la idolatrie.*

1: **De se va ridica în mijlocul tău prooroc sau visător de vise și-ți va da semn sau minune,**

2: **iar semnul sau minunea de care el ți-a vorbit va veni într-adevăr, dacă atunci el îți va zice: – Să mergem și să slujim la alți dumnezei..., pe care voi nu-i știți,**

3: **să nu ascultați de cuvintele acelui prooroc sau de ale celui ce a visat visul acela; că (prin aceasta) vă-ncearcă Domnul, Dumnezeul vostru, ca să afle dacă pe Domnul, Dumnezeul vostru, Îl iubiți din toată inima voastră și din tot sufletul vostru.**

---

[217] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 36
[218] DEUT, p. 230
[219] BBVA, p. 217

„În Orientul antic visele erau considerate ca un mijloc de comunicare divină către un profet sau către puținii aleşi care, având vise şi vedenii, le transmiteau celorlalți (Numeri 12, 6; 22, 20; I Regi 3, 15; 28, 6; Ieremia 23, 25). Nu este deci vorba de un tâlcuitor de vise care interpreta visele altor persoane. Termenul tehnic folosit pentru a desemna pe cel care poseda această calitate era *visător* sau *văzător* de vise”[220]. „De obicei, spusele unui profet sunt întărite, spre mai multă crezare, de semne şi minuni cu care el le asociază, aşa cum a făcut, de pildă, Moise (vezi Ieşirea 4, 30-31). Dar de la acelaşi Moise ştim că şi vrăjitorii lui Faraon au fost în stare să facă aceleaşi semne (Ieşirea 7, 11). Dacă deci proorocii mincinoşi au puterea de a-şi asocia profețiile cu anumite semne, nu semnele sau minunile constituie principalul criteriu al credibilității, ci conținutul profețiilor, dacă ele adică sunt în acord cu autentica învățătură descoperită de Dumnezeu. În asemenea cazuri, credinciosului i se cere un foarte puternic simț al discernământului (facultatea *deosebirii duhurilor* - I Corinteni 12, 10), spre a nu se lăsa înşelat”[221].

Pentru a nu greşi, vom cere sfat celor îmbunătățiți: „suntem datori să ne îndreptăm cu toată puterea pe noi înşine spre voia lui Dumnezeu şi să nu credem inimii noastre, ci chiar de ar fi un lucru bun (ceea ce gândim), să auzim şi de la vreun sfânt că e bun. Să nu ne încredem în noi înşine, chiar dacă am început să lucrăm bine şi socotim că trebuie să iasă cum e drept. Ci trebuie să facem tot ce stă în puterea noastră, iar pe de altă parte să spunem altuia cum am lucrat şi să aflăm de am lucrat bine. Dar nici după aceea să nu fim fără grijă, ci să aşteptăm şi judecata lui Dumnezeu”[222].

4: **Pe urmele Domnului, Dumnezeului vostru, să umblați şi de El să vă temeți; poruncile Lui să le păziți şi de glasul Său să ascultați; Lui să-I slujiți şi de El să vă lipiți.**

Urmăm lui Dumnezeu în duh, un urcuş spre redobândirea *asemănării* cu El. „Niciodată n-ar trebui să ne întrebăm: dacă Dumnezeu ar fi legat de un anumit loc, atunci pe ce cale să ajungem la El? Putem spune aceasta pentru că Dumnezeu e mai presus de orice loc, iar în mâna Lui stau toate câte există şi nimeni nu-L poate cuprinde. De aceea apropierea de El nu trebuie înțeleasă în sens spațial”[223]. „Legea numeşte asemănarea urmare; iar o urmare ca aceasta te face asemenea atât cât este cu putință”[224].

5: **Iar pe proorocul acela sau pe cel ce a visat visul să-l dați morții, pentru că el ți-a vorbit cu scopul de a te abate de la Domnul, Dumnezeul tău, Cel ce te-a scos din țara Egiptului şi te-a eliberat din casa robiei, dorind să te scoată din calea pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-a poruncit să mergi; să-l faceți pe cel rău să piară dintre voi.**

„Cât de sfântă şi de potrivită cu Dumnezeu e legea! Căci dacă ucigaşii de trupuri trebuie numaidecât să moară, după lege, cum nu se va primejdui, pe drept cuvânt, cel ce pricinuieşte o rătăcire pierzătoare sufletului şi-l aruncă pe acesta, care, după cuvântul Mântuitorului, e mai bun decât trupul, în gropile pieirii? De aceea a legiuit Dumnezeu ca amăgitorul şi batjocoritorul celor sfinte să fie supus la pedeapsa ucigaşului”[225].

6: **Dacă fratele tău dinspre tată sau fratele tău dinspre mamă sau fiul tău sau fiica ta sau femeia de la sânul tău sau prietenul tău care-i una cu sufletul tău te va ruga în taină zicând: - Să mergem şi să slujim altor dumnezei…, pe care tu nu i-ai ştiut, nici tu şi nici părinții tăi,**

7: **unora dintre dumnezeii neamurilor din preajma voastră, aproape de tine sau departe de tine, de la o margine a pământului pân-la marginea pământului,**

8: **să nu te învoieşti cu el, nici să asculți de el; ochiului tău să nu i se facă milă de el,**

---

[220] DEUT, p. 230
[221] BBVA, p. 217
[222] Ava Dorotei, *Învățături de suflet folositoare*, V, 8
[223] Origen, *Contra lui Celsus*, VII, 34
[224] Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 100, 4
[225] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VI

să nu te-nduri de el şi nici să-l tăinuieşti;

9: **ci dă-l cu totul pe faţă; mâna ta să fie cea dintâi asupră-i ca să-l omoare, şi apoi mâinile poporului întreg.**

Dă-l cu totul pe faţă: „în sensul: denunţă-l în faţa tuturor (secvenţă absentă din Textul Ebraic)”[226].

10: **Cu pietre-l vor ucide şi va muri, pentru că a-ncercat să te abată de la Domnul, Dumnezeul tău, Cel ce te-a scos din ţara Egiptului, din casa robiei.**

Obligativitatea uciderii celui depărtat de Dumnezeu rămâne şi în Creştinism, dar capătă un alt sens: „când a poruncit să fie ucis păcătosul voia, adică, să-l mute de la moarte la viaţă, la lipsa de patimi, ce se dobândeşte prin (dreapta) credinţă. Învăţătorii de lege, însă, n-au înţeles lucrul acesta; interpretau legea căutând să se biruie unii pe alţii şi dădeau astfel prilejuri celor ce voiau să hulească în zadar legea”[227].

11: **Şi dacă-ntregul Israel va auzi, se va teme, şi o altă asemenea faptă rea nu se va mai face-n mijlocul vostru.**

12: **Iar dacă-n vreuna din cetăţile pe care Domnul, Dumnezeul tău, ţi le dă ca să le locuieşti vei auzi spunându-se**

13: **că dintre voi au ieşit oameni nelegiuiţi care-i stârnesc pe locuitorii cetăţii lor zicând: - Să mergem şi să slujim altor dumnezei…, pe care voi nu i-aţi ştiut,**

14: **caută, cercetează şi întreabă bine, şi de va fi adevărat lucrul acela, cum că-ntre voi s-a petrecut acea urâciune,**

15: **de tot să-i ucizi pe locuitorii acelei cetăţi cu lovire de sabie, şi s-o stârpeşti de istov, pe ea şi tot ce este în ea.**

„Textul Ebraic adaugă: *chiar şi vitele ei să le treci prin ascuţişul săbiei*”[228].

16: **Prăzile ei adună-le pe toate în mijlocul pieţei, iar cetatea arde-o în întregime cu foc, pe ea şi toată prada ei, înaintea Domnului, Dumnezeului tău: nelocuită fie-n veci, şi a doua oară să nu se mai zidească.**

17: **Nimic din cele blestemate să nu se lipească de mâna ta, ca să-Şi potolească Domnul iuţimea mâniei Sale şi să-ţi dea milă şi să Se-ndure de tine şi să te înmulţească, aşa cum li S-a jurat părinţilor tăi,**

Din cele blestemate: „din cele date anatemei, sortite pieirii”[229].

18: **de vei asculta glasul Domnului, Dumnezeului tău, şi de vei păzi toate poruncile Lui câte ţi le poruncesc eu astăzi, făcând ce este bun şi plăcut înaintea Domnului, Dumnezeului tău.**

„Nespus de gravă era apreciată situaţia în care o cetate întreagă ar fi căzut în idolatrie. În acest caz, Legea prevedea, ca pedeapsă, dărâmarea acesteia până în temelii şi uciderea a tot ce era suflare de viaţă, de la om şi până la dobitoc, în această cetate”[230]. Oricum, nicăieri în Vechiul Testament nu se relatează ca vreo cetate să fi fost pedepsită astfel, exceptând cetatea Ghibea (Judecători, cap. 19-20), pedepsită cu nimicirea, însă nu pe motiv de idolatrie.

CAPITOLUL 14 – *Jelanii oprite. Mâncăruri curate şi necurate.*

1: **Fii sunteţi ai Domnului, Dumnezeului vostru; să nu vă curăţiţi deasupra mortului, nici să vă radeţi între ochi.**

---

226 BBVA, p. 217

227 Clement Alexandrinul, *Stromate*, VII, 14, 3-4

228 BBVA, p. 218

229 BBVA, p. 218

230 AB, p. 175

„Întregul verset se referă la unele rituri funerare practicate de neamurile Canaanului, rituri pe care Legea lui Dumnezeu le interzice. În legătură cu primul (rit) versiunea ebraică denunță practicarea unor incizii corporale, practică la care se face aluzie şi în Levitic 19,28. *Septuaginta* însă foloseşte verbul **fivao** (de altfel, singura dată în întreg Vechiul Testament) = a purifica, a deveni strălucitor (prin purificare), ceva asemănător cu expresia *a străluci de curățenie*, ceea ce n-ar exclude ritualul unei purificări prin incizare"[231]. Cât priveşte *raderea între ochi*, „poate fi vorba de raderea smocului de păr dintre sprâncene. Traducătorii din ebraică, deşi pornesc de la textualitatea expresiei *între ochi*, glosează pe ideea tunderii părului de pe frunte (cum am zice azi, tunderea *bretonului*), sau pe cea a raderii părului din porțiunea frontală a capului"[232].

2: **Că popor sfânt îi eşti tu Domnului, Dumnezeului tău, şi pe tine te-a osebit Domnul, Dumnezeul tău, să-I fii popor ales între toate neamurile câte se află pe fața pământului.**

3: **Nimic spurcat să nu mâncați.**

„*Spurcat* e mai puternic decât *necurat* şi are aici un conținut religios-moral: ceea ce este *urâciune* în fața Domnului, termen care condamnă orice formă de idolatrie"[233].

4: **Iată animalele pe care le puteți mânca: vițelul din vaci,**

5: **mielul din oi şi iedul din capre; cerbul, gazela, antilopa, bivolul, țapul sălbatic, bourul şi girafa.**

Girafa: „literal: *cămila-panteră*. Acest fel de interdicții alimentare, enumerate mai jos, sunt mai explicite în Levitic 11; unele sunt reluate aici, dar nu toate viețățile pot fi identificate foarte precis"[234].

6: **Orice animal care are copita despicată, cu copita adică despărțită-n două unghii, şi care face parte dintre rumegătoare, îl puteți mânca.**

„În tradiția iudaică, şi apoi în cea creştină, verbul **διχηλειν** a fost interpretat alegoric: despicarea copitei a fost văzută ca un indiciu al capacității de discernământ"[235].

Puteau fi mâncate cornutele mari şi mici, atât cele domestice, cât şi cele sălbatice. „acestea, dat fiind că merg repede pe drum cu aceste două unghii, simbolizează pe cei ce merg corect pe calea Legii"[236]. Poate fi vorba şi despre o depăşire a egoismului: „piciorul e simbolul mersului prin fapte. Iar despicătura copitei e chipul clar a putinței de-a merge, de-a păşi drept şi fără vină în amândouă direcțiile: spre noi şi spre alții"[237]. „Cu copita despicată înseamnă că cel drept merge şi în lumea aceasta şi aşteaptă şi veacul cel sfânt"[238]. „Animalul cu copita despicată în două arată dreptatea; că dreptatea are talerele egale; acest animal apoi rumegă propria sa mâncare, mâncarea dreptății, adică Cuvântul; Cuvântul intră în noi din afară prin cateheză, aşa cum intră mâncarea; iar dinăuntru, ca din stomac, este trimis minții spre a fi păstrat în memorie. Omul drept rumegă hrana cea spirituală când are în gura sa Cuvântul; dreptatea o desparte în două: sfințeşte şi aici pe pământ pe omul drept, dar îl trimite şi în veacul ce va să fie"[239].

7: **Dintre cele ce rumegă şi dintre cele cu copita despicată şi din cele cu unghiile despărțite să nu mâncați: cămila, iepurele şi ariciul, cele ce rumegă fără să aibă copita despicată; acestea pentru voi sunt necurate;**

Cămila: este vorba despre dromader, cămila cu o cocoaşă, cămila cu două cocoaşe fiind foarte rară în Orientul Apropiat.

---

[231] BBVA, p. 218
[232] BBVA, p. 218
[233] BBVA, p. 218
[234] BBVA, p. 218
[235] SEP 1, p. 570
[236] Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti*, XXXII, 4
[237] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, V
[238] Barnaba, *Epistola*, X, 11
[239] Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, 76, 1-2

Prin *iepure* s-a tradus ebraicul **arnebet**, care desemna toate speciile acestei familii cunoscute în Orient. Simbolic, iepurele reprezintă desfrâul şi lipsa de măsură. Este oprit consumul iepurelui „ca să nu fi sodomit, nici să te amesteci cu unii ca aceştia; că iepurele îşi schimbă în fiecare an culcuşul, câţi ani trăieşte, atâtea culcuşuri are”[240].

8: **şi porcul, pentru că, deşi are copita despicată şi despărţită-n două unghii, nu rumegă; necurat e pentru voi. Din cărnurile acestora să nu mâncaţi, de stârvurile lor să nu vă atingeţi.**

Ebraicul **kaziir** desemna o specie de porc semisălbatic. În general, orientalii evită porcul, acesta fiind în vechime principalul purtător al leprei. Porcul simbolizează ignoranţa, lăcomia, desfrâul şi egoismul. „Despre porc a vrut să spună aceasta: Să nu te lipeşti de astfel de oameni, care sunt asemenea porcilor! Cu alte cuvinte: oamenii, când trăiesc în belşug, uită de Domnul; dar când sunt în nevoi, îşi aduc aminte de Domnul; că şi porcul, când mănâncă, nu ştie de stăpânul său; dar când e flămând guiţă; iar dacă primeşte mâncare iarăşi tace”[241]. „Legea opreşte să se mănânce animalele care prin natura lor sunt grase, de pildă porcii, că de felul lor au multă carne grasă. O carne ca aceasta folosesc cei cărora le place să trăiască în desfătări. Se spune că un filosof, făcând etimologia cuvântului **is** (= porc; gr.), a arătat că acest cuvânt vine de la cuvântul **this** (= jertfă), pentru că porcul este un animal propriu pentru jertfă (**thisis**) şi pentru junghiere”[242]. În plus, „porcul este simbol al desfrânării, pentru că-i iubitor de plăceri, pofticios, murdar, are patimă necurată după mâncări şi împreunări, îi place să fie scărpinat şi să stea în mocirlă şi pune carne pe el pentru tăiere şi pieire”[243].

9: **Din toate [vietăţile] care sunt în apă le puteţi mânca pe acelea care au aripi şi solzi; pe acestea le puteţi mânca,**

10: **dar pe nici una din cele ce nu au aripi şi solzi să n-o mâncaţi; acestea pentru voi sunt necurate.**

Dintre vieţuitoarele acvatice, Legea îngăduie doar consumul peştilor. Sunt oprite moluştele, crustaceele, caracatiţa etc. „Să nu te asemenea, lipindu-te de nişte oameni ca aceştia, care până la sfârşit sunt nelegiuiţi şi osândiţi la moarte, după cum şi aceste vieţuitoare ale mării sunt singurele blestemate să înoate în adânc, că nu înoată ca celelalte, ci locuiesc pe pământul de jos din adânc”[244].

11: **Orice pasăre curată o puteţi mânca.**

12: **Dar dintre zburătoare să nu le mâncaţi pe acestea: vulturul, zgripţorul şi vulturul-de-mare;**

Prin *vultur* (ebr. **neşer**) se înţeleg toate speciile acestuia. *Zgripţorul* (ebr. **peres**) pare a desemna o specie de vultur ce se hrăneşte mai ales cu peşti, *Gypaetus barbatus*. Ar putea fi aceeaşi pasăre cu *vulturul de mare* (ebr. **azuaiah**).

13: **şoimul şi eretele cu soiurile lor;**

Şoimul (ebr. **daah**) este cunoscutul răpitor diurn, din familia falconidelor. *Eretele* (ebr. **aiah**) pare a fi o specie înrudită.

14: **corbul cu soiurile lui;**

Prin *corb* sunt înţeleşi toţi reprezentanţii acestei familii.

15: **struţul, cucuveaua, precum şi pescăruşul cu soiurile lui,**

Struţul (ebr. **bat haiaanah** = fiica strigătului) este interzis evreilor, deşi popoarele din zonă consumă carnea acestuia. Prin *cucuvea* e tradus ebraicul **takmas**, despre care nu se ştie cu exactitate ce specie denumeşte. *Pescăruşul* (ebr. **şalaq**) pare a fi, în fapt, cormoranul.

16: **bâtlanul, cocorul şi ibisul;**

Bâtlanul sau *huhurezul* (Biblia 1982) traduce ebraicul **kos**, desemnând fie o specie de

---

240 Barnaba, *Epistola*, X, 6
241 Barnaba, *Epistola*, X, 3
242 Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 105, 1-2
243 Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 51, 3
244 Barnaba, *Epistola*, X, 5

bufnițe, fie, mai probabil, pelicanul sau cormoranul. *Cocorul* (ebr. **ianşuq**) ar putea desemna lebăda, aici.

17: **huhurezul, vultanul cu soiurile lui, pupăza, bufnița,**

Huhurezul redă ebraicul **qaat**, fiind vorba despre pelican. *Vultanul* traduce ebraicul **rakhama** (= cel tandru), desemnând o specie de vultur caracterizată prin afecțiunea arătată puilor. În finalul versetului apare din nou **şalaq**, echivalat de Biblia 1982 cu *şoimul de mare*. *Pupăza* e pasărea cunoscută şi de noi.

18: **pelicanul, cormoranul cu soiurile lui, lebăda şi liliacul.**

Pelicanul încearcă echivalarea ebraicului **kasiidah**, cuvânt ce s-ar traduce prin *milostiva* şi desemnând probabil barza, cunoscută pentru afecțiunea sa față de pui. *Cormoranul* apare unde textul ebraic are **anafah**, care ar însemna *pasăre supărată*; posibil să fie vorba despre papagal. *Lebăda* echivalează ebraicul **dukifat**, care ar corespunde pupezei. În sfârşit, *liliacul* (ebr. **atalaf**), deşi mamifer, e socotit până azi între păsări în Orientul Apropiat; el a devenit simbolul idolatriei.

Sunt, în general, oprite consumului păsările răpitoare. „Căci acestea zboară la înălțime şi se bucură de locurile înalte şi urăsc pe cele de jos. Iar aşa este cel fudul şi îngâmfat, care are în sine cugetul trufaş şi e obişnuit să disprețuiască pe omul cuviincios şi modest şi nu-i place să consimtă cu cei smeriți”[245]. „Să nu te lipeşti, nici să nu te asemenea cu astfel de oameni, care nu ştiu să-şi câştige hrana lor cu osteneală şi sudoare; ci, cu fărădelegea lor, răpesc averi străine; şi mergând, cu înfățişare nevinovată, pândesc şi se uită de jur-împrejur pe cine să despoaie din pricina lăcomiei lor, ca şi păsările acestea, care nu-şi câştigă singure hrana, ci stau trândave şi caută cum să mănânce cărnuri străine; sunt o ciumă, prin răutatea lor”[246]. Critica nu e, desigur, la adresa păsărilor, ci a oamenilor ce se aseamănă păsărilor de pradă.

19: **Toate insectele înaripate sunt necurate pentru voi; să nu mâncați din ele.**

Insectele erau oprite israeliților, o excepție constituind lăcusta, din care orientalii mănâncă, până azi, patru soiuri, *arbeh*, *solam*, *kargol* şi *kagab*.

20: **Orice zburătoare curată o puteți mânca.**

21: **Să nu mâncați nici o mortăciune; dă-o străinului ce se află în cetățile tale, s-o mănânce el; sau dă-o celui de alt neam; că popor sfânt Îi eşti tu Domnului, Dumnezeului tău.**

Miel să nu fierbi în laptele mamei sale.

Miel: „ca şi la Ieşirea 23, 19; 34, 26, Textul Masoretic preferă *ied*”[247]. „Ultima recomandare este, probabil, o aluzie la un obicei al vechilor populații canaaneene, de care evreii trebuia să se distingă”[248]. Toate aceste prescripții alimentare au fost prezentate şi la capitolul 11 al Cărții Levitic, unde apăreau şi animale în plus oprite consumului. Deosebirea poate proveni de acolo că, îndepărtându-se de Egipt, anumite soiuri nu mai erau întâlnite de evrei în noua lor țară (de exemplu, crocodilul, de care aici nu se mai face pomenire). Între animalele oprite intrau şi acelea divinizate în alte părți, în special în Egipt, sau acelea socotite respingătoare.

22: **Să pui de-o parte zeciuială din toată roada semințelor tale, roada țarinei tale de la an la an,**

23: **şi s-o mănânci în fața Domnului, Dumnezeului tău, în locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, îl va alege pentru ca-n-trânsul să I se cheme numele; adu zeciuieli din grâul tău, din vinul tău, din untdelemnul tău, şi pe întâi-născuții cirezilor tale şi ai turmelor tale, ca să înveți a te teme de Domnul, Dumnezeul tău, în toate zilele.**

24: **Dar dacă drumul va fi prea lung pentru tine şi dacă nu le vei putea duce pentru că locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, l-a ales spre a I se chema într-însul numele îți e**

[245] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, V
[246] Barnaba, *Epistola*, X, 4
[247] BBVA, p. 218
[248] SEP 1, p. 571

departe, atunci, pentru că Domnul, Dumnezeul tău, te-a binecuvântat,

25: **vinde-le pe argint, ia argintul în mâinile tale şi mergi la locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, îl va alege,**

26: **şi cu argintul acela cumpără tot ce va pofti sufletul tău: şi din boi, şi din oi, şi din vin, şi din sicheră, şi din tot ce-ţi va pofti sufletul tău, şi mănâncă acolo, în faţa Domnului, Dumnezeului tău, şi te veseleşte, tu şi familia ta,**

27: **dar şi levitul care este-n cetăţile tale, pentru că el nu are parte şi nici moştenire împreună cu tine.**

„Centralizarea cultului are drept consecinţă renunţarea la una din ideile, până atunci fundamentale, ale aducerii jertfei: nu mai era obligatoriu ca produsele vegetale şi animale consumate în cadrul unui ritual, înaintea lui Dumnezeu, să provină din propria jertfă"[249]. În plus, se vorbeşte despre veniturile preoţilor şi leviţilor, care „constau nu numai din primiţii şi primogenituri, ci mai ales din zeciuiala care se percepea de două ori pe an aducând mari resurse de întreţinere a slujitorilor la altar. Prima zeciuială consta din îndatorirea fiecărui israelit de a da leviţilor dijmă din roadele pământului (cereale şi fructe) şi din animale. Cel ce voia să-şi răscumpere dijma trebuia să adauge la preţul ei a 5-a parte (Levitic 27, 30-32). Zeciuiala a doua revenea tot leviţilor, deoarece la împărţirea Ţării Sfinte nu primiseră nici o parte de moştenire şi ea era de fapt dijma celor ce erau prea departe de locaşul sfânt şi nu puteau veni la el cu produsele agricole şi cu animalele. În acest caz Legea mozaică prevedea aducerea arginţilor necesari locaşului sfânt pentru a putea cumpăra cu ei cele pentru pregătirea ospăţului sacrificial. La un interval de trei ani se adunau veniturile din zeciuielile primite în anul acela şi se pregătea un mare ospăţ sacrificial la care participau şi străinii, sclavii şi văduvele, pe lângă preoţi şi leviţi"[250].

28: **După trei ani să scoţi toate zeciuielile roadelor tale din anul acela şi să le pui în cetăţile tale;**

29: **atunci să vină levitul - căci el nu are parte şi moştenire împreună cu tine – şi străinul şi orfanul şi văduva, cei ce se află în cetăţile tale, şi să mănânce şi să se sature, pentru ca Domnul, Dumnezeul tău, să te binecuvinteze în tot lucrul pe care-l vei face.**

„Zeciuiala din fiecare al treilea an trebuia folosită în scopul ajutorării leviţilor, săracilor, văduvelor şi orfanilor"[251].

CAPITOLUL 15 – *Anul iertării. Întâii-născuţi.*

1: **În anul al şaptelea vei face iertare.**

„Legea privind anularea datoriilor în cel de al şaptelea an porneşte de la vechiul obicei de a lăsa terenurile agricole nelucrate, pentru refacerea lor, la fiecare şapte ani (Ieşirea 23, 10; Levitic 25, 4). În acest an creditorii trebuiau să renunţe la împrumuturile acordate debitorilor. Un asemenea contract putea să stipuleze că, în cazul nerambursării datoriei, debitorul sau un membru al familiei sale erau pasibili de a deveni sclavi sau să fie constrânşi să muncească pentru creditor. Aceste clauze îşi pierd valabilitatea după proclamarea anului sabatic, în care prevala *iertarea Domnului* în favoarea celor săraci"[252]. O remarcă asupra comentariului de mai sus: Anul sabatic a fost proclamat îndată după ieşirea din Egipt! Mai mult, hotărârea lăsării odihnei ţarinilor s-a dat deodată cu cea a iertării datoriilor în anul al şaptelea.

2: **Iată care este rânduiala iertării: Vei ierta întreaga datorie pe care ţi-o datorează aproapele tău şi fratele tău; să nu o ceri înapoi, pentru că iertare I s-a chemat Domnului, Dumnezeului tău.**

---

[249] DEUT, p. 231
[250] AB, p. 289
[251] AB, p. 164
[252] DEUT, p. 231

„Întrucât în anul sabatic nu se lucra pământul şi nu erau nici venituri, Legea porunceşte ca datoriile să fie amânate şi nu iertate, aşa cum susţin talmudiştii. Toţi cei ce dădeau împrumut oamenilor lor săraci trebuiau în acest an să-i ierte de datorii, de aceea şi anul sabatic a primit numele de *iertare* (**şemittah** -15, 1) sau de *iertarea Domnului* (**şemittah laiahve** - 15, 2)”[253].

3: **De la cel străin cere ceea ce-i al tău asupră-i; dar fratelui să-i ierţi datoria pe care el o are către tine.**

4: **Că-n mijlocul tău nu va fi sărman (pentru că Domnul, Dumnezeul tău, te va binecuvânta în ţara pe care ţi-o dă s-o stăpâneşti ca moştenire),**

5: **numai dacă veţi asculta cu luare-aminte glasul Domnului, Dumnezeului vostru, ca să păziţi şi să pliniţi toate poruncile acestea pe care ţi le poruncesc eu astăzi.**

„Vezi adevărul fulgerând în umbre? Căci arată şi aici cât se poate de învederat iconomia Mântuitorului nostru privitoare la noi. Pentru că celor ce au venit lângă El prin credinţă şi s-au făcut casnici şi fraţi ai Lui prin aceea că s-au împărtăşit de Sfântul Duh şi s-au făcut părtaşi de firea dumnezeiască, le-a iertat datoriile şi n-au trebuit să plătească nimic. Căci n-a cerut de la ei suferirea pedepselor pentru neascultare, măcar că erau datori să dea socoteală pentru viaţa lor dinainte. Iar pe cei încă străini şi de alt neam i-a lăsat sub povara datoriilor, pentru necredinţa lor şi pentru faptul că s-au ţinut cât mai departe de familiaritatea cu El, şi i-a supus osândei şi trebuinţei de-a fi pedepsiţi, ca pe unii ce au păcatul încă neşters”[254].

6: **Căci Domnul, Dumnezeul tău, te va binecuvânta după cum ţi-a spus: tu vei împrumuta neamuri multe, dar tu nu te vei împrumuta; şi peste multe neamuri vei fi stăpân, dar ele pe tine nu te vor stăpâni.**

Septuaginta „foloseşte verbul **danízo** = *a împrumuta bani cu dobândă*, aşa cum e folosit aici, ca şi în versetele 8 şi 10, precum şi în cap. 28 versetele 12 şi 14. Traducerile Textului Masoretic însă introduc şi ideea unui amanet (gaj, garanţie, zălog) pe care creditorul îl deţine de la debitor şi care trebuie restituit odată cu iertarea datoriei. După unii interpreţi, amanetul putea fi chiar unul din copiii debitorului, care trebuia să muncească în contul datoriei neachitate. În altă ordine de idei, versetele 1-11 cunosc două variante de interpretare, în funcţie de formularea traducerii după Textul Masoretic: pe de-o parte, aceea a rabinilor talmudişti, care văd o iertare radicală şi definitivă a datoriilor şi, pe de alta, aceea a moderaţilor, care cred că iertarea era doar temporară, pe durata anului sabatic, aşa cum pare a sugera versetul 9”[255].

Conform unei tâlcuiri patristice: „Evreul a dat cu împrumut popoarelor, dar el n-a primit de la ele învăţătura, ci ele au luat-o de la el, căruia i-a deschis Dumnezeu comoara Sa, pentru ca ploaia cuvântului Său să dea roade popoarelor, să fie el mai mare peste popoare şi să nu aibă pe cineva mai mare peste el”[256]. Fără a contrazice cuvântul de mai sus, arătăm că a sosit timpul în care Evreul să-şi ceară împrumutul înapoi de la neamuri, adică să redescopere învăţătura mântuitoare, pornită oarecând de la el şi reprimită azi cu mare dobândă.

7: **Iar dacă-n ţara pe care Domnul, Dumnezeul tău, ţi-o dă, dacă-n vreuna din cetăţile tale va fi-n mijlocul tău cineva sărac, să nu-ţi învârtoşezi inima, nici să-ţi închizi mâna de dinaintea fratelui tău celui lipsit;**

8: **dimpotrivă, deschide-ţi mâinile-amândouă şi împrumută-l cu oricât îi va trebui şi pentru orice are lipsă.**

9: **Ia aminte asupră-ţi, ca nu cumva-n ascunzişul inimii tale să fie gând nelegiuit care să zică: - Se apropie anul al şaptelea, anul iertării…, şi să caţi cu ochi rău asupra fratelui tău celui lipsit şi să nu-i dai; că el va striga-mpotriva ta către Domnul, şi mare păcat va fi întru tine.**

Legea veghează până şi asupra *ascunzişului inimii*: „Noi oamenii păcătuim uşor cu

---

[253] AB, p. 308

[254] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VII

[255] BBVA, p. 219

[256] Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, XXXVII, 14

gândul. De aceea Cel Care a zidit una câte una inimile noastre, ştiind că cele mai multe păcate le săvârşim din imboldul gândurilor noastre, a poruncit ca în primul loc mintea să ne fie curată. Şi pentru că păcătuim uşor cu mintea, Dumnezeu ne cere să avem de ea mai multă purtare de grijă şi pază”[257].

10: **Dă-i, dă-i şi împrumută-l cu cât îți cere şi după cum are trebuință; iar când îi dai, să nu ți se strângă inima; că pentru aceasta te va binecuvânta Domnul, Dumnezeul tău, întru toate faptele tale şi-ntru totul, oriunde mâinile tale vor lucra.**

„Poruncind deci să se dea împrumuturi şi tăind lăcomia şi făgăduind celor ce voiesc să facă această binecuvântare, le cere ca, după ce se scurg şapte ani peste datorii, să le ierte, cinstind timpul iertării tuturor, adică cel al venirii lui Hristos, în care am fost îndreptați toți prin credință. Căci atunci am dobândit amnistia vechilor păcate prin aceea că El a pironit pe crucea Sa zapisul cel împotriva noastră şi a înlăturat pedepsele ce le datoram Judecătorului. […] E un obicei al dumnezeieştii Scripturi să asemene tot răstimpul veacului de față şi de acum cu o săptămână, din pricina întoarcerii zilelor la început. Căci sfârşitul săptămânii e Sâmbăta. Iar vecină nemijlocită este ziua a opta, care aduce un nou început al veacului prin învierea lui Hristos. […] Deci Hristos a venit, după Scriptură, la sfârşitul veacului de față şi oarecum Sâmbăta, când i-a şi eliberat pe toți cei legați în lanțurile păcatelor lor şi îndatorați Lui cu pedepsele pentru neascultare. […] Deci legea ne-a arătat indirect şi ca prin ghicitură taina dumnezeiască, poruncind să se facă iertare în anul al şaptelea. Şi introduce pe cărările bunătății, învățând să se pună iubirea de frați mai presus de bani şi îndemnând pe Israeliți să fie darnici şi să împărtăşească ale lor altora. Ea porunceşte bunătate față de frate şi vecini, ca pe o deprindere în purtarea de grijă mai iubitoare față de toți”[258].

11: **Că săraci nu vor lipsi de pe pământ; de aceea-ți poruncesc eu ție să faci această faptă şi-ți spun: Deschide, deschide-ți mâna către fratele tău, către săracul tău şi către sărmanul tău din țara ta!**

12: **De ți se va vinde ție fratele tău, evreu sau evreică, şase ani îți va sluji, iar în al şaptelea îl vei lăsa să plece de la tine liber.**

„Aceste obiceiuri erau simboluri ale veacului, care-şi face revoluția în cicluri de câte şapte zile ale săptămânii în drumul căruia suntem cuprinşi şi noi: în acest an păcatele se iertau după binevoitoarea înțelegere a Domnului nostru, ca să nu fim dați pedepsei fără de sfârşit a veacului viitor. Aşadar cuvântul *de şapte ori* se foloseşte din pricina înrudirii lui şapte cu lumea aceasta, pentru că oamenii îndrăgostiți de această lume trebuie să-şi afle pedeapsa, mai ales obiectele care i-au făcut să-şi aleagă o viață păcătoasă”[259]. „Iar Domnul nostru Iisus Hristos la sfârşitul veacurilor, ca după şapte ani, a iertat datoriile şi a eliberat pe cei ce au păcătuit […]. Şi vremea iertării s-a arătat în timpul sărbătorii Corturilor, care închipuieşte taina învierii, când cortul, sau trupul din pământ al fiecăruia, se preschimbă”[260].

13: **Iar când îl vei lăsa să plece de la tine liber, nu-l lăsa să plece cu mâna goală,**

14: **ci dă-i cu dărnicie din turmele tale şi din grâul tău şi de la teascul tău; după cum te-a binecuvântat pe tine Domnul, Dumnezeul tău, aşa dă-i şi lui.**

„Aceasta însemna că toată vremea, dinainte de venirea Mântuitorului nostru, Israil era strâmtorat de duhul robiei, înjugat sub legea care pedepsea. Dar, când în timpurile din urmă ale veacului (căci sâmbăta ni s-a dat şi drept chip al acestora) a răsărit Emanuil, a fost alungat duhul robiei. Şi nedând nimic Stăpânului, au fost chemați la libertate şi răscumpărare, la slava înfierii. Căci cei ce au crezut s-au îndreptat, după Scripturi, nu din faptele legii, ci din credință. […] Iar lăsându-ne liberi, adică izbăvindu-ne de păcate şi înfrumusețându-ne cu harul înfierii, ni s-a adăugat, ca merinde bună, pe Sine Însuşi, ca jertfă neprihănită şi ca oaie dusă spre

[257] Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, III, 1
[258] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII
[259] Sf. Vasile cel Mare, *Epistolele*, 260, 3
[260] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la A doua Lege*, V

junghiere pentru noi, dăruindu-ne putința să ne împărtăşim de binecuvântarea de-viață-făcătoare, adică de sfântul Lui trup şi sânge. Aceasta socotesc că înseamnă trebuința de-a da merinde din oi, din pâine şi vin, în anul al şaptelea, adică în Sâmbăta spirituală (inteligibilă) celor chemați la libertate din bunătatea Stăpânului"[261].

15: **Adu-ți aminte că şi tu ai fost rob în țara Egiptului şi că Domnul, Dumnezeul tău, te-a scos de acolo; iată de ce-ți poruncesc eu ție să faci fapta aceasta.**

16: **Iar dacă acela îți va zice: - Nu mă duc de la tine!..., pentru că te-a-ndrăgit, pe tine şi casa ta, de vreme ce-i este bine la tine,**

17: **să iei undreaua şi să-i găureşti urechea lipită de canatul uşii, şi-ți va fi el rob în veci. Tot aşa vei face şi cu slujnica ta.**

„Fiind aşa de înrădăcinată în societatea antică, Moise nu a putut să desființeze sclavia din viața israeliților, ci numai a îngrădit-o prin anumite prescripții descoperite de Dumnezeu. Prin normele Legii a căutat numai să îmbunătățească viața sclavilor, pe care-i socoteşte ca pe nişte oameni angajați să muncească sub ascultarea stăpânilor lor. Astfel, sclavului evreu i se dă posibilitatea de răscumpărare, în urma căreia stăpânul era obligat să-i dea libertatea (Levitic 25, 49). Un sclav evreu trebuia să lucreze doar 6 ani, iar în al 7-lea, stăpânul îl elibera dându-i daruri. Dobândirea libertății implica şi pe soția acestuia, exceptând cazul că sclava fusese primită de la stăpân şi ea rămânea în continuare în această stare împreună cu fiii săi, până la începutul anului al 7-lea al sclaviei sale. Dacă sclavul era mulțumit de felul cum fusese tratat de stăpânul său, Legea prevede că robul poate să rămână şi după cei 7 ani în slujba acestuia, însă trebuia să se prezinte în fața judecătorului ca să dea o declarație că vrea să rămână pe mai departe în casa stăpânului. În această situație, sclavului i se găurea urechea, ca simbol că rămâne rob pe vecie cu familia sa"[262].

„Robul care-şi iubeşte stăpânul, femeia şi copii, renunțând la libertatea adevărată pentru legătura cu cele trupeşti, se face rob veşnic. De aceea i-a fost găurită urechea cu sula, ca nu cumva, auzind prin deschizătura firească a auzului, să primească vreun gând de libertate, ci să rămână necontenit rob, iubind cele de aici"[263]. Despre acest aspect am mai vorbit în comentariul la *Ieşirea*.

18: **Să nu-ți vină greu când îl vei lăsa să plece liber de la tine, fiindcă-n şase ani el ți-a slujit pentru simbria pe un an a unui simbriaş; şi te va binecuvânta Domnul, Dumnezeul tău, în toate câte vei face.**

Putem vedea în *rob* pe acel păcătos care, prin căință, întrece nevoințele *simbriaşului*, adică ale aceluia ce, nedespărțindu-se vreodată de Dumnezeu, aşteaptă răsplata pentru faptele sale.

19: **Tot întâi-născutul de parte bărbătească ce se va naşte în cirezile tale şi-n turmele tale îl vei închina Domnului, Dumnezeului tău; cu boul tău cel întâi-născut să nu lucrezi, şi pe întâi-născutul oilor tale să nu-l tunzi.**

Acestea sunt fie tipuri ale lui Hristos, fie ale celor născuți din nou prin Taina Botezului, după cum s-a arătat în numeroase locuri din volumele anterioare.

20: **Îl vei mânca, tu şi familia ta, an de an, în fața Domnului, Dumnezeului tău, în locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, îl va alege.**

Referire la jertfa din animale pe care fiecare credincios trebuia s-o aducă, cel puțin odată într-un an, la sanctuar. Parte din această jertfă revenea aceluia şi familiei sale.

21: **Dacă însă are-n el o meteahnă, dacă-i şchiop sau orb sau rău vătămat, să nu-l jertfeşti Domnului, Dumnezeului tău,**

22: **ci să-l mănânci în cetățile tale; atât cel necurat cât şi cel curat pot să-l mănânce, ca pe o căprioară sau ca pe un cerb.**

---

[261] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VII
[262] AB, p. 133
[263] Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 53

23: **Numai sânge să nu mănânci, ci să-l verşi pe pământ precum apa.**
Despre animalele cu meteahnă am vorbit pe larg în comentariul la *Levitic*, cap. 22.

CAPITOLUL 16 – *Cele trei sărbători: a Paştilor, a Săptămânilor, a Corturilor.*

1: **Să păzeşti luna Spicului şi să-I faci Domnului, Dumnezeului tău, Paştile, pentru că în luna Spicului te-a scos Domnul, Dumnezeul tău, din Egipt, noaptea.**

În luna *Abib* (= spic), numită ulterior *Nisan* (= început; primăvară), prima lună din calendarul religios al evreilor, corespunzătoare lunilor martie-aprilie, sunt prăznuite două mari sărbători iudaice: Paştile, legat de Sărbătoarea Azimilor, amintită în versetele 3, 4 şi 8. Despre sărbătorile mozaice am vorbit în volumele anterioare (II-IV).

2: **Paştile să I le jertfeşti Domnului, Dumnezeului tău, din turme şi din cirezi, în locul pe care Domnul îl va alege pentru ca-ntr-însul să I se cheme numele.**

3: **Împreună cu ele să nu mănânci dospitură; timp de şapte zile să mănânci cu ele azimă, pâinea durerii – că-n mare grabă aţi ieşit voi din Egipt, noaptea, – aşa încât de-a lungul vieţii voastre-ntregi să vă aduceţi aminte de ziua când aţi ieşit din ţara Egiptului.**

Pâinea durerii e redată de SEP 1 ca *pâinea înjosirii*: „(**αρτον κακώσεως**): sintagma apare numai aici şi se referă la soarta lor în Egipt (Ieşirea 3, 7.17; Deuteronom 8, 2; 26, 6). Termenul **κάκωσις** a primit în literatura creştină sensul de *mortificare*”[264].

„Aici s-ar putea vorbi mult despre motivul pentru care legea lui Dumnezeu porunceşte să mâncăm în zilele de sărbătoare *pâinea durerii* sau *azima cu ierburi amare* [...]. Aceasta a făcut-o din pricină că omului, fiind fiinţă compusă, nu i-a fost cu putinţă, câtă vreme *trupul pofteşte împotriva duhului* (Galateni 5, 17), să respecte cu întreaga fiinţă sfinţenia praznicului, pentru că dacă ţii sărbătoarea numai în duh atunci chinui trupul cel neputincios, care din pricina *dorinţei cărnii* nu-i în stare să serbeze şi cu duhul; în schimb, dacă sărbătorim numai trupeşte, atunci nu mai putem face loc serbării în duh”[265]. „Chiar şi sărbătoarea Paştelui şi cea a Azimelor cuprind, zicem noi, *pâinea durerii* şi nimeni nu poate prăznui o sărbătoare fără a mânca *pâinea durerii* şi fără a lua Paştele *cu tristeţe* sau *ierburi amare*. Înţelegi deci că ele sunt sărbători ale lui Dumnezeu, ele nu sunt compatibile cu plăcerile trupului, ele nu îngăduie nici o nepăsare, nici o desfătare, nici o voluptate, ele cer mâhnirea inimii, tristeţe şi smerenie”[266].

4: **Timp de şapte zile să nu se afle la tine dospitură-n tot ţinutul tău, iar din cărnurile pe care le-ai jertfit seara, în ziua cea dintâi, să nu rămână până dimineaţa.**

5: **Nu-ţi va fi îngăduit să jertfeşti Paştile în oricare dintre cetăţile tale pe care Domnul, Dumnezeul tău, ţi le dă,**

6: **ci numai în locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, îl va alege pentru ca-ntr-însul să I se cheme numele, acolo să jertfeşti Paştile, seara, în asfinţitul soarelui, la vremea când ai ieşit tu din ţara Egiptului.**

7: **Acolo vei fierbe şi vei frige şi vei mânca, în locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, îl va alege, iar dimineaţa te vei întoarce şi vei merge la sălaşurile tale.**

Am vorbit, în comentariile la *Ieşirea*, despre mielul pascal; aici sunt două noutăţi: se pare că e îngăduită şi fierberea mielului, iar aducerea jertfei urmează să se facă la sanctuarul unic: „Cu toate că era plină ţara iudeilor de zeci de mii de cetăţi şi sate, Dumnezeu a poruncit să se plinească cele sfinte şi legea cu privire la Paşti numai în sfânta cetate, litera legii închipuind, socotesc, prin aceasta, că nu e îngăduit şi nu se îngăduie cuiva să împlinească taina lui Hristos în orice mod ar vrea, adică în orice loc. Căci singurul loc cuvenit ei şi cu adevărat potrivit este sfânta cetate, adică Biserica în care este şi preotul legiuit. Şi prin mâini sfinţite se săvârşesc cele sfinte şi se aduce

[264] SEP 1, p. 574
[265] Origen, *Contra lui Celsus*, VIII, 23
[266] Origen, *Omilii la Cartea Numerii*, XXIII, 10

tămâie lui Dumnezeu, Celui ce ține toate, şi jertfă curată [...]. Aşadar, ereticii care strâmbă cele drepte dispreţuiesc legea cu privire la aceasta, căci jertfesc mielul nu în sfânta cetate, nici prin mâinile celor aleşi prin Duhul pentru sfânta slujbă, ci [...] răpindu-şi loruşi cinstea şi jertfind în tot locul. Căci, ca nişte tauri batjocoritori şi îngâmfaţi, se pornesc fără judecată numai spre cele ce le place lor"[267].

8: **Şase zile vei mânca azime, iar ziua a şaptea, ca încheiere, e sărbătoarea [închinată] Domnului, Dumnezeului tău; să nu faci în ea nici o lucrare, în afară de cele ce i se fac sufletului.**

Încheiere: „literal: *ieşire* (din sărbătoarea Azimelor). Ebraică: *adunare solemnă*. În toate relatările, sărbătoarea Azimelor este strâns legată de aceea a Paştilor"[268]. „Menţiunea: *în afară de cele ce i se fac sufletului* lipseşte din Textul Masoretic. Pe această excepţie însă se vor rezema toate minunile pe care Iisus le va face în zi de Sâmbătă, toate îndreptate mai întâi spre vindecarea sufletului"[269].

9: **Să-ţi numeri şapte săptămâni întregi; de când începe secera să secere, de atunci vei începe să numeri şapte săptămâni.**

10: **Îi vei sărbători Domnului, Dumnezeului tău, sărbătoarea Săptămânilor, după cum îţi dă mâna, din cele ce-ţi vor fi date prin binecuvântarea Domnului, Dumnezeului tău;**

11: **şi te vei veseli în faţa Domnului, Dumnezeului tău, tu, fiul tău şi fiica ta, robul tău şi roaba ta, levitul din cetăţile tale, străinul, orfanul şi văduva, cei care vor fi în mijlocul vostru, în locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, îl va alege pentru ca-ntr-însul să I se cheme numele.**

12: **Adu-ţi aminte că ai fost rob în ţara Egiptului; păzeşte şi plineşte poruncile acestea.**

După ce era adus un snop cu cele dintâi roade ale orzului, se numărau 7 săptămâni şi apoi se ţinea, în ziua întâi a săptămânii (Duminica), Sărbătoarea Săptămânilor sau Cincizecimea sau Sărbătoarea Secerişului. După Pogorârea Duhului Sfânt, în ziua Cincizecimii anului 30, sărbătoarea a căpătat, pentru creştini, o nouă semnificaţie.

13: **Sărbătoarea Corturilor s-o serbezi în şapte zile, când vei fi adunat strânsura din aria ta şi din teascul tău.**

14: **Şi te vei veseli în sărbătoarea ta, tu, fiul tău şi fiica ta, robul tău şi roaba ta, levitul şi străinul, orfanul şi văduva, cei ce sunt în cetăţile tale.**

15: **Şapte zile îi vei sărbători Domnului, Dumnezeului tău, în locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, îl va alege pentru ca-ntr-însul să I se cheme numele; dacă Domnul, Dumnezeul tău, te va binecuvânta în toate roadele tale şi-n tot lucrul mâinilor tale, tu vei fi veselindu-te.**

„Sărbătoarea corturilor sau, mai exact, a colibelor, are loc toamna, după ce s-au încheiat toate lucrările în agricultură. Este o sărbătoare a bucuriei, a recunoştinţei faţă de Dumnezeu, care a binecuvântat poporul şi i-a dat o recoltă bogată. Denumirea *colibelor* provine probabil din faptul că, în timpul culesului strugurilor, israeliţii se adăposteau în colibe din ramuri, ridicate în podgorii"[270].

16: **De trei ori pe an, toţi ai tăi de parte bărbătească se vor înfăţişa înaintea Domnului, Dumnezeului tău, în locul pe care-l va alege El: la sărbătoarea Azimelor, la sărbătoarea Săptămânilor şi la sărbătoarea Corturilor. În faţa Domnului, Dumnezeului tău, să nu te înfăţişezi cu mâinile goale,**

17: **ci fiecare după cum îi dă mâna, după cum ţi s-a dat şi ţie prin binecuvântarea Domnului, Dumnezeului tău.**

---

[267] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVII
[268] BBVA, p. 220
[269] BBVA, p. 220
[270] DEUT, pp. 231-232

Acestea sunt cele trei mari sărbători anuale ale israeliților, stabilite în perioada mozaică. Dacă Legea cerea tuturor să fie prezenți la sanctuarul central în fiecare din aceste sărbători, ulterior, din pricina distanțelor mari, s-a rânduit ca fiecare credincios să meargă la Templu cel puțin odată într-un an, la una dintre marile sărbători.

18: **În toate cetățile tale, pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți le dă, îți vei pune judecători şi condeieri, după seminții, ca să judece poporul cu judecată dreaptă.**

Condeieri: „ca şi la 1, 15, e vorba de grefierii care-i asistau pe judecători; ei însă puteau fi şi persoane instruite cu rol de sfetnici pe lângă cârmuitori, judecători şi căpetenii militare”[271].

19: **Ei nu vor face abateri de la judecată, nu vor căuta la fața omului şi nici nu vor primi daruri, căci darurile orbesc ochii înțelepților şi strâmbă pricinile drepților.**

20: **Pe cel drept cu dreptatea să-l urmăreşti, pentru ca voi să trăiți şi să intrați şi să moşteniți țara pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă.**

„Legea a socotit cu multă dreptate că cei rânduiți să judece se cuvine să se arate mai presus de iubirea de câştig şi nu se abat, din cinstire față de vreunii, de la ceea ce e drept şi fără pată, ci să ajungă să respingă ca pe un lucru necinstit înclinarea în vreo parte, cântărind după lege toate lucrurile, imitând pe Judecătorul tuturor, adică pe Hristos, pe Care însăşi legea l-a prevestit clar că va fi, ca Dumnezeu, Judecător drept”[272].

21: **Să nu-ți sădeşti ție crâng, şi nici ceva de lemn, lângă jertfelnicul pe care I-l vei face Domnului, Dumnezeului tău.**

22: **Şi nici stâlp să nu-ți întăreşti, cel pe care Domnul, Dumnezeul tău, l-a urât.**

„Priveşte cum desparte pe închinătorul adevărului de orice rătăcire idolească, neîngăduindu-i să se folosească de legile păgânilor, ci îndemnându-l să lepede obiceiurile acelora, chiar dacă n-ar fi spre nici o pagubă, dacă s-ar păstra. [...] Păgânii alegând arborii cei mai stufoşi şi orice dumbravă cu desiş bogat, clădeau acolo altare şi aduceau jertfe dracilor. Căci la altarele dracilor se adaugă rătăcirea minții şi dezmierdări trupeşti. Pentru că minciuna e prin sine neputincioasă şi de aceea se înfrumusețează adeseori prin sulimanuri din afară, precum fac şi femeile urâte. Dar altarul dumnezeiesc, care străluceşte de frumusețea adevărului, ce trebuință are de proptele din afară, adică de podoabe deşarte? Căci nu prin dezmierdări trupeşti ne putem apropia de Dumnezeu, nici printr-o minte moleşită şi alipită de cele trupeşti, ci cu o cugetare trează şi care priveşte întins spre cele de sus şi din ceruri”[273]. Cât priveşte interdicția de a sădi crâng în preajma jertfelnicului, „chiar dacă un asemenea crâng e sădit pentru trebuințele proprii, simplul fapt că el se află în vecinătatea altarului sacru i-ar putea conferi o aură de sacralitate, ceea ce ar fi un pas către idolatrie”[274].

CAPITOLUL 17 – *Idolatrii. Judecătorii. Regii.*

1: **Domnului, Dumnezeului tău, să nu-I jertfeşti vițel sau oaie cu meteahnă, sau cu oarecare beteşug, că urâciune este aceasta înaintea Domnului, Dumnezeului tău.**

Meteahnă: „textul grecesc recurge la substantivul **ρημα**, după modelul ebraic, unde este folosit **dabhar**, *cuvânt*, *lucru*. Origen (*Exh. Mart.* 7) sprijinindu-se pe ambiguitatea acestui termen, vede aici interdicția de a pronunța cuvinte nepotrivite”[275].

2: **Dacă în vreuna din cetățile tale pe care ți le dă Domnul, Dumnezeul tău, se va afla bărbat sau femeie făcând ceea ce e rău în ochii Domnului, Dumnezeului tău, călcând legământul Lui,**

3: **şi mergând să slujească altor dumnezei şi să se închine lor, soarelui sau lunii sau**

[271] BBVA, p. 221
[272] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII
[273] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, X
[274] BBVA, p. 221
[275] SEP 1, p. 576

la orice (lucru) din cele ce alcătuiesc podoaba cerului – adică la ceea ce nu ți-am poruncit Eu –,

„Aici *Eu* se referă la Domnul, care vorbește prin gura lui Moise”[276].

4: **când ți se va spune aceasta şi vei auzi, să cercetezi cu toată grija şi, dacă lucrul acesta se adevereşte, anume că o astfel de urâciune s-a petrecut în Israel,**

5: **atunci pe bărbatul acela, sau pe femeia aceea, pe cei ce au făcut acest lucru rău, scoate-i în fața porților tale şi ucide-i cu pietre şi ei vor muri.**

În fața porților, „adică în afara cetății, pentru ca aceasta să nu fie întinată de cadavrul celui ucis. De altfel, în piața de lângă poartă se făceau şi judecățile publice”[277]. „Dată fiind organizarea teocratică a statului iudaic, cele mai grave abateri şi delicte erau socotite cele care constituiau o ofensă adusă lui Dumnezeu, respectiv cele prin care se încălcau primele patru porunci din Decalog. Idolatria era pusă în fruntea unor astfel de abateri întrucât se considera a fi nu numai o rătăcire dogmatică sau o cădere de la credință, cu consecințe grave pe planul moralității, ci şi o crimă de înaltă trădare față de Dumnezeu, conducătorul suprem al poporului evreu. O astfel de fărădelege se pedepsea cu moartea”[278].

6: **Cel osândit la moarte va fi ucis pe temeiul a doi sau trei martori; pe temeiul unui singur martor nu va fi ucis.**

Dacă înțelesul acestora e clar, iată o interesantă mutare a problemei într-un alt plan: „Cuvântul Cel închinat de toată zidirea ne învață dumnezeieştile taine prin credință; folosindu-Se de asemănarea omului şi de chipul trupului, El ne descoperă înțelesurile Legii spunând că cei doi oameni, a căror mărturie este adevărată, sunt El (Fiul) şi Tatăl (cf. Ioan, cap. 17-18)”[279].

7: **Mâna martorilor va fi cea dintâi asupră-i ca să-l ucidă, şi numai după aceea mâna-ntregului popor; şi [astfel] voi înşivă veți azvârli răul din voi.**

În cazul execuțiilor prin lapidare, martorii acuzării trebuia să arunce primii piatra; aceasta avea ca scop sensibilizarea conştiințelor, presupunându-se că martorii ar şovăi în cazul în care au mărturisit strâmb. „Când Dumnezeu Însuşi e batjocorit în slujirea ce I se cuvine, nu e lucru cuminte a te milostivi. Şi e cu totul păgubitor a te lăsa moleşit la vreme nepotrivită, pe motiv că o cere iubirea întreolaltă. […] Să se dea la o parte atunci legea milei şi să se dea în lături puterea dragostei naturale şi tot ce ține de iubirea de oameni şi, ca să zic aşa, să fie slujit Dumnezeu printr-o binecredincioasă asprime. Sau oare nu vei recunoaşte că e un lucru cuvenit ca cei ce au îmbrățişat apostazia fără motive să fie pedepsiți fără milă, ca unii ce au nesocotit slava mai presus de toate şi nu s-au ferit să necinstească fără grijă pe Cel pe Care era mai bine să-L bucure prin silințele spre statornicie?”[280].

8: **Iar dacă-ntr-o judecată va fi o pricină pe care să n-o poți lesne dezlega - ceva între sânge şi sânge, între judecată şi judecată, între rană şi rană, între-nfruntare şi-nfruntare - lucruri de judecat în cetățile tale, atunci scoală-te şi du-te la locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, îl va alege pentru ca-ntr-însul să I se cheme numele,**

9: **şi mergi la preoții leviți şi la judecătorul care va fi în zilele acelea, iar ei vor cerceta şi-ți vor spune ce a hotărât judecata.**

Prin *preoții leviți* înțelegem „clerul de la sanctuarul central, spre deosebire de leviții răspândiți în toată țara. Judecătorul putea fi unul dintre aceşti preoți sau un magistrat laic. Acest tribunal suprem avea menirea de a judeca şi a pronunța sentința în procesele mai dificile, care depăşeau competența judecătorilor locali”[281]. „Acest for nu sugerează criterii de judecată pentru cel indecis, ci pronunță el însuşi o sentință”[282].

---

[276] BBVA, p. 221
[277] BBVA, p. 221
[278] AB, pp. 174-175
[279] Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor*, *Cuvânt înainte*
[280] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VI
[281] DEUT, p. 232
[282] BBVA, p. 221

10: **Şi vei face după cuvântul pe care ei ți-l vor spune în chiar locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, îl va alege pentru ca-ntr-însul să I se cheme numele, şi te vei sili să plineşti toate câte-ți vor rândui ei.**

11: **După legea şi după hotărârea rostită de ei vei face; nu te vei abate, nici la dreapta şi nici la stânga, de la cuvântul pe care ți-l vor spune ei.**

12: **Iar omul ce se va semeți pân-acolo încât să nu asculte de preotul care pururi slujeşte numelui Domnului, Dumnezeului tău, sau de judecătorul care va fi în zilele acelea, omul acela va muri, şi [astfel] vei azvârli răul din Israel.**

13: **Şi dacă-ntregul popor va auzi, se va teme şi nu se va mai păgâni.**

„Vezi cum porunceşte legea limpede celor ce voiesc să pârască pentru orice pricină pe cineva, să ia ca judecător şi cunoscător pe preot. Dar să iei seama să faci după toate câte îți va legiui ție. […] Căci nu legiuieşte el, ci aduce la cale dreaptă, interpretând fără părtinire ceea ce vrea Legiuitorul. Şi fiind cel mai bun susținător al dreptății, cântăreşte cu grijă judecata de fiecare dată. De aceea pe cei ce nu vor să asculte îi ajunge osânda sălbăticiei şi mândriei şi se hotărăşte împotriva lor ceea ce întrece toate relele, adică moartea. Căci va muri, zice, cel ce va dispreţui pe preotul care stă de față să slujească întru numele Domnului Dumnezeu. Deci mare şi minunat lucru este, cu adevărat, a sta înaintea lui Dumnezeu. Deci şi a-I sluji. Iar cel ce a necinstit pe slujitorul lui Dumnezeu va fi sub osândă şi chinuri, şi cel ce dispreţuieşte această demnitate dumnezeiască va suporta pedeapsa amară a mândriei. […] Drept aceea nimeni să nu judece pe preot, chiar dacă s-ar arăta neglijent şi chiar dacă ar fi cu nepăsare față de viața cea după lege, să i se dea ascultare când tâlcuieşte legea. Căci pătimeşte în cele ale voinței lui, dar explică cele ale lui Dumnezeu. Şi nu trebuie dispreţuite cele ale lui Dumnezeu pentru cele omeneşti”[283].

14: **Când vei intra în țara pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă de moştenire, când o vei lua în stăpânire şi vei locui într-însa şi vei zice: - Îmi voi pune peste mine rege, ca şi celelalte neamuri dimprejurul meu…,**

15: **atunci să-ți pui rege peste tine pe acela pe care-l va alege Domnul, Dumnezeul tău: dintre frații tăi să-ți pui rege peste tine; să nu pui peste tine rege de alt neam, că acela nu este fratele tău.**

„Adică înaintând şi aplecându-ne noi cât mai înlăuntrul cuvintelor dumnezeieşti şi intrând în pământul sfânt, adică în făgăduința lui Dumnezeu prin credință în Hristos, nu trebuie să mai slujim zidirii în locul Ziditorului Dumnezeu. Ci să punem peste noi Stăpânitor şi Judecător pe Fiul Cel născut din Dumnezeu, chiar dacă se înțelege cu trupul. […] Deci pe altul peste El nu vom primi nicidecum şi grumazul nu ni-l vom pleca sub jugurile străine. Pentru că unul ne este conducător, Hristos”[284].

16: **Numai să nu țină mulți cai, nici să-ntoarcă poporul în Egipt, pentru ca să-şi înmulțească el caii, căci Domnul a zis: - Pe calea aceasta nu vă veți mai întoarce!**

„Un rege cu o armată (în special cavalerie) prea puternică e expus îngâmfării şi, ca urmare, neascultării față de Dumnezeu”[285].

17: **Să nu țină multe femei, ca nu cumva să-i devină inima schimbătoare, nici argint şi aur să-şi înmulțească peste măsură.**

18: **Şi de-ndată ce va şedea pe tronul regatului său, el să-şi scrie pentru sine această A Doua Lege din cartea ce se află la preoții-leviți.**

„Ebr.: *va scrie pentru sine, într-o carte, o copie de pe această Lege.* Expresia *A Doua Lege* (**Devteronómion**) e specifică Septuagintei şi a devenit titlul întregii cărți”[286].

19: **S-o aibă cu sine şi s-o citească în toate zilele vieții sale, spre a învăța să se teamă**

[283] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XIII
[284] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII
[285] BBVA, p. 222
[286] BBVA, p. 222

se Domnul, Dumnezeul său, să păzească toate poruncile acestea şi să plinească aceste hotărâri,

20: **aşa încât inima lui să nu se înalțe pe deasupra fraților săi, să nu se abată el de la porunci, nici la dreapta şi nici la stânga, şi să fie-ntru ani îndelungați, el şi fiii săi întru fiii lui Israel.**

„Instituția regalității, potrivit Legii mozaice, trebuia să fie condusă de un rege israelit, căruia i se înmâna, la urcarea sa pe tron, un volum din Tora, ca să conducă pe supuşii săi, care îl respectau ca pe un *uns* al Domnului pe drumul legământului şi al poruncilor divine. El era ajutat în exercitarea funcțiilor sale de funcționarii de la curte şi de stat"[287].

CAPITOLUL 18 – *Veniturile preoților. Despre vrăjile de orice fel. Vestire mesianică.*

1: **Preoții, leviții şi toată seminția lui Levi nu vor avea parte şi nici moştenire cu Israel; moştenirea lor sunt jertfele Domnului: cu acelea se vor hrăni.**

2: **[Levi] nu va avea moştenire între frații săi; moştenirea lui este Domnul, aşa cum i s-a spus.**

3: **Iată care e dreptul preoților din partea poporului, din partea celor ce aduc jertfe, fie bou, fie oaie: preotului îi vei da şoldul, fălcile şi stomacul.**

Stomacul: „(**enystron**): al patrulea stomac al rumegătoarelor, în care se termină digestia, considerat în bucătărie ca o delicatesă; nuanță specificată numai în acest loc"[288].

4: **De asemenea, pârga grâului tău şi pe a vinului tău şi pe a untdelemnului tău, precum şi pârga de la tunderea oilor tale i le vei da lui,**

5: **că pe el l-a ales Domnul, Dumnezeul tău, din toate semințiile tale, să stea înaintea Domnului, Dumnezeului tău, ca să slujească şi să binecuvinteze întru numele Domnului, el şi fiii săi întru fiii lui Israel de-a pururi.**

6: **Dacă un levit va veni din vreuna din cetățile voastre, de oriunde s-ar afla fiii lui Israel, de acolo unde locuieşte el, şi-i pofteşte sufletul să vină în locul pe care-l va alege Domnul,**

7: **el va sluji numelui Domnului, Dumnezeului tău, întocmai ca şi toți frații săi, leviții, care stau acolo înaintea Domnului;**

8: **el va avea ca hrană parte egală, pe lângă ceea ce vinde din moştenirea părintească.**

Sunt repetate drepturile leviților, cât şi datoria lor de a-I sluji lui Dumnezeu; leviții sunt, desigur, chip al preoției Noului Testament. „Fraților şi părinților, nu vedeți cum cei ce stau înaintea împăratului pământesc socotesc ei înşişi acest lucru o slavă mare şi se fălesc cu el şi sunt invidiați pentru aceasta de oamenii din lume? Deci dacă aşa stau lucrurile cu cele stricăcioase şi deşarte, cu atât mai mult noi [preoții - n. n.], care suntem soldați în oştirea Împăratului ceresc şi am primit slujirea Lui, nu trebuie oare să ne bucurăm şi să ne veselim că ne-am învrednicit să fim luați în slujba Lui şi am fost chemați la slujirea numelui Său?"[289]. „Căci unul fiind Dumnezeu al tuturor preoților de pretutindeni, trebuie să fie uniți cei ridicați la această stare şi aleşi prin hotărârea de sus. Aceasta s-a păstrat şi acum în biserici şi legea e cinstită de noi. Căci deşi fiecare din cei aleşi pentru preoție are o cetate şi o parte a lui, totuşi de va merge dintr-o cetate sau localitate în alta, va mânca împreună cu preoții şi se cinsteşte cu legile iubirii. Dar legea pare să indice şi ceva tainic, precum socotesc. Sunt pe tot pământul zeci de mii de localități şi cetăți în care suflete sfinte şi evlavioase ale oamenilor slujesc lui Dumnezeu, prin aceea că trăiesc după

[287] AB, p. 148
[288] BBVA, p. 222
[289] Sf. Simeon Noul Teolog, *Cateheze*, 10

lege şi vieţuiesc evanghelic şi oferă Lui ca jertfă spre bună mireasmă, se înţelege duhovnicească: credinţă, nădejde, iubire, răbdare, blândeţe, iubire de săraci. […] Dar toţi aceştia aleargă spre o maică, cea una şi comună, Ierusalimul ceresc, Biserica celor întâi născuţi, frumoasa cetate de sus, cortul cel adevărat, pe care l-a fixat Domnul şi nu un om. Acolo vom sluji mai curat, după ce a fost scos păcatul din noi cu totul, după ce a încetat lucrarea leului şi a balaurului, a vasiliscului şi a aspidei"[290].

9: **Iar după ce vei intra tu în ţara pe care ţi-o dă ţie Domnul, Dumnezeul tău, să nu te înveţi a face aceleaşi urâciuni pe care le fac acele neamuri.**

10: **Întru tine să nu se afle nimeni care să-şi treacă fiul sau fiica prin foc, nici unul care vesteşte prevestind, nici un prezicător sau ghicitor sau vrăjitor**

Unul care vesteşte prevestind: „se pare că e vorba (cel puţin după termenul ebraic) de categoria astrologilor"[291]. *Ghicitor*: termenul grecesc „se referă la cel ce ghiceşte interpretând zborul sau strigătul păsărilor [**ioonizomenos**]; la Romani se numea **augur** (care însă îl desemna şi pe cel ce prezicea prin tâlcuirea viselor)"[292]. *Vrăjitor*: „practicant al magiei negre, de orice fel"[293].

11: **sau vreunul care descântă farmece sau care cheamă spirite sau care citeşte minunăţiile sau care vorbeşte cu morţii.**

Care cheamă spirite: „categoria spiritiştilor de orice fel"[294]. *Citeşte minunăţiile*: „cel ce interpretează evenimentele sau întâmplările extraordinare"[295]. *Care vorbeşte cu morţii*: „practica necromanţiei"[296].

12: **Căci urâciune este înaintea Domnului tot cel ce face acestea, şi din pricina unor astfel de urâciuni îi va nimici Domnul, Dumnezeul tău, de la faţa ta.**

13: **Tu însă fii desăvârşit în faţa Domnului, Dumnezeului tău.**

14: **Că neamurile acestea, pe care tu le vei moşteni, ascultă de vrăjitori şi de prevestitori; dar ţie Domnul, Dumnezeul tău, nu ţi le îngăduie.**

Sunt oprite practicile magice de orice fel.

15: **Prooroc ca mine îţi va ridica Domnul, Dumnezeul tău, dintre fraţii tăi; de El să ascultaţi.**

„Textul Masoretic adaugă: *din mijlocul vostru.* Text profetic fundamental prin care se anunţă venirea lui Mesia. Pe el se vor întemeia Sfinţii Apostoli, mai întâi prin predica lui Petru (Fapte 3,12-26), în a argumenta că Iisus Hristos ca Mântuitor a fost vestit chiar de Moise. Reţinem şi faptul că Petru, prin Evanghelistul Luca, citează după *Septuaginta*"[297]. Iar dacă s-ar obiecta că lui Moise i-a urmat la conducerea poporului Iosua, sau Isus al lui Navi, şi acela „arată acoperit pe Iisus, Fiul lui Dumnezeu; că numele de Iisus, care a fost vestit mai dinainte de lege, este umbra Domnului Iisus"[298]. „Deci nu vom urma tâlcuitorilor de semne şi celor ce întreabă morţii, precum nu vom primi nici zborurile păsărilor ca vreun lucru care ne spune ceva din viitor, fie că se mişcă spre dreapta, fie spre stânga, fie că se fac spre seară, fie dimineaţa. Căci acestea ţin de cea mai de pe urmă nebunie. Ci, luând conducător în toate pe Hristos, Cel Care pentru noi S-a făcut prooroc şi om ca noi, de la El vom primi cunoştinţa celor trebuincioase şi lângă El vom rămâne, aruncând departe de noi proorociile mincinoase ale dracilor şi dispreţuindu-le. Căci precum numai lui Dumnezeu Îi aparţine prin fire şi în mod propriu să dea viaţă şi să stăpânească peste toate, la fel, socotesc numai El are cunoştinţa

---

290 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XIII
291 BBVA, p. 222
292 BBVA, p. 222
293 BBVA, p. 222
294 BBVA, p. 222
295 BBVA, p. 222
296 BBVA, p. 222
297 BBVA, p. 223
298 Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 60, 3

tuturor. Iar propriu firii Lui e să ştie limpede cele ce vor fi şi să aibă adunată în Sine cunoştinţa tuturor. […] Deci Lui îi vom greşi şi faţă de slava Lui supremă ne vom face vinovaţi, de vom crede că se află în duhurile spurcate şi necurate cele care alcătuiesc bunătatea şi măreţia Lui”[299].

16: **- Este-ntocmai ceea ce tu ai cerut în Horeb de la Domnul, Dumnezeul tău, în ziua adunării, zicând: Mai mult să nu mai auzim glasul Domnului, Dumnezeului nostru, iar focul acesta mare să nu-l mai vedem, ca să nu murim.**

17: **Şi a zis Domnul către mine: Bine-au zis ce-au zis.**

18: **Prooroc asemenea ţie le voi ridica din fraţii lor şi voi pune cuvintele Mele în gura Lui şi El le va grăi după cum Îi voi porunci Eu.**

„Ebr.: *El le va grăi tot ceea ce-I voi porunci Eu.* Textul Septuagintei se referă nu la cantităţile, ci la domeniul şi modalitatea în care Iisus preia şi predă cuvintele Tatălui: *Cuvântul pe care îl auziţi nu este al Meu, ci al Tatălui Care M-a trimis* (Ioan 14, 24); *Încă multe am a vă spune, dar nu le puteţi purta acum* (Ioan 16, 12); *dar Mângâietorul, Duhul Sfânt, pe care Tatăl Îl va trimite întru numele Meu, Acela vă va învăţa toate.* Aşadar, textul Septuagintei nu face din predica lui Iisus o operă închisă, ci deschide perspectiva pnevmatologică pe care se întemeiază predica Apostolilor şi întreaga Sfântă Tradiţie a Bisericii”[300].

19: **Iar omul care nu va asculta de cuvântul Lui, de oricâte va grăi Proorocul acela întru numele Meu, Eu sunt Cel ce-i va cere socoteală.**

„Deci cele ce s-au lucrat prin Moise şi puterea mijlocirii lui sunt chip (tip) şi icoană. Căci cu mult mai negrăit e felul mijlocirii lui Hristos. Acela era slujitor al legii şi al umbrei şi vestitorul unei pedagogii de sus. Hristos însă e Stăpânul legii şi al proorocilor. El legiuieşte cele ce le voieşte, şi a fost Mijlocitor în înţelesul că în El s-au întâlnit şi s-au adunat într-o unitate Dumnezeirea şi omenitatea. Căci prin Hristos se înţeleg acestea amândouă deodată”[301].

20: **Iar proorocul care va îndrăzni să grăiască în numele Meu cuvânt pe care nu Eu i-am poruncit să-l grăiască, şi care va grăi în numele altor dumnezei, acel prooroc va muri.**

21: **Iar dacă vei zice-ntru inima ta: Cum vom cunoaşte cuvântul pe care nu Domnul l-a grăit?**

22: **Când proorocul a grăit în numele Domnului, dar ceea ce a spus el nu se va plini şi nu se va-ntâmpla, atunci nu Domnul a grăit cuvântul acela; din duh păgân a vorbit acel prooroc; să nu vă ţineţi de el.**

„*Duh păgân* încearcă să-l traducă pe **asevía** = impietate; sacrilegiu**;** lipsă de evlavie; impostură; cutezanţa (obrăznicia) de a te da drept ceea ce nu eşti, de a vorbi în numele altuia fără să ai mandat”[302].

CAPITOLUL 19 – *Cetăţile de scăpare. Pedepsirea martorilor mincinoşi.*

1: **Când Domnul, Dumnezeul tău, va nimici neamurile al căror pământ ţi-l dă ţie Domnul, Dumnezeul tău, când le vei moşteni şi vei locui în cetăţile şi-n casele lor,**

2: **atunci în mijlocul ţării pe care Domnul, Dumnezeul tău, ţi-o dă ţie, îţi vei alege trei cetăţi.**

3: **Calea [cea mai bună] tu s-o socoteşti; împarteîn trei părţi pământul ţării pe care ţi-o împarte ţie Domnul, Dumnezeul tău; acolo va fi scăpare pentru tot ucigaşul.**

Calea cea mai bună tu s-o socoteşti: „Traducerile după Textul Masoretic oscilează între: *Să-ţi pregăteşti o cale*; *Vei pregăti drumurile*; *Vei ţine-n stare bună calea lor de acces*; *Vei*

[299] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VI
[300] BBVA, p. 223
[301] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, II
[302] BBVA, p. 223

stabili un plan al drumurilor; *Vei ține drumurile-n stare bună*; *Să-ți faci drum*, toate convergând către ideea unui sistem rutier prin care fugarii să aibă acces la cetățile de azil. Septuaginta folosește verbul **stohazome** (de altfel, numai aici în tot Vechiul Testament) = a socoti, a chibzui, a judeca asupra a ceea ce poate fi mai bun, ceea ce înseamnă că termenul *calea* are sens metaforic: modalitate, fel de a lucra. Cu alte cuvinte, dacă Moise primește de la Domnul porunci precise și deseori foarte amănunțite, el se bucură și de propriul său liber arbitru"[303].

4: **Iată acum rânduiala privitoare la ucigașul care va fugi acolo și va trăi: tot cel ce fără voie îl va lovi pe aproapele său, fără să fi avut mai înainte vreo ură asupră-i;**

5: **cel ce va intra cu aproapele său în pădure să taie lemne și, dacă cel ce taie lemne ridică mâna cu securea, iar securea sare din coadă și-l lovește pe aproapele lui și acela moare, cestălalt va putea să fugă în una din aceste cetăți și va scăpa cu viață;**

6: **aceasta, ca nu cumva ruda celui ucis să alerge cu inima-nfierbântată pe urmele ucigașului și, dacă drumul va fi mai lung, să-l ajungă și să-l omoare, măcar că acesta nu e vinovat de moarte, pentru că nu avusese mai-nainte vreo ură asupră-i.**

7: **Iată, prin urmare, de ce-ți dau eu ție această poruncă: - Alege-ți trei cetăți.**

8: **Iar când Domnul, Dumnezeul tău, îți va lărgi hotarele, așa cum li S-a jurat părinților tăi, și când El, Domnul, îți va da toată țara pe care a zis că le-o va da părinților tăi,**

9: **dacă te vei sili să plinești toate poruncile acestea pe care ți le poruncesc eu astăzi, iubindu-L pe Domnul, Dumnezeul tău, și umblând în toate căile Lui în toate zilele, atunci la aceste trei cetăți îți vei mai adăuga încă trei,**

10: **și astfel nu se va vărsa sânge nevinovat în țara pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă s-o moștenești, și-n mijlocul tău nu va fi (nimeni) vinovat de sânge.**

Am vorbit despre cetățile de scăpare pentru ucigașul fără voie la Cărțile Ieșirea și Numerii.

11: **Iar dacă-n mijlocul tău va fi vreun om care-și urăște aproapele și-l pândește, și dacă va sări asupră-i și-l va lovi și acela moare, și dacă apoi va fugi în vreuna din cetățile acestea,**

12: **atunci bătrânii cetății lui vor trimite și-l vor lua de acolo și-l vor da pe mâna rudelor mortului, iar acestea îl vor ucide.**

13: **Ochiului tău să nu-i fie milă de el; sângele nevinovat îl vei spăla astfel din Israel și bine-ți va fi.**

Pentru cei ce săvârșeau asasinat nu exista loc de azil, iar pedeapsa pentru fapta lor era moartea.

14: **Să nu muți pietrele de hotar ale aproapelui tău, cele pe care le-au pus părinții tăi în moșia pe care tu ai moștenit-o în țara pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă s-o moștenești.**

E vorba despre borna ce marca hotarul dintre două proprietăți. „Legea respectării hotarelor este pentru prima dată enunțată aici; va fi reluată în Deuteronom 27, 17"[304].

15: **Un singur martor nu e de-ajuns să depună mărturie împotriva unui om pentru o oarecare nedreptate sau oarecare greșeală sau oarecare păcat pe care-l va fi făcut, ci prin spusa a doi martori sau prin spusa a trei martori se va statornici tot ce se spune.**

„Depozițiile a doi sau trei martori nu constituie o sentință, ci doar elementele prin care se definește capul de acuzare; cu alte cuvinte, martorii nu li se substituie judecătorilor. Principiul va fi recomandat de Însuși Domnul Iisus pentru aplanarea litigiilor"[305].

„Martori ai învierii lui (Hristos) sunt doisprezece ucenici; n-au mărturisit folosindu-se de cuvinte, ci au suferit pentru adevărul învierii Lui până la chinuri și moarte. Apoi după Scriptură: *Prin gura a doi-trei martori se va statornici orice cuvânt*; pentru învierea lui Hristos

[303] BBVA, p. 223
[304] SEP 1, p. 580
[305] BBVA, p. 224

mărturisesc doisprezece; mai pui încă la îndoială învierea?”[306].

16: **De se va ridica martor nedrept asupra cuiva, învinuindu-l de nelegiuire,**

17: **cei doi împricinați vor sta înaintea Domnului şi înaintea preoților şi înaintea judecătorilor ce vor fi în zilele acelea,**

18: **iar judecătorii vor cerceta cu de-amănuntul şi, dacă vor găsi că acela a depus mărturie strâmbă şi că-ntru nedreptate a stat împotriva fratelui său,**

19: **să-i faceți precum gândise el să-i facă rău fratelui său; şi veți alunga răul dintre voi.**

20: **Iar ceilalți, auzind, se vor teme şi nu se vor mai apuca să facă un astfel de rău în mijlocul vostru.**

21: **Ochiului tău să nu-i fie milă de el: suflet pentru suflet, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mână pentru mână, picior pentru picior; precum cineva îl va da de râpă pe fratele său, aşa să-l dați voi pe el.**

„Ultima frază lipseşte din Textul Masoretic, ca şi din unele ediții ale Septuagintei (inclusiv Rahlfs). Ea pecetluieşte celebra lege a talionului, pe care Iisus, pornind chiar de la această frază, o va răsturna prin inversarea subiecților: *Pe toate câte voiți să vi le facă vouă oamenii, întocmai faceți-le şi voi lor* (Matei 7, 12)”[307]. „De remarcat că aici *legea talionului* are un sens exact după context: ea nu legitimează un act de răzbunare, ci defineşte un act reparatoriu (martorul mincinos trebuie să plătească pentru mărturia mincinoasă”[308].

„Declarațiile martorilor trebuiau verificate de către judecători şi, dacă s-ar fi dovedit că mărturia lor a fost mincinoasă, li se aplicau acestora pedepsele ce s-ar fi cuvenit acuzatului, în cazul în care s-ar fi făcut vinovat de acuza adusă. Din păcate, nici chiar această perspectivă n-a împiedicat apariția frecventă de martori mincinoşi, dovadă cazurile binecunoscute al lui Nabat, al Suzanei şi, cel mai flagrant, al Mântuitorului Hristos, împotriva căruia au depus mărturie mincinoasă doi martori plătiți de Sinedriu”[309].

CAPITOLUL 20 – *Regulile războiului şi ale luptătorilor.*

1: **Când vei ieşi la război asupra duşmanilor tăi şi vei vedea cai, care de luptă şi gloată mai multă decât ai tu, să nu te temi de ei, căci cu tine este Domnul, Dumnezeul tău, Cel ce te-a scos din țara Egiptului.**

2: **Iar când vei fi aproape de luptă, să vină preotul şi să-i vorbească poporului spunându-i:**

3: **Ascultă, Israele, voi mergeți astăzi la război asupra duşmanilor voştri; inima să nu vă slăbească, nu vă temeți, nu vă speriați, nu şovăiți în fața lor.**

4: **Că Domnul, Dumnezeul vostru, Cel ce-mpreună cu voi merge înaintea voastră, împreună cu voi îi va bate pe duşmanii voştri [şi] vă va mântui.**

„Ebr.: (Domnul) *merge cu voi ca să Se lupte pentru voi.* În textul Septuagintei, Domnul nu i Se substituie omului (precum în cazul ieşirii lui Israel din Egipt, când Domnul, prin minuni, *Se luptă* în locul său, omul fiind neajutorat), ci i se alătură în semn de solidaritate, ceea ce, în fapt, prefigurează **synergia** = conlucrarea dintre Dumnezeu şi om, indispensabilă în procesul mântuirii, aşa cum va fi dezvoltată în teologia Sfinților Părinți ai Răsăritului”[310].

5: **Cărturarii vor grăi şi ei către popor, zicând: Cine e omul care şi-a zidit casă nouă şi n-a sfințit-o? să se ducă şi să se-ntoarcă la casa lui, ca nu cumva să moară-n bătălie şi să i-o sfințească altul.**

---

306 Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, IV,12
307 BBVA, p. 224
308 SEP 1, p. 581
309 AB, p. 191
310 BBVA, p. 224

Cărturarii: „literal: *scribii*; grămăticii. Idem în Textul Masoretic. Versiunile engleză preferă să traducă: *ofițerii*. Contextul însă indică mai degrabă categoria acelor *condeieri* sau grefieri (vezi 1, 15) care erau familiari cu legile”[311]. *A sfinți*: „Termenul se referă şi la mişcările din următoarele două versete şi indică acțiunea de a inaugura ceva nou ca act sacramental. E singurul text asupra inaugurării sacramentale a unei case particulare; acelaşi verb (**kenízo**) e folosit la III Regi 8, 63(64) pentru sfințirea casei Domnului”[312].

6: **Cine e omul care şi-a sădit vie şi încă nu s-a bucurat de ea? să se ducă şi să se-ntoarcă la casa lui, ca nu cumva să moară-n bătălie şi un altul să se bucure de ea.**

7: **Cine e omul care s-a logodit cu o femeie şi n-a luat-o? să se ducă şi să se-ntoarcă la casa lui, ca nu cumva să moară-n bătălie şi s-o ia altul.**

„Legea a gândit ca un general, pentru că nu putem sluji cu ardoare în război, când gândurile ne sunt împrăştiate spre alte dorințe - că cei care se aruncă fără ezitare în primejdii trebuie să nu fie stăpâniți de alte porniri şi gânduri -; şi a gândit cu iubire de oameni, pentru că a socotit că ar fi nedrept ca, odată ce nu se ştie ce aduce un război, un om să nu se folosească de ostenelile sale şi altul să aibă parte pe nemuncite de munca lui”[313].

8: **De asemenea, cărturarii vor mai grăi către popor, zicând: Cine e omul care se-nspăimântă şi-i puțintel la inimă?: să se ducă şi să se-ntoarcă la casa lui, ca nu cumva să-mpuținează şi inima fratelui său aşa cum e a lui.**

„Zice marele Vasile: Să nu porți război deodată cu toate patimile că, poate slăbind, te vei întoarce la cele dinapoi şi nu te vei afla pregătit pentru Împărăția Cerurilor. Ci luptă-te cu fiecare din patimi, pe rând, începând de la răbdarea celor ce vin asupră-ți (*Epistola către Hilon*). Şi pe drept cuvânt. Căci dacă nu o are cineva pe aceasta, niciodată nu va putea sta la războiul cel văzut, ci îşi va pricinui sieşi şi altora fuga şi pierzarea, prin slăbire, după cuvântul pe care l-a spus Dumnezeu lui Moise: *Fricosul să nu iasă la război* şi celelalte. Dar în războiul văzut poate să rămână cineva acasă şi să nu iasă la război. Prin aceasta pierde darurile şi cununile, rămânând poate numai cu sărăcia şi cu necinstea. Dar în războiul nevăzut nu se poate afla un singur loc unde să nu fie război, chiar dacă ar străbate cineva toată creația. Şi oriunde ar merge, află război. În pustie, fiare şi draci şi celelalte greutăți şi spaime; în linişte, draci şi ispite; în mijlocul oamenilor, draci şi oameni care te ispitesc. Nu se află loc fără supărare. De aceea, fără răbdare nu poate avea odihnă”[314]. „Oare nu învățăm din aceasta, cei ce ne lepădăm de lume, să ne lepădăm desăvârşit şi aşa să ieşim la război, ca nu cumva punând început slăbănog şi stricat, să întoarcem şi pe ceilalți de la desăvârşirea evanghelică, semănând temere într-înşii?”[315]. „Oare nu ştii că nu e prețuit la Dumnezeu, dar nici nu voieşte să rabde ostenelile pentru credința față de El, cel care nu socoteşte viața în această lume ca o trecere? [...] Dar cel ce şi-a zidit casă şi e ocupat cu muncile în legătură cu ea e tipul celui ce nu suportă să socotească viața de acum ca trecătoare. Iar cel ce şi-a sădit vie e tipul iubitorului de avuție şi de câştig. În sfârşit, cel ce s-a logodit cu femeie, închipuieşte mintea stăpânită de gândul femeii, moleşită şi predată poftelor trupului. De aceea, la glasul crainicului de război, ea se desparte de mulțimea sfântă şi în stare de luptă. Căci cele ce se cuvenea să le cugete şi să le spună cei stăpâniți de astfel de patimi, acelea le-a strigat crainicul. Sau nu e oare adevărat că celor obişnuiți să bolească de acestea le place să nu iubească chinurile prigonirilor şi să nu stăruie în ostenelile pentru iubirea de Dumnezeu, gândindu-se că dacă, luptând, li s-ar întâmpla să pătimească ceva, s-ar lipsi de case, de avuții şi de poftele prețuite de ei? De aceea li se întâmplă că apar lipsiți de curaj şi stăpâniți de frică”[316]. „Celor ce spun că s-au lepădat de lume, dar biruiți din nou de necredință, se tem să se rupă de bunurile pământeşti [li se recomandă acestea]. [...] Oare Scriptura nu arată clar

---

[311] BBVA, p. 224

[312] BBVA, p. 224

[313] Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 82, 2-3

[314] Petru Damaschin, *Învățături duhovniceşti*, II, 5

[315] Sf. Ioan Casian, *Despre cele opt gânduri ale răutății*, III

[316] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, V

preferința ei, ca astfel de oameni nici să nu încerce a intra în această tagmă monahală, şi nici să nu-şi ia un nume nemeritat, ca nu cumva, prin îndemn şi pildă ticăloasă, să abată şi pe alții de la desăvârşirea evanghelică şi să le aducă slăbire prin teama lor necredincioasă"[317]. Uşor de observat că ultimele tâlcuiri mută accentul, de pe războiul văzut, pe cel nevăzut; am face observația că, deşi cei mai mulți autori citați în această secțiune se referă la monahi, nu sunt excluşi nici cei din lume de la sfintele nevoințe.

9: **Şi va fi că după ce cărturarii vor înceta să-i vorbească poporului, atunci pe mai-marii oştirii îi vor pune-nainte să călăuzească poporul.**

10: **Când te vei apropia de o cetate să te bați cu ea, mai întâi s-o îmbii la pace.**

11: **Dacă-ți vor răspunde cu pace şi-ți vor deschide, atunci tot poporul ce se află întrînsa îți va plăti bir şi-ți va fi supus.**

12: **Dar dacă nu te va asculta şi va face război asupră-ți, atunci s-o împresori;**

13: **şi când Domnul, Dumnezeul tău, o va da în mâinile tale, tot ce este-ntr-însa parte bărbătească s-o ucizi cu tăişul săbiei,**

14: **în afară de femei şi de bunuri şi de vitele toate şi de tot ce este-n cetate; toate averile să ți le iei ca pradă, şi tu vei mânca de la duşmanii tăi toată prada pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă ție.**

15: **Aşa vei face cu toate cetățile care sunt foarte departe de tine şi care nu sunt dintre cetățile acestor neamuri.**

„Tratamentul aplicat în caz de război oraşelor din afara Canaanului este diferit de cel aplicat popoarelor din Canaan, conlocuitoare cu triburile israelite. Atitudinea față de acestea (din urmă) este mult mai drastică, pentru a împiedica contaminarea cu religiile lor păgâne"[318].

16: **Dar în cetățile acestor neamuri pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți le dă să le moşteneşti pământul, să nu laşi în viață nimic din tot ce suflă,**

17: **ci de istov să-i dai pieirii, pe Hetei şi pe Amorei, pe Canaaneeni şi pe Ferezei, pe Hevei, pe Iebusei şi pe Gherghesei, aşa cum ți-a poruncit ție Domnul, Dumnezeul tău,**

18: **ca nu cumva ei să vă învețe să faceți toate urâciunile pe care le-au făcut pentru dumnezeii lor, şi să păcătuiți astfel în fața Domnului, Dumnezeului vostru.**

19: **Dacă, luptându-te să cucereşti o cetate, o vei ține împresurată mai multe zile, să nu-i strici pomii, nici să te pui pe ei cu securea; din pom să mănânci, dar de tăiat să nu-l tai; oare pomul ce stă-n pământ este el om să poată fugi de dinainte-ți la adăpost în țarc?**

20: **Numai copacul pe care-l ştii că nu face roadă bună de mâncat, pe acela poți să-l strici şi să-l tai, ca să-ți durezi întărituri de-mpresurare asupra cetății care se războieşte cu tine, până ce ți se va preda.**

„Pentru Philon (*Virt*. 150 s.; *Spec*. IV, 226-229), interdicția – menționată aici pentru prima dată – de a tăia copacii fructiferi din ținuturile cucerite este semnul moderației legilor mozaice; pe de altă parte, copacii sunt văzuți alegoric, sugerând activitățile intelectuale: trebuie distrus numai ceea ce este steril (*Agric*. 12 s.)"[319].

Față de canaaniți se impune nimicirea, în vreme ce cu vrăjmaşii mai depărtați se poate cădea la pace, dacă aceia se supun. La fel, avem să nimicim patimile înrădăcinate în noi, în vreme ce cu acelea exterioare nouă vom lupta după împrejurări, căutând să le supunem; oricum, suntem datori să-i stârpim pe vrăjmaşii din inima noastră, *locul* dat nouă de Dumnezeu şi a cărui curățire atârnă în bună măsură de noi, în conlucrare cu harul.

CAPITOLUL 21 – ***Ispăşirea unui omor al cărui făptaş e necunoscut. Căsătoria cu femei aflate în robie. Dreptul întâiului-născut. Fiii nesupuşi.***

---

[317] Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, VII, 15

[318] DEUT, p. 234

[319] SEP 1, p. 582

1: **Dacă pe pământul pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-l dă ție să-l moștenești se va găsi om ucis zăcând în câmp şi nu se ştie cine l-a ucis,**

2: **bătrânii tăi şi judecătorii tăi vor ieşi şi vor măsura [depărtarea] până la cetățile dimprejurul celui ucis;**

3: **iar bătrânii cetății celei mai apropiate de cel ucis vor lua o junincă ce n-a fost pusă la muncă şi n-a tras la jug;**

4: **şi bătrânii acelei cetăți vor aduce juninca într-o râpă sălbatică, într-un loc care n-a fost lucrat, nici măcar semănat, şi acolo-n râpă vor tăia gâtul junincii.**

„Ritualul de purificare pentru o crimă anonimă, prin jertfirea unei juninci, nu mai apare în alt loc în Biblie"[320].

5: **Apoi să vină preoții, leviții, - că pe ei i-a ales Domnul, Dumnezeul tău, să-I stea înainte şi să binecuvinteze-ntru numele Lui; şi prin cuvântul lor se va judeca toată-mpotrivirea şi toată vătămarea -,**

6: **şi toți bătrânii cetății celei mai apropiate de cel ucis își vor spăla mâinile pe capul junincii celei tăiate-n râpă.**

„Gestul ritual al spălării mâinilor este amintit şi în Psalmi 25, 6 şi 72, 13; el simbolizează proclamarea nevinovăției sau dezvinovățirea. La acest gest ritual se face aluzie în relatarea scenei în care Pilat se spală pe mâini declarându-se nevinovat de sângele lui Iisus (Matei 27, 24)"[321].

7: **Şi răspunzând, vor zice: Mâinile noastre n-au vărsat sângele acesta, şi ochii noştri n-au văzut;**

8: **fii milostiv poporului Tău, Israel, pe care Tu, Doamne, l-ai răscumpărat din țara Egiptului; ca să nu fie sânge nevinovat întru poporul tău, Israel!... Şi li se va ierta lor păcatul sângelui.**

9: **Tu, aşadar, vei ridica sângele nevinovat din mijlocul vostru dacă voi veți face ce este bun şi plăcut înaintea ochilor Domnului, Dumnezeului tău.**

„Fragmentul cuprins între (versetele) 1-9 prezintă un ritual străvechi (Levitic 14, 2-9; 16, 5-10; Numeri 19, 2-10), menit să înlăture răzbunarea de sânge în cazul unei crime al cărei autor nu putea fi identificat. Această răzbunare ar fi putut să se îndrepte împotriva oricărui locuitor al celei mai apropiate aşezări. Prin acest ritual, localitatea respectivă era absolvită de orice învinuire, fiind ferită de o asemenea amenințare. Momentul culminant al ritualului, în timpul căruia nu se aducea nici o jertfă, îl constituie rugăciunea din versetul 8"[322].

„Prin acestea se închipuie gândul duhovnicesc al Scripturii, că nu numai pentru greşelile vădite trebuie să ne temem, ca unii ce vom avea să suferim pedepse pentru ele, ci şi pentru cele săvârşite de noi în chip neştiut, dând mereu junca, adică trupul (gr. **sárx**, de genul feminin) nostru să fie junghiat în valea înfrânării şi a nevoinței. De aceea se părăsea junca încă vie, ca să învățăm că nu trebuie să omorâm trupul, ci numai să junghiem şi (să) îmblânzim plăcerile răsculate"[323]. O notă a traducătorului explică: „În Sfânta Scriptură, junca nu rămâne vie, e junghiată, dar Sfântul Maxim a înțeles prin verbul **nevrokopin** o lovire şi o slăbire a juncii, nu o junghiere a ei".

Junca e şi tip al lui Hristos: „Deci a fost omorât pentru noi Emanuel; S-a slăbit pentru păcatele noastre [...]. S-a aflat pătimind aceasta în pământul Iudeilor şi în afara cetății Ierusalim. Dar cum sau în ce fel nu s-a cunoscut cel ce a făcut acestea? Ce zice legea? Căci ştim că cele îndrăznite împotriva lui Hristos sunt fapta lipsei de credință a Iudeilor. [...] Pentru ce deci spune legea că nu l-au cunoscut pe ucigaş? Cuvântul cuprinde o taină şi nu le este

[320] SEP 1, p. 582
[321] SEP 1, p. 583
[322] DEUT, p. 234
[323] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri*, 63

descoperit tuturor în chip simplu. Li se face cunoscut numai celor ce înțeleg drept taina lui Hristos. Conducătorii iudeilor şi cei ce se împărtăşeau de gândurile lor nelegiuite cugetau că au învins pe Hristos fără voia Lui […]. (Însă) Tatăl a dat pe Fiul Său şi, ca să spunem aşa, se zice că El L-a bătut pe El. […] Să nu cugete deci mare lucru despre sine ucigătorul Domnului. Căci nu au pus stăpânire pe Hristos cel slăbit. Acest adevăr să-l afle prin Moise. Fiindcă nu ştiu pe ucigător"[324]. „Vițeaua e […] chipul lui Hristos. E vițea, ca Cel ce n-are experiența jugului, fiind Dumnezeu după fire. Pentru că Dumnezeu este liber şi nu e sub jugul nici uneia dintre cele ce sunt (dintre creaturi). Ci mai degrabă stăpâneşte peste toate, având sub mâna Lui toată zidirea. Dar fiind Fiul ca Dumnezeu liber după fire, S-a făcut împreună cu noi om şi sub jug. De aceea a numit pe Tatăl Său, împreună cu noi, Dumnezeu. Căci noi am fost puşi sub jugul stăpânirii dumnezeirii. Deci e vițea întrucât S-a coborât sub jugul propriu firii, dar e în afara jugului pentru slava dumnezeirii şi pentru că e cu totul liber. Dar ia seama că vițeaua e dusă în valea (prăpastia) aspră şi nelucrată. Aceasta înseamnă că Hristos după cinstita cruce, când a suferit răni, a părăsit pământul iudeilor şi S-a strămutat în ținuturile care n-au fost lucrate, nici semănate. Căci, înainte de a fi luminat Hristos neamurile, (ele) se aflau în lume, ca în pământ uscat şi nelucrat şi pustiu de buna rodire cea după Dumnezeu. […] Țările neamurilor sau mulțimea lor sunt de asemănat deci cu un pământ râpos şi nelucrat şi cu totul neroditor. Acolo trebuia să se taie vițeaua prin slujitorii lui Dumnezeu. Căci prin noi se săvârşeşte taina lui Hristos, celor din neamuri. Şi mărturisind patima Lui şi învierea Lui din morți, ne împărtăşim de *binecuvântările de taină* (de Taina Euharistiei). Aceasta socotesc că înseamnă tăierea viței. Căci, când săvârşim Sfânta Taină, vestim moartea şi învierea Lui. Dar aceia dintre Iudei care s-au despărțit de necredința lor, părăsind cetatea în care Hristos a fost rănit şi a pătimit, venind în valea râpoasă şi nelucrată, îşi vor spăla acolo mâinile peste Hristos Însuşi. Căci se vor spăla în moartea Lui, botezându-se. Aceasta socotesc că înseamnă: *Îşi vor spăla mâinile peste (capul junincii).* Iar mărturisind că n-au fost părtaşi la necredința Iudeilor, vor primi iertarea. Căci iudeii, înfuriindu-se împotriva lui Hristos, iau asupra capetelor lor nelegiuirea, zicând: *Sângele Lui asupra noastră şi asupra fiilor noştri* (Matei 27, 25). Iar cei ce aşteaptă harul de la El şi cer curățirea prin Sfântul Duh, prin care au început să-L cinstească, strigă, zicând: *Mâinile noastre n-au vărsat sângele acesta.* Deci în Hristos e curățirea. Şi aceia dintre iudei care vor voi să cugete cele drepte - ceea ce au făcut, înaintea altora, dumnezeieştii ucenici şi cei ce au crezut prin ei, care pot fi închipuiți de bătrâni - vor fi cinstiți şi aleşi, ca unii ce leapădă necredința lui Israel prin credința în Hristos"[325].

10: **Când vei ieşi la război în fața duşmanilor tăi şi când Domnul, Dumnezeul tău, ți-i va da în mâinile tale şi vei lua robi din ei ca pradă,**

11: **dacă printre robi vei vedea femeie frumoasă la chip şi-ți va cădea dragă şi vei vrea să ți-o iei de soție,**

12: **o vei aduce în casa ta, îi vei rade capul, îi vei tăia unghiile,**

13: **şi vei lua de pe ea haina de robie. Ea va locui în casa ta şi timp de o lună îşi va plânge pe tatăl ei şi pe mama sa; după aceea vei intra la ea şi vei locui cu ea şi-ți va fi ție femeie.**

14: **Iar dacă după aceea n-o mai vrei, s-o laşi liberă; dar să n-o vinzi pe bani: să nu faci din ea o sclavă, de vreme ce ai umilit-o.**

„Simbolismul acestor acte, desigur, rituale (raderea capului, tăierea unghiilor şi lepădarea hainei de sclavă) nu ne este cunoscut. (Potrivit textului ebraic, acestea sunt făcute de către femeia însăşi)"[326]. „Această lege, proprie Deuteronomului, s-a bucurat de numeroase interpretări în ambele tradiții, iudaică şi creştină"[327].

---

[324] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la A doua Lege*, I
[325] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la A doua Lege*, I
[326] BBVA, p. 225
[327] SEP 1, p. 583

„Legea nu-ți îngăduie să trăieşti cu ea spre a o face de ocară, nici s-o plăteşti ca pe o desfrânată, ci-ți cere să ai legături cu ea numai pentru facerea de copii. Vezi iubire de oameni unită cu înfrânarea? Legea nu îngăduie stăpânului prinsei în război să-şi satisfacă cu ea plăcerile dacă o iubeşte, ci-i taie pofta pentru o bucată de timp limitată; şi, mai mult, îi pune să-i taie părul prinsei în război, ca să i se potolească dragostea neruşinată; iar dacă gândul lui îl îndeamnă s-o ia de soție, stăpânul o va lua chiar dacă e urâtă. Apoi dacă cineva şi-a săturat pofta şi nu mai vrea să trăiască cu cea prinsă în război, legea porunceşte s-o lase slobodă, să n-o vândă, dar nici s-o țină ca slujnică. Legea vrea ca prinsa în război să fie liberă şi lipsită de grijile de gospodărie, ca nu cumva stăpânul ei, aducându-şi în casă altă femeie, ea să sufere cumplit din pricina geloziei"[328].

„Care este, peste tot, războiul şi împotriva cui? Şi cine e femeia frumoasă la chip, prea impunătoare? Şi ce înseamnă a o lipsi de părul capului ei? Ba şi de unghiile ei şi de veşmintele ei de femeie aflată în prinsoare? [...] Sinagoga (adunarea) Iudeilor slujea ca o roabă egiptenilor. Căci părinții s-au coborât la început în Egipt, siliți de foame. Dar deoarece, cu trecerea vremii, s-au întărit şi s-au făcut foarte îndrăzneți şi numeroşi, egiptenii au început să se teamă ca nu cumva încrezându-se aceia în mulțimea proprie să se ridice împotriva lor şi să pună sub stăpânirea proprie pe cei ce stăpâneau înainte. De aceea Israel a fost supus din greu muncii de facere a cărămizilor. Dar Dumnezeu s-a milostivit de ei. Şi a pornit [...] război împotriva stăpânirii tiranice a egiptenilor. Şi i-a eliberat de ea, biruind-o. Dar a văzut în cea robită cetatea prădată a Ierusalimului, sau mulțimea Iudeilor strălucind de frumusețea nobleții părinteşti [Iudeii sunt roaba capturată de Dumnezeu în războiul împotriva Egiptului; El e Stăpânul ce vrea să-şi ia mireasă Sinagoga - n. n.].Căci era frumoasă şi vrednică de admirație din pricina părinților. Şi văzând-o şi poftind-o pe ea, sau socotind-o vrednică de iubit şi voind să se căsătorească cu ea şi s-o facă maica unor bune străduințe, a adus-o în casa Lui. Şi ce înseamnă aceasta? I-a alcătuit în pustie cortul sfânt, ca pregătită prin jertfele după lege şi prin slujirile preoțeşti în chip (tip), să afle în scurt timp taina lui Hristos. [...] Pentru că, luând-o în casă, i-a ras părul şi a scăpat-o de unghii şi a eliberat-o de veşmintele robiei. Fiindcă e propriu Sfintei Scripturi să indice, prin *cap, mintea.* Iar perii sunt asemănați cu *înțelesurile* greşite din ea. Deci raderea perilor înseamnă lepădarea înțelesurilor greşite ceea ce s-a poruncit şi vechiului Israel răscumpărat să facă. [...] Iar prin scăparea de unghiile lungi, se înțelege lepădarea de murdărie şi necurăție. [...] Iar hainele celei ajunse în prinsoare aş spune că sunt şi înfățişează forma robiei şi chipurile viețuirii în răutate. Căci fiind supusă voilor diavolului (închipuit prin Egipt - *n. n.*) şi având grumazul plecat sub tirania aceluia, a îmbrăcat ca o haină ruptă şi iubirea murdară de trup. Dar după ce a fost eliberată prin lege şi a fost învățată să cugete şi să împlinească cele bune, s-a dezbrăcat de păcatele vechii răutăți şi s-a îmbrăcat în viețuirea după lege ca într-o haină strălucitoare. [...] De fapt ne-am îmbrăcat în Sfântul Botez, lepădând, odată cu satana, (şi) hainele robiei lui. Astfel, după ce am îmbrăcat pe Emanuil Însuşi, ne predăm lui Dumnezeu şi Tatăl [...]. Observă că dezbrăcându-ne de hainele trupului ca de o robie, ne folosim de Hristos, ca de un veşmânt strălucitor şi dumnezeiesc. Căci El este cămaşa veseliei şi veşmântul mântuirii. Deci rasă de peri şi eliberată de unghiile care o murdăresc şi de hainele robiei, va locui în casa ta şi se va sălăşlui în ea ca soție căsătorită [e vorba aici despre firea înnoită prin Botez - n. n.]. Dar *va plânge pe tatăl şi pe mama ei o lună de zile,* adică îşi va aminti de cei de acasă. Şi după aceea vei intra la ea şi-ți va fi ție femeie. Căci socotesc că cei chemați la unitate familiară cu Dumnezeu trebuie să-şi elibereze mintea de gânduri necuvenite şi de amintirile deşarte ale greşalelor de pe pământ şi de toată întinarea [...] şi să stăruiască neîmprăştiat în Dumnezeu care ne-a păstrat şi ne-a primit în unirea familiară părintească. [...] Iar petrecerea statornică a minții în curțile dumnezeieşti e semn că ea e foarte statornică şi plină de dragostea față de Dumnezeu. Dar Făcătorul nu e lipsit de cunoştința măsurii înțelegerii omului. [...] Căci despărțindu-ne de viața în lume şi desfăcându-ne mintea de patimile iubitoare de

[328] Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 88, 4 – 89, 1-2

trup, nu obişnuim să o facem aceasta în mod desăvârşit. Pentru că suntem slabi la început şi mintea e atrasă de plăcerile rele. Şi alunecă uşor la amintirea împrăştierilor în lume şi îmbrăţişează repede prietenia cu ea, chiar dacă o apasă legea şi Dumnezeu ne trage oarecum înapoi şi ne mută la o viaţă mai bună. Deoarece virtutea e suitoare, iar cărarea ce duce spre rău foarte coborâtoare, respingând osteneala celei dintâi, pornim cu uşurinţă pe cealaltă. Deci ce zice legea? *Va plânge pe tatăl ei şi pe mama ei o lună de zile*, adică nu se deprinde îndată să locuiască în casă nouă. Ci-şi aminteşte scurtă vreme de cei de acasă. Se întâmplă aceasta celor căzuţi în prinsoare. Aceştia chiar dacă se bucură de cinstire de la cei sub care ajung şi chiar dacă li se dă putinţa unor desfătări îmbelşugate, se doresc după casa şi cetatea în care au trăit şi-şi amintesc de ele şi uneori varsă lacrimi, durerea şi întristarea umplându-le mintea, pentru că au fost lipsiţi de ţara lor. [...] *După ce a plâns, deci, pe tată şi pe mamă, o lună de zile, va fi ţie femeie*. Căci eliberaţi, cum am spus, de viaţa din lume, ne lipim de Dumnezeu, se înţelege într-o unire duhovnicească. [...] *Dar dacă nu o voieşti pe ea, o vei slobozi pe ea liberă şi nu o vei vinde pe arginţi*. Căci, când Sinagoga iudeilor nu a crezut, şi şi-a pus mâinile pe Hristos, când s-a înfuriat împotriva Stăpânului ei, a fost urâtă şi s-a făcut nedorită; ba a şi fost scoasă din casa dumnezeiască şi sfinţită. Dar nu s-a predat robiei, nici nu s-a vândut satanei, supunându-se cu totul voilor lui. Pentru că n-a căzut Israel în slujirea idolilor, deşi a căzut din familiaritatea cu Hristos. Ci a continuat să mărturisească pe Dumnezeu cel Unul şi prin fire I s-a închinat Lui şi a păstrat iubirea faţă de Moise şi de lege. De aceea nu L-a respins cu totul pe Dumnezeul tuturor, odată ce s-a învrednicit odinioară de familiaritatea cu El. Aceasta ne-o spune, zicând: *N-o vei dispreţui pe ea, pentru că ai umilit-o pe ea*. *Umilire* numeşte aici atingerea fecioriei ei, sau modul unirii duhovniceşti, se înţelege cu Hristos"[329].

15: **De va avea cineva două femei, una iubită şi alta neiubită, şi atât cea iubită cât şi cea neiubită îi vor naşte fii, iar întâiul-născut va fi al celei neiubite,**

16: **acela, în ziua când îşi va împărţi averea către fiii săi, nu va putea să-l socotească pe fiul femeii iubite drept întâi-născut în dauna fiului celei neiubite, care este întâiul-născut,**

17: **ci-l va recunoaşte drept întâi-născut pe fiul celei neiubite; acestuia îi va da parte îndoită din toate câte va avea, de vreme ce acesta este pârga fiilor lui, şi lui i se cuvin cele ce se cuvin întâiului-născut.**

Cum am arătat şi la *Cartea Facerea*, întâiul-născut moştenea dublu faţă de fraţii săi, rămânea capul familiei după moartea tatălui şi primea o binecuvântare paternă deosebită. Dar, precum în cazul Isav - Iacov, calitatea de întâi-născut se putea pierde, în favoarea fratelui mai vrednic, la fel cum Sinagoga, întâi-născută în credinţă, a pălit în faţa Bisericii celei din neamuri. „Acela este cu adevărat întâiul-născut, care este născut sfânt, din mamă sfântă, după cum adevărată mamă este aceea de pântecele căreia nu se îndepărtează adevăraţii fii, ci păcătoşii. Aşadar, fiul acelei mame neadevărate nu este întâiul-născut, dar este cinstit ca şi un întâi-născut, ajutat cu cheltuială, ca să nu ducă lipsă, nu ca să fie bogat. Acesta însă primeşte dublu din toate, ca să aibă de prisos"[330].

18: **De va avea cineva fiu neascultător şi îndărătnic, care nu ascultă de vorba tatălui său şi de vorba mamei sale, şi dacă aceştia îl ceartă, dar el nu-i ascultă,**

19: **atunci tatăl său şi mama sa îl vor prinde şi-l vor duce la bătrânii cetăţii, la poarta acelui loc,**

20: **şi vor zice către bărbaţii cetăţii lor: - Acest fiu al nostru este neascultător şi îndărătnic, nu ascultă de vorba noastră; e lacom şi beţiv...**

21: **Atunci bărbaţii cetăţii lui îl vor ucide cu pietre, iar el va muri. Şi vei stârpi pe cel rău din mijlocul vostru, iar ceilalţi vor auzi şi se vor teme.**

Dacă pe moderni, obişnuiţi în mare măsură cu laxismul moral şi cu indiferentismul religios, asemenea locuri îi pot şoca, e de observat că Legea pune stavilă puterii discreţionare a

[329] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la A doua Lege*, II
[330] Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, XXXIII, 6

tatălui: judecata o va face un tribunal, iar mama joacă un rol activ. „Deci mai e îngăduit să ne îndoim că cinstirea tatălui şi a mamei urmează îndată după cinstirea lui Dumnezeu? […] Dar spune-mi, zicând că prin ei ne-am născut, nu arată limpede că sunt chip al Creatorului şi al Celui ce cheamă cele ce nu sunt la existență? Iar zicând că trebuie să fie cinstiți cu frică din partea noastră, nu i-a îmbrăcat cu demnitatea Stăpânului?”[331].

22: **De va fi-ntru cineva păcat vrednic de moarte şi-l veți osândi să moară spânzurat de copac,**

23: **trupul său să nu rămână peste noapte pe copac, de vreme ce blestemat este de Dumnezeu tot cel spânzurat pe lemn; în felul acesta nu veți pângări pământul pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-l dă să-l moşteneşti.**

„În numele acestei prescripții, Iosif din Arimateea îi cere lui Pilat trupul lui Iisus pentru a-l înmormânta seara (Matei 27, 57-58)”[332]. „Versetele 22-23 sunt celebre la creştini pentru că dau în greacă terminologia care va fi aceea a osândirii la moarte a lui Iisus, *spânzurat pe lemn* (Fapte 10, 39), în care iudeii au văzut un blestem al lui Dumnezeu (vezi Galateni 3, 13)”[333].

Spânzurarea pe lemn era precedată de execuție; expunerea cadavrului era considerată drept înjositoare, semn al unui profund dispreț față de cel în cauză, socotit a fi blestemat de Dumnezeu. O moarte asemănătoare a primit pentru noi Hristos, Cel ce *ne-a răscumpărat din blestemul Legii, făcându-Se pentru noi blestem*; *pentru că scris este*: *Blestemat este tot cel spânzurat pe lemn* (Galateni 3, 13).

CAPITOLUL 22 – *Alte porunci.*

1: **Când vezi boul fratelui tău sau oaia lui rătăcind pe drum, să nu le treci cu vederea, ci întoarce-le din drum şi du-i-le fratelui tău.**

2: **Dar dacă fratele tău nu este aproape de tine, sau nu-l cunoşti, du-le la tine-n adăpost şi să stea la tine până ce fratele tău le va căuta; atunci i le vei da.**

3: **Aşa să faci şi cu asinul său, aşa să faci cu haina lui, aşa să faci cu tot ce a pierdut fratele tău; din toate câte a pierdut el şi vei găsi tu, nimic să nu treci cu vederea.**

4: **Când vei vedea asinul fratelui tău sau boul său căzuți în drum, să nu-i treci cu vederea, ci să-i ridici împreună cu el.**

La *Ieşirea* 23, 4 se porunceşte să grijim chiar şi de vitele vrăjmaşului nostru. „Vezi cu câtă simțire ne călăuzeşte spre binele cel mai înalt şi mai desăvârşit, poruncind să facem din grija de vitele celui ce ne-a supărat un mijloc de deprindere a uitării răului. Ba îl încununează necontenit şi cu numele de frate, împiedicându-ne, cred, pornirea spre mânie şi sporirea în josnicie şi înfățişându-ne legea firii ca susținătoare a iubirii. Căci de vei afla, zice, o vită rătăcitoare sau o haină pierdută, să le redai fratelui tău. Şi de se va întâmpla ca vreuna din vitele care obişnuiesc să poarte povară să fi căzut la pământ şi să fie turtită de greutate, să o ajuți şi să o ridici. Iar aceasta nu e nimic altceva decât o folosire a stăpânilor lor, o deprindere în milostenie, o înaintare spre apropiere sufletească şi o străduință de-a arunca departe supărarea, o ocolire a motivelor de supărare, ca să nu mai voim să jignim dragostea şi legea iubirii de frați. Dar se pare că şi altceva vrea să spună porunca. Dacă atâta grijă a avut legiuitorul, încât ne cere ca şi unui animal necuvântător, dacă pătimeşte, să-i dăm ajutor, cum nu va avea cu mult mai mult grijă de oameni şi de iubirea datorată celor de aceeaşi fire? Drept aceea, chiar dacă ne-ar fi duşman cel ce rătăceşte, să-l ajutăm să afle de la noi calea cea dreaptă şi să fie susținut să tindă spre ceea ce este de folos”[334].

---

[331] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VII
[332] SEP 1, p. 584
[333] SEP 1, p. 584
[334] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII

5: **Femeia să nu se îmbrace în haine bărbăteşti, nici bărbatul să nu se îmbrace cu haine femeieşti; că tot cel ce face aceasta e urâciune-n ochii Domnului, Dumnezeului tău.**

„Aluzie probabilă la ritualuri şi culte păgâne, în care se simula schimbarea de sex, denaturându-se astfel credinţa că omul este creaţia lui Dumnezeu”[335].

„Dar pentru ce legea opreşte pe bărbat să se îmbrace cu haine femeieşti? Pentru că vrea să ne purtăm ca bărbaţi, să n-o facem pe femeile nici cu trupul, nici cu fapta, nici cu gândul, nici cu cuvântul. Legea vrea ca cel ce se îndeletniceşte cu adevărul să rămână bărbat şi în răbdare şi în înfrânare şi în viaţă şi în purtări şi în cuvânt şi în exerciţii ascetice, noaptea şi ziua, iar dacă va fi cândva nevoie, să dea mărturie cu sângele lui.”[336]. „Că sfinţii trebuie să se arate în toate privinţele într-un singur fel şi nu cu cugetări de două feluri, opuse, se vede clar din porunca limpede a legii […]. Căci tot aşa de mult este urâciune şi arătare neplăcută înaintea lui Dumnezeu a face pe viteazul în faptele de moliciune muierească (căci aceasta înseamnă a pune în hainele bărbatului pe femeie), cât şi a boli în faptele bărbaţilor de moliciune (căci aceasta este asemenea cu îmbrăcarea bărbatului în haină muierească)”[337].

6: **Dacă-n faţa ta se va ivi un cuib de pasăre, fie-n potecă, fie într-un copac, fie pe pământ, cu pui sau cu ouă şi cu mama lor şezând pe pui sau pe ouă, să n-o prinzi pe mamă împreună cu puii;**

7: **mamei dă-i drumul; doar puii să-i iei pentru tine, ca să-ţi fie bine şi să trăieşti zile multe.**

Sunt numeroase locurile din Scriptură care îndeamnă la delicateţe faţă de natură, ori pun, cel puţin, stavilă cruzimii; aici chiar se condiţionează lungimea vieţii omeneşti în funcţie de atitudinea faţă de creaţie. Dar e şi un tâlc ascuns în acestea: „Fiecare virtute e ca o maică şi ca o obârşie a bunătăţilor din ea, fie că numeşte cineva bunătatea, sau iubirea de săraci, sau blândeţea, sau îndelunga răbdare. Căci e bun cineva nu cu sine, ci mai degrabă cu alţii. Şi se împărtăşesc de iubirea lui de săraci cei ce au nevoie de ea; la fel, de blândeţea şi de îndelunga răbdare a aceluia. Deci fiecare virtute poate fi cugetată ca o maică şi ca un izvor al bunătăţilor care sunt în ea şi ţâşnesc din ea. Iar cuiburile virtuţilor sunt sufletele care le cuprind şi le ocrotesc. Deci legea porunceşte ca cei ce se întâlnesc cu oamenii în care sălăşluiesc, ca în nişte cuiburi, virtuţile, să-şi însuşească câştigurile ce vin din ele, dar să nu caute să vatăme virtutea, adică maica faptelor preabune”[338].

8: **De vei zidi casă nouă, fă-i la streaşină o apărătoare de jur-împrejur, ca să nu faci în casa ta omor dacă va cădea cineva de pe ea.**

De regulă, casele orientale au acoperişul orizontal, servind drept terasă. „Îngrăditura este smerenia. Căci ea încununează şi păzeşte toate virtuţile. Precum fiecare virtute trebuie să se întărească cu smerenie […] aşa şi desăvârşirea virtuţii are nevoie de smerenie”[339]. „Dar ce sunt copiii de care a spus Legea să avem grijă să nu cadă de pe acoperiş? Copiii sunt gândurile ce se nasc în suflet. Pe acestea trebuie să le păzim cu smerenie, ca să nu cadă de pe acoperiş, care […] e desăvârşirea virtuţilor”[340].

9: **Via ta să nu ţi-o semeni cu [seminţe] de două feluri, ca nu cumva, la strânsură, sămânţa pe care ai semănat-o să se afierosească împreună cu roadele viei tale.**

Finalul versetului are sensul „nu cumva întreaga recoltă să-I fie închinată Domnului (să capete un caracter sacru) şi să nu poată fi folosită pentru consumul obişnuit, profan”[341].

10: **Să nu ari cu bou şi cu asin la un loc.**

11: **Să nu te îmbraci cu haină ţesută amestecat din lână şi din in.**

---

[335] DEUT, p. 235

[336] Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 81, 3-4

[337] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, V

[338] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII

[339] Ava Dorotei, *Învăţături de suflet folositoare*, XIV, 3

[340] Ava Dorotei, *Învăţături de suflet folositoare*, XIV, 3

[341] BBVA, p. 226

Legea interzice cele eterogene, hibridizările de orice fel, văzând în aceasta un atentat la ordinea divină. „Pentru Philon (*Spec.* IV, 203-210), această întreită interdicție este justificată prin necesitatea de a păstra legea firii”[342].

„Legea oprește apoi să se înjuge un bou și un asin la aratul pământului; poate că legea s-a gândit că e nepotrivit să fie puse la același jug aceste animale; dar a arătat în același timp să nu facem nedreptate unuia de alt neam și să-l punem sub jug, când (nu) i se poate aduce altă vină decât că e de alt neam, pentru care n-are nici o vină; că a fi de alt neam nu-i un rău, nici consecința unui rău. Mi se pare, însă, că textul acesta se interpretează și alegoric: Nu trebuie dată cultivarea cuvântului, în chip egal, și celui curat și celui necurat, și celui credincios și celui necredincios, pentru că unul - boul - este socotit curat, iar celălalt - asinul - este din rândul animalelor necurate”[343]. „Prin aceasta arată că fapta trebuie să fie totdeauna curată. Dacă deci ceea ce se săvârșește are ceva din voia celui ce o săvârșește, fapta s-a întinat și nu este plăcută lui Dumnezeu”[344]. E vorba despre tăierea voii proprii; a pretinde că împlinești voia lui Dumnezeu amestecând și ceva din voia proprie e o *hibridizare* pe care Legea o oprește. „Fericitul Moise zice, lămurind prin pilde, că sufletul nu trebuie să dea urmare ambelor voiri, celei rele și celei bune, ci numai celei bune, și să nu cultive două feluri de roade, cel bun și cel rău, ci numai pe cel bun. […] Prin toate acestea ne dă în chip tainic să înțelegem, precum s-a spus, că nu trebuie să cultivăm în noi păcatul și virtutea, ci să se lase spre rodire numai semințele virtuții; și că sufletul să nu aibă părtășie (comuniune) cu două duhuri, cu Duhul lui Dumnezeu și cu duhul lumii, ci să se lase robit numai de Duhul lui Dumnezeu și să se producă numai rodurile Duhului”[345]. „Căci amăgirea și viclenia cu chip de bunătate e cu adevărat păcat foarte greu și mai mare decât toată prihana și un lucru din cele mai urâte lui Dumnezeu, având ca soră fața îndoită a sufletului și a gândurilor și schimbarea neîncetată, care stârnesc mânia dumnezeiască a minții preacurate. […] Astfel legea îi interzice omului ca un lucru prea urât și necuvenit a umbla cu viclenii, adică a viețui fățarnic și a-și lua chipul dreptății și a păgubi pe frați, disprețuind legile iubirii. Dumnezeu nu ne lasă să avem haină țesută din două feluri, învățându-ne, ca printr-o ghicitură, să nu suferim a avea o minte cu două fețe, înțeleg două fețe lăuntrice și spirituale, blestemata poftă de-a plăcea oamenilor, împletită din două porniri ce se corup una pe alta. Căci care, sau cum e viața fățarnicilor? Oare nu aceea de-a se arăta vederii oamenilor și de-a părea că sunt buni, ei nefiind buni cu adevărat? […] Deci fața îndoită a purtărilor e țesută din două voințe neasemenea”[346]. „Ce voiește să spună sfântul prin aceste ghicituri? Că nu trebuie să sădești în același suflet, împreună, patima și virtutea, nici să-ți împarți viața între cele potrivnice, ca să cultivi în același suflet mărăcini și grâu, nici mireasa lui Hristos să nu preacurvească cu vrăjmașii lui Hristos și, pe de o parte, să zămislească lumina, pe de alta, să nască întunericul. Căci nu pot fi acelea împreună, precum nici laturile virtuții împreună cu laturile patimii. Căci ce prietenie poate fi între neprihănire și desfrânare? Și ce unitate de gând, între dreptate și nedreptate? Sau ce părtășie are lumina cu întunericul? Nu se retrage una din fața celuilalt și nu voiește să rămână fără cel ce-l războiește? Deci, plugarul înțelept trebuie să sloboadă, ca dintr-un izvor bun de băut, apele cele bune ale vieții, neamestecate cu noroi, și să cunoască numai rodurile lui Dumnezeu și cu ele să se ostenească, cu străduință, toată viața. Făcând așa, chiar dacă ar răsări vreun gând străin între rodurile virtuții, văzând în ascunsul tău ostenelile tale Cel ce toate le vede, va smulge cu puterea Lui acea rădăcină vicleană și fățarnică a gândurilor înainte de odrăslire. Căci celui ce stăruie întru ostenelile virtuții îi vine repede în ajutor harul Duhului, care nimicește semințele răutății și nu poate cădea acela din nădejde, nici nu poate fi trecut cu vederea și lăsat neizbăvit cel ce stăruie pururi lângă Dumnezeu”[347].

---

[342] SEP 1, p. 585

[343] Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 94, 4

[344] Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovnicești*, 401

[345] Sf. Simeon Metafrastul, *Parafrază la Macarie Egipteanul*, 4

[346] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea și slujirea în duh și adevăr*, VII

[347] Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre nevoință*

12: **Fă-ți ciucuri la cele patru laturi ale hainelor tale cu care te îmbraci.**

Despre aceşti ciucuri am vorbit în comentariul la *Numerii* 15, 37-41.

13: **De-şi va lua cineva femeie şi va trăi cu ea, dar apoi o va urî**

14: **şi va aduce asupră-i vorbe de învinuire şi-i va scoate nume rău şi va zice: - Am luat-o pe femeia aceasta şi, intrând eu la ea, n-am găsit-o fecioară…,**

15: **atunci tatăl fetei şi mama ei o vor lua şi vor arăta semnele fecioriei fetei în fața bătrânilor, în poartă.**

„Veşmintele cu care mireasa a fost îmbrăcată în noaptea nunții serveau şi de aşternut. Acestea erau înmânate părinților miresei, care, pe baza urmelor de sânge, puteau dovedi într-un eventual proces castitatea fiicei”[348].

16: **Iar tatăl fetei le va zice bătrânilor: - Pe această fiică a mea am dat-o de femeie acestui om, iar el a urât-o;**

17: **acum el aruncă asupra ei vorbe de-nvinuire zicând: Pe fata ta n-am găsit-o fecioară…; dar iată, acestea sunt semnele fecioriei fiicei mele! Şi vor întinde veşmântul ei înaintea bătrânilor cetății.**

Veşmântul ei: „cămaşa nupțială”[349].

18: **Atunci bătrânii acelei cetăți îl vor lua pe omul acela şi-l vor pedepsi;**

19: **îl vor îndatora să plătească o sută de sicli de argint pe care-i vor da tatălui fetei, pentru că a scos nume rău unei fecioare israelite; ea îi va deveni lui soție, iar el nu va putea s-o izgonească toată viața.**

„Vezi că a poruncit ca cel ce a disprețuit pe nedrept pe cea neosândită să nu fie lăsat cu totul nepăgubit de sinedriu? Căci socotesc că binele trebuie respectat şi nu trebuie lăsat ca unii, săturându-se repede să îmbrățişeze ceea ce le place, să bârfească ceea ce e cinstit ca necinstit, ci mai degrabă făcut să se silească a avea grijă să se lipească de tot ce e bun şi să iubească a petrece cu cele prea bune spre bunul lor nume. Căci cei ce nu se lasă abătuți de oboseală din continuarea săvârşirii unor lucruri, vor înfăptui bine scopul pe care îl urmăresc”[350].

Urmează alte delicte cu caracter sexual, cele mai grave fiind pedepsite cu moartea:

20: **Dar dacă cele spuse vor fi adevărate şi dacă asupra fetei nu s-au găsit semnele fecioriei,**

21: **atunci fata să fie scoasă la uşa casei tatălui ei; oamenii acelei cetăți o vor ucide cu pietre, iar ea va muri, pentru că a făcut întinare întru fiii lui Israel, desfrânându-se în casa tatălui ei. Şi aşa vei stârpi răul din mijlocul tău.**

De remarcat că fata nu era ucisă doar în cazul în care, vinovată fiind, nega aceasta, prin tatăl său.

22: **De se va găsi cineva dormind cu femeie măritată, pe amândoi să-i ucideți: şi pe bărbatul care a dormit cu femeia, şi pe femeie. Şi aşa vei stârpi răul din Israel.**

23: **De va fi vreo fată fecioară logodită cu bărbat, şi cineva o va întâlni în cetate şi se va culca cu ea,**

24: **pe amândoi îi veți scoate la poarta cetății lor şi vor fi ucişi cu pietre: pe fată o vor ucide pentru că n-a strigat în cetate, iar pe bărbat pentru că a umilit-o pe femeia aproapelui său. Şi aşa vei stârpi răul din mijlocul tău.**

25: **Dacă pe fata cea logodită o va afla bărbatul acela în câmp şi, silind-o, se va culca cu ea, să-l ucideți numai pe cel ce s-a culcat cu ea;**

26: **iar fetei să nu-i faci nimic; asupra ei nu este vină de moarte, căci aceasta este ca şi cum cineva s-ar ridica asupra aproapelui său şi l-ar omorî;**

27: **pentru că el a aflat-o în câmp: fata cea logodită va fi strigat, dar n-a fost cine s-o ajute.**

[348] DEUT, p. 235

[349] BBVA, p. 227

[350] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII

28: **De va întâlni cineva o fată fecioară, dar care nu-i logodită, şi, silind-o, se va culca cu ea şi vor fi descoperiți,**

29: **atunci cel ce s-a culcat cu ea îi va da tatălui fetei cincizeci de sicli de argint, iar ea îi va deveni lui soție, pentru că el a umilit-o, şi nu va putea s-o izgonească toată viața.**

„Aşadar, pe cel ce s-a însoțit cu cea logodită l-a declarat vinovat de preacurvie [şi l-a condamnat la moarte - n. n.] [...]. Iar în înțeles duhovnicesc, dacă se constată, zice, că un suflet care n-a fost în unire şi n-a fost făgăduit lui Hristos prin credință, ci a fost în chipul fecioarei, a fost întinat de cineva prin învățături contrare dreptei credințe şi dus din rătăcire în rătăcire, ceea ce fac ereticii, răpind pe unii din păgâni şi din iudei şi convingându-i să le urmeze lor, fapta aceasta nu va fi fără vină. Ci unul ca acela va plăti tatălui sufletelor, adică lui Dumnezeu, pedeapsa păcatului, închipuită de-a plăti paguba în bani”[351]. Dar Scriptura arată că acela o va lua de soție şi-o va ține toată viața, ceea ce ar însemna că acel suflet e condamnat la cufundarea în rătăcirile eretice; dar, dacă siluitorul dă socoteală tatălui fetei, putem înțelege şi întoarcerea amândurora la dreapta credință, de socotim pe tatăl fetei drept chip al lui Dumnezeu.

30: **Un bărbat să n-o ia pe femeia tatălui său, şi nici să ridice acoperământul tatălui său.**

Era oprită însoțirea cu vreuna dintre soțiile ori concubinele tatălui, excluzând, desigur, pe mama celui în cauză, relație de neconceput. „*A ridica acoperământul*: expresie eufemistică; ea se referă la gestul unui bărbat de a-şi ridica poala hainei asupra unei femei, ca semn că doreşte s-o aibă (ca soție sau țiitoare). Simbol de posesie, dar şi de protecție. Expresia e mai limpede, prin context, în Rut 3,9”[352]. „Versiunea Ebraică aşează acest ultim verset la începutul capitolului următor, el devenind astfel 23, 1. Totuşi, prin conținut, el aparține capitolului 22; aşa îl are Septuaginta (cu excepția ediției Rahlfs) şi tot astfel îl numerotează versiunile engleze KJV şi RSV”[353].

CAPITOLUL 23 – *Cei din adunarea Domnului.*

1: Famenul şi scopitul nu vor intra în adunarea Domnului.

„Comentatorii interpretează sterilitatea fiziologică drept semn al sterilității spirituale sau al ateismului”[354].

Famen, „adică cel fără fruct şi fără rod şi în ce priveşte viețuirea şi în ce priveşte învățătura”[355]. „Unii nu sunt cu cele bărbăteşti, (fiind acelea) tăiate şi smulse; alții le poartă încă, dar rănite şi bolnave şi neînstare de nici o treabă. [...] Iar cele bărbăteşti sunt simbol al bărbăției. Deci prin (famen) trebuie să înțelegem pe cel al cărui suflet şi minte nu sunt smulse cu totul, ci păstrează în sine zdrobită bărbăția spre cele bune; iar prin cel scopit, pe cel ce le-a pierdut cu totul şi e lipsit de cele ce sunt mai proprii bărbaților. Dar e acelaşi păcat a nu voi cineva să se poarte ca un bărbat şi a nu voi să se poarte deplin ca un bărbat. [...] Unii au căzut în poftele trupeşti, lăsând toate frânele patimii şi aruncând mintea putrezită şi afemeiată în plăcerile neruşinate. Alții admiră înfrânarea şi încearcă uneori să întreprindă faptele ei strălucite, dar se tem de împotrivire şi, nesuportând atacul plăcerii, se încovoaie spre moleşeală. Deci nu vei numi oare, cu drept cuvânt, pe cel ce-a renunțat pentru totdeauna la faptele bărbăției, scopit? Iar pe cel ce are în minte voința de-a se purta bărbăteşte, dar nu poate să-şi înfăptuiască virtutea, nu-l vei socoti bolnav (famen), strămutând cu inteligență bolile trupului la calitatea purtătorilor şi luând cele sensibile ca icoană a celor spirituale şi nevăzute?”[356].

---

[351] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII
[352] BBVA, p. 227
[353] BBVA, p. 227
[354] SEP 1, p. 587
[355] Clement Alexandrinul, *Stromate*, III, 99, 4
[356] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XIV

2: **Cel născut din desfrânată nu va intra în adunarea Domnului.**

Din desfrânată traduce grecescul **ek pórnis**. „Sensul echivalentului ebraic **mamzer** este obscur, desemnând probabil copilul născut în afara legii (vezi Levitic 18, 6-18, în care se condamnă legăturile incestuoase). Mai târziu, exegeza iudaică îl aplică şi celor născuţi dintr-un părinte evreu şi unul străin”[357].

3: **Amonit şi moabit nu va intra în adunarea Domnului; chiar după al zecelea neam şi până-n veci, el nu va intra în adunarea Domnului,**

4: **pentru că ei nu v-au întâmpinat cu pâine şi cu apă când eraţi pe drum venind din Egipt, şi pentru că l-au plătit împotriva ta pe Balaam, fiul lui Beor, din Petorul Mesopotamiei, ca să te blesteme.**

5: **Dar Domnul, Dumnezeul tău, n-a voit să-l asculte pe Balaam; ci Domnul, Dumnezeul tău, a preschimbat blestemele în binecuvântare, pentru că Domnul, Dumnezeul tău, te-a iubit.**

6: **Cât vei trăi, în veci să nu le grăieşti cuvinte de pace sau de folos.**

„Moabit se tălmăceşte *intestinul tatălui*, iar amonit, *tatăl maicii*. Prin acestea se spune că cel ce ia pildă de răutate de la altul a descoperit intestinul tatălui; iar cel ce naşte păcatul din sine este tatăl maicii, adică al păcatului său propriu. Deci aceştia nu vor intra în casa Domnului până la al treilea şi al patrulea şi al zecelea neam; şi până în veac. Adică cel ce nu s-a apropiat de Dumnezeu prin dobândirea deprinderii binelui şi prin făptuirea lui (căci acestea sunt al treilea şi al patrulea neam al virtuţilor), apoi prin numele şi prin credinţa Domnului Iisus şi prin cele zece porunci ale Legii, nu va intra, prin renaşterea viitoare din veacul cel netrecător, în casa lui Dumnezeu, adică în cetatea cerească în care e locuinţa tuturor celor ce se veselesc”[358]. „Moaviţii şi amoniţii, cărora nici nu le era îngăduit să treacă pe lângă Biserica Domnului, intră în locurile cele mai sfinte ale noastre, Am deschis tuturora, nu uşile dreptăţii (Psalm 117, 19), ci uşile ocării şi obrăznicirii unora împotriva altora. La noi, cel mai bun preot nu-i acela care de frica lui Dumnezeu nu scoate din gură cuvânt de prisos, ci acela care bârfeşte cel mai mult pe aproapele său, pe faţă sau pe ocolite, care învârteşte sub limba lui osteneală şi durere (Psalm 9, 27), sau, ca să spun mai potrivit, venin de aspidă (Psalm 139, 3)”[359]. O scurtă descriere a stării clerului în secolul al IV-lea, stare ce nu credem a se fi schimbat până astăzi; cu atât mai minunată apare dăinuirea Bisericii lui Hristos! „Erau scoşi amoritul şi moabitul ca lipsiţi de credinţă şi cu totul urâţi, ca năvălind între sfinţi şi între cei obişnuiţi să se poarte în chip vrednic de laudă, ca nişte lei, şi trimiţându-şi în ei săgeţile pismei şi bârfelii. Amoriţii sunt chipul ereticilor fără omenie, iar moabiţii al celor aflaţi încă în rătăciri idoleşti şi supuşi răutăţilor dracilor. Şi unii şi alţii sunt urâtori de Dumnezeu şi bolesc de aceeaşi obrăznicie împotriva sfinţilor”[360].

7: **Pe edomit să nu-l urăşti, fiindcă el e fratele tău; să nu-l urăşti pe egiptean, că străin ai fost în ţara lui.**

8: **Fiii ce li se vor naşte în cel de al treilea neam vor intra în adunarea Domnului.**

Edom era fratele lui Iacov; astfel, evreii socoteau ca apropiaţi pe edomiţi (deşi s-au aflat, deseori, în conflict). Cât priveşte pe egipteni, „motivarea indică o atitudine mult mai binevoitoare a legiuitorului faţă de Egiptenii care, totuşi, în ultimă instanţă au fost un instrument al lui Dumnezeu în planul Său general. Textul nu mai foloseşte cuvântul *slugă* (**ikétes**), ca în 5, 15, ci *străin* (**párikos**), cu înţelesul: rezident; străin care locuieşte temporar într-o ţară, cetate sau familie; imigrant”[361].

„Da, legea a cinstit şi pe păgâni şi a poruncit să nu urâm pe cei care ne fac rău […], numind prin *egiptean* pe cel de alt neam şi pe orice om din lume. Chiar pe duşmani, când îi vezi

[357] DEUT, p. 354
[358] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri*, 77
[359] Sf. Grigorie de Nazianz, *Despre preoţie*, LXXIX
[360] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XIV
[361] BBVA, p. 227

că sunt lângă ziduri şi încearcă să ia cetatea, să nu-i socoteşti duşmani până nu le trimiți crainic ca să-i invite să facă pace”[362].

9: **Când vei ieşi cu oaste asupra duşmanilor tăi, fereşte-te de tot lucrul rău.**

Războiul, ca şi cultul divin, implică o stare de puritate a participantului. „Precum ostaşul, ieşind să lupte împotriva duşmanilor împăratului, nu poate să se împotrivească lor a-vând ceva contrar armelor trebuincioase, aşa îi este cu neputință omului să se împotrivească patimilor, având ceva contrar virtuților. Şi precum o cetate înconjurată de zid, de are o mică parte din zid dărâmată, de voiesc duşmanii să intre, se folosesc de locul în care zidul e dărâmat ca să intre prin el şi, chiar de se află apărători la porți, ei nu pot să se împotrivească duşmanilor de nu se reface partea dărâmată a zidului, la fel e cu neputință (nevoitorului) să se împotrivească vrăjmaşilor de este stăpânit de vreo patimă, nici nu poate ajunge la măsurile desăvârşirii”[363].

10: **Dacă va fi la tine om care să nu fie curat de pe urma ispitirii lui în visul de noapte, acela să iasă afară din tabără, nu va intra în tabără,**

11: **ci spre seară să-şi spele trupul cu apă, iar după asfințitul soarelui va intra în tabără.**

12: **Pentru nevoia de a ieşi afară să ai un loc în afara taberei.**

13: **Să ai la brâu un țăruş cu care să sapi atunci când ieşi afară şi cu care să-ți acoperi necurățiile;**

14: **că Domnul, Dumnezeul tău, umblă prin tabăra ta ca să te libereze şi să ți-i dea pe duşmani la picioare; pentru aceea să fie tabăra ta sfântă, ca nu cumva, văzând El la tine ceva neruşinat, să-Şi întoarcă fața de la tine.**

„Auzi că cei ce voiesc să biruiască pe vrăjmaşi şi să fie bine văzuți de Dumnezeu trebuie să se elibereze de toată necurăția? [...] Trebuie deci să ne facem viețuirea nepătată şi fără reproş, ca să nu fie supusă ispitelor de la aceia. Căci tatăl păcatului este şi duşman şi răzbunător. Cei ce sunt ridicați în lumea aceasta prin legea războiului şi a luptei împotriva vrăjmaşilor, sau primesc rănile în trup, sau le pricinuiesc altora. Dar cu noi nu este aşa: [...] Căci nu suntem loviți în trup, ci primim poftele în minte şi în inimă şi cădem în patimile iubirii de trup. Deci trebuie să ne învățăm cu toate armele duhovniceşti şi să ne îmbrăcăm cu harul de sus şi să ne înălțăm mintea, pe cât se poate, dincolo de orice săgeată spirituală. Astfel vom birui pe toți potrivnicii şi, ridicându-ne dincolo de orice patimă, ne vom păstra frumusețea sufletului neştirbită pentru Dumnezeu. De aceea zice legea: *Iar de vei ieşi cu oastea la război împotriva vrăjmaşilor tăi, să te păzeşti de orice cuvânt rău*, adică să te ții cât mai departe de orice învinuire. În acest caz nu va fi împotriva ta nici un cuvânt adevărat despre vreun lucru de ruşine şi de condamnat. [...] Iar că trebuie să ne despovărăm de toate faptele necurăției trupeşti, ne-a arătat-o prin ghicitură, poruncind că cel pătat de curgere trebuie să se spele în afara taberei cu apă, spre seară, şi aşa să se întoarcă acasă şi dacă voieşte şi în tabără. [...] (Adică) de se va întâmpla cuiva vreo scurtă întinare omenească, din cauză că mintea va fi cuprinsă de o moleşeală şi va admite intrarea unor pofte necuvenite, Dumnezeu a judecat că acela trebuie să se despartă de mulțimea sfinților şi nu lasă pe cel curat să conlocuiască cu cei necurați. Căci nu lasă nicidecum nepedepsit păcatul din noi. Dar curăția o vom afla în Hristos, curățindu-ne prin apă [...]. Iar aceasta o face spre seară, adică în ultimele timpuri ale veacului, ceea ce o poate şi vedea cineva făcându-se în grupările Sfinților [în parohii - n. trad.]. Căci cei spurcați de nebuneştile plăceri trupeşti, cei ce au fost înainte în afara mulțimii şi taberei sfinților, [...] îmbogățindu-se cu curățenia prin Sfântul Botez, s-au făcut aproape, arătându-se soți ai sfinților, concetățeni şi împreună-părtaşi la nădejde în vremea venirii (Cuvântului), produsă oarecum seara şi la apusul veacului prezent. Deci a spus că cei ce năzuiesc curăția în Hristos trebuie să respingă păcatele iubirii de trup. [...] Căci se cuvine ca cei ce doresc să biruiască pe vrăjmaşii spirituali, să se ferească, precum am spus, cât mai mult de tot felul de necurățenie. Dar, fiindcă

[362] Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 88, 2-3
[363] Isaia Pustnicul, *29 de cuvinte*, XXV, 12

e mult păcat, […] de se va întâmpla să ne întinăm de vreuna din necurățiile ce se ivesc în mod firesc în noi, şi să fim văzuți îmbolnăviți de cele contrare legii şi unei vieți sfinte […], în primul rând să nu stea descoperite şi neascunse, în văzul multora, păcatele cele din neputință, ci oarecum în afară şi neobservate şi cât mai departe de tabără, apoi să se acopere (îngroape) prin îndreptarea lor. […] Iar încetând să păcătuim şi predând mintea într-un mod oarecare pornirilor spre bine şi alegând ceea ce e de folos, după ce s-a înlăturat urâțenia greşalelor de mai înainte şi am biruit păcatele urâte prin bunele miresme următoare, vom intra iarăşi în tabăra sfinților, adică în Biserica celor întâi-născuți. […] Trebuie apoi să ascundem în pământ necurățiile noastre, pentru că *Domnul Dumnezeu umblă în tabără*. Căci Hristos locuieşte şi umblă în noi şi, de vede un lucru de ruşine şi urât în noi, Se depărtează îndată. […] Iar de află pe unii curați şi spălați şi deasupra patimilor şi necurățiilor, Se va sălăşlui cu plăcere în ei şi-i va scăpa din mâna vrăjmaşilor"[364].

15: **Pe robul care a fugit de la stăpânul său la tine să nu-l dai [pe mâna] stăpânului său;**

16: **el va locui cu tine; între voi va locui, oriunde-i va plăcea lui; să nu-l necăjeşti.**

Prevedere uimitoare în contextul lumii antice! Revenind la versetele 10-16, „aceste reguli au fost interpretate alegoric de Philon şi de Părinți. Pentru Chiril al Alexandriei, spălarea cu apă la apropierea serii (v. 12) prefigurează botezul instituit prin venirea lui Iisus la *înserarea* lumii (*Glaphyra in Pentateuchum* 661 C)"[365].

17: **Dintre fiicele lui Israel să nu fie desfrânată, nici desfrânat dintre fiii lui Israel.**

„Textul Masoretic lasă posibilitatea unei speculații lingvistice în virtutea căreia numeroase versiuni occidentale moderne traduc *prostituată sacră*, cu referire la prostituția de acest fel practicată de popoarele Canaanului; speculația se extinde şi asupra bărbatului. Din aceasta s-ar înțelege că interdicția se limitează numai la această categorie de desfrânate şi desfrânați. *Septuaginta* nu face această separare, aşa cum n-o face nici *Vulgata*, textele lor fiind în concordanță cu I Corinteni 6, 9"[366].

18: **Vrăjitoare să nu fie dintre fiicele lui Israel, nici descântător de vrajă dintre fiii lui Israel.**

„Sintagma *descântător de vrajă* încearcă să-l traducă pe **teliskómenos** […]; novice al unui cult esoteric, din categoria misterelor frigiene, novice care ajunge la capătul inițierii prin anumite incantații vrăjitoreşti"[367]. Versetul este propriu Septuagintei.

19: **Plata desfrânatei şi prețul câinelui să nu le aduci în casa Domnului, Dumnezeului tău, pentru vreo oarecare făgăduință, căci acestea amândouă sunt urâciune înaintea Domnului, Dumnezeului tău.**

Prin *câine* se denumea prostituatul masculin, pervertitul sexual de orice fel.

20: **De la fratele tău să nu iei camătă; nici camătă de la bani, nici camătă de la bucate, nici camătă de la orice lucru cu care-l împrumuți.**

„Uită-te acum la iubirea de oameni a Stăpânului! Când e vorba de bani, ne opreşte să luăm dobândă! De ce? Pentru că aduce pagubă şi celui care dă bani cu dobândă şi celui care ia bani cu dobândă. Cel care ia bani cu dobândă ajunge de sărăceşte; iar cel care dă bani cu dobândă, odată cu înmulțirea banilor, adună pe capul lui şi mulțime de păcate. […] În cele duhovniceşti, însă, Însuşi Dumnezeu ne cere să dăm dobândă (Matei 25,14-30)"[368].

21: **De la cel străin, da, să iei camătă; dar de la fratele tău să nu iei camătă, pentru ca Domnul, Dumnezeul tău, să te binecuvinteze în tot ceea ce vei face tu în țara-n care intri s-o moşteneşti.**

---

[364] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la A doua Lege*, III
[365] SEP 1, p. 587
[366] BBVA, p. 228
[367] BBVA, p. 228
[368] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLI, 2

Iată că străinul nu era tratat la fel cu evreul. Desigur, s-ar putea tâlcui şi aceasta, în funcţie de ce anume înţelegem prin *străin*. În cazul israeliţilor, însă, înţelesul era doar cel propriu.

22: **Dacă te-ai legat faţă de Domnul, Dumnezeul tău, cu o făgăduinţă, să nu întârzii în a o plini, căci Domnul, Dumnezeul tău, nu va întârzia s-o ceară de la tine, şi păcat vei avea întru tine.**

„Regula este mai amplu prezentată în Numerele 30, 3-10.12-15, unde sunt folosiţi trei termeni distincţi (*făgăduinţe*, *jurăminte*, *obligaţii*). Philon (*Sacrif.* 52-53) explică dublul sens al acestui termen: rugămintea adresată lui Dumnezeu şi, după împlinirea ei, ofranda adusă; în acelaşi pasaj, insistă asupra promptitudinii cu care trebuie adusă ofranda"[369].

„Adică ceea ce făgăduieşti, grăbeşte-te să împlineşti cât mai repede. Pentru că întârzierea în acestea nu e fără pagubă"[370].

23: **Dar dacă nu vei vrea să făgăduieşti, întru tine păcat nu va fi.**

24: **Pe cele ce ies de pe buzele tale să le păzeşti şi să le plineşti întocmai cum te-ai făgăduit Domnului, Dumnezeului tău, ele fiind un dar rostit cu gura ta.**

Tot despre făgăduinţe, pe care Dumnezeu nu le impune, dar, odată depuse, împlinirea lor devine obligatorie.

25: **Dacă vei intra în holda aproapelui tău, adună spice cu mâinile tale, dar secera să n-o pui în holda aproapelui tău.**

26: **Dacă vei intra în via aproapelui tău, poţi mânca struguri după poftă, până te saturi, dar în paner să nu pui.**

„A strânge din holdă puţine spice cu mâinile, sau a rupe din vie vreun ciorchine de poftă sau de mâncare, neaducând nici o pagubă, se va purta cu inima bună. Căci aceasta e legea iubirii şi lucrul nu întrece măsura. Dar a introduce şi fierul care seceră în cele ale aproapelui copleşeşte şi trece dincolo de iubirea întreolaltă şi ajunge la hotarul lăcomiei. Deci aceasta e o pildă clară că nu trebuie să abuzăm de iubirea fraţilor, ci să cinstim iubirea întreolaltă, mulţumindu-ne cu cele ale noastre"[371].

CAPITOLUL 24 – *Legiuiri casnice.*

1: **De-şi va lua cineva femeie şi va locui împreună cu dânsa şi de se va întâmpla ca ea să nu afle bunăvoinţă-n ochii lui pentru că el a aflat într-însa ceva ce nu-i place, să-i scrie carte de despărţire, să i-o dea în mână şi s-o scoată din casa lui.**

E vorba aici despre legătura dintre soţi. *Ceva ce nu-i place*: „termen ambiguu în ebraică, tradus foarte diferit, de la *ceva necurat* (KJV) până la *ceva scandalos* (OSTY) şi tot atât de divers interpretat de şcolile rabinice, de la a nu-i plăcea bărbatului cum i s-a gătit mâncarea şi până la situaţia că o altă femeie îi place mai mult. Septuaginta foloseşte **ashemon** = *rău conformat*, *diform* (fizic); *de neadmis*, *indecent*, *ruşinos* (moral). Oricum, obiecţia soţului constituie motiv de divorţ. Iisus însă va stabili că singurul motiv de divorţ e adulterul (Matei 19, 3-9); legea lui Moise era doar un pogorământ faţă de slăbiciunea firii omeneşti"[372]. „Legea divorţului nu mai este formulată în altă parte din Pentateuh; o aluzie la această lege apare în întrebarea pe care fariseii i-o adresează lui Iisus (Matei 19, 7)"[373].

Ca o femeie alungată e şi persoana ori poporul care a călcat voia divină. „Într-adevăr, Dumnezeu a lepădat acest popor (pe iudei - *n. n.*) şi i-a dat o carte de despărţenie, aşa cum se întâmplă în viaţa oamenilor care au fost căsătoriţi. Dacă o femeie nu mai era iubită de soţ,

[369] SEP 1, p. 588
[370] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, XVI
[371] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII
[372] BBVA, p. 228
[373] SEP 1, p. 589

primea din partea bărbatului, potrivit legii lui Moise, o carte de despărțenie, şi femeia era repudiată, deci era slobozită din casa sa, întrucât nu se purtase bine, iar el putea să-şi ia alta. Tot aşa trebuie înțelese lucrurile şi cu poporul de aici, din Scriptură, care, din pricină că a primit carte de despărțenie, a ajuns cu totul părăsit"[374]. Mântuitorul aduce o corectură Legii mozaice, stabilind că singurul motiv de divorț este adulterul (Matei 19,3-9); desigur, în plan religios, acesta e cu mult mai grav.

2: **Iar dacă ea, ducându-se, se va mărita cu un alt bărbat**

3: **şi dacă acest al doilea bărbat o va urî şi el, să-i scrie carte de despărțire şi să i-o dea în mână şi s-o scoată din casa lui; sau dacă acest al doilea bărbat care şi-o luase de soție va muri,**

4: **atunci bărbatul ei dintâi, cel ce-i dăduse drumul, nu va putea să se răzgândească şi să şi-o ia din nou de soție după ce ea s-a pângărit; că urâciune este aceasta înaintea Domnului, Dumnezeului tău, şi să nu pângăreşti pământul pe care Domnul, Dumnezeul vostru, vi-l dă ca moştenire.**

Acestea s-au spus cu referire la divorț; Moise dăduse aceste legiuiri ca un pogorământ față de slăbiciunea firii omeneşti; de asemenea, şi Biserica recurge uneori la pogorăminte, însă rămâne valabilă recomandarea (porunca, de fapt) lui Hristos, anume ca *ce a împreunat Dumnezeu omul să nu despartă* (Matei 19, 6).

5: **Dacă cineva şi-a luat femeie de curând, să nu iasă la război, şi nici vreo sarcină să i se pună; ci timp de un an să fie [de toate] scutit în familia sa, ca să-şi bucure femeia pe care a luat-o.**

„Oare iubitorul de virtute legiuitor îl leagă de casă pe războinic şi nu-l lasă să câştige renume, ci îl obligă să rămână biruit de recile legături cu femeia şi să socotească mai de folos iubirea de trup decât lucrurile cele mai de trebuință? [...] Bărbatul care s-a atins de virtute, dar încă nu şi-a însuşit-o bine, e uşor de dus spre contrariul. [...] Deci să ne facem familiare virtuțile, silindu-ne să rodim cât mai mult în ele. Unul, de pildă, rodeşte înțelepciunea întru cunoştință, altul câştigă blândețea şi nemânierea, sau vreun alt lucru din acestea, pe care îşi propune să-l dobândească. Dar oare va fi mintea în stare să suporte probe şi ispite îndată ce a început să se deprindă în buna cuviință a acestora? Şi cel ce s-a căsătorit de curând cu înțelepciunea, ajungând între cei ce corup cele drepte, nu se va corupe mai degrabă, în loc să biruiască şi să respingă vătămările acelora, dat fiind că încă nu e destul de fixat şi de statornicit în înțelepciune? [...] Dar cel deprins în înțelepciune se va lupta cu înțelepții şi se va opune cu forță vicleniilor acelora [...]. Deci are dreptate legea când, zugrăvind cu finețe prin chipul femeii virtutea, ca soție a sfinților, [...] nu îngăduie să fie împovărat cu osteneli şi cu prigoniri cel care e proaspăt sădit şi se află de curând în sârguința pentru bine, ci-l lasă să petreacă fără griji şi întru ale sale, ca încălzit de dezmierdările virtuții să se lege bine de ea"[375].

6: **Să nu iei drept zălog moara, nici măcar piatra ei de deasupra, că prin aceasta iei ca zălog însăşi viața.**

Prin oprirea acestora se lua datornicului un obiect indispensabil pentru pregătirea hranei, deci asigurării vieții. „Cele două părți componente ale morii, inseparabile, reprezintă pentru Origen (PG 12, *ad locum*) Vechiul şi Noul Testament"[376].

7: **De se va afla că cineva dintre fiii lui Israel l-a răpit pe vreunul din frații săi şi, supunându-l silniciei, l-a vândut, tâlharul acela să moară; şi să stârpeşti răul din mijlocul vostru.**

„Deci nu e îngăduit să se răpească neamul sfințit în Hristos şi să fie dus într-o robie străină de cei ce obişnuiesc să facă aceasta. Căci precum cei ce, amăgind copiii, îi atrag din cetate şi din case şi, dezbrăcându-i de semnele libertății, le impun jugul robiei silnice, la fel se

[374] Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, IV, 2
[375] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, V
[376] SEP 1, p. 589

socotesc cei ce atrag prin amăgiri meşteşugite ale ideilor pe cei ce s-au hotărât să cugete cele drepte şi se nevoiesc în viața cuvenită celor liberi, la părerile lor nebuneşti, suferă osânda tâlharilor de suflete omeneşti; iar pedeapsa lor e moartea. […] Deci, pentru ca să nu fie răpiți vreunii din Biserica lui Dumnezeu ca dintr-un cămin părintesc şi să fie duşi în capiştile celor vicleni, vânzându-li-se mintea prin perversitatea răutății, legea hotărăşte pedeapsa cu moartea pentru cei ce îndrăznesc în chip cu totul necredincios să facă aceasta"[377]. Sunt vizați aici ereticii, dar se pot înțelege şi necredincioşii.

8: **Asupra unei răni de lepră ia bine seama la ce faci, să păzeşti întocmai şi să plineşti totul după legea pe care v-o spun vouă preoții, leviții; aveți grijă: precum v-am poruncit eu, aşa să faceți!**

9: **Adu-ți aminte ce i-a făcut Domnul, Dumnezeul tău, Mariamei când voi erați pe drum la ieşirea din Egipt.**

Despre rânduiala pentru lepră am vorbit în comentariul la *Levitic*. Episodul cu Mariam, sora lui Moise, e relatat în *Numerii*, cap. 12.

10: **Dacă l-ai îndatorat pe aproapele tău cu orice fel de datorie, în casa lui să nu intri ca să iei de la el zălog;**

11: **afară să stai, iar omul pe care l-ai îndatorat îți va aduce el zălog, acolo, afară.**

12: **Iar dacă omul va fi sărac, să nu te culci având zălogul lui asupră-ți,**

13: **ci să-i întorci zălogul la asfințitul soarelui, ca să doarmă el în haina sa şi să te binecuvinteze şi să-ți fie ție ca milostenie înaintea Domnului, Dumnezeului tău.**

Ca şi în alte locuri, Legea pune stavilă asprimii creditorilor, propovăduind mai degrabă milostenia.

14: **Să nu opreşti plata celui sărac şi nevoiaş dintre frații tăi, nici pe aceea a străinului care trăieşte în cetățile tale,**

15: **ci plata să i-o dai în aceeaşi zi, înainte de asfințitul soarelui, de vreme ce el este sărac şi în ea îi e nădejdea; ca nu cumva să strige el către Domnul împotriva ta şi să fie păcat întru tine.**

Oprirea plății lucrătorilor e un păcat strigător la cer. „Nimeni să nu-l înşele pe un lucrător la plata datorată. Fiindcă suntem şi noi lucrătorii Domnului Dumnezeului nostru şi de la El aşteptăm plata muncii noastre. Şi tu, orice lucru ai de făcut, dacă tăgăduieşti lucrătorului plata meritată, adică îl plăteşti prea puțin şi prea ieftin, vei fi refuzat când vei cere plata făgăduințelor cereşti"[378].

16: **Părinții să nu fie dați morții pentru vina copiilor, şi nici copiii să nu fie dați morții pentru vina părinților: fiecare să moară pentru păcatul său.**

E clar afirmată responsabilitatea individuală, chiar dacă alte locuri (precum 21, 1-9) dau de înțeles că şi comunitatea e solidară în caz de vinovăție.

17: **Să nu suceşti dreptatea străinului, nici pe a orfanului şi nici pe a văduvei; haina văduvei să n-o iei zălog;**

18: **adu-ți aminte că rob ai fost în țara Egiptului şi că Domnul, Dumnezeul tău, te-a scos de acolo; iată de ce-ți poruncesc eu să faci lucrul acesta.**

19: **Când vei secera holda în țarina ta şi vei uita vreun snop în țarină, să nu te întorci să-l iei; el va fi al săracului şi al străinului şi al orfanului şi al văduvei, pentru ca Domnul, Dumnezeul tău, să te binecuvinteze întru toate lucrurile mâinilor tale.**

20: **Când vei culege măslinele, să nu te întorci să aduni pe cele ce ți-au rămas în urmă; ele vor fi ale străinului şi ale orfanului şi ale văduvei.**

21: **Când îți vei culege via, să nu culegi pe urmă şi ceea ce ți-a scăpat; să-i fie străinului şi orfanului şi văduvei.**

---

[377] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII

[378] Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, XIX, 3

22: **Adu-ți aminte că rob ai fost în țara Egiptului; iată de ce-ți poruncesc eu să faci lucrul acesta.**

Legea protejează pe toți cei neajutorați, asuprirea acestora numărându-se între păcatele strigătoare la cer. Pornind de la imaginea viei şi a măslinilor, o tâlcuire spune despre rugăciune: „Mintea nedesăvârşită nu e lăsată să intre în via plină de rod a rugăciunii, ci numai şi de abia la sunetele simple ale psalmilor, ca un sărac la frunze”[379]. O notă a traducătorului arată că prin rugăciune se înțelege aici rugăciunea tăcută, de un singur gând; iar prin psalmi, rugăciunea citită sau cântată.

CAPITOLUL 25 – *Măsuri de pază.*

1: **De se va întâmpla o neînțelegere între oameni şi vor veni la judecată şi se vor judeca, celui drept i se va da dreptate, iar cel vinovat va fi osândit.**

2: **Dacă celui vinovat i se va cuveni bătaie, judecătorii vor porunci să-l întindă jos şi să fie bătut în fața lor, după măsura vinovăției lui.**

3: **Patruzeci de lovituri i se pot da, dar mai multe, nu; că dacă i se vor da mai multe, atunci fratele tău va fi schilodit în chiar fața ochilor tăi.**

La vechii evrei, în cazul pedepselor prin bătaie, se folosea un bici cu trei plesne, fiecare lovitură fiind socotită întreit; astfel, se puteau aplica până la 13 lovituri, obținându-se 40-1 lovituri, fără a se împlini numărul de patruzeci. „La această limită se va referi Apostolul Pavel, căruia i se aplicase pedeapsa maximă (II Corinteni 11, 24)”[380]. „Flagelarea este considerată în tradiția iudaică pedeapsa cea mai înjositoare”[381].

La fel, în războiul cel nevăzut, nu va îngădui Dumnezeu să fim încercați peste puterile noastre. Facem această trecere deoarece Scriptura cere *să se dea dreptate celui drept*, însă aceasta se va petrece deplin numai la judecata divină. „În multe chipuri ni se desemnează taina lui Hristos prin porunca veche şi ni se zugrăveşte patima mântuitoare, în care şi prin care am fost izbăviți de cel ce avea puterea să ne chinuiască şi ne supunea unor lovituri cumplite. […] Loviturile de bici până la numărul patruzeci, aprobate celor ce biciuiesc şi celor biciuiți, preînchipuie timpul preadorit al venirii Unuia Născutului cu trupul, când noi toți cu rana Lui ne-am vindecat, iar El S-a rănit pentru păcatele noastre. Căci Israeliții s-au năpustit cu ocări asupra Lui, iar Pilat i-a aplicat lovituri peste spate, prin ceea ce noi am fost scoşi de sub pedeapsă şi chinuri. Căci multe erau odinioară bătăile păcătosului […]. Dar Hristos a fost biciuit pentru noi. Căci precum pentru toți a murit, aşa a fost şi biciuit pentru toți, El Unul fiind de un preț egal cu toți. Iar numărul de patruzeci de zile tăindu-l în cinci opți, vei afla pe opt şi pe cinci. Iar acest număr indică timpul lui Hristos. Pentru că Unul Născut a venit în timpul al cincilea, după parabola evanghelică (Matei 20, 1-16), în care se spune de un stăpân că a tocmit lucrători la vie, ieşind pe la ceasul întâi, al treilea, al şaselea, al nouălea şi al unsprezecelea. Şi S-a sculat în ziua a opta, surpând stăpânirea morții şi nimicind împreună cu ea şi pe tatăl stricăciunii ivite, adică păcatul, care fiind înlăturat, a trebuit să înceteze şi bătăile şi pedepsele şi chinurile pentru el. Deci legea nu îngăduie bătăile să treacă peste numărul patruzeci, lăsând până la venirea lui Hristos chinurile şi preînchipuind timpul iertării. […] Dar trebuie ştiut şi aceea că Israil, păcătuind, a rătăcit patruzeci de ani prin pustie. Căci cu jurământ S-a jurat Dumnezeu să nu-i ducă pe ei înainte în pământul făgăduinței. Acesta le era lor timpul mâniei. Iar trecând timpul, a încetat mânia şi urmaşii lor au trecut Iordanul şi au intrat în țară. În aceasta s-a arătat că supărarea n-a trecut peste anul al patruzecilea. Deci şi acesta a fost un chip clar al faptului de a

[379] Ilie Ecdicul, *Culegere din sentințele înțelepților*, 172
[380] BBVA, p. 229
[381] SEP 1, p. 590

nu fi fost bătuți oamenii cu mai mult de patruzeci de lovituri. Căci după aceasta a venit timpul iertării, care ne-a adus trecerea tainică a Iordanului şi cuțitele de piatră, adică tăierea împrejur în duh, sub conducerea lui Iisus. Căci după Moise şi lege ni s-a făcut nouă conducător Iisus [preînchipuit prin Iosua sau Iisus Navi - n. n.]"[382].

4: **Să nu legi gura boului care treieră.**

În afara înțelesului imediat, locul se referă la cei ce, depunând o muncă, nu trebuie lipsiți de cele necesare vieții. De văzut şi *I Corinteni*, cap. 9; *I Timotei* 5, 17-18, locuri ce se referă la cele cuvenite preoților.

5: **Dacă vor locui frați în acelaşi loc şi unul din ei va muri fără ca din el să rămână urmaş, atunci femeia celui mort să nu se mărite cu bărbat din afară; fratele bărbatului ei va intra la ea şi o va lua de femeie şi va locui împreună cu ea.**

6: **Şi va fi că pruncul ce se va naşte va purta numele celui mort, şi astfel numele acestuia nu se va stinge din Israel.**

„Este vorba de o formă specială de căsătorie, cunoscută sub numele de levirat (cf. lat. *levir* = cumnat, care traduce ebr. **yabam**). Conform acestui obicei, văduva lipsită de copii urma să se căsătorească cu cel mai vârstnic dintre cumnați, pentru ca bărbatul mort să nu rămână fără urmaşi. Întâiul născut din această căsătorie era considerat fiu şi moştenitor al defunctului. Obiceiul leviratului era răspândit la mai multe popoare din Vechiul Orient, dar putea fi respins de cei implicați"[383]. „Femeia unui bărbat care murea fără copii trebuia să fie dată fratelui lui. Pentru că moartea era socotită un rău de nemângâiat şi pentru că în legea veche se făcea totul în vederea vieții acesteia pământeşti, legea poruncea ca fratele cel viu să se căsătorească cu soția fratelui răposat, ca să nu se stingă casa lui. Dacă se întâmpla ca răposatul să nu lase copii – cea mai mare mângâiere în fața morții –, atunci jalea era fără margini. Pentru aceasta legiuitorul a izvodit o mângâiere pentru cei lipsiți din fire de copii şi a poruncit ca acela născut să fie socotit copilul răposatului. Când de pe urma unui bărbat răposat rămânea un copil, o astfel de căsătorie nu era îngăduită. Şi de ce? – aş putea fi întrebat. Dacă un altul străin se putea căsători cu văduva, apoi cu atât mai mult fratele răposatului! Nicidecum! Legea voia ca înrudirea dintre oameni să se întindă cât mai mult şi să existe multe prilejuri pentru întinderea acestei înrudiri între oameni. Dar atunci pentru ce nu avea voie să se mărite cu un străin soția celui răposat fără copii? Pentru că din o astfel de căsătorie copilul ce s-ar fi născut n-ar mai fi fost socotit al celui răposat. Aşa însă, pentru că era odrasla fratelui celui răposat, putea fi socotit copilul acestuia. De altfel, un străin nu avea nici un interes să continue familia celui răposat. Fratele însă dobândea acest drept din pricina înrudirii"[384].

7: **Dar dacă omul nu va voi s-o ia pe femeia fratelui său, să iasă femeia la poarta cetății, în fața bătrânilor, şi să zică: Cumnatul meu nu vrea să înalțe numele fratelui său în Israel; fratele bărbatului meu nu m-a vrut.**

8: **Atunci bătrânii cetății lui îl vor chema şi vor sta de vorbă cu el; şi dacă el se va ridica şi va zice: Nu vreau s-o iau!,**

9: **atunci cumnata lui va veni la el acolo, în fața bătrânilor, îi va scoate sandala de la un picior, îl va scuipa în obraz şi va zice: Aşa i se face omului care nu zideşte casa fratelui său!...;**

„Scoaterea încălțămintei este gestul prin care cineva renunță la un drept de proprietate; cf. Rut 4, 7"[385].

10: **iar numele lui în Israel se va chema: «Casa celui c-un picior desculț...»**

„Refuzul cumnatului de a se căsători, conform obiceiului, cu văduva fratelui decedat atrage după sine o reacție stabilită prin norme precise din partea văduvei. În cazul vânzării unei proprietăți, vânzătorul îşi scotea încălțămintea şi o înmâna cumpărătorului, ca semn de

[382] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, VIII
[383] DEUT, p. 236
[384] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, XLVIII, 3
[385] SEP 1, p. 591

renunțare la orice drepturi de proprietar (cf. Rut 4, 7). Când femeia îl descalță pe cumnatul ei, îi neagă orice drept la proprietatea fratelui decedat, care i s-ar fi cuvenit lui, prin moștenire, în caz de căsătorie. Refuzul cumnatului este dezonorant pentru văduvă. Această dezonoare se răsfrânge asupra cumnatului atunci când ea îl scuipă”[386].

„Dacă te sârguiești pururi să-ți încalți picioarele tale spre gătirea Evangheliei păcii, vei zidi cu siguranță și casa ta și a aproapelui tău. Dar de te vei lenevi, vei fi scuipat în față în chip nevăzut și vei moșteni, după lege, numele celui ce și-a lepădat încălțămintea”[387].

11: **Dacă doi bărbați se iau undeva la harță – om cu fratele său –, iar femeia unuia dintre ei va veni să-l scoată pe bărbatul ei din mâna celui ce-l bate și, întinzându-și mâna, îl va apuca pe acesta de părțile lui rușinoase,**

12: **să-i tai mâna; ochiului tău să nu-i fie milă de ea.**

„Această măsură extrem de severă, care prevede mutilarea pentru a sancționa un delict, este unică în Vechiul Testament”[388]. De altfel, nu avem nici o referire cum că această prevedere s-ar fi aplicat. Filon din Alexandria interpretează prescripția „alegoric, mâna tăiată reprezentând gândurile care trebuie alungate, pentru că ating însuși principiul generării”[389].

„Din această pricină a poruncit și legea să fie tăiată mâna femeii care apucă de cele rușinoase pe un bărbat când se bate, că având loc o luptă între gânduri, pentru alegerea între bunurile lumești și cerești, aceea, înlăturând alegerea celor din urmă, a ales pe cele ale facerii și ale stricăciunii, deoarece prin mădularele care ajută la naștere a arătat lucrurile făcute”[390].

13: **În sacul tău să n-ai pentru cântar greutăți și greutăți, mari și mici.**

14: **În casa ta să nu fie măsură și măsură, mare și mică.**

15: **Pentru cântar să ai greutate adevărată și dreaptă, iar măsura ta să fie adevărată și dreaptă, ca să trăiești zile multe pe pământul pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-l dă ca moștenire;**

16: **că urâciune este înaintea Domnului, Dumnezeului tău, tot cel ce face acestea – cel ce face strâmbătate.**

„Îi silea să caute egalitatea cât mai deplină în modurile dreptății. Și pe drept cuvânt. Căci mintea dreaptă și iubitoare de dreptate cântărește și măsoară firile lucrurilor și caută rațiunea egalității, mai subțire și mai exact decât i s-ar părea cuiva că fac cei ce cântăresc monezile în cumpănă și pe cântar. Și măsoară fiecăruia din cei priviți ceea ce i se cuvine cel mai mult, nestricând frumusețea egalității exacte prin prisosință și neîngăduind să se știrbească egalitatea prin aplecarea spre ceea ce-i prea puțin. Să fie deci, zice, măsurile și cumpenele drepte și măsura dreaptă. Iar acestea socotesc că sunt niște chipuri și pilde vădite care ne arată modurile în care trebuie să cercetăm rațiunea exactă a egalității și prin care apare cunoștința dreptății. Observă însă că cele din lege se măsoară întreolaltă și au ca hotar dreptatea. Dar cele ce ni s-au dat prin Hristos sunt mai bogate și se ridică mult dincolo de ele. Căci binele, adică slava vieții în Hristos, întrece dreptatea”[391].

17: **Adu-ți aminte de câte ți-a făcut ție Amalec când erai pe drum la ieșirea din Egipt,**

18: **cum ți-a stat la drum și ți-a retezat partea de dinapoi a oastei – pe cei slăbiți din spatele tău – în timp ce tu erai înfometat și sleit; și nu s-a temut de Dumnezeu.**

19: **Și va fi că atunci când Domnul, Dumnezeul tău, te va odihni dinspre partea tuturor vrăjmașilor tăi de primprejuru-ți, în țara pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă s-o moștenești, numele lui Amalec să-l stingi de sub cer. Și să nu uiți!**

Lupta cu Amaleciții la care se face referire e descrisă la Ieșirea, cap. 17. Trebuie *stinși*

---

[386] DEUT, p. 236
[387] Ioan Carpatiul, *Una sută capete de mângâiere*, 99
[388] DEUT, p. 236
[389] SEP 1, p. 591
[390] Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, VIII
[391] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea și slujirea în duh și adevăr*, VII

de sub cer cei ce nu se tem de Domnul, mai cu seamă în locurile consacrate Lui.

CAPITOLUL 26 – *Pârga roadelor.*

1: **După ce vei intra în țara pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă ca moştenire, când tu o vei stăpâni şi vei locui într-însa,**

2: **să iei din pârga roadelor pământului tău pe care ți-l dă ție Domnul, Dumnezeul tău, şi s-o pui într-un paner şi să mergi la locul pe care Domnul, Dumnezeul tău, îl va alege spre a I se chema numele.**

3: **Vei merge la preotul care va fi în zilele acelea şi-i vei spune:**

Astăzi mărturisesc înaintea Domnului, Dumnezeului meu, că am intrat în țara pe care Domnul li S-a jurat părinților noştri că ne-o va da nouă.

4: **Preotul va lua panerul din mâinile tale şi-l va pune înaintea jertfelnicului Domnului, Dumnezeului tău,**

5: **iar tu, cuvântând, vei zice în fața Domnului, Dumnezeului tău:**

Tatăl meu a părăsit Siria, s-a coborât în Egipt cu puțini oameni şi a pribegit acolo; şi acolo a devenit neam mare, puternic şi numeros.

„Ebr. : *Tatăl meu era un arameu pribeag*. Referire la Iacob, părintele celor douăsprezece seminții, ai cărui strămoşi erau Aramei din Mesopotamia (vezi Facerea 25, 20; 28, 5). KJV traduce: *Tatăl meu era un Sirian gata să piară*, preluând adverbul ebraic nu numai în sensul de *pribeag, rătăcitor, nomad*, ci şi în acela de *om pierdut*, deznădăjduit, răzlețit de ai săi. Oricum, e vorba de diferența dintre pribeagul şi oropsitul (în Egipt) de odinioară şi proprietarul funciar de acum”[392]. Capitolul 26 se referă la darurile din pârga roadelor, însă ritualul aducerii acestora e unit cu rememorarea evenimentelor din trecutul poporului israelit.

6: **Dar Egiptenii ne-au chinuit şi ne-au umilit şi au pus asupră-ne grele poveri.**

7: **Şi am strigat către Domnul, Dumnezeul părinților noştri; iar Domnul ne-a auzit strigarea şi ne-a văzut umilința şi osteneala şi necazul.**

8: **Şi ne-a scos Domnul din Egipt, El Însuşi cu puterea Lui cea mare, cu mână tare şi cu braț înalt, cu vedenii mari, cu semne şi minuni;**

9: **şi ne-a adus în locul acesta şi ne-a dat pământul acesta, țara-n care curge miere şi lapte.**

10: **Acum, iată, am adus pârga roadelor pământului pe care Tu, Doamne, mi l-ai dat, ale pământului din care curge miere şi lapte…**

Şi o vei lăsa acolo, înaintea Domnului, Dumnezeului tău.

Fragmentul 5-10a: „Aceste versete formează o mărturisire de credință care se citeşte la celebrarea cinei pascale (**seder Haggadah şel Pessah**). Mişna precizează că textul trebuie neapărat recitat în ebraică. Philon prevede cazul în care cel care aduce ofranda nu cunoaşte textul pe dinafară şi îl ascultă pe preot recitând *această cântare măreață şi minunată* (*Spec.* II, 216)”[393].

11: **Şi să te veseleşti de toate bunătățile pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți le-a dat, ție şi casei tale: tu şi levitul şi străinul care este cu tine.**

12: **Când vei fi isprăvit de dat toate zeciuielile din roadele pământului tău, în cel de al treilea an, a doua zeciuială o vei da levitului şi străinului şi orfanului şi văduvei, şi vor mânca ei în cetățile tale şi se vor sătura.**

13: **Şi să grăieşti în fața Domnului, Dumnezeului tău: Pe cele afierosite le-am luat din casa mea şi le-am dat levitului şi străinului şi orfanului şi văduvei, după toate poruncile Tale pe care Tu mi le-ai poruncit; porunca Ta n-am călcat-o şi nici n-am dat-o**

392 BBVA, p. 230

393 SEP 1, p. 592

uitării.

Pe cele afierosite: „literal: *Pe cele sfinte*. Odată închinate Domnului, darurile capătă dimensiunea sacralității, devin sfinte şi-I aparțin lui Dumnezeu"[394].

14: **Din ele-n întristare n-am mâncat, din ele-ntru necurăție n-am cheltuit, din ele celui mort eu nu i-am dat; de glasul Domnului, Dumnezeului meu, am ascultat, după cum Tu mi-ai poruncit am făcut.**

„Zeciuiala sfântă, având o destinație precisă, nu poate fi folosită în alte scopuri şi cu alte prilejuri, ceea ce ar duce la profanarea ei: este interzisă folosirea ei ca ofrandă sau ca donație în caz de deces. Sensul celei de a doua afirmații este obscur în originale, putând fi tradusă şi prin formularea: *n-am folosit-o pentru vreun lucru necurat*"[395]. *Celui mort eu nu i-am dat*: „Comentatorii precizează că referirea la morți este o aluzie la obiceiul – foarte răspândit în Egipt – de a aşeza hrană lângă morminte sau la practica sacrificiilor propițiatorii"[396].

15: **Caută deci din casa Ta cea sfântă, din cer, şi binecuvintează-l pe Israel, poporul Tău, şi pământul pe care l-ai dat lor, după cum Te-ai jurat părinților noştri că ne vei da o țară în care curge lapte şi miere.**

Invocarea binecuvântării divine încheia textul ce era rostit de către aducătorul ofrandei din pârga roadelor.

16: **În ziua aceasta ți-a poruncit Domnul, Dumnezeul tău, să plineşti toate hotărârile acestea şi rânduielile; să le păziți şi să le pliniți din toată inima voastră şi din tot sufletul vostru.**

17: **Tu astăzi L-ai ales pe Dumnezeu să fie Dumnezeul tău; să umbli în căile Lui, să-I păzeşti hotărârile şi rânduielile, să asculți de glasul Lui.**

Tu astăzi L-ai ales pe Dumnezeu să fie Dumnezeul tău: „Ambiguitatea Textului Masoretic a provocat traduceri diferite: *Tu azi ai întărit* (*confirmat*) *că Domnul e Dumnezeul tău* (KJV); *Tu azi ai mărturisit că Domnul e Dumnezeul tău* (RSV); *Tu ai obținut azi de la Domnul această mărturisire, că El va fi Dumnezeul tău* (BJ); *Pe Domnul L-ai adus tu astăzi să declare că El devine Dumnezeul tău* (TOB); *Astăzi ai mărturisit tu Domnului că El va fi Dumnezeul tău* (ed. Rom. 1936); *Astăzi te-ai spovedit înaintea Domnului că El îți va fi Dumnezeu* (GALA). În formularea de față prevalează socotința că în nici o parte a Bibliei nu se spune că legământul dintre Iahve şi Israel ar constitui un contract între doi parteneri egali. Nici Septuaginta nu spune aceasta, dar folosirea verbului *a alege* pune un accent special pe faptul că, deşi Dumnezeu este inițiatorul, Cel ce alege primul, totuşi El îi respectă omului libertatea de a opta între alegerea lui Dumnezeu şi propria sa alegere. E drama căderii omului şi, în continuare, drama lui Israel, dar şi maiestatea omului de a avea dumnezeiasca însuşire a libertății. Notăm şi faptul că verbul **ereo**, folosit foarte rar (de numai 9 ori) în Vechiul Testament, înseamnă în primul rând *a prinde în mâini a apuca* (ceva sau pe cineva), şi numai în al doilea rând *a alege*. De aici: a-L alege pe Dumnezeu înseamnă, de fapt, şansa de a-L avea în mână, de a-L păstra pentru tine. Este ceea ce exprimă [...] Vasile Voiculescu în poezia *Prizonierul*: *Oho, Te-am prins, Doamne, nu mai scapi,/ Te țin prizonier...* [...] *O clipă inima mi se făcuse cer*. Evident, e vorba de o experiență mistică. În legătură cu aceasta însă vom reține şi faptul că **ereo** e folosit aici în locul verbului **eklego** = *a alege*, dar înrudit cu acesta din urmă e substantivul **ekloghesis** = căutare. Aşadar, opțiunea omului pentru Dumnezeu este, în fapt, rezultatul (deseori subconştient) al unei căutări. *A alege* devine sincron cu *a fi aflat*, şi aşa se explică încrâncenarea mistică prin care omul *Îl ține pe Dumnezeu în mână*"[397].

18: **Tot astăzi Domnul te-a ales pe tine să-I fii popor ales, aşa cum ți-a spus, ca să păzeşti toate poruncile Lui;**

---

[394] BBVA, p. 230
[395] DEUT, p. 237
[396] SEP 1, p. 593
[397] BBVA, p. 231

Domnul te-a ales: „a doua folosire a verbului **ereo**, de unde se vede că Dumnezeu şi omul se aleg reciproc, un parteneriat pe care teologia creştină îl va defini drept **synergie** = conlucrarea dintre Dumnezeu şi om”[398]. „Philon, în *Virt*. 184-185, admiră relația, de alegere reciprocă, stabilită între Dumnezeu şi omul care se străduieşte să-L slujească”[399].

19: **şi să fii tu mai presus decât toate neamurile, aşa cum te-a făcut El să fii: faimos şi mândru şi slăvit; ca să-I fii Domnului, Dumnezeului tău, popor sfânt, aşa cum a grăit El” .**

„Fragmentul cuprins în versetele 16-19 constituie partea finală a reglementărilor şi a preceptelor expuse în capitolele 12-26 sub forma Codului deuteronomic. Acesta este documentul Legământului între Dumnezeu şi Israel, prezentat ca un contract între doi parteneri, în care sunt specificate obligațiile fiecăruia”[400].

CAPITOLUL 27 – ***Scrierea Legii pe pietre; cele douăsprezece blesteme asupra celor ce o calcă.***

1: **Moise şi bătrânii lui Israel i-au poruncit poporului zicând: „Să păziți toate poruncile acestea pe care vi le poruncesc eu astăzi.**

„Acesta e singurul loc în care *bătrânii lui Israel* îi sunt asociați lui Moise în rostirea poruncilor. În cele ce urmează se reia alternanța dintre pluralul şi singularul verbelor”[401].

2: **Şi va fi că-n ziua când veți trece Iordanul în țara pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă ție, îți vei aşeza pietre mari şi le vei vărui cu var;**

3: **şi pe pietrele acestea să scrii toate cuvintele acestei Legi, atunci când vei trece Iordanul ca să intri în țara pe care Domnul, Dumnezeul părinților tăi, ți-o dă, țară-n care curge miere şi lapte, aşa cum a grăit Domnul, Dumnezeul părinților tăi.**

4: **După ce veți fi trecut Iordanul, să puneți pietrele acestea, pe care vi le poruncesc eu astăzi, pe muntele Ebal şi să le văruiți cu var.**

5: **Să-I zideşti acolo jertfelnic Domnului, Dumnezeului tău, jertfelnic făcut din pietre; deasupra lor să nu pui fier.**

„A nu pune fier: a lăsa totul în stare naturală, fără intervenția forjei şi ciocanului”[402]. Altarul acesta era menit să funcționeze până la construirea sanctuarului central. Pe muntele *Ebal* (= pleşuv) urmau să fie înălțate două pietre cuprinzând cuvintele Legii. Muntele era situat la nord de Sichem şi la vest de Samaria, separat de muntele Garizim printr-o vale foarte strâmtă.

6: **Din pietre întregi să-I zideşti jertfelnic Domnului, Dumnezeului tău, şi arderi-de-tot să-I aduci pe el Domnului, Dumnezeului tău.**

7: **Să jertfeşti acolo şi jertfă de mântuire; şi să mănânci şi să te saturi şi să te veseleşti în fața Domnului, Dumnezeului tău.**

8: **Pe pietre să scrii toată Legea aceasta, în scriere foarte lămurită”.**

„Pietrele mari şi puse pe înălțime sunt chipul cetei Apostolilor noştri, care sunt mari şi înalți şi văzuți de mulți pentru adevărul făcut cunoscut de ei. Iar cât priveşte virtutea şi viețuirea lor în Hristos plină de laudă, nimeni nu e pe măsura lor. Căci în înălțimea lor întrec pe toți cei asemenea nouă şi sunt mult deasupra lor. […] Mari sunt deci pietrele şi ca într-un munte aşezate. Căci strălucirea slavei şi vestea măririi lor îi face să apară la mare înălțime şi ca într-un munte. Dar cine sunt cei ce ridică pietrele? Iudeii care trec Iordanul. Cei ce cred în Hristos cel sfânt şi se îmbogățesc cu harul Sfântului Botez. Aceştia au ridicat peste ei ca învățători şi călăuze tainice pe ucenicii Mântuitorului nostru, pietrele cu adevărat sfinte şi alese […]. Iar pietre văruite sunt, pentru că au înscrisă în ei legea în mod foarte clar. Pentru că în Sfinții

[398] BBVA, p. 231
[399] SEP 1, p. 593
[400] DEUT, p. 237
[401] BBVA, p. 231
[402] BBVA, p. 231

Apostoli vom afla înțelesurile legii înscrise alb şi deschis, neumbrite mai departe de literă, nici având pusă peste ele o umbră întunecoasă, ci luminoase şi curate. Căci învățătura sfinților (Apostoli) e duhovnicească. Ei grăiesc în chip luminat cele ale legii. Aceasta socotesc că înseamnă a fi legea înscrisă foarte clar pe pietrele văruite. După ridicarea pietrelor, în care era înscrisă legea, a spus că trebuie zidit jertfelnicul din alte pietre întregi, adică netăiate şi nerănite de străpungerea fierului. Şi ce înțeles are aceasta? *Piatra cea din capul unghiului este Hristos*, care s-a pus la temelia Sionului (I Petru 2,6). *Căci pentru El suntem aşezați, avându-L ca pe o temelie sigură şi neclintită. Şi noi ca nişte pietre vii suntem zidiți casă duhovnicească, spre templu sfânt, spre locaş al lui Dumnezeu în Duh* (I Petru 2,5). Dar suntem nu mai puțin ca un altar (jertfelnic), ridicați împreună într-o unire duhovnicească, ce înălțăm buna mireasmă a credinței în Hristos, aducând prin El lui Dumnezeu şi Tatăl, ca pe nişte tămâie prea bine mirositoare, lauda ce se ridică din virtuțile noastre. […] Deci şi noi suntem pietre, deşi rămânem întregi şi nerăniți. Căci cei ce Îl înalță pe El, cum am spus, întru miros de bună mireasmă, îşi sfințesc întreaga lor cugetare, nelăsându-se împărțiți spre cele din lume, nici purtând mai departe rănile de pe urma păcatului întinat şi urât, ci precum este Hristos neîmpărțit, aşa suntem şi noi şi ne arătăm având un singur mod de purtare şi simțire adevărată. Căci ne dăruim numai lui Dumnezeu, refuzând pornirea de a ne împărți spre cele ale trupului şi ale lumii. […] *Dar să mănânci şi să te saturi*, zice, *acolo, şi să te veseleşti înaintea Domnului Dumnezeului tău*. Căci celor ajunşi la atâta slavă, încât să poată răspândi pe Hristos ca bună mireasmă, le este foarte potrivit să se sature de sfințita şi dumnezeiasca hrană şi să se veselească spiritual în fața lui Dumnezeu. Se desăvârşesc şi prin aceasta credincioşii care se folosesc în Biserică de *binecuvântările tainice* (de Euharistie) în Domnul nostru Iisus Hristos”[403].

9: **Moise, împreună cu preoții, leviții, a grăit către tot Israelul zicând:**

„Taci şi-ascultă, Israele: în ziua aceasta ai devenit popor Domnului, Dumnezeului tău.

10: **Ascultă glasul Domnului, Dumnezeului tău, şi plineşte toate poruncile şi hotărârile Lui, câte ți le poruncesc eu astăzi”.**

11: **În ziua aceea i-a poruncit Moise poporului, zicând:**

12: **„După ce veți fi trecut Iordanul, următorii vor sta pe muntele Garizim, ca să binecuvinteze poporul: Simeon, Levi, Iuda, Isahar, Iosif şi Veniamin;**

13: **iar Ruben, Gad, Aşer, Zabulon, Dan şi Neftali vor sta pe muntele Ebal ca să blesteme.**

Cele 12 seminții, în fapt, vor citi, reamintindu-le, binecuvântările şi blestemele, nu ei vor binecuvânta ori blestema. Binecuvântările se vor citi de pe Muntele *Garizim* (= locuri pustii), învecinat cu Ebalul. Tribul Iosif înlocuieşte aici pe Efraim şi Manase, iar Levi revine între frații săi, părăsind oarecum statutul de seminție aparte, spre a se plini numărul de 12 triburi. „Împărțirea în două a căpeteniilor de triburi este interpretată alegoric de Philon (*Fuga* 73-74): cei mai buni (cuprinzând tribul regal şi cel sacerdotal[404]) sunt aleşi pentru a binecuvânta, ceilalți şase (cei doi fii ai Liei şi cei patru copii născuți din slujnice) sunt instrumente ale mâniei divine. Origen (*Hom. Ies*. IX, 6-7) dă o explicație spirituală, opunându-i pe cei care acționează din dorința de a fi binecuvântați celor care se tem de blestem”[405].

Urmează 12 blesteme, întărite de popor prin formula *Amin* (= aşa să fie!):

14: **Şi începând leviții, vor zice cu glas mare către tot Israelul:**

15: **Blestemat să fie omul care va face chip cioplit sau turnat – urâciune înaintea Domnului, lucru de mână de meşter – şi-l va pune-n loc ascuns! Şi, răspunzând întregul popor, va zice: Amin!**

---

[403] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la A doua Lege*, IV

[404] Iuda, respectiv, Levi.

[405] SEP 1, p. 594

La *Facerea* 35, 4 Iacov ia dumnezeii cei străini, pe care *i-a ascuns sub stejarul de lângă Sichem, şi pierduţi i-a făcut până-n ziua de astăzi*. Să se refere cuvintele de mai sus şi la patriarh?

„De fapt, nu este acelaşi lucru a ascunde ceva în pământ pentru totdeauna, şi a-l ţine în ascunziş. Căci ceea ce a fost ascuns în pământ şi nu se mai arată vederii se şterge cu vremea din amintire. Dar ceea ce e ţinut în ascunziş nu e cunoscut de cei dinafară, însă e văzut necontenit de cel ce l-a pus acolo. Acesta îl are mereu în amintire ca pe un chip cioplit pe care îl poartă în ascuns. Căci tot gândul urât, care ia formă în cugetare, este o sculptură ascunsă. De aceea este ruşine a scoate la arătare asemenea gânduri, dar e primejdios şi de-a ţine în ascuns un chip cioplit, precum şi mai primejdios este de-a căuta formele dispărute, cugetarea înclinând cu uşurinţă spre patima izgonită şi împlântând în pământ bronzul idolului. Căci deprinderea virtuţii este de aşa fel că se cumpăneşte cu uşurinţă şi într-o parte şi într-alta, aplecându-se, dacă nu se poartă de grijă, spre cele potrivnice”[406].

16: **Blestemat să fie cel ce nu cinsteşte pe tatăl său şi pe mama sa! Şi-ntregul popor va zice: Amin!**

17: **Blestemat să fie cel ce mută hotarul aproapelui! Şi-ntregul popor va zice: Amin!**

18: **Blestemat să fie cel care-l face pe orb să rătăcească-n cale! Şi-ntregul popor va zice: Amin!**

19: **Blestemat să fie cel ce strâmbă judecata străinului şi pe a orfanului şi pe a văduvei! Şi-ntregul popor va zice: Amin!**

20: **Blestemat să fie cel ce se culcă cu femeia tatălui său, pentru că a ridicat acoperământul tatălui său! Şi-ntregul popor va zice: Amin!**

21: **Blestemat să fie cel ce se culcă cu orice fel de dobitoc! Şi-ntregul popor va zice: Amin!**

22: **Blestemat să fie cel ce se culcă cu sora lui dinspre tată sau cu cea dinspre mamă! Şi-ntregul popor va zice: Amin!**

„Este vorba de sora după tată sau după mamă, având deci numai un părinte comun cu cel blestemat”[407]. La fel, prin *femeia tatălui* nu e înţeleasă mama celui în cauză, ci o altă soţie sau ţiitoare. Se pare că relaţiile trupeşti cu mama ori sora bună erau de neconceput, ori poate că se evita până şi rostirea lor.

23: **Blestemat să fie cel ce se culcă cu soacra sa! Şi-ntregul popor va zice: Amin! Blestemat să fie cel ce se culcă cu sora femeii sale! Şi-ntregul popor va zice: Amin!**

24: **Blestemat să fie cel care-l loveşte cu vicleşug pe aproapele său! Şi-ntregul popor va zice: Amin!**

25: **Blestemat să fie cel ce primeşte daruri ca să ucidă suflet din sânge nevinovat! Şi-ntregul popor va zice: Amin!**

26: **Blestemat să fie tot omul care nu va fi statornic în toate cuvintele Legii acesteia, ca să le plinească! Şi-ntregul popor va zice: Amin!**

Cei daţi blestemului sunt, în cele mai multe cazuri, săvârşitorii de păcate strigătoare la cer. Desigur, în capul listei se află idolatria. Blestemele vizează pe autorii rămaşi necunoscuţi şi are darul de a face să fie scoşi la iveală, după care vor suporta pedeapsa prescrisă de Lege. Dar, cum vom vedea în capitolul următor, şi asupra celor ce ar rămâne nesancţionaţi de lege sunt invocate pedepse divine, mai eficiente.

CAPITOLUL 28 – *Binecuvântări şi blesteme pentru cei ce păzesc sau calcă Legea.*

1: **Şi va fi că după ce veţi fi trecut Iordanul în ţara pe care v-o dă Domnul,**

[406] Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 38
[407] DEUT, p. 237

Dumnezeul vostru, dacă veți asculta cu luare-aminte glasul Domnului, Dumnezeului vostru, ca să păziți şi să pliniți toate poruncile acestea pe care ți le poruncesc eu astăzi, atunci Domnul, Dumnezeul tău, te va înălța mai presus decât toate neamurile pământului.

„În acest capitol, Moise cheamă poporul israelit să facă alegerea între respectarea codului deuteronomic, care atrage după sine binecuvântările, şi nerespectarea acestui legământ, însoțită de blesteme"[408].

2: **Dacă-ntru auz vei auzi glasul Domnului, Dumnezeului tău, asupra ta vor veni toate binecuvântările acestea şi te vor afla:**

3: **Binecuvântat să fii în cetate şi binecuvântat să fii în țarină!**

4: **Binecuvântate fie roadele pântecelui tău şi roadele pământului tău şi cirezile tale şi turmele tale!**

5: **Binecuvântate fie hambarele tale şi prisosurile tale!**

6: **Binecuvântat să fii când intri şi binecuvântat să fii când ieşi!**

7: **Pe vrăjmaşii tăi ce stau împotrivă-ți să ți-i dea Domnul, Dumnezeul tău, înfrânți la picioare; pe o cale să vină asupră-ți, pe şapte căi să fugă de tine!**

8: **Să-ți trimită Domnul binecuvântare în hambarele tale şi-ntru tot ce lucrează mâinile tale asupra țării pe care ți-o dă ție Domnul, Dumnezeul tău!**

9: **Domnul Dumnezeu să te facă Sieşi popor sfânt, aşa cum li S-a jurat părinților tăi, dacă vei asculta de glasul Domnului, Dumnezeului tău, şi vei umbla în căile Lui!**

10: **Toate neamurile pământului vor vedea că tu eşti numit cu numele Domnului, Dumnezeului tău, şi se vor teme de tine.**

11: **Domnul, Dumnezeul tău, te va umple de bunătăți: roadele pântecelui tău, roadele vitelor tale şi roadele pământului tău în țara pe care Domnul li S-a jurat părinților tăi să ți-o dea.**

12: **Să-ți deschidă Domnul vistieria Sa cea bună, cerul, ca să-i dea pământului tău ploaie la vreme, să binecuvinteze tot lucrul mâinilor tale; tu vei împrumuta neamuri multe, dar tu nu te vei împrumuta; şi peste multe neamuri vei fi stăpân, dar ele pe tine nu te vor stăpâni.**

13: **Domnul, Dumnezeul tău, te va pune-n frunte, nu la coadă, şi vei fi deasupra, iar nu dedesubt, dacă vei asculta de poruncile Domnului, Dumnezeului tău, pe care ți le poruncesc eu astăzi, ca să le ții şi să le plineşti,**

14: **şi dacă nu te vei abate nici la dreapta şi nici la stânga de la nici unul din cuvintele pe care ți le poruncesc eu astăzi, să mergi cumva după dumnezei străini ca să le slujeşti.**

Acestea au fost binecuvântările, condiționate, desigur, de împlinirea poruncilor Legii.

15: **Şi va fi că dacă nu vei asculta de glasul Domnului, Dumnezeului tău, şi nu vei păzi şi nu vei plini toate poruncile Lui pe care ți le poruncesc eu astăzi, veni-vor peste tine toate blestemele acestea şi te vor prinde:**

16: **Blestemat să fii în cetate şi blestemat să fii în țarină!**

17: **Blestemate să fie hambarele tale şi prisosurile tale!**

18: **Blestemate fie roadele pântecelui tău şi roadele pământului tău, ale cirezilor tale şi ale turmelor tale!**

19: **Blestemat să fii când intri şi blestemat să fii când ieşi!**

20: **Trimită Domnul asupră-ți lipsuri şi foamete şi sleire în toate şi peste tot unde-ți vei pune mâna să faci ceva, până vei fi stârpit, până vei pieri degrab pentru răutatea faptelor tale, că M-ai părăsit.**

21: **Moartea s-o lipească Domnul de tine până te va topi din țara-n care intri s-o moşteneşti.**

22: **Bată-te Domnul cu sfârşeală şi cu lingoare şi cu friguri şi cu fierbințeli şi cu omor**

[408] DEUT, p. 237

şi cu vătămare de vânt rău şi cu tăciune, iar ele să te fugărească până vei pieri.

23: **Cerul de deasupră-ţi să fie aramă, pământul de sub tine să fie fier.**

„Ce vor să spună aceste cuvinte (din urmă – *n. n.*)? Completa uscăciune şi lipsa apei celei din văzduh, prin care face neroditor pământul"[409].

24: **Praf să-i dea Domnul pământului tău în loc de ploaie, pulbere din cer să cadă peste tine până ce degrab te va nimici.**

25: **Dea Domnul să fii sfârtecat în faţa duşmanilor tăi; pe o cale să le ieşi înainte, pe şapte căi să fugi de ei, şi-mprăştiat să fii prin toate-mpărăţiile pământului.**

26: **Morţii voştri să fie hrană păsărilor cerului şi fiarelor pământului, de care nimeni nu va fi să-i apere.**

27: **Bată-te Domnul cu bubă egipteană-n şezut şi cu râie sălbatică şi cu mâncărimi de care să nu te poţi vindeca!**

28: **Bată-te Domnul cu minte bezmetică şi cu orbire şi cu ieşirea din minţi!**

„Cuvântul dumnezeiesc ameninţă pe păcătoşi că-i va pedepsi cu oftică, cu friguri, cu aprinderi, spunându-le că-i va chinui cu orbire, cu pierderea minţii, cu paralizie, cu îmbolnăvirea rinichilor. Dacă ar aduna cineva pe îndelete din întreaga Sfântă Scriptură locurile unde se aminteşte de relele cu care sunt ameninţaţi păcătoşii prin numirile bolilor trupeşti, acela va afla indicate acolo în chip figurat şi patimile şi chinurile sufletelor"[410].

29: **Ziua-n amiază să pipăi cum pipăie orbu-n întuneric; să n-ai noroc în drumurile tale; năpăstuit şi jefuit să fii de-a lungul zilelor tale şi nimeni să-ţi fie spre ajutor.**

30: **Femeie să-ţi iei, dar alt bărbat s-o ţină; casă să zideşti, dar în ea să nu trăieşti; vie să sădeşti, dar de cules să n-o culegi.**

31: **Boul tău să fie-njunghiat sub ochii tăi, dar din el să nu mănânci; asinul cu de-a sila să-ţi fie luat, dar înapoi să nu-ţi fie adus; oile tale să fie date vrăjmaşilor tăi, şi nimeni să nu-ţi fie într-ajutor.**

32: **Fiii tăi şi fiicele tale să fie daţi altui neam; ochii tăi să sece uitându-se la ei, dar braţul tău să nu aibă nici o putere.**

33: **Roadele pământului tău şi toate ostenelile tale să le mănânce un neam pe care tu nu-l cunoşti; năpăstuit şi asuprit să fii în toate zilele tale!**

34: **Mintea-ţi va ieşi din ţâţâni din pricina priveliştilor la care ochii tăi vor privi.**

Pentru ultimul verset, găsim o traducere surprinzătoare la Salvianus: *Acela care se atinge de voi, de pupila ochilor Mei se atinge*. Nicăieri n-am găsit ceva asemănător pentru acest loc, doar la 32, 10 fiind un text cu care se poate face apropierea. Apoi, textul de la Salvianus pare o binecuvântare, nu un blestem. Oricum, redăm comentariul acestuia, socotind a fi de folos: „Pentru a exprima delicateţea dragostei Sale, a comparat-o cu cea mai delicată parte a corpului omenesc, pentru ca să înţelegem destul de limpede că Dumnezeu, printr-o unică insultă faţă de servii Săi, este rănit El, precum lumina ochiului este rănită de o mică atingere"[411].

35: **Bată-te Domnul cu bubă rea peste genunchi şi pulpe; din tălpile picioarelor tale şi până-n creştetul capului să nu te poţi vindeca!**

36: **Ducă-te Domnul, pe tine şi pe regele tău pe care-l vei pune peste tine, ducă-te la neamul pe care nu l-ai cunoscut – nici tu, nici părinţii tăi – şi-acolo vei sluji la dumnezei străini, la lemne şi la pietre;**

37: **şi fi-vei acolo de râs şi de arătat cu degetul şi de pomină prin toate neamurile la care Domnul te va duce.**

38: **Sămânţă multă vei semăna în ţarină, dar puţină vei culege, pentru că o vor mânca lăcustele;**

39: **vie îţi vei sădi şi o vei lucra, dar vin dintr-însa nu vei bea şi nici te vei veseli,**

[409] Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, III, 8

[410] Origen, *Despre principii*, II, 10, 6

[411] Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, VIII, III, 17

pentru că o va mânca viermele.

40: **Măslini vei avea în toate hotarele tale, dar cu untdelemn nu te vei unge, pentru că măslinele tale vor cădea.**

41: **Fii şi fiice vei naşte, dar nu vor fi ai tăi, pentru că vor fi duşi în robie.**

42: **Toţi pomii tăi şi roadele pământului se vor topi ofilindu-se.**

43: **Străinul cel ce este-n mijlocul tău se va ridica deasupră-ţi foarte sus, iar tu vei coborî din ce în ce mai jos;**

44: **el te va împrumuta pe tine, dar tu pe el nu-l vei împrumuta; el va fi cap, iar tu vei fi coadă.**

45: **Veni-vor peste tine toate blestemele acestea şi te vor fugări şi te vor prinde pân-te vor surpa şi pân-te vor stârpi, pentru că n-ai ascultat de glasul Domnului, Dumnezeului tău, ca să-I păzeşti poruncile şi hotărârile pe care ţi le-a poruncit.**

46: **Şi vor fi-ntru tine semne şi minuni, fi-vor ele-n neamul tău până în veac,**

47: **pentru că nu I-ai slujit Domnului, Dumnezeului tău, cu bucurie şi cu inimă bună pentru toate-mbelşugările.**

48: **Ci vrăjmaşilor tăi, pe care Domnul îi va trimite asupră-ţi, lor le vei sluji în foame şi-n sete şi-n golătate şi-n tot felul de lipsuri; şi jug de fier vor pune pe grumazul tău, până ce te vor nimici.**

49: **Aduce-va Domnul asupră-ţi un neam de departe, de la marginea pământului, ca pe un vultur ce se aruncă, neam a cărui limbă tu nu o vei înţelege,**

50: **neam neobrăzat, care nu se va sfii de obrazul bătrânului, iar de cel tânăr nu-i va fi milă.**

51: **El va mânca roadele vitelor tale şi roadele pământului tău şi nu-ţi va lăsa nici grâu, nici vin, nici untdelemn, nici cirezile vacilor tale şi nici turmele oilor tale, nimic pân-ce te va nimici.**

52: **În toate cetăţile tale te va zdrobi până ce în toată ţara ta se vor surpa zidurile tale cele înalte şi tari în care ai nădăjduit; şi te va împila în toate cetăţile tale pe care ţi le-a dat ţie Domnul, Dumnezeul tău.**

53: **În strâmtorarea şi-n necazul cu care te va chinui vrăjmaşul tău vei mânca rodul pântecelui tău, carnea fiilor tăi şi pe a fiicelor tale pe care ţi i-a dat Domnul, Dumnezeul tău.**

Versetele 49-53 par a anticipa războaiele purtate de iudei împotriva romanilor, primul între 66-70 d. Hr., iar cel de-al doilea între 132-135. În urma acestor războaie, statul iudeu este desfiinţat, iar populaţia dusă în robie, între neamuri. Romanii numesc provincia Palestina, dar aceasta va rămâne, o perioadă, pustiită. În timpul asedierii Ierusalimului, din anul 70, s-au întâlnit cazuri în care au fost mâncaţi proprii copii, după cum relatează Iosif Flaviu în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. Totuşi, parte dintre aceste blesteme s-au împlinit şi cu alte ocazii, la fel cum, în epoci diferite, s-au împlinit binecuvântările.

54: **Cel alintat şi gingaş foarte-n mijlocul tău va căta cu ochi rău asupra fratelui său şi asupra femeii de la sânul său şi asupra celor din urmă fii care-i vor fi rămas,**

55: **ca nu cumva vreunuia din ei să-i dea carne din copiii lui pe care el îi va mânca, fiindcă nimic nu i-a rămas de dat în strâmtorarea şi-n necazul cu care te vor chinui vrăjmaşii tăi în toate cetăţile tale.**

56: **Cea alintată şi gingaşă foarte-n mijlocul vostru, al cărei alint şi a cărei gingăşie n-au cutezat să-i facă piciorul s-atingă pământul, va căta cu ochi rău asupra bărbatului de la sânul ei şi asupra fiului ei şi asupra fiicei sale,**

57: **ca nu cumva să le dea căiţa ieşită dintre coapsele ei şi pruncul pe care l-a născut; că din pricina lipsei de toate îi va mânca pe ascuns în strâmtorarea ei şi în necazul cu care te va chinui vrăjmaşul tău în cetăţile tale.**

„*Căiţa*: placenta. Termen folosit şi în Versiunea Ebraică, pe care, totuşi, unii tălmăcitori

români (Radu, Gala) îl traduc prin *fătul*. Septuaginta foloseşte termenul **horion** = *placentă*, care uneori e folosit în locul lui **korion** = *copilă* (Morrish). Având în vedere că **horion** este folosit numai aici în tot Vechiul Testament, faptul că succesiunea imediată este *pruncul*, că cei vechi ai noştri (ŞERBAN, BOB, ŞAGUNA, SINOD) l-au tradus prin *soartea* (casa sau cămaşa copilului, placenta), optăm pentru *căiţă*; textul exprimă teribila situaţie limită în care suferinţa (întru necredinţă) îl poate dezumaniza chiar pe omul cel mai pur, mai delicat, mai neprihănit"[412].

58: **Dacă nu veţi da ascultare, să pliniţi toate cuvintele acestei Legi, cele ce sunt scrise în cartea aceasta, şi dacă nu vă veţi teme de numele acesta cinstit şi minunat: Domnul, Dumnezeul tău,**

59: **atunci Domnul îţi va face parte de rănile tale şi de rănile urmaşilor tăi, răni mari şi nemaipomenite, de boli rele şi statornice,**

60: **şi va aduce asupră-ţi toate plăgile cele rele ale Egiptului – în faţa cărora tu te-ai temut – şi se vor lipi de tine.**

61: **Mai mult, toate bolile şi toate plăgile care nu sunt scrise în cartea acestei Legi le va aduce Domnul asupra ta, până te va nimici.**

62: **Şi puţini veţi rămâne la număr – voi, cei ce mai-nainte eraţi mulţi ca stele cerului – pentru că tu n-ai ascultat de glasul Domnului, Dumnezeului tău.**

63: **În ce chip S-a bucurat Domnul de voi, ca să vă facă binele şi să vă înmulţească, tot aşa se va bucura Domnul de voi ca să vă nimicească; aruncaţi veţi fi din ţara în care mergeţi s-o moşteniţi.**

64: **Domnul, Dumnezeul tău, te va împrăştia prin toate neamurile, de la o margine a pământului pân-la cealaltă, şi acolo vei sluji altor dumnezei – lemnelor şi pietrelor – pe care nici tu şi nici părinţii tăi nu i-aţi ştiut.**

65: **Dar nici între neamurile acestea nu vei avea odihnă, nici odihnă nu va fi pentru talpa piciorului tău, că-ţi va da Domnul acolo inimă sperioasă şi ochi sleiţi şi suflet istovit.**

66: **Fi-va viaţa ta spânzurată-n faţa ochilor tăi şi te vei teme ziua şi noaptea, şi vieţii tale nu-i vei da crezare.**

67: **De frica inimii tale ce te va-nfrica şi de vedeniile pe care cu ochii tăi le vei vedea, vei zice dimineaţa: O, de s-ar face seară!, iar seara vei zice: O, de s-ar face dimineaţă!…**

68: **Şi te va întoarce Domnul în Egipt pe corăbii pe calea despre care ţi-am spus: De-acum tu n-o vei mai vedea!… Şi acolo vă veţi vinde vrăjmaşilor voştri, să le fiţi robi şi roabe; şi nu va fi cine să vă cumpere".**

Versetele 64-68 (dar nu numai) par a se fi adeverit în timpul robiei babiloniene (597-538 î. Hr.); ca şi în intervenţia anterioară (v. 53), subliniem că, măcar în parte, cele descrise aici se potrivesc şi altor momente (de pildă, Regatul de nord cade la 722 î. Hr. sub stăpânire asiriană, regele şi bună parte a populaţiei fiind duşi în robie).

CAPITOLUL 29 – *Înnoirea legământului.*

1: **Iată cuvintele legământului pe care Domnul i-a poruncit lui Moise să-l încheie cu fiii lui Israel în ţara Moabului, pe lângă legământul pe care-l făcuse cu ei în Horeb.**

Biblia Hebraica plasează acest verset, ca o concluzie, la sfârşitul capitolului 28, la fel ca şi *Septuaginta*, ediţia Rahlfs. *Vulgata* plasează versetul în deschiderea capitolului 29, la fel cu ediţii mai vechi ale Septuagintei. Traducerile româneşti de care dispunem plasează, toate, versetul aici. „Versetul este de tranziţie şi poate fi interpretat fie ca o concluzie la a doua cuvântare a lui Moise, fie ca o anunţare a celei de-a treia. Editorii îl tratează diferit"[413].

[412] BBVA, p. 234
[413] SEP 1, p. 599

2: **Moise i-a chemat pe toți fiii lui Israel și le-a zis:**

„Voi ați văzut toate câte-n fața ochilor voștri a făcut Domnul în țara Egiptului cu Faraon și cu slugile lui și cu toată țara lui,

3: **marile-ncercări pe care le-au văzut ochii tăi: semnele și minunile cele mari, mâna cea tare și brațul cel înalt;**

4: **dar până-n ziua de astăzi nu va dat Domnul Dumnezeu inimă să înțelegeți și ochi să vedeți și urechi să auziți.**

5: **Patruzeci de ani v-a purtat prin pustie; hainele voastre nu s-au învechit, încălțămintele nu s-au stricat în picioarele voastre.**

6: **Pâine n-ați mâncat, vin și sicheră n-ați băut, ca să știți că Acesta este Domnul, Dumnezeul vostru.**

7: **Când însă ați ajuns la locul acesta, au ieșit cu război împotriva voastră Sihon, regele Heșbonului, și Og, regele Vasanului.**

8: **Dar noi i-am bătut și le-am luat țara și am dat-o de moștenire lui Ruben și lui Gad și la jumătate din neamul lui Manase.**

9: **Păziți dar și pliniți toate cuvintele acestui legământ, ca să cunoașteți toate câte veți face.**

10: **Voi stați astăzi cu toții înaintea feței Domnului, Dumnezeului vostru: căpeteniile neamurilor voastre, bătrânii voștri, judecătorii voștri, condeierii voștri, toți bărbații lui Israel,**

11: **femeile voastre, copiii voștri și străinul tău ce se află-n tabăra voastră, de la tăietorul de lemne pân-la cărătorul de apă,**

12: **ca să pătrundeți în legământul Domnului, Dumnezeului vostru, și-n blestemele Lui, câte le pune Domnul, Dumnezeul tău, astăzi asupra ta;**

Ca să pătrundeți în legământul Domnului, Dumnezeului vostru, și-n blestemele Lui: „Textul Masoretic e tradus diferit: *ca să poți tu intra în legământ cu Domnul, Dumnezeul tău, și-n jurământul Lui* (KJV); *ca să poți tu intra în juratul legământ al Domnului…* (RSV); *să treci tu în legământul Domnului, Dumnezeului tău, jurat cu blestem…* (BJ); *pentru ca tu să treci în legământul Domnului, Dumnezeului tău, rostit cu blesteme…* (TOB); *pentru ca tu să treci în legământul Domnului, Dumnezeului tău,* [*acest legământ însoțit de*] *blestem…* (OSTY); *ca să închei legământ cu Domnul, Dumnezeul tău, și să ai parte de jurământul-legământ…* (RADU); *ca să intri în legământul cu Domnul Dumnezeul tău și în jurământul pe care îl va întări…* (GALA). Cele mai multe comentarii pe marginea acestor versiuni se referă la străvechiul ritual prin care legământul (contractul) dintre doi parteneri era însoțit de blestemele pe care și le lua fiecare asupră-și pentru cazul când n-ar mai respecta înțelegerea. Din această perspectivă e imposibil de admis că Dumnezeu, ca partener al legământului, Și-ar asuma un astfel de blestem, deoarece El niciodată nu-Și calcă făgăduința. Mult mai limpede, Septuaginta se referă, în fapt, la cele două alternative ale omului: legământ însoțit de făgăduințe și binecuvântări în caz de credincioșie; legământ însoțit de blesteme în caz de trădare”[414].

13: **ca să te întărească Sieși popor, și El să fie Dumnezeul tău, așa cum ți-a spus El ție și cum li S-a jurat părinților tăi: lui Avraam, lui Isaac și lui Iacob.**

Pentru *ca să pătrundeți în legământul Domnului* […] *și-n blestemele Lui*: „Textul Masoretic e tradus diferit: *ca să poți tu intra în legământ cu Domnul, Dumnezeul tău, și-n jură-mântul Lui; ca să poți tu intra în juratul legământ al Domnului…* Cele mai multe comentarii pe marginea acestor versiuni se referă la străvechiul ritual prin care legământul (contractul) dintre doi parteneri era însoțit de blestemele pe care și le lua fiecare asupră-și pentru cazul când n-ar mai respecta înțelegerea. Din această perspectivă e imposibil de admis că Dumnezeu, ca partener al legământului, Și-ar asuma un astfel de blestem, deoarece El niciodată nu-Și calcă făgăduința. Mult mai limpede, *Septuaginta* se referă, în fapt, la cele două alternative ale omului:

[414] BBVA, p. 235

legământ însoțit de blesteme în caz de trădare”[415].

14: **Şi numai vouă vă pun eu înainte acest legământ şi blestemul acesta,**

15: **ci şi celor ce sunt astăzi aici împreună cu voi înaintea Domnului, Dumnezeului vostru, precum şi celor ce nu sunt astăzi aici împreună cu voi.**

„Caracterul de permanență a legământului reiese din includerea, în acest act de alianță, atât a celor care au participat la încheierea lui, cât şi a celor care nu erau prezenți, adică generațiile viitoare”[416].

16: **Că voi ştiți cum am trăit noi în țara Egiptului şi cum am trecut prin neamurile cu care ne-am petrecut**

17: **şi ați văzut urâciunile lor şi idolii lor – lemn şi piatră, argint şi aur – care sunt la ele.**

18: **Printre voi să nu fie nimeni – bărbat sau femeie sau familie sau neam – care să cugete cumva să se abată de la Domnul, Dumnezeul vostru, şi să meargă să slujească dumnezeilor acelor neamuri. Printre voi să nu fie vreo rădăcină care odrăsleşte deasupră-i fiere şi amărăciune,**

19: **cineva care să audă cuvintele acestui blestem şi să cugete-ntru inima sa, zicând: -Dreptatea-i de partea mea, de vreme ce eu întru rătăcirea inimii mele umblu…, pentru ca nu cumva păcătosul să-l nimicească pe cel nepăcătos;**

Eu întru rătăcirea inimii mele umblu: „cugetul celui ce crede că e măsura tuturor lucrurilor”[417].

„În textul ebraic, ultima propoziție […] este: *va dispărea atât ceea ce este udat, cât şi ceea ce este uscat.* Se pare că este vorba de un proverb, a cărui semnificație este nesigură. Una din interpretări consideră că se dă un avertisment împotriva păcatului idolatriei, care atrage după sine distrugerea tuturor, atât a celor neatinşi, cât şi a celor atinşi de acest păcat”[418].

20: **spre unul ca acesta nu va vrea Dumnezeu să se milostivească; dimpotrivă, de abia atunci se va aprinde mânia Domnului şi gelozia Lui, asupra acelui om, peste care vor cădea toate blestemele acestui legământ – cele ce sunt scrise în cartea aceasta – , căruia Domnul îi va şterge numele de sub cer**

21: **şi pe care Domnul îl va însingura spre nenorociri – pe el, dintre toți fiii lui Israel – după toate blestemele legământului, cele ce sunt scrise în această carte a Legii.**

„Dumnezeu de fapt nici nu se mânie, nici nu urgiseşte, dar tu vei avea de suferit urmările mâniei şi ale urgiei Sale, când vei cădea în dureri şi suferințe, din cauza răutății tale, fiind pedepsit de aşa-zisa *mânie a lui Dumnezeu*”[419]. Pentru a conduce omenirea pe calea dreptății, Dumnezeu Îşi atribuie adesea pasiuni omeneşti.

22: **Iar neamul de după voi, fiii voştri, cei ce se vor ridica în urma voastră, precum şi străinul ce va veni din țară-ndepărtată, vor zice văzând plăgile acelei țări şi bolile ei pe care Domnul le-a trimis asupră-i**

23: **– sare şi pucioasă, tot pământul ars; pe el nu se va semăna, el nimic nu va rodi, nici va creşte pe el verdeață, aidoma cu Sodoma şi Gomora, cu Adma şi Țeboimul, pe care Domnul le-a stârpit întru aprindere şi mânie –**

24: **da, toate neamurile vor zice: - De ce a făcut Domnul aşa cu țara aceasta? Ce-nseamnă oare această mare aprindere a mâniei?…**

25: **Şi vor răspunde: - Pentru că au părăsit legământul Domnului, Dumnezeului părinților lor, pe care El l-a încheiat cu părinții lor când i-a scos din țara Egiptului,**

26: **şi s-au dus de au slujit la dumnezei străini şi li s-au închinat lor, pe care ei nu i-au cunoscut şi care nu le-au fost dați ca parte.**

[415] BBVA, p. 235
[416] DEUT, p. 239
[417] BBVA, p. 235
[418] DEUT, p. 239
[419] Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, XVIII, 6

„Idolii nu se numără printre bunurile pe care Dumnezeu le-a împărțit oamenilor”[420].

27: **De aceea cu aprindere S-a mâniat Domnul asupra țării aceleia, ca să aducă asupră-i toate blestemele scrise în cartea acestei Legi;**

28: **cu mânie şi cu urgie şi cu aprindere mare foarte i-a smuls pe ei Domnul din țara lor şi i-a aruncat în altă țară, aşa cum sunt acum.**

29: **Lucrurile ascunse sunt la Domnul, Dumnezeul nostru, dar cele descoperite sunt la noi şi-n veac la fiii voştri, ca să plinim noi toate cuvintele acestei Legi.**

Cel ce se depărtează de dreapta credință ajunge *pământ ars*, simplu trup mistuit de patimi; în acela, chiar de semeni, nu rodeşte nimic, nici gând bun, nici virtute; mai mult, acela nici țară nu mai are.

CAPITOLUL 30 – *Iertare celor ce se pocăiesc, osândă celor împietriți.*

1: **Şi va fi că, după ce vor veni asupră-ți toate cuvintele acestea – binecuvântarea şi blestemul – pe care ți le-am pus înainte şi pe care le vei cugeta cu inima ta prin toate neamurile de oriunde te va împrăştia Domnul, Dumnezeul tău,**

2: **dacă te vei întoarce la Domnul, Dumnezeul tău, şi dacă din toată inima ta şi din tot sufletul tău vei asculta glasul Său întru toate câte-ți poruncesc eu ție astăzi,**

3: **atunci Domnul îți va vindeca păcatele şi te va milui şi iarăşi te va aduna de prin toate neamurile-n care Domnul, Dumnezeul tău, te-a împrăştiat.**

4: **Dac-ai fi tu împrăştiat de la o margine a cerului pân-la cealaltă margine a cerului, chiar şi de acolo te va lua;**

5: **şi te va aduce Domnul, Dumnezeul tău, în țara pe care-au moştenit-o părinții tăi; tu o vei moşteni, iar El îți va da binele şi te va înmulți mai mult decât pe părinții tăi.**

Celor ce se căiesc, Dumnezeu este gata să le vină în ajutor şi să-i readune din împrăştierea părerilor şi patimilor; îi va aduce iarăşi în țara pe care-au moştenit-o părinții, adică în Biserica lui Hristos.

6: **Domnul va curăți-mprejur inima ta şi inima urmaşilor tăi, aşa ca tu să-L iubeşti pe Domnul, Dumnezeul tău, din toată inima şi din tot sufletul tău, ca să trăieşti.**

7: **Atunci Domnul, Dumnezeul tău, va întoarce blestemele acestea asupra vrăjmaşilor tăi şi asupra celor ce te-au urât şi te-au prigonit.**

8: **Iar tu te vei întoarce şi vei asculta glasul Domnului, Dumnezeului tău, şi vei plini poruncile Lui pe care ți le poruncesc eu astăzi.**

9: **Domnul, Dumnezeul tău, îți va purta de grijă întru tot lucrul mâinilor tale, întru roadele pântecelui tău, întru prăsila vitelor tale şi-ntru roadele pământului tău; că Domnul, Dumnezeul tău, Se va întoarce şi El, ca să se bucure de tine şi să-ți facă binele, aşa cum s-a bucurat de părinții tăi,**

10: **dacă tu vei asculta de glasul Domnului, Dumnezeului tău, şi vei păzi şi-I vei plini poruncile şi hotărârile şi rânduielile care sunt scrise în cartea acestei Legi şi dacă te vei întoarce la Domnul, Dumnezeul tău, din toată inima ta şi din tot sufletul tău.**

Omul, prin întoarcere, răspunde chemării lui Dumnezeu, dar, pentru a ajunge la iubirea de Dumnezeu, are trebuință de intervenția Aceluia; iubirea lui Dumnezeu e, astfel, tot un dar de sus. Versetele 1-10: „În ebraică, unitatea acestui pasaj este dată de ideea de *întoarcere*: întoarcere din robie, făgăduită de Dumnezeu, întoarcere la Dumnezeu (convertire) şi, prin urmare, *întoarcerea* lui Dumnezeu spre poporul Său”[421].

11: **Căci porunca aceasta pe care ți-o poruncesc eu astăzi nu este mai sus de tine, şi nici de tine departe.**

---

[420] BBVA, p. 236
[421] SEP 1, pp. 601-602

„Cerințele legământului nu depășesc puterea de înțelegere a oamenilor; ele nu sunt inaccesibile, ci au fost revelate oamenilor prin Lege”[422].

12: **Ea nu este în cer, ca să zici: - Cine dintre noi se va sui în cer şi ne-o va aduce, pentru ca noi s-o auzim şi s-o plinim?…;**

13: **şi nu este nici peste mare, ca să zici: - Cine dintre noi va trece marea şi ne-o va aduce, pentru ca noi s-o auzim şi s-o plinim?…**

14: **Ci cuvântul este foarte aproape de tine; el e-n gura ta şi-n inima ta şi-n mâinile tale: numai să-l plineşti!**

Secțiunea 11-14: „Pavel foloseşte parțial aceste versete afirmând că pentru creştini ele se referă la *cuvântul credinței*, propovăduirea lui Hristos (Romani 10, 5-8). O expresie analogă este folosită de Iisus pentru a vorbi despre *Împărăție* (Luca 17, 21):*Împărăția lui Dumnezeu este* **εντος υμων** = *înlăuntrul vostru/întru voi*”[423].

„Calea adevărului ne va duce spre Dumnezeu cel cu adevărat existent. Şi pentru cunoaşterea şi înțelegerea nerătăcită a ei nu avem trebuință de altceva decât de noi înşine. Căci calea spre Dumnezeu nu e aşa de departe sau de străină de noi, precum nu e nici Dumnezeu, măcar că e mai presus de toate. Ci este în noi şi e cu putință să-i aflăm începutul de la noi înşine”[424]. „Nu-i greu să te apropii de credința cea adevărată, de adevăr, şi nici nu-i cu neputință de primit; este foarte aproape, locuieşte în noi, că, după cum spune acoperit preaînțeleptul Moise, adevărul locuieşte în cele trei părți ale ființei noastre, *în mâini, în gură şi în inimă*. Cuvintele acestea sunt adevărat simbol, că prin trei acțiuni se realizează adevărul: prin voință, prin faptă şi prin cuvânt”[425].

15: **Iată, eu astăzi ți-am pus înainte viața şi moartea, binele şi răul.**

„Două entități opuse una alteia; pune-le în talerele balanței tale de judecată, cântăreşte-le exact, ca să vezi ce-ți este mai de folos: să alegi plăcerea cea trecătoare şi prin ea să primeşti moarte veşnică sau să alegi osteneala pentru virtute, ca virtutea să-ți fie pricinuitoarea veşnicei desfătări!”[426].

16: **Dacă vei asculta de poruncile Domnului, Dumnezeului tău, pe care ți le poruncesc eu astăzi: să-L iubeşti pe Domnul, Dumnezeul tău, să umbli în căile Lui, să-I păzeşti hotărârile şi rânduielile, veți trăi şi vă veți înmulți şi Domnul, Dumnezeul tău, te va binecuvânta în întreaga țară-n care vei intra s-o moşteneşti.**

18: **Dar dacă inima ta se va schimba şi dacă tu nu vei asculta, ci, lăsându-te înşelat, te vei închina la alți dumnezei şi le vei sluji,**

19: **îți spun eu ție astăzi: Veți pieri de istov; zile multe nu veți trăi în țara pe care Domnul Dumnezeu ți-o dă, spre care treceți voi acum Iordanul ca s-o moşteniți. Cerul şi pământul le iau astăzi ca martori împotriva voastră: v-am pus în față viața şi moarte, binecuvântarea şi blestemul. Alege viața, ca să trăieşti, tu şi urmaşii tăi!**

„Dumnezeu a spus că le-a pus înainte ca, prin comparație, să aleagă, nu ca să le facă pe amândouă”[427]. Oamenii „au primit cunoştința şi mustrarea pedagogică: Cea dintâi, pentru că prin ea se dăruieşte oamenilor ştiința binelui şi a răului. *Dat-am,* zice, *înaintea feței tale viața şi moartea,* pe una spre a o alege, pe alta spre a fi ocolită şi spre a nu cădea, din neştiință, în rău ca în bine. Aceasta s-a arătat că a făcut-o Moise, preînchipuind în el simbolurile adevărului”[428].

20: **Iubeşte-L pe Domnul, Dumnezeul tău, şi ascultă-I glasul şi lipeşte-te de El, că aceasta este viața ta şi-ndelungarea zilelor tale, de a locui pe pământul pentru care Dom-**

[422] DEUT, p. 240
[423] SEP 1, pp. 602-603
[424] Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* XXX
[425] Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către Elini,* 109, 2-3
[426] Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, XIII, 4
[427] Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 48, 7
[428] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 46

nul, Dumnezeul tău, li S-a jurat părinților tăi, lui Avraam, lui Isaac şi lui Iacob, să li-l dea".

Versetele 15-20 „stau la originea temei *celor două căi*, foarte importantă în iudaismul elenistic şi la primii creştini (cf. mai ales *Testamentul celor doisprezece patriarhi* şi *Didahia*). La 30, 19 se accentuează libertatea omului de a alege între bine şi rău"[429].

Cea de-a treia cuvântare a lui Moise se încheie cu îndemnul de a dobândi iubirea de Dumnezeu şi alipirea de El, spre-ndelungarea zilelor sau, mai simplu, spre moştenirea zilei celei neînserate.

CAPITOLUL 31 – ***Moise îl rânduieşte pe Iosua Navi ca urmaş al său.***

1: **Şi dac-a sfârşit Moise de grăit cuvintele acestea către toți fiii lui Israel,**

2: **le-a zis: „Eu sunt acum de o sută douăzeci de ani; de-acum nu mai pot să intru şi să ies, iar Domnul mi-a zis: - Tu nu vei trece Iordanul acesta.**

3: **Domnul, Dumnezeul tău, Cel ce merge-n fața ta, El va nimici neamurile acestea de dinainte-ți, pentru ca tu să le moşteneşti; iar Iosua este cel ce va merge înaintea ta, precum a grăit Domnul.**

4: **Domnul va face cu ei precum a făcut cu Sihon şi cu Og, cei doi regi ai Amoreilor, care erau dincolo de Iordan, precum şi cu țara lor în care i-a nimicit.**

5: **Şi după ce Domnul vi-i va da vouă, să faceți cu ei aşa cum v-am poruncit.**

6: **Îmbărbătează-te şi întăreşte-te, nu-ți fie teamă, nu te speria de ei şi nici nu te-ngrozi; că Domnul, Dumnezeul tău, Cel ce merge înaintea ta împreună cu tine, nu te va lăsa şi nu te va părăsi".**

7: **Şi l-a chemat Moise pe Iosua şi i-a zis în fața-ntregului Israel: „Îmbărbătează-te şi întăreşte-te, că tu eşti cel ce vei intra cu poporul acesta în țara pe care Domnul li S-a jurat părinților voştri să le-o dea; tu eşti cel ce le-o vei da ca moştenire.**

8: **Domnul, Cel ce-mpreună cu tine merge-nainte, El este Cel ce nu te va lăsa şi nu te va părăsi; nu te teme şi nici nu te-ngrozi!"**

„Având prea bunul Moise să plece de la lucrurile de aici şi să se mute în locaşurile de sus, îl înlocuieşte şi îi urmează în conducere într-un fel oarecare dumnezeiescul Iosua. Aceasta înseamnă că ajungând [...] la sfârşit, sau retrăgându-se vechea literă şi slujirea legii, a venit la noi din ceruri *şi S-a făcut în chipul nostru* (Ioan 1, 14) Unul-Născut. Dumnezeul Care stăpâneşte peste toate, ca Cel ce are atotvechea şi strălucitoarea demnitate în privința aceasta, Se pogoară astfel ca pentru asemănarea cu noi să apară ca Cel chemat, ca început al Împărăției. [...] Nimeni să nu ne mai aducă iarăşi pe Moise, odată ce a cedat locul (său) slavei lui Hristos. Să nu mai stăpânească chipurile, nici să nu ne mai tulbure cineva cu umbra. [...] Sau dacă cineva ar voi să o facă aceasta, să ştie că necinsteşte iconomia dumnezeiască şi se împotriveşte voii lui Dumnezeu şi face nelucrătoare preacinstita şi marea taină. Cel ce rămâne încă alipit de chipuri, după arătarea lui Iisus, se va ține departe de cetele sfințite şi se va dovedi cu totul nepărtaş de darurile lui Hristos. [...] Moise e credincios cu adevărat şi vrednic de cea mai mare cinstire. Dar el era slujitor şi aceasta era măsura (slujba) lui: să fie mijlocitor şi slujitor al legii care judecă. Dar a venit Stăpânul lui şi ne-a adus harul care îndreptează. A încetat deci slujba legii, care judeca păcatul, a încetat slujba osânditoare, prin care Dumnezeu a închis toate în păcat, ca pe toți să-i miluiască [...]. Dar ce a spus către Iosua marele Moise? *Îmbărbătează-te şi fii tare. Căci tu vei intra înaintea feței poporului acesta în pământul pe care Domnul s-a jurat părinților noştri să-l dea lor şi tu îl vei împărți lor.* Priveşte deci vestirea de mai înainte a legii. N-a fost Moise necunoscător al slavei neasemănate, mai presus de a oricărui sfânt, mai bine zis a întregii creații, a Mântuitorului. Cunoştea mâna de nebiruit, stăpânirea atotputernică şi de neînfrânt; se minuna privind pe duşmani căzând, moartea fără putere, pe satana fugind,

[429] SEP 1, p. 603

fiara odinioară de nebiruit şi de neînfrânt învinsă, gura păcatului închisă, leproşii curăţiţi, demonii înfricaţi şi marea înfuriată potolită cu un singur cuvânt. Cunoştea că legea cea prin el n-a îndreptat pe nimeni (Fapte 13, 38). Căci sângele taurilor şi ţapilor nu putea desfiinţa păcatul (Evrei 9, 12). Dar ştia că va elibera Domnul nostru Iisus Hristos lumea de vechile vini; şi fiindcă El este adevărul şi Sfântul prin fire, va sfinţi pe cei ce vor crede prin sângele Lui, şi se va arăta mai presus de moarte şi de stricăciune; va conduce în Împărăţia cerurilor, în ţara minunată şi cu adevărat sfântă, în frumoasa cetate din cer, în Biserica celor întâi-născuţi al cărei Ziditor şi Făcător e Dumnezeu. Iar că Dumnezeu şi Tatăl va lupta şi va conlucra în toate cu Fiul făcut ca noi, ne-o arată lămurit Moise, adăugând: *Şi Domnul, Care va umbla împreună cu tine, nu te va lăsa, nici nu te va părăsi.* Fiul este atotputernic şi stăpânirea Lui e de nebiruit, deoarece este Dumnezeu prin fire. Dar se spune că e ajutat de Tatăl pentru umanitatea Lui. Cuvântul şi faptul acesta îşi are temeiul în chipul de rob şi în modul iconomiei (al întrupării). De aceea Fiul, ca să se creadă făcut ca noi, şi-a însuşit şi slăbiciunea cuvenită omului”[430].

9: **Cuvintele acestei Legi le-a scris Moise într-o carte, pe care a dat-o preoţilor, fiii lui Levi, cei ce purtau chivotul legământului Domnului, precum şi bătrânilor fiilor lui Israel.**

10: **În ziua aceea le-a poruncit Moise, zicând: După şapte ani, la vremea anului iertării, la sărbătoarea Corturilor,**

11: **când tot Israelul se va aduna să se înfăţişeze înaintea Domnului, Dumnezeului tău, în locul pe care-l va alege Domnul, să citiţi Legea aceasta înaintea întregului Israel, în auzul lor.**

„În vechiul Orient, tratatele de alianţă se citeau în public, cu glas tare. Perioada stabilită de *Deuteronom* pentru această lectură este anul sabatic, în timpul sărbătorii corturilor. În tradiţia ulterioară, această ceremonie avea loc şi în timpul sărbătorii săptămânilor”[431].

12: **Să aduni poporul, bărbaţii, femeile, copiii, precum şi pe străinii ce se vor afla în cetăţile voastre, ca să audă şi să înveţe a se teme de Domnul, Dumnezeul vostru, şi, auzind, să plinească toate cuvintele acestei Legi.**

13: **Şi fiii lor, care nu ştiu, vor auzi şi vor învăţa a se teme de Domnul, Dumnezeul vostru, în toate zilele câte vor trăi ei pe pământul spre care voi treceţi Iordanul ca să-l moşteniţi”.**

„Auzi că a scris legea. Şi că a poruncit preoţilor aleşi şi bătrânilor ca după trecerea anului al şaptelea, în vremea iertării în Sărbătoarea Corturilor, să adune pe toţi, tineri şi bătrâni, femei şi copii, şi fiind ei adunaţi, să le-o citească. Că aveau să se scurgă mulţi ani şi nu uşor de numărat până se va arăta luminând Hristos şi va veni timpul întrupării o poate afla cineva din trebuinţa de-a se citi după şapte ani. Căci prin numele şapte, Scriptura dă de înţeles mulţimea. […] Observă că în cei şapte ani dinainte de iertare, adică în timpurile dinainte de întrupare, legea nu se va citi. Căci a nu se citi ea deloc e una cu a nu se putea înţelege, chiar dacă o citeşte poate cineva. De aceea ea s-a făcut cunoscută, precum am spus, celor mici şi mari, când a venit vremea iertării”[432].

14: **Şi a zis Domnul către Moise: „Iată, zilele morţii tale s-au apropiat; cheamă-l pe Iosua şi staţi la uşile cortului mărturiei, ca să-i dau porunci”. Şi au venit Moise şi Iosua la cortul mărturiei şi au stat la uşile cortului mărturiei.**

15: **Şi Domnul S-a pogorât într-un nor, şi a stat la uşile cortului mărturiei; iar stâlpul de nor a stat la uşile cortului mărturiei.**

S-au apropiat zilele morţii lui Moise: Legea apune, spre a face loc lui Iosua-Iisus, Plinirea Legii (Matei 5, 17).

16: **Şi a zis Domnul către Moise: „Iată, tu vei adormi împreună cu părinţii tăi, iar poporul acesta se va scula şi se va desfrâna după dumnezeii străini ai ţării în care intră, iar**

[430] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, V
[431] DEUT, p. 240
[432] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, V

pe Mine Mă vor părăsi şi vor călca legământul Meu pe care l-am încheiat cu ei.

17: **În ziua aceea Mă voi aprinde cu mânie-mpotrivă-le şi-i voi părăsi şi-Mi voi întoarce faţa de la ei, iar ei le vor fi altora spre hrană; şi-l vor ajunge mulţime de rele şi de necazuri şi va zice-n ziua aceea: Pentru că Domnul, Dumnezeul meu, nu este-ntru mine, de aceea m-au ajuns relele acestea!…**

18: **Dar Eu Îmi voi întoarce, da, în ziua aceea Îmi voi întoarce faţa de la ei, din pricina tuturor răutăţilor pe care le-au făcut, că s-au dus la dumnezei străini.**

Cuvintele s-ar putea aplica la multe momente din istoria evreilor, când căderile acestora au fost urmate de pedepse; deplin, însă, *întoarcerea feţei Domnului* de la evrei, către neamuri, s-a petrecut după uciderea lui Hristos. S-ar putea obiecta că, în această situaţie, evreii (de fapt, nu toţi, ci doar mare parte dintre ei) nu s-au dus după dumnezei străini, ci au păcătuit printr-un ataşament rigid faţă de Lege, şi aceasta văzută în litera ei. Dar, când respingem Treimea şi lucrarea lui Hristos, mergem după un *alt* dumnezeu, nu după Cel ce ni S-a revelat. Atragem, în plus, atenţia, că astfel de locuri nu se referă doar la poporul evreu, ci se pot aplica oricărui neam, chiar şi celor creştinate!

19: **Iar acum, scrieţi cuvintele acestei cântări şi puneţi-i pe fiii lui Israel s-o înveţe; puneţi-o în gura lor, pentru ca ea, cântarea aceasta, să-Mi fie spre mărturie întru fiii lui Israel.**

20: **Căci Eu îi voi duce la pământul cel bun, cel pentru care M-am jurat părinţilor lor să li-l dau, pământ din care curge lapte şi miere; ei vor mânca şi, săturându-se, se vor îmbuiba şi se vor întoarce către dumnezei străini şi le vor sluji, iar pe Mine Mă vor mânia şi vor strica legământul Meu, cel pe care Eu l-am dat lor.**

21: **Şi va fi că, după ce-i vor ajunge mulţime de rele şi necazuri, cântarea aceasta va fi mărturie-mpotriva lor, căci ea nu va fi uitată din gura lor şi din gura urmaşilor lor; că Eu le cunosc răutatea, câte vor face ei aici şi acum, mai-nainte chiar de a-i fi dus Eu la pământul cel bun pentru care M-am jurat părinţilor lor".**

22: **Şi a scris Moise cântarea aceasta în chiar ziua aceea şi i-a pus pe fiii lui Israel s-o înveţe.**

De remarcat că îmbuibarea premerge apostaziei; legătura e uşor de făcut, chiar dacă prima e un păcat trupesc, iar cea de-a doua unul sufletesc. Vedem, totodată, cum se transmiteau învăţăturile religioase celor din vechime: prin memorarea de cântări, tehnică valabilă în bună măsură şi astăzi.

23: **Iar Moise i-a poruncit lui Iosua, fiul lui Navi, zicând: „Îmbărbătează-te şi întăreşte-te, că tu eşti cel ce îi vei duce pe fiii lui Israel în ţara pentru care Domnul li S-a jurat, iar El va fi cu tine".**

„În Textul Masoretic acest verset e formulat astfel: *El* (adică Moise, preluat din versetul precedent) *i-a poruncit lui Iosua, fiul lui Navi: Fii tare şi curajos, că tu îi vei duce pe fiii lui Israel în ţara pe care Eu M-am jurat să le-o dau, şi Eu voi fi cu tine*. Evident, personajul e Moise, dar cuvintele sunt ale lui Dumnezeu, rostite însă la persoana întâi. Spre a evita confuzia, unii traducători l-au înlocuit pe *El* (Moise) cu *Domnul*"[433].

24: **După ce Moise a isprăvit de scris în carte până la capăt toate cuvintele acestei Legi,**

25: **le-a poruncit leviţilor care purtau chivotul legământului Domnului, zicând:**

26: **„Luaţi Cartea acestei Legi şi puneţi-o alături de chivotul legământului Domnului, Dumnezeului vostru, şi va fi ea acolo spre mărturie-ntru tine.**

„Deci înţelegi că a poruncit să se pună legea într-o parte a chivotului [lângă el – n. n.] şi nu în mijlocul însuşi, până ce vor veni poruncile cele noi şi prin Hristos, cărora va trebui să le cedeze porunca mai veche, lăsându-le locul din mijloc, iar ea ieşind din slujire, ca să o preia acestea. Dar nu se scoate din sfinţitul chivot. Căci e primită legea prin Moise în Biserici. Dar nu

[433] BBVA, p. 238

s-a pus în locul prim. De aceea s-a retras şi a rămas într-o latură, cedând, cum am spus, poruncilor neasemănat superioare, adică celor dumnezeieşti şi evanghelice prin care Hristos ne-a adus la toată cunoştinţa virtuţilor”[434]. Cuvântul lui Moise continuă:

27: **Că Eu îţi cunosc îndărătnicia şi-nvârtoşarea cerbicei; că, dacă acum, când eu sunt cu voi încă viu, I-aţi stat împotrivă lui Dumnezeu, cum veţi fi altfel după moartea mea?**

28: **Aduceţi-i la mine pe mai-marii seminţiilor voastre şi pe bătrânii voştri şi pe judecătorii voştri şi pe condeierii voştri, pentru ca-n auzul lor să rostesc toate cuvintele acestea şi să le pun înainte-le ca martori cerul şi pământul.**

29: **Că ştiu eu că după moartea mea veţi face tot felul de nelegiuiri şi vă veţi abate de la calea pe care v-am poruncit-o; în zilele cele de apoi vă vor ajunge relele, pentru că voi veţi face răul în faţa Domnului şi-L veţi mânia cu lucrul mâinilor voastre”.**

„Unii cred că, atunci când a încetat (legea) cea dintâi, s-a înjghebat a doua Lege, pentru îndeplinirea căreia a fost încredinţat de Moise în chip special ca urmaş Iisus (Navi), care, după câte cred, preînchipuie pe Mântuitorul nostru, adică poruncile Evangheliei, Care duce totul la desăvârşire”[435].

30: **Şi-n auzul întregii adunări a lui Israel a rostit Moise cuvintele cântării acesteia, până la sfârşit:**

Urmează, în capitolul următor, *Cântarea lui Moise*.

CAPITOLUL 32 – *Cântarea lui Moise.*

Cântarea lui Moise „e una dintre cele mai frumoase pagini poetice ale Vechiului Testament, intrată de timpuriu în cultul creştin. Ea cuprinde relaţia dramatică dintre Domnul (Iahve) şi poporul său cel ales. În ciuda binefacerilor revărsate de Domnul asupră-i, Israel îi devine necredincios prin veşnica sa aplecare spre idolatrie. Mâniat, Domnul îl pedepseşte, dar, bun, nu-l dă pierzării; până la urmă, puterea lui Dumnezeu este aceea care învinge. Comentatorii occidentali notează că textul Versiunii Ebraice e foarte deteriorat, ceea ce face ca traducerile să recurgă deseori la parafraze şi aproximaţii; nu o dată ei recurg la limpezimea *Septuagintei*”[436]. „Acest poem (*cânt*: **ὠδή**, **şirah**) fusese anunţat în 31, 19.21.22; e o *mărturie* împotriva lui Israel. Cântul este o evocare a istoriei poporului evreu şi o pledoarie pentru fidelitate faţă de Dumnezeu. Textul ebraic este poetic prin sintaxă, lexic şi imagini; traducerea grecească a păstrat în mare parte această caracteristică. Titlul *marele cânt* (**μεγάλη ὠδή**) este atestat la Philon din Alexandria (*Leg*. III, 105; *Post*. 121, 167; *Plant*. 59; *Deter*. 114; *Sobr*. 10; *Mut*. 182; *Somn*. II, 191). În cultul mozaic are ca titlu primele cuvinte, **ha'azinu** (*ascultă*); lectura sa se face în şase secţiuni, împreună cu lectura profetică din Isaia (care începe exact la fel: 1, 2). Creştinismul îl preia ca una dintre odele (*cântările*) care au fost alăturate Psaltirii în manuscrisele Septuagintei, cel târziu începând cu sec. al IV-lea, probabil după modelul iudaic. Importanţa sa este atestată de comunitatea de la Qumran, care l-a conservat în mod special, recopiat pe un sul separat. Pentru utilizarea sa frecventă stau mărturie numeroasele fragmente pe papirus din acest text; cel mai vechi dintre ele este papirusul Fuad 266, papirus ebraic de la jumătatea primului veac î. Hr. Textul grecesc al unor versete este confirmat de fragmentele ebraice descoperite la Qumran şi care diferă de Textul Masoretic”[437].

1: **„Ia aminte, cerule, şi voi grăi,**
graiuri din gura mea audă pământul!

[434] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*, V
[435] Origen, *Despre principii*, IV, 3, 12
[436] BBVA, p. 238
[437] SEP 1, pp. 605-606

2: **Rostirea să mi-o aştepte ca pe-o ploaie,**
ca roua să mi se pogoare cuvintele,
ca ploaia răpăind pe păşune,
ca bruma pălind pe căpiţe.

„Puterea cuvântului şi modalităţile lui (line, dulci, aspre sau pedepsitoare) de a rosti”[438].

„Cuvântul lui Dumnezeu se numeşte şi este şi *rouă* şi *apă,* şi *izvor* şi *râu*, precum s-a scris, fiind şi făcându-se acestea după puterea ce se află în cei ce-L primesc. Unora le este rouă, întrucât le stinge fierbinţeala şi lucrarea patimilor, care le încinge trupul de din afară. Celor ce sunt scuturaţi în adânc de frigurile veninului răutăţii le este apă, nu numai întrucât nimiceşte printr-o însuşire contrară ceea ce este opus, ci şi întrucât le dăruieşte putere de viaţă pentru o existenţă fericită. Iar izvor le este celor ce au în ei ca o ţâşnire necontenită deprinderea contemplaţiei, întrucât le dăruieşte înţelepciune. În sfârşit, râu le este celor ce varsă ca un râu învăţătura cucernică, dreaptă şi mântuitoare, întrucât adapă din belşug oameni, dobitoace, fiare şi plante. Şi o face aceasta ca oamenii să se îndumnezeiască, înălţându-se prin înţelesurile celor grăite; cei îndobitociţi de patimi să-şi primească din nou puterea raţiunii naturale, redobândindu-şi omenia prin arătarea sârguincioasă a chipurilor virtuţii; cei însălbăticiţi prin deprinderile şi faptele lor ticăloase să se înmoaie prin îndemnurile dulci şi line şi să revină la blândeţea firii; iar cei deveniţi nesimţitori faţă de cele bune, asemenea plantelor, subţiindu-se prin străbaterea cuvântului în adâncime, să dobândească simţirea spre aducere de roade, iar puterea cuvântului să le fie ca o sevă care-i nutreşte”[439].

3: **Că numele Domnului l-am chemat,**
daţi slavă Dumnezeului nostru!
4: **Dumnezeu: adevărate-s lucrurile Sale,**
toate căile Lui sunt drepte.
Credincios e Dumnezeu, nedreptate nu se află-ntru El;
drept şi sfânt este Domnul.

„Dar spunând sfinţii acestea, n-au cugetat cele omeneşti despre Dumnezeu, ci au cunoscut că cuvântul *credincios* are în Scriptură un îndoit înţeles: unul arătând pe cel ce crede, altul pe cel vrednic de crezare. Primul se potriveşte oamenilor, al doilea lui Dumnezeu”[440]. La fel se va întâmpla cu orice atribut: când se referă la Dumnezeu, el capătă un alt înţeles decât pus în legătură cu oamenii.

5: **Greşit-au: nu sunt ai Săi fiii cei cu prihană**
– neam îndărătnic şi răzvrătit.
6: **Cu acestea-I răsplătiţi voi Domnului,**
popor nebun şi nemintos?
Oare nu e El, Tatăl tău, Cel ce te-a agonisit,
Cel ce te-a făcut şi te-a zidit?

„Dacă cineva vrea să ştie în ce chip numim pe Dumnezeu Tată, să asculte pe bunul pedagog Moisi, care zice: *Nu însuşi Tatăl tău te-a dobândit şi te-a făcut şi te-a zidit?* […] Harul profetic a arătat foarte clar că nu-L numim Tată prin fire, ci prin har şi poziţie”[441].

7: **Aduceţi-vă aminte de zilele veacului,**
socotiţi anii-ndărăt din neam în neam;
întreabă-l pe tatăl tău şi-ţi va povesti,
întreabă-i pe bătrânii tăi şi-ţi vor spune:

„Deci dacă nu voieşti să te amăgeşti […], ţine smerenia de care ai folos, nefăcând nimic fără să întrebi pe Părinţii duhovniceşti. Şi, cu harul lui Dumnezeu, nu vei rătăci”[442]. „Nicăieri

[438] BBVA, p. 238
[439] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre cunoştinţa de Dumnezeu*, 167
[440] Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, II, 6
[441] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, VII, 8
[442] Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovniceşti*, 344

nu vei afla Scriptura poruncind cuiva să facă ceva de la sine. Căci a nu cere sfat e mândrie. Şi unul ca acesta este duşman al lui Dumnezeu”[443]. E şi un alt îndemn cuprins aici, acela de a stărui în cercetarea Scripturii: „Dacă citim o dată, de două ori, şi nu înţelegem ceea ce citim, să nu ne trândăvim, ci să stăruim, să medităm, să întrebăm. [...] Cunoştinţa nu e a tuturora. Să scoatem din izvorul paradisului apă veşnic curgătoare şi prea curată, care saltă spre viaţa veşnică. Să ne veselim, să ne desfătăm fără de saţ, căci are un har nesfârşit”[444].

8: **Atunci când Cel-Preaînalt a împărţit neamurile,**
când i-a semănat pe fiii lui Adam,
a pus hotarele neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu;

După numărul îngerilor lui Dumnezeu: „În Textul Masoretic: *după numărul fiilor lui Israel*. Toţi exegeţii însă (inclusiv Ernest Wright) sunt de acord că textul Septuagintei *reflectă, în mod aproape sigur, textul original ebraic*. El se află în consonanţă nu numai cu contextul imediat, dar şi cu texte mai îndepărtate cum ar fi Psalmi 81; 88, 7; Daniel 10, 13, din care reiese că Dumnezeu i-a rânduit fiecărui neam un înger păzitor şi că toate entităţile cereşti, oricare le-ar fi numele şi rangul, se află în subordinea lui Dumnezeu. Apostolul Pavel va folosi această temă în Epistola către Evrei, capitolele 1 şi 2, spre a demonstra că, în calitatea Sa de Fiu al lui Dumnezeu (şi, deci, El Însuşi Dumnezeu), Iisus Hristos e mai presus de toate entităţile cereşti. De notat că numeroşi traducători din ebraică (RSV, BJ, RADU, GALA) au preferat textul Septuagintei, în timp ce alţii (KJV, TOB, OSTY) au rămas pe Textul Masoretic”[445].

9: **partea Domnului a devenit poporul lui Iacob,**
partea lui de moştenire, Israel.

„Printr-o poruncă dumnezeiască şi veche îngerii sunt împărţiţi pentru purtarea de grijă a fiecărui neam. Dar *partea Domnului* este slava celor credincioşi. Că Domnul sau nu se îngrijeşte de toţi oamenii – şi s-ar explica aceasta, fie că nu poate, lucru care nu-i îngăduit de gândit, pentru că ar fi un semn de slăbiciune; fie că nu vrea, deşi poate, dar şi această idee nu se împacă cu bunătatea Lui; că nu se poate spune că desfătarea L-a făcut nepăsător pe El, Care pentru noi a luat trupul cel pătimitor – sau se îngrijeşte de toţi, idee care I se cuvine, pentru că este Domnul tuturora. Nu este Mântuitor numai pentru unii, iar pentru alţii nu; dar a împărţit fiecăruia, după aptitudinea pe care fiecare o avea, binefacerea Lui”[446]. „Îngerii buni au fost rânduiţi de Atotţiitorul să supravegheze cele de pe pământ după căderea noastră din această stăpânire şi din pricina ei, deşi aceasta nu ni s-a luat deplin, din pricina iubirii de oameni a lui Dumnezeu. Căci hotarele îngerilor, cum zice Moise în cântarea lui, le-a aşezat Dumnezeu după ce a împărţit neamurile. [...] Iar mie mi se pare că de atunci s-a ales numele şi s-a prevestit neamul din care avea să ia trup Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu”[447].

10: **Îndestulatu-l-a pe el în pustie,**
în arzătoare sete, în loc fără apă,
împrejmuitu-l-a şi l-a călăuzit
şi l-a păzit ca pe lumina ochiului Său.

11: **Ca un vultur ce-şi umbreşte cuibul**
întinzându-şi dorul aripelor spre pui,
aşa i-a luat ducându-i pe grumajii Săi.

„Imaginea grandioasă a vulturului care-şi învaţă puii să zboare”[448].

„Dar ce face cu credincioşii? Un lucru foarte minunat, în chip covârşitor mai presus de ceea ce s-a spus mai înainte. Căci Dumnezeu nu se aşează numai pe noi, dându-ne viaţa,

---

443 Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovniceşti*, 535
444 Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 17
445 BBVA, p. 238
446 Clement Alexandrinul, *Stromate*, VII, 6, 4-6, 62
447 Sf. Grigorie Palama, *150 Capete despre cunoştinţa naturală, despre cunoaşterea lui Dumnezeu, despre viaţa morală şi despre făptuire*, 62
448 BBVA, p. 239

încălzindu-ne, păzindu-ne şi veselindu-ne în chip minunat, cum face pasărea cu puii ei. Ci, o, minune a dragostei dumnezeieşti!, ne aşează pe Sine însuşi şi se face pe Sine ca o căruță nouă a noastră, mai presus de înțelegere, prin prisosința nesfârşită a dragostei Sale, păzindu-ne în siguranță şi purtându-ne în chip nespus la bunătățile negrăite şi supralumeşti ale vieții mai presus de ceruri şi pregătindu-ne astfel să ne desfătăm de cele mai presus de fire şi să ne umplem de pace şi să ne odihnim în cele de netălmăcit şi să ne bucurăm şi să gustăm în chip dumnezeiesc şi duhovnicesc şi să ne îndulcim, precum se cuvine, de ele"[449].

12: **Domnul singur i-a povățuit,**
dumnezeu străin nu s-a aflat cu ei.

„Vezi puterea celui Unul şi singur? Nu era cu ei dumnezeu străin, pentru că Domnul singur îi conducea pe ei. Dar Domnul nu călăuzeşte pe cei ce se întorc de la El. Când cineva îi urmează cuiva, înseamnă că s-a întors spre acela. Nevoind, deci, să avem cu noi alt dumnezeu, pe dracul, sau vreo patimă, trebuie să urmăm Celui ce e Unul şi singur, printr-o întoarcere cu mintea spre El"[450].

13: **Urcatu-i-a pe ei la tăria pământului,**
cu roada țarinilor i-a hrănit;
miere din piatră supt-au
şi untdelemn din stâncă vârtoasă,

„Mierea albinelor sălbatice, cu fagurii adăpostiți în clonțani (vezi şi Psalmi 80, 16); untdelemn din măslinii ce cresc în locuri pietroase"[451].

„Iar stânca este trupul lui Hristos, Care a răscumpărat cerul şi toată lumea"[452]. Astfel, prin miere şi untdelemn, ca şi prin elementele din versetul următor, vom înțelege *hrana* euharistică sau pe cea spirituală.

14: **unt de vacă şi lapte de oaie**
cu grăsimea mieilor şi-a berbecilor,
a vițeilor şi-a iezilor,
cu grăsime din măduva grâului;
şi sânge de strugure-au băut: vin.

Vom socoti acestea bunuri duhovniceşti, izvorâte din Stânca Hristos, de care s-au scârbit (mare parte dintre) urmaşii lui Iacov:

15: **A mâncat Iacob şi s-a săturat**
şi s-a lepădat de Cel-Iubit,
s-a îngroşat, s-a îngrăşat şi s-a lăbărțat
şi L-a părăsit pe Dumnezeul Cel ce l-a făcut
şi s-a-ndepărtat de la Dumnezeu, mântuitorul său.
16: **Mântuitu-M-a-ntru [dumnezei] străini,**
întru urâciunile lor M-a amărât;
17: **el nu lui Dumnezeu I-a adus jertfe, ci diavolilor le-a adus,**
dumnezeilor pe care ei nu i-au ştiut,
cei noi şi de curând veniți,
pe care părinții lor nu i-au ştiut.
18: **Pe Dumnezeul Cel ce te-a născut L-ai părăsit**
şi L-ai uitat pe Dumnezeul Care te hrăneşte.
19: **Văzut-a Domnul şi S-a stârnit**
şi prin mânie S-a-ntărâtat asupra fiilor şi fiicelor Sale.
20: **Şi a zis: - Întoarce-voi fața Mea de la ei**

[449] Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, 75
[450] Calist Catafygiotul, *Despre viața contemplativă*, 16
[451] BBVA, p. 239
[452] Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, XLIII, 9

şi le voi arăta cum va fi la urmă;
că neam îndărătnic e acesta,
fii lipsiţi de credincioşie.

„Acolo unde Domnul priveşte e pace şi veselie, iar acolo de unde Domnul îşi întoarce faţa Sa, acolo intră răutatea. Dumnezeu nu vrea să vadă răul, pentru că este bun. Iar dacă Dumnezeu în chip voit îşi întoarce ochii Săi, atunci răutatea se naşte cu putere din pricina necredinţei omeneşti”[453].

21: **Ei Mi-au întărâtat gelozia prin cei ce nu sunt Dumnezeu,**
mânia Mi-au aprins-o prin idolii lor;
le voi întărâta şi Eu gelozia prin cei ce nu-s popor,
printr-un popor nerod îi voi obijdui.

„Versetul va fi citat parţial, din memorie, de Apostolul Pavel în Romani 10, 19”[454].

22: **Că foc s-a aprins din mânia Mea;**
arde-va pân-la iadul cel mai de jos,
va mistui pământul şi roadele lui,
temeliile munţilor le va pârjoli.
23: **Rele voi aduna asupră-le**
şi-ntru ei Îmi voi sfârşi săgeţile toate.
24: **Sleiţi vor fi de foame şi de păsări hulpave**
şi de nevindecată gârbovire;
dinţi de fiară voi trimite-mpotriva lor,
cu mânia târâtoarelor pământului.
25: **Din afară-i va stârpi sabia,**
din lăuntrul cămărilor, frica:
pe tânăr şi pe fecioară,
pe sugar şi pe bătrânul de-alături.

„Dumnezeu nu se mânie, aşa precum gândesc unii; dimpotrivă, de cele mai multe ori ameninţă, dar totdeauna sfătuieşte omenirea şi-i arată ce trebuie să facă. Metoda aceasta este bună; ne înfricoşează, ca să nu păcătuim”[455].

26: **Zis-am: Îi voi împrăştia**
şi voi face să piară amintirea lor dintre oameni…

În pofida numeroaselor ameninţări, oamenii nu au, adeseori, voinţa ori hotărârea de-a urma voinţei divine. „Fiindcă nu este frica lui Dumnezeu înaintea ochilor noştri. Ne-am făcut groapa tuturor răutăţilor şi de aceea am dispreţuit ca pe-o simplă vorbă pedeapsa înfricoşată a lui Dumnezeu”[456].

27: **Aceasta, dacă n-ar fi mânia vrăjmaşilor,**
ca nu cumva aceştia să dăinuie prea mult,
ca nu cumva potrivnicii să sară-asupralor
şi să zică: - Mâna noastră-naltă este
şi nu Domnul a făcut acestea toate…
28: **Că-i neam ce şi-a pierdut capul,**
în ei nu e ştiinţă;
29: **ei n-au gândit ca să-nţeleagă:**
cum să le ia pe toate din veac ce va să vină.

Dumnezeu ne lasă uneori pe mâna vrăjmaşilor, însă, spre a nu se trufi aceia cu puterea lor, îi va lovi şi pe ei. „A rănit boala, a tămăduit credinţa. A văzut că simţământul tău lăuntric nu

[453] Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 70, 1-2
[454] BBVA, p. 239
[455] Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 68, 3
[456] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Cuvânt ascetic*, 27

este lipsit de dorințe evlavioase, dar este bântuit de amânări, şi de aceea a socotit că e mai bine să te dojenească, să nu-ți vatăme mântuirea, ci să-ți grăbească supunerea față de Dumnezeu"[457]. Sfârşitul versetului 29 îndeamnă oamenii să cugete la cele ce vor veni, înțelegând şi viața de aici, dar, mai cu seamă, pe cea viitoare.

30: **Cum oare va fugări unul o mie**
şi doi vor goni zece mii,
dacă Dumnezeu nu şi-ar fi luat mâna de pe ei,
dacă Domnul nu i-ar fi lăsat?
31: **Că dumnezeii lor nu sunt ca Dumnezeul nostru,**
iată ceea ce duşmanii noştri nu pot să priceapă.
32: **Că via lor este din via Sodomei,**
vița lor, din vița Gomorei;
strugurele lor, strugure de fiere,
poamă le e de amărăciune;
33: **vinul lor, suflare de balaur,**
suflare de aspidă ne-mblânzită.

Vița „cea sălbatică şi ucigătoare este diavolul. De la el picură turbare, venin şi mânie […]. Din această vie au cules roade locuitorii Sodomei şi înnebuniți de patimi s-au unit bărbați cu bărbați, împotriva firii. Ei se datoreşte faptul că cei contemporani lui Noe, alunecând în necredință, au fost înghițiți de potop; din rodul ei a sorbit Cain, care şi-a înroşit mâinile şi a mânjit pământul cu sângele unuia dintre frații săi"[458]. Din această vie beau şi ereticii; aceştia „ca îmbătați de vorbării mincinoase, nu ştiu de unde născocite, vomează din comoara rea a inimii lor cele rele"[459]. „*Mânia dracilor este vinul lor şi mânia aspidelor fără vindecare.* (Scriptura) numeşte fierberea plăcerilor trupeşti *vinul dracilor*, iar neascultarea îngâmfată şi disprețuitoare, *vinul aspidelor*"[460].

34: **Oare nu sunt acestea, iată, adunate la Mine,**
pecetluite-n vistieriile Mele?
35: **În ziua răzbunării voi plăti,**
la vremea când piciorul lor va luneca;
fiindcă aproape-i ziua pieirii lor,
ceea ce vi s-a pregătit e de față.
36: **Că Domnul îl va judeca pe poporul Său**
şi Se va pleca spre robii Săi
văzându-i vlăguiți
şi părăsiți în primejdii
şi neputincioşi.

„Primele două versuri se regăsesc întocmai în Psalmi 134, 14"[461].

37: **Atunci a zis Domnul: - Unde sunt dumnezeii lor**
spre care au nădăjduit,
38: **din ale căror jertfe voi mâncați grăsimea**
şi din ale căror turnări beți vinul?
Scoală-se şi să vă ajute
şi să vă fie paveze!

„*Turnări* = libații; acte rituale prin care se vărsa pe pământ sau pe carnea jertfelor vin (sau alte lichide aduse în cinstea zeilor)"[462].

---

[457] Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, LXXIX, 1
[458] Metodiu de Olimp, *Banchetul*, V, 5
[459] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, III
[460] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 54
[461] SEP 1, p. 610
[462] BBVA, p. 240

39: **Vedeți, vedeți că Eu sunt**
şi că-n afară de Mine nu este un alt Dumnezeu;
Eu voi ucide şi voi face viu,
Eu voi răni şi voi vindeca
şi nu-i nimeni care să scoată din mâinile Mele.

„Bine se zice, căci unul este Dumnezeu şi Singurul şi Întâiul. Dar acestea nu se zic spre desființarea Fiului. Să nu fie! Căci şi El este în Cel unul şi Întâiul şi Singurul, ca Cel ce e singur Cuvântul şi Înțelepciunea şi strălucirea Celui unul şi singurul şi întâiul. Căci este şi El întâiul, fiind plinătatea dumnezeirii Celui dintâi şi singurul, adică fiind Dumnezeu întreg şi deplin. Deci nu s-a spus pentru El (pentru desființarea Lui), ci spre a se arăta că nu este altul cum e Tatăl şi Fiul Lui. Acesta este gândul proorocului arătat şi vădit tuturor”[463]. „Deşi ar putea zice cineva că acestea se referă la Tatăl, se potrivesc să se spună şi despre Fiul, deoarece, chiar făcându-Se om, Îşi arată identitatea şi neschimbarea Sa celor ce socotesc că S-a schimbat din pricina trupului şi a devenit altceva”[464]. Pe scurt, mărturisim un Dumnezeu, în trei Ipostasuri. „Fiindcă nici asupra altor neamuri (dintre care şi noi ne-am înălțat la oceanul nemărginit şi îmbelşugat şi la dispoziția tuturor al luminii dumnezeieşti începătoare, revărsată prin dăruire) n-au stăpânit zei străini. Ci unul era Stăpânul tuturor. Şi spre El i-a înălțat pe cei ce I-au urmat prin îngerii care împlinesc slujirea ierarhică pentru fiecare neam”[465]. Iar Dumnezeu Cel unul *va ucide şi va face viu, va răni şi va vindeca*: „Abia după ce trupul a murit şi păcatul a fost smuls din rădăcină, trupul va fi refăcut, întocmai cum este renovat un templu din toate aceleaşi părți, însă nemuritor şi prosper. Pentru că, înainte de a muri, trăia în mod necesar cu trupul şi păcatul, avându-şi înfipte rădăcinile înlăuntrul acestuia, deşi era oarecum îngrădit de cugetul înțelept şi de dojană. După ce am fost luminați prin botez, ar fi trebuit să nu mai săvârşim ceea ce nu este drept, să fie îndepărtat cu totul păcatul de la noi. Dar şi după ce am crezut şi ne-am apropiat de apa sfințirii, adesea ne aflăm în păcate. Nimeni nu se poate mândri că este fără păcat, că nici chiar cu gândul nu păcătuieşte. Prin credință s-a ajuns să se împuțineze şi să se îmblânzească păcatul, să nu mai facă roade vătămătoare, dar n-a fost smuls din rădăcini. Acum reprimăm mlădițele lui, adică gândurile cele rele, ca nu cumva o rădăcină a amărăciunii să dea rod şi să ne aducă necaz, nu permitem să crească şi să se dezvolte bobocii lui, pentru a nu da rod, îi tăiem cu cuvântul, ca şi cu o secure, de lângă rădăcină. Numai în viața viitoare chiar şi gândul cel rău va dispărea”[466]. „Dacă ceea ce este mai bun trebuie să învingă, atunci negreşit că duşmanul va fi ucis. Virtutea va avea biruință împotriva răutății numai atunci când vrăjmaşul ei, prin ajutorul pe care îl vor da acesteia gândurile cele mai bune, va dispărea pentru totdeauna în neființă; iar atunci se va împlini şi ceea ce s-a zis de Dumnezeu prin profeția care zice: *Eu voi ucide şi Eu voi face să fie cineva viu,* şi aceasta pe bună dreptate, fiindcă ceea ce este bun nu poate să trăiască în mine decât numai când este învingător, şi deci viu, prin moartea vrăjmaşului”[467]. „Într-adevăr e un dar al lui Dumnezeu să mori păcatului şi să vezi în duh. Căci cuvântul sfânt ne făgăduieşte că abia prin moarte dobândim viață. […] (Iar) dacă nu rănesc relele din noi înşine, atunci nu voi putea vindeca nici dispoziția iubitoare, otrăvită şi ea din pricina urii. Şi tot aşa şi toate celelalte care mocnesc în noi din pricina răutății, mă gândesc îndeosebi la lupta rea a patimilor şi la războiul cel crunt care se dă între oameni din pricina plăcerilor pătimaşe şi care ne robesc legii păcatului”[468].

40: **Că mâna Mea Mi-o voi ridica în cer**
şi pe dreapta Mea Mă voi jura
şi voi zice: - Viu sunt Eu în veac!

---

[463] Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, III, 6
[464] Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, I, 36
[465] Sf. Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia cerească*, IX, 3
[466] Metodiu de Olimp, *Aglaofon*, XLI
[467] Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire*
[468] Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, VI

„Iar dreapta lui Dumnezeu şi Tatăl este Fiul, prin care ține toate, porunceşte tuturor şi lucrează dumnezeieşte, chemând cele ce nu sunt să se facă şi celor făcute dăruindu-le buna existență. Aşadar taina Mântuitorului nostru a fost primită printr-un jurământ care trebuia să întărească în credință pe moştenitorii făgăduinței”[469].

41: **Că sabia ca pe un fulger Mi-o voi ascuți**
şi mâna Mea va prinde-ntr-însa judecata
şi cu pedeapsă voi plăti vrăjmaşilor Mei,
şi celor ce Mă urăsc le voi plăti.
42: **Săgețile Mi le voi îmbăta de sânge**
şi sabia Mea carne va mânca
şi sânge de răniți şi de robiți,
din capetele capilor duşmani.

„Este lămurit din cele spuse că cei care nu sunt duşmani declarați ai adevărului şi nici nu urăsc Cuvântul, nu-şi vor urî propria lor mântuire; dimpotrivă, vor scăpa de pedepsele pe care le aduce ura”[470]. Altfel, cei răniți de patimi şi robiți păcatului şi falselor credințe vor sângera de sabia lui Dumnezeu, sabie ce desparte pentru totdeauna pe vrăjmaşii credinței de fericirea cea veşnică.

43: **Veseliți-vă, voi, ceruri, împreună cu El,**
Lui să I se-închine toți fiii lui Dumnezeu!
Veseliți-vă, voi, neamuri, împreună cu poporul Său,
întărească-se pentru El toți îngerii lui Dumnezeu!
Că El va răzbuna sângele fiilor Săi
şi cu răzbunare le va plăti vrăjmaşilor Săi,
şi celor ce-L urăsc le va plăti
şi va curăți Domnul pământul poporului Său”.

„Acest verset e formulat astfel în Versiunea Ebraică:
Voi, neamuri, lăudați-l pe poporul Său,
căci El va răzbuna sângele servilor Săi,
răzbunarea o va-ntoarce asupra potrivnicilor Săi
şi va curăța pământul poporului Său.
Versiunea Septuagintei este atestată de manuscrisele de la Qumran, ceea ce i-a făcut, probabil, pe traducătorii BJ s-o adopte ca atare”[471].

Cântarea lui Moise se încheie cu o doxologie; de remarcat că şi neamurile sunt chemate la bucuria preamăririi lui Dumnezeu. Finalul, însă, e în tonul întregii Cântări, făgăduind nimicirea vrăjmaşilor lui Dumnezeu.

44: **Moise a scris această cântare în chiar ziua aceea şi i-a pus pe fiii lui Israel s-o învețe. Şi a venit Moise şi a grăit toate cuvintele acestei Legi în auzul poporului, el şi Iosua, fiul lui Navi.**

45: **Iar după ce Moise a sfârşit de spus toate cuvintele acestea în fața-ntregului Israel, le-a zis:**

46: **„Puneți la inimă toate cuvintele pe care vi le mărturisesc eu astăzi şi porunciți-le fiilor voştri să păzească şi să plinească toate cuvintele acestei Legi;**

47: **că ea nu-i pentru voi doar o vorbă goală, ci e însăşi viața voastră, şi prin cuvântul acesta vă veți îndelunga zilele pe pământul spre care treceți Iordanul ca să-l moşteniți”.**

„Fragmentul cuprins în versetele 45-47 constituie o continuare a textului din capitolul 31, 27. El se referă la cuvintele legii, nu ale cântării. După această paranteză, versetul 48 reia

[469] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, III
[470] Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 69, 2
[471] BBVA, p. 240

cursul narațiunii de la versetul 44”[472].

48: **Tot în ziua aceea a grăit Domnul cu Moise, zicând:**

49: **„Suie-te în muntele acesta Abarim, muntele Nebo, care este în țara Moabului, față-n față cu Ierihonul, şi vezi țara Canaanului, pe care-o dau Eu moştenire fiilor lui Israel,**

50: **şi mori acolo, în muntele pe care te sui, şi te adaugă la poporul tău, în acelaşi chip în care Aaron, fratele tău, a murit în muntele Hor şi s-a adăugat la poporul său,**

51: **pentru că n-ați ascultat de cuvântul Meu în mijlocul fiilor lui Israel, la apa Meribei, la Cadeş, în pustia Sin, pentru că nu M-ați arătat pe Mine sfânt întru fiii lui Israel;**

52: **că vei vedea țara cum îți stă-nainte, dar într-însa nu vei intra”.**

„Textul Masoretic adaugă: *în țara pe care Eu le-o dau fiilor lui Israel*”[473].

Evenimentele reamintite aici sunt descrise la *Cartea Numerii*. Moise va sui pe *Abarim* (= garduri; colțuri), pe muntele *Nebo* (= înălțime; proorocire; contemplare), de unde va privi Canaanul şi unde avea să moară. Pare o pedeapsă faptul că el n-a intrat în pământul făgăduinței. Înclinăm, totuşi, să credem că nu avea nevoie de Canaanul cel văzut acela care s-a învrednicit de contemplarea celor negrăite.

Textul se întrerupe din nou şi va fi reluat în capitolul 34, spre a face loc aici binecuvântării lui Moise. „Prin această binecuvântare, Moise îşi ia rămas bun, înainte de moarte, de la poporul său. Muribunzilor le erau atribuite calități neobişnuite de previziune a viitorului, de aceea binecuvântarea sa capătă o forță deosebită”[474].

CAPITOLUL 33 – *Moise binecuvintează poporul şi prooroceşte.*

1: **Şi iată binecuvântarea cu care Moise, omul lui Dumnezeu, i-a binecuvântat pe fiii lui Israel înainte ca el să fi murit.**

„Această binecuvântare a lui Moise este oarecum asemănătoare cu aceea a lui Iacov (Facerea 49), şi totuşi diferită, în sensul că în *destinele* unor triburi au survenit schimbări. Fiecare seminție este numită, ca şi acolo, cu numele strămoşului”[475]. „*Omul lui Dumnezeu*: denumire pentru prooroci (I Regi 2, 27; 9, 6) sau pentru trimişii Domnului (Judecători 13, 6, 8)”[476].

2: **Şi a zis:**
„Din Sinai venit-a Domnul
şi din Seir ni S-a arătat;
din muntele Paran şi din Cadeş S-a sârguit
cu zeci de mii de îngeri:
de-a dreapta Sa,
împreună cu El.

„Ascetul încercat prin răbdarea necazurilor, curățit prin disciplinarea şi strunirea trupului şi desăvârşit prin îndeletnicirea cu vederile (contemplațiile) înalte, se învredniceşte de mângâierea dumnezeiască. Căci *venit-a Domnul*, zice Moise, *din Sinai*, adică din încercări, *şi s-a arătat nouă din Seir*, adică din osteneli trupeşti; *şi s-a grăbit din muntele Faran, împreună cu zeci de mii de sfinți*, adică din muntele credinței, cu zeci de mii de sfinte cunoştințe”[477]. Pentru a fi mai limpezi acestea, reamintim traducerile numelor proprii de aici: *Sinai* (= munte colțuros; mărăcini); *Seir* (= păros; ispită); *Paran* (= frumusețe; podoabă).

---

[472] DEUT, p. 242
[473] BBVA, p. 240
[474] DEUT, p. 242
[475] BBVA, p. 241
[476] BBVA, p. 241
[477] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre cunoştința de Dumnezeu*, 74

3: **El Şi-a cruțat poporul:**
toți cei sfințiți, sub mâinile Tale,
sub Tine se află.
Din cuvintele Lui au primit Legea
Toți cei sfințiți: „fiii lui Israel; totalitatea poporului ales”[478].
4: **pe care ne-a poruncit-o nouă Moise,**
moştenire adunărilor lui Iacob.
5: **Rege va fi întru cel-iubit,**
că s-au adunat mai-marii neamurilor
împreună cu semințiile lui Israel.

Prin *toți cei sfințiți* înțelegem pe fiii lui Israel sau, mai ales, pe fiii Bisericii, adevăratul *Israel* (= mintea văzătoare de Dumnezeu).

6: **Să trăiască Ruben şi să nu moară;**
şi Simeon să fie mult la număr!”

Iacov avusese cuvinte aspre, la timpul său, pentru Ruben şi Simeon (Facerea 49,3-7). Simeon e pomenit, în acel loc, împreună cu Levi, devenit, din vremea lui Moise, trib sacerdotal.

7: **Şi iată pentru Iuda:**
„Ascultă, Doamne, glasul lui Iuda,
şi fă-l să vină la poporul său;
mâinile sale-l vor face osebit,
Tu îi vei fi ajutor împotriva vrăjmaşilor lui”.

Reamintim că din tribul Iuda avea să Se nască Hristos.

8: **Iar lui Levi i-a zis:**
„Lui Levi dați-i Urimul său
şi Tumimul său, bărbatului celui cuvios
pe care [Domnul] l-a-ncercat la Masa
şi l-a certat la apa Meribei;
9: **celui ce-i zice tatălui său şi mamei sale:**
- Nu te-am văzut!…
şi pe frații săi nu i-a cunoscut
şi pe fiii săi nu i-a ştiut.
Că ei au păzit cuvintele Tale
şi au ținut legământul Tău;

„Nu ne porunceşte să-i urâm fără pricină – asta ar fi o mare nelegiuire! – ci: Când tatăl tău, mama ta, femeia ta, copiii tăi – spune Domnul – vor să-i iubeşti mai mult decât pe Mine, atunci, tocmai pentru aceasta, urăşte-i; că o dragoste ca aceasta pierde şi pe cel iubit şi pe cel ce iubeşte”[479]. „Astfel Domnul ne învață în Evanghelia Sa să nu invocăm pe tatăl de pe pământ, pentru că avem un singur Tată, Care este în ceruri (Matei 23,9)”[480]. Continuă cuvântul pentru Levi:

10: **îi vor arăta lui Iacob hotărârile Tale**
şi Legea Ta lui Israel;
de teama mâniei Tale pune-vor de-a pururi
tămâie pe jertfelnicul Tău.
11: **Binecuvintează, Doamne, puterea lui**
şi primeşte lucrurile mâinilor lui;
frânge şalele vrăjmaşilor săi
ce se ridică împotriva lui

[478] BBVA, p. 241
[479] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, XXXV, 1
[480] Sf. Ciprian al Cartaginei, *Despre rugăciunea domnească*, VIII

şi pe ale celor ce-l urăsc: să nu se mai ridice!”

„Spre deosebire de binecuvântarea rostită de Iacov pentru Levi, care se referă la însuşirile de războinici ale acestui trib, Moise subliniază prerogativele de preoţi ale membrilor tribului lui Levi, în tripla ipostază de cercetători ai oracolului divin, de învățători şi de slujitori la altar”[481].

12: **Iar lui Veniamin i-a zis:**
„Iubit de Domnul, fără de frică va locui:
Dumnezeu în toată ziua umbreşte deasupră-i,
între umerii săi S-a odihnit”.

„Verbul **skiázo** = *a umbri* (figurativ: *a ocroti*) are în limbajul biblic şi o semnificație duhovnicească: prezența sau acțiunea prin care harul sau puterea lui Dumnezeu lucrează asupra oamenilor. Norul care *umbrea* deasupra cortului mărturiei reprezenta una dintre lucrările Domnului asupra Israeliților (Numeri 9, 18, 22; 10, 36). Aceeaşi lucrare se manifestă în Noul Testament: asupra Fecioarei Maria (Luca 1, 35), asupra Sfinților Apostoli pe muntele Tabor (Matei 17, 5; Marcu 9, 7), asupra suferinzilor prin Apostolul Petru (Fapte 5, 15)”[482]. „*Umerii* = metaforă pentru munții sau colinele ce mărginesc o vale în care se afla un sanctuar al seminției lui Veniamin (după unii comentatori, chiar templul din Ierusalim). Metafora însă poate prefigura şi locul anatomic, pe corpul uman, unde se concentrează rugăciunea inimii: acela pe care se odihneşte şoldul lăutei, sub bărbie, sub ochii plecați ai celui ce se roagă, aşa cum va sugera Evagrie Ponticul”[483]. Iacov îi prevesteşte lui Veniamin un viitor războinic (Facerea 49, 27), mai apropiat de ceea ce s-a petrecut cu acest trib, aproape nimicit de israeliți (Judecători, cap. 20).

13: **Lui Iosif i-a zis:**
„Din binecuvântarea Domnului pământul lui,
din roadele cerului şi din rouă
şi din adâncurile izvoarelor de jos;
14: **din roadele pe care soarele**
şi luna le fac să odrăslească,
15: **din ce-i mai bun al munților bătrâni,**
din ce-i mai bun al dealurilor veşnice,
16: **din roadele îmbelşugatului pământ.**
[Darurile] plăcute Celui ce S-a arătat în rug
să vină peste capul lui Iosif,
pe creştetul celui mărit între frați.

„Aluzie la Domnul Cel ce i S-a arătat lui Moise în rugul care ardea fără să se mistuie (Ieşirea 3, 2)”[484].

17: **Cel întâi-născut al taurului, lui fie-i frumusețea;**
şi coarnele inorogului, coarnele lui
- cu ele va împunge neamurile
pân-la marginea pământului.
Acestea sunt zecile de mii ale lui Efraim,
acestea sunt miile lui Manase”.

„Lui Iosif i se atribuie rangul deosebit de întâi născut (deşi acela e Ruben – *n. n.*), comparabil cu un taur ce emană forță şi vigoare. În Vechiul Testament coarnele sunt deseori un simbol al forței. Efraim şi Manase formează împreună casa lui Iosif, care domină triburile din nordul şi din centrul Israelului”[485]. *Inorogul*: „este neclar motivul care a dus la traducerea prin *inorog* (**μονόκερος**) a cuvântului ce pare să indice pur şi simplu un bivol, numit în mod obişnuit

[481] DEUT, p. 242
[482] BBVA, p. 241
[483] BBVA, p. 241
[484] BBVA, p. 241
[485] DEUT, p. 243

în greacă *bou sălbatic*, şi care are două coarne. Alegerea poate fi explicată printr-o imposibilitate de identificare a animalului sau prin recurgerea la un termen care desemna o specie anume de bivol (poate în Egipt) sau prin dorința de a face aluzie la un animal fabulos. Denumirea apare în Septuaginta în pasaje poetice: poemul lui Balaam (Numerele 23, 22), în Psalmi (28, 6; 91, 10 etc.)”[486].

18: **Iar lui Zabulon i-a zis:**
„Veseleşte-te, Zabulon, în ieşirea ta,
şi tu, Isahar, în corturile tale!
19: **Neamuri vor surpa şi [numele Domnului] acolo-l veți chema**
şi veți jertfi jertfele dreptății;
că vei suge bogăția mării
şi mărfurile celor ce locuiesc pe țărmuri”.

„Triburile lui Zabulon şi Isahar erau vecine şi frecventau probabil acelaşi sanctuar de pe Muntele Tabor, aşezat la granița dintre ele. Prosperitatea lor se datorează, între altele, resurselor Mării Mediterane şi Mării Galileii”[487].

20: **Lui Gad i-a zis:**
„Binecuvântat este Cel ce lărgeşte hotarele lui Gad;
ca un leu s-a odihnit,
sfărâmând brațul şi capul.
21: **El şi-a văzut pârga,**
fiindcă acolo li s-a-mpărțit moşie căpeteniilor
celor ce s-au adunat împreună cu mai-marii popoarelor.
Dreptate a făcut Domnul,
şi judecata Sa cu Israel”.

„Gad a ocupat podişul mănos de la este de Iordan, ajutând celelalte triburi să cucerească ținutul Canaanului. Moise a murit la est de Iordan, în teritoriile care aparțineau lui Gad. Versetul 20 elogiază succesele militare ale lui Gad, vezi Numeri 32”[488].

22: **Iar lui Dan i-a zis:**
„Dan, pui de leu
care se aruncă din Vasan”.

„Dan, care inițial s-a stabilit la vest de Beniamin şi la nord de Iuda, a emigrat din acest teritoriu şi s-a aşezat în nordul Israelului, la poalele muntelui Hermon, la marginea Vasanului, vezi Iosua 19, 47; Judecători 18”[489].

23: **Lui Neftali i-a zis:**
„Neftali, sațul roadelor celor bineprimite,
sătul de binecuvântarea Domnului,
Marea şi Miazăziua va moşteni”.

„Neftali ocupa teritoriile muntoase de la nord-vest de Marea Galileii. Versetul se referă la expansiunea spre sud a acestui trib”[490].

„Neftali în tălmăcire înseamnă belşug, îndestulare. Acolo este, aşadar, belşugul, unde este sațiul. Acolo, însă, unde există foamea poftelor, dorința niciodată sătulă, acolo este sărăcie”[491].

24: **Lui Aşer i-a zis:**
„Binecuvântat fie Aşer între fii;
bineprimit va fi de frații săi,

---

[486] SEP 1, p. 614
[487] DEUT, p. 243
[488] DEUT, p. 243
[489] DEUT, p. 243
[490] DEUT, p. 243
[491] Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, XXXVIII, 10

piciorul său în untdelemn şi-l va întinge:
25: **fier şi aramă-i vor fi încălţările;**
tăria ta, cât zilele tale!
Despre Aşer a avut şi Iacov cuvinte ce-i prevesteau belşugul (Facerea 49, 20). Restul binecuvântării se referă la întregul Israel:
26: **Nimeni nu-i ca Dumnezeul celui-iubit,**
Cel ce merge pe ceruri ca să-ţi vină-n ajutor,
Cel ce-ntru tărie-i plin de strălucire.
„*Tărie*: (aici ca la Facerea 1, 6): firmament; bolta cerului”[492].
27: **Puterea lui Dumnezeu te va acoperi;**
jos, sub tăria braţelor veşnice
îl va izgoni de la faţa ta pe vrăjmaş,
zicând: - Piei!…
28: **Şi va locui Israel fără frică**
singur pe moşia lui Iacob,
moşie cu grâu şi cu vin
şi cu cerul doldora de rouă.
29: **Ferice de tine, Israele!**
Care popor este asemenea ţie, mântuit de Domnul?:
cu pavăză te va ocroti Cel ce te ajută;
sabia ta, lauda ta!
Vrăjmaşii tăi te vor înşela,
dar tu vei călca peste grumajii lor!”
Încheiere plină de bune făgăduinţi pentru poporul statornic în dreapta credinţă, cel *mântuit de Domnul*. Desigur, ne gândim la Israel cel adevărat, adică la alcătuitorii Bisericii lui Hristos.

CAPITOLUL 34 – *Moartea lui Moise.*

1: **Şi s-a suit Moise din şesurile Moabului în muntele Nebo, pe vârful Fazga, care este faţă-n faţă cu Ierihonul. Şi Domnul i-a arătat tot ţinutul Galaad, până la Dan,**
2: **şi tot ţinutul lui Neftali şi tot ţinutul lui Efraim şi al lui Manase şi tot ţinutul lui Iuda, până la marea de dincolo de zare,**
3: **şi Neghebul şi împrejurimile Ierihonului, cetatea Palmierilor, până la Ţoar.**
„Conducătorul norodului lui Israil nu poate vedea pământul făgăduinţii, care este nepătimirea, după fuga din Egipt, care este păcatul cu lucrul, nici după trecerea mării, adică a robiei prin poftă şi afecţiune, ci numai după petrecerea în pustie, aşezată între faptele şi mişcările păcatului, trimiţând înainte puterea sa văzătoare şi cercetătoare”[493]. „Modul bazat pe pronie e indicat prin Moise, căci acesta scoate cu iubire de oameni, din rătăcire, pe cei stăpâniţi de răutate şi le arată cu înţelepciune oamenilor căile variate ale ieşirii din cele materiale, stricăcioase şi trupeşti, spre cele dumnezeieşti şi nematerialnice şi netrupeşti, şi-i întăreşte înţelepţeşte cu legile dumnezeieşti”[494].
4: **Şi a zis Domnul către Moise: „Iată ţara pe care M-am jurat lui Avraam, lui Isaac şi lui Iacob, zicând: Seminţiei tale o voi da… Iată, le-am arătat-o ochilor tăi; dar tu întrînsa nu vei intra!”**
5: **Şi a murit Moise, robul lui Dumnezeu, acolo, în ţinutul Moabului, după cum îi**

[492] BBVA, p. 242
[493] Ilie Ecdicul, *Culegere din sentinţele înţelepţilor*, 123
[494] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 50

spusese Domnul.

6: **Şi l-au îngropat în vale, în ținutul Moabului, aproape de templul lui Peor, dar mormântul său nimeni nu-l ştie, nici până-n ziua de astăzi.**

„Mormântul lui Moise rămâne o taină pe seama căreia tradițiile rabinice au făcut numeroase speculații. În general, creştinii admit punctul de vedere că această taină făcea parte din planul lui Dumnezeu, ca nu cumva Evreii, atât de aplecați spre idolatrie, să facă din trupul lui Moise un obiect de adorație, divinizându-l”[495].

„Chiar Moise, conducătorul unui popor atât de mare, nu şi-a putut ajuta luişi, ci, după nenumărate oboseli şi necazuri, după ce a condus poporul patruzeci de ani, a fost oprit să intre în pământul pentru care primise atâtea făgăduințe şi juruințe. Care era pricina? Harul acesta nu i-ar fi fost folositor, ci i-ar fi adus multă pagubă şi ar fi smintit pe mulți iudei. Când Moise i-a scăpat din robia Egiptului, iudeii, părăsind pe Dumnezeu, se uitau numai la Moise şi socoteau că toată scăparea se datorează lui Moise. Până unde credeți că n-ar fi mers cu necredința lor, dacă l-ar fi văzut că-i mai duce şi în pământul făgăduinței? De aceea nici locul mormântului lui Moise nu se cunoaşte”[496].

7: **Şi era Moise de o sută douăzeci de ani când a murit; vederea nu i se înnegurase, nici gura nu i se zbârcise.**

„Cei o sută douăzeci de ani ai lui Moise corespund duratei vieții omeneşti anunțate în Facerea 6, 3”[497].

8: **Şi l-au plâns fiii lui Israel pe Moise, în şesurile Moabului, la Iordan, aproape de Ierihon, timp de treizeci de zile, până s-au sfârşit zilele jelituluiîn plângerea după Moise.**

9: **Iar Iosua, fiul lui Navi, s-a umplut de duhul înțelepciunii, pentru că Moise îşi pusese mâinile peste el. Iar fiii lui Israel i s-au supus şi au făcut aşa cum Domnul poruncise prin Moise.**

„Pentru investirea lui Iosua ca urmaş al lui Moise vezi Numerele 27, 18- 23”[498].

„Vezi că pretutindeni, şi în Vechiul Testament şi în Noul Testament, este acelaşi simbol? Pe timpul lui Moisi, Duhul se da prin punerea mâinilor; şi Petru tot prin punerea mâinilor da Duhul (Fapte 8, 17). Şi peste tine, care ai să te botezi, are să vină darul”[499].

10: **Şi nu s-a mai ridicat în Israel prooroc ca Moise, pe care Domnul să-l fi cunoscut față către față,**

„*Să-l fi cunoscut față către față*: să fi vorbit cu el direct, fără mijlocitori, limpede şi cu urmări”[500].

11: **întru toate semnele şi minunile pe care Domnul l-a trimis să le facă în țara Egiptului, lui Faraon şi slugilor lui şi țării lui întregi,**

12: **precum şi-ntru minunile cele mari şi-ntru mâna cea tare pe care Moise le-a săvârşit în fața-ntregului Israel.**

„Relatarea sobră a morții lui Moise a fost îndelung dezvoltată în tradiția iudaică, precum şi în cea creştină. În tradiția iudaică, ea corespunde unei teme prezente în literatura intertestamentară: Dumnezeu îi răpeşte la Sine pe cei drepți, ca ei să nu fie pradă sorții comune a oamenilor. Moise dispare aşa cum a dispărut Enoh, fără a lăsa vreo urmă vizibilă despre ei. De aceea Părinții vor face din ei profeți eshatologici, martori ai lui Hristos în confruntarea cu Antihristul (pe lângă Moise şi Enoh apare invocat şi Ieremia, la Victorin din Poetovio). Tot la creştini, unele expresii din acest text vor sluji de model în istorisirile morții unor sfinți: trupul nu putrezeşte, mormântul rămâne necunoscut (cf. *Vita Antonii* a lui Atanasie). ♦ Figura lui Moise a făcut obiectul mai multor *monografii* spirituale în Antichitatea iudeo-elenistică şi

[495] BBVA, p. 243
[496] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, V, 4
[497] SEP 1, p. 617
[498] BBVA, p. 243
[499] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele.*, XVI, 26
[500] BBVA, p. 243

creştină, cele mai importante aparţinând lui Philon şi lui Grigorie al Nyssei”[501].

Se presupune că ultima parte a Deuteronomului a fost adăugată de Iosua. Tip al lui Hristos, acesta va duce poporul în Ţara Făgăduinţei. Dar, despre faptele acestuia se va vorbi în Comentariul la Cartea Iosua.

Listă de abrevieri

AB - Dumitru Abrudan şi Emilian Cornițescu, *Arheologie biblică*

[501] SEP 1, p. 616

Adv. haer. – Adversus haereses
Agric. – De agricultura
BBVA - *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania
BJ – La Bible de Jerusalem
BOB – Biblia de la Blaj 1795
C. Cels. – Contra Celsum
Com. Io. – Commentarii in evangelium Ioannis
Congr. – De congressu
Decal. – De decalogo
Deter. – Quod deterius potiori insidiari soleat
DEUT - *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688*, pars V, *Deuteronomium*
Dialogus Her. – Dialogus cum Heraclide
Ebr. – ebraică
EIB – Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
Ep. Serap. – Epistula ad Serapionem
Exh. Mart. – Exhortatio ad martyrium
F – Filocalia
Fuga – De fuga et inventione
GALA – Biblia de la Bucureşti 1938
GN – *Die Bibel im heutigen Deutsche. Die Gute Nachricht des Alten und Neuen Testaments*, Stuttgart, 1982
Gr. – greacă
Her. – Qius rerum divinarum heres sit
Hom. – Homiliae spirituales
Hom. Ex. – Homiliae in Exodum
Hom. Ez. – Homiliae in Ezechielem
Hom. Ies. – Homiliae in Iesu Nave
Hom. Lev. – Homiliae in Leviticum
Hom. Luc. – Homiliae in Lucam
Hom. Num. – Homiliae in Numeros
KJV – King James Version
Leg. – Legatio ad Gaium
LEV - *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688*, pars III, *Leviticus*
Migr. – De migratione Abrahami
Mut. – De mutatione nominum
NUM - *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688,* pars IV, *Numeri*
OSTY – La Bible trad. Osty
PG – Patrologia greacă (ed. Migne)
Plant. – De plantatione
Post. – De posteritate Caini
PSB – Părinți şi Scriitori bisericeşti
Q – *Manuscrisele de la Qumran*
Qu. Num. – Quaestiones in Numeros
RSV – Revised Standard Version
Sacrif. – De sacrificiis Abelis et Caini
SEP 1 - *Septuaginta 1*, *Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*
SINOD – Biblia de la Bucureşti 1914
Sobr. – De sobrietate
Somn. – De somniis

Spec. – *De specialibus legibus*
ŞAGUNA – Biblia de la Sibiu 1858
ŞERBAN – Biblia de la Bucureşti 1688
TEV – Today's English Version
TOB – Traduction Oecumenique de la Bible
Virt. – *De virtutibus*

BIBLIOGRAFIE

A. Sfânta Scriptură

- Biblia sau Sfânta Scriptură, *Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, EIB, Bucureşti, 2001*

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, EIB, Bucureşti 1995

- *Biblia adică Dumnezeeasca Scriptură*, Ediția Sfântului Sinod, Bucureşti, 1914

- *Biblia Hebraica*, Editio quarta emendata opera H. P. Rüger, Stuttgart, 1979

- *Biblia Sacra Vulgata*, Editionem quartam emendatam cum sociis B. Fischer, H. I. Frede. H. F. D. Sparks, W. Thiele, praeparavit Roger Gryson, Stuttgart, 1994

- *Cântarea Cântărilor*, traducere din limba ebraică, note şi comentarii de Ioan Alexandru, în colecția **Bibliotheca Orientalis**, Editura ştiințifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1977

- *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688*, pars I, *Genesis*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 1988

- *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688*, pars II, *Exodus*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 1991

- *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688*, pars III, *Leviticus*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 1993

- *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688*, pars IV, *Numeri*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 1994

- *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688*, pars V, *Deuteronomium*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 1997

- *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688*, pars VI, *Iosue, Iudicum,* Ruth, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2004

- *Monumenta linguae dacoromanorum*, *Biblia 1688*, pars XI, *Liber Psalmorum*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2003

- *Septuaginta*, Edidit Alfred Rahlfs, Stuttgart, 1979

- *Septuaginta 1*, *Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, Dan Sluşanschi, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu; traduceri de: Cristian Bădiliță, Ion Pătrulescu, Eugen Munteanu, Mihai Moraru, Ioana Costa, Colegiul Noua Europă/Polirom, Bucureşti/Iaşi, 2004

- *Septuaginta 2, Iisus Nave, Judecătorii, Ruth, 1-4 Regi*, volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, Dan Sluşanschi, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu; traduceri de: Florica Bechet, Ioana Costa, Alexandra Moraru, Ion Pătrulescu, Cristina Costena Rogobete, Colegiul Noua Europă/Polirom, Bucureşti/Iaşi, 2004

- *Septuaginta 3*, *1-2 Paralipomene, 1-2 Ezdra, Ester, Iudit, Tobit, 1-4 Macabei*, volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu, traduceri de: Francisca Băltăceanu, Gheorghe Ceauşescu, Ştefan Colceriu, Vichi Dumitru, Ştefania Ferchedău, Theodor Georgescu, Octavian Gordon, Lia Lupaş, Colegiul Noua Europă/Polirom, Bucureşti/Iaşi, 2005

- *Septuaginta 4/I*, *Psalmii, Odele, Proverbele, Ecleziastul, Cântarea Cântărilor*, volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu, traduceri de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Florica Bechet, Monica Broşteanu, Ioana Costa, Marius David Cruceru, Cristian Gaşpar, Eugen Munteanu, Ion Pătrulescu, Colegiul Noua Europă/Polirom, Bucureşti/Iaşi, 2006

B. ***Scrieri patristice***

- *Actele martirice*, trad. Ioan Rămureanu, în colecția „**Părinți şi scriitori bisericeşti**" (în continuare, abreviat: PSB), nr. 11, EIB, Bucureşti, 1982

- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Împotriva bogaților răi*, trad. Vasile Goraş, în vol. *Antologie din scrierile Părinților latini*, Editura Anastasia, 2000

- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Despre Sfintele Taine*, *Scrieri II*, trad. David Popescu, PSB 53, EIB, Bucureşti, 1994

- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Scrisori*, *Scrieri II*, trad. David Popescu, în colecția „**Părinți şi scriitori bisericeşti**" (PSB), nr. 53, EIB, Bucureşti, 1994

- Atanasie cel Mare (Sf.), *Cuvânt împotriva Elinilor*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, Bucureşti, 1988

- Atanasie cel Mare (Sf.), *Despre principii*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, Bucureşti, 1988

- Atanasie cel Mare (Sf.), *Epistola despre Sinoade*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, Bucureşti, 1988

- Atanasie cel Mare (Sf.), *Epistolele către Serapion*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, Bucureşti, 1988

- Atanasie cel Mare (Sf.), *Tratat despre întruparea Cuvântului*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, Bucureşti, 1987

- Atanasie cel Mare (Sf.), *Trei Cuvinte împotriva arienilor*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, Bucureşti, 1987

- Atanasie cel Mare (Sf.), *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, *Scrieri II*, trad. Dumitru Stăniloae, PSB 16, EIB, Bucureşti, 1988

- Augustin (Fer.), *Mărturisiri*, *Scrieri alese I*, trad. Ioan Rămureanu, PSB 64, EIB, Bucureşti, 1985

- Barnaba, *Epistola*, trad. D. Fecioru, în *Scrierile Părinților apostolici*, PSB 1, EIB, Bucureşti, 1979

- Boethius, *Scurtă expunere a credinței creştine*, trad. D. Popescu, în Boethius şi Salvianus, *Scrieri*, P.S.B. 72, EIB, Bucureşti, 1992

- Calist Catafygiotul, *Despre viața contemplativă*, trad. D. Stăniloae, în colecția „**Filocalia**" (F), nr. 8, EIB, Bucureşti, 1979

- Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, Bucureşti, 1979

- Calist şi Ignatie Xanthopol, *Cele 100 de Capete*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, Bucureşti, 1979

- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, *Scrieri IV*, trad. D. Stăniloae, PSB 41, EIB, Bucureşti, 2000

- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Despre închinarea şi slujirea în Duh şi Adevăr*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 38, EIB, Bucureşti, 1991

- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Despre Sfânta Treime*, *Scrieri III*, trad. D. Stăniloae, PSB 40, EIB, Bucureşti, 1994

- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Glafire*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 39, EIB, Bucureşti, 1992

- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Zece Cărți împotriva lui Iulian Apostatul*, trad. Constantin Daniel revăzută de Î.P.S. Nicolae Corneanu, Editura Anastasia, 2000

- Chiril al Ierusalimului (Sf.), *Catehezele*, trad. D. Fecioru, EIB, Bucureşti, vol. I – 1943; vol. II - 1945

- Ciprian al Cartaginei (Sf.), *Despre gelozie şi invidie*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de*

limbă latină, PSB 3, EIB, Bucureşti, 1981

- Ciprian al Cartaginei (Sf.), *Despre rugăciunea domnească*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, PSB 3, EIB, Bucureşti, 1981
- Ciprian al Cartaginei (Sf.), *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, PSB 3, EIB, Bucureşti, 1981
- Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către Elini*, *Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 4, EIB, Bucureşti, 1982
- Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, *Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 4, EIB, Bucureşti, 1982
- Clement Alexandrinul, *Stromate*, *Scrieri II*, trad. D. Fecioru, PSB 5, EIB, Bucureşti, 1982
- Clement Romanul (Sf.), *Epistola către Corinteni*, trad. D. Fecioru, în *Scrierile Părinților apostolici*, PSB 1, EIB, Bucureşti, 1979
- Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic în 100 de capete*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Didim din Alexandria, *Despre Duhul Sfânt*, trad. Vasile Răducă, Editura Sofia, Bucureşti, 2001
- Dionisie Areopagitul (Sf.), *Opere complete*, trad. D. Stăniloae, Ed. Paideia, Bucureşti, 1996
- Dorotei (Ava), *Învățături de suflet folositoare*, trad. D. Stăniloae, F 9, EIB, Bucureşti, 1980
- Efrem Sirul (Sf.), *Cuvânt despre preoție*, trad. D. Fecioru, în Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigorie de Nazianz şi Sfântul Efrem Sirul, *Despre preoție*, EIB, Bucureşti, 1987
- Efrem Sirul (Sf.), *Imne I, Imnele Păresimilor, Azimelor, Răstignirii şi Învierii*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 1999
- Efrem Sirul (Sf.), *Imne II, Imnele Naşterii şi Arătării Domnului*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2000
- Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, *Scrieri I*, trad. Teodor Bodogae, PSB 13, EIB, Bucureşti, 1987
- Evagrie Ponticul, *Cuvânt despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Evagrie Ponticul, *Capete despre deosebirea patimilor şi a gândurilor*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Evagrie Ponticul, *Schiță monahicească, în care se arată cum trebuie să ne nevoim şi să ne liniştim*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Filotei Sinaitul, *Capete despre trezvie*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Grigorie al Salonicului (Sf.), *Că toți creştinii îndeobşte trebuie să se roage neîncetat*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie de Nazianz (Sf.), *Cele cinci cuvântări teologice*, trad. D. Stăniloae, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1993
- Grigorie de Nazianz (Sf.), *Despre preoție*, trad. D. Fecioru, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efrem Sirul, *Despre preoție*, EIB, Bucureşti, 1987
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998

- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre facerea omului*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre fericiri*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, Bucureşti, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre înțelesul numelui de creştin, către Armoniu*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre nevoință*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, Bucureşti, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre pruncii morți prematur, către Hierios*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre rugăciunea domnească*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, Bucureşti, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre viața lui Moise*, *Scrieri I*, trad. Ioan Buga, PSB 29, EIB, Bucureşti, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Dialogul despre suflet şi înviere*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *La titlurile Psalmilor*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Marele cuvânt catehetic, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, P.S.B. 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Omilii la Ecclesiast*, *Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, Bucureşti, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, Bucureşti, 1982
- Grigorie Palama (Sf.), *Capete despre cunoştința naturală*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Despre împărtăşirea dumnezeiască*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Despre sfânta lumină*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Omilii I*, traducere Constantin Daniel, revăzută de Laura Pătraşcu şi stilizată de Răzvan Codrescu, Editura Anastasia, Bucureşti, 2000
- Grigorie Palama (Sf.), *150 Capete despre cunoştința naturală*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie Sinaitul (Sf.), *Capete foarte folositoare în acrostih*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Grigorie Sinaitul (Sf.), *Învățătură despre liniştire şi rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Ignatie Teoforul (Sf.), *Epistola către Efeseni*, trad. D. Fecioru, în *Scrierile Părinților apostolici*, PSB 1, EIB, Bucureşti, 1979
- Ilie Ecdicul, *Culegere din sentințele înțelepților*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Ioan Carpatiul, *Cuvânt ascetic şi foarte mângâietor*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Ioan Carpatiul, *Una sută capete de mângâiere*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Ioan Casian (Sf.), *Aşezămintele mânăstireşti*, *Scrieri alese*, trad. Vasile Cojocaru, PSB 57, EIB, Bucureşti, 1990

- Ioan Casian (Sf.), *Convorbiri duhovniceşti*, *Scrieri alese*, trad. David Popescu, PSB 57, EIB, Bucureşti, 1990
- Ioan Casian (Sf.), *Despre cele opt gânduri ale răutății*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Ioan Casian (Sf.), *Despre întruparea Domnului*, *Scrieri alese*, trad. D. Popescu, PSB 57, EIB, Bucureşti, 1990
- Ioan Damaschin (Sf.), *Cele trei tratate contra iconoclaştilor*, trad. D. Fecioru, EIB, Bucureşti, 1998
- Ioan Damaschin (Sf.), *Dogmatica*, trad. D. Fecioru, ediția a II-a, EIB, Bucureşti, 1943
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Cuvânt de sfătuire către Teodor cel căzut*, în vol. *Despre feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creşterea copiilor*, trad. D. Fecioru, EIB, Bucureşti, 2001
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Despre feciorie*, în vol. *Despre feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creşterea copiilor*, trad. D. Fecioru, EIB, Bucureşti, 2001
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Despre mărginita putere a diavolului*, *Despre căință*, *Despre necazuri şi biruirea tristeții*, trad. D. Fecioru, EIB, Bucureşti, 2002
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omiliile despre pocăință*, în Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile despre pocăință* şi Sf. Sofronie al Ierusalimului, *Viața Cuvioasei Maria Egipteanca*, trad. D. Fecioru, EIB, Bucureşti, 1998
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilii la Epistola către Romani*, trad. P. S. Teodosie Atanasiu, revizuită şi îngrijită de Cezar Păvălaşcu şi Cristian Untea, Ed. Christiana, Bucureşti, 2005
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilii la Facere*, trad. D. Fecioru, PSB 21-22, EIB, Bucureşti, vol. I- 1987; vol. II - 1989
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilii la Matei*, trad. D. Fecioru, PSB 23, EIB, Bucureşti, 1994
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilia rostită când a fost hirotonit preot*, trad. D. Fecioru, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efrem Sirul, *Despre preoție*, EIB, Bucureşti, 1987
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Predici la Sărbători Împărăteşti şi Cuvântări de laudă la Sfinți*, trad. D. Fecioru, EIB, Bucureşti, 2002
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Tratatul despre preoție*, trad. D. Fecioru, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efrem Sirul, *Despre preoție*, EIB, Bucureşti, 1987
- Ioan Scărarul (Sf.), *Scara duhovnicescului urcuş*, trad. D. Stăniloae, F 9, EIB, Bucureşti, 1980
- Isaac Sirul (Sf.), *Cuvinte către singuratici*, partea II, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2003
- Isaac Sirul (Sf.), *Cuvinte către singuratici*, partea III, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2005
- Isaac Sirul (Sf.), *Cuvinte despre sfintele nevoințe*, trad. D. Stăniloae, F 10, EIB, Bucureşti, 1981
- Isaia Pustnicul, *Douăzeci şi nouă de cuvinte*, trad. D. Stăniloae, F 12, Ed. Harisma, Bucureşti, 1991
- Isaia Pustnicul, *Fragmente*, trad. D. Stăniloae, F 12, Ed. Harisma, Bucureşti, 1991
- Isichie Sinaitul (Sf.), *Scurt cuvânt de folos sufletului şi mântuitor despre trezvie şi virtute*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Iustin Martirul şi Filosoful (Sf.), *Dialogul cu iudeul Trifon*, trad. Olimp Căciulă, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB 2, EIB, Bucureşti, 1980
- Iustin Martirul şi Filosoful (Sf.), *Apologia întâia*, trad. Olimp Căciulă, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB 2, EIB, Bucureşti, 1980

- Macarie Egipteanul (Sf.), *Omilii duhovniceşti*, trad. Constantin Cornițescu, PSB 34, EIB, Bucureşti, 1992
- Macarie Egipteanul (Sf.), *21 de Cuvântări despre mântuire*, trad. Ioasaf Popa, Editura Anastasia, Bucureşti, 2001
- Marcu Ascetul, *Despre cei ce-şi închipuie că se îndreptează din fapte*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Marcu Ascetul, *Epistolă către Nicolae Monahul*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Marcu Ascetul, *Răspuns acelora care se îndoiesc de Dumnezeiescul Botez*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Ambigua*, *Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 80, EIB, Bucureşti, 1983
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele despre cunoştința de Dumnezeu*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele despre dragoste*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele gnostice*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele teologice*, F 2, ediția a II-a, Ed. Harisma, Bucureşti, 1993
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Cuvânt ascetic*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Epistolele*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 82, EIB, Bucureşti, 1990
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri*, trad. D. Stăniloae, F 2, ediția a II-a, Editura Harisma, Bucureşti, 1993
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Răspunsuri către Talasie*, trad. D. Stăniloae, F 3, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Scrieri despre cele două nevoințe în Hristos*, *Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 82, EIB, Bucureşti, 1990
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatăl nostru*,
- Metodiu de Olimp, *Banchetul sau Despre castitate*, trad. C. Cornițescu, în Sf. Grigorie Taumaturgul şi Metodiu de Olimp, *Scrieri*, PSB 10, EIB, Bucureşti, 1984
- Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau despre înviere*, trad. C. Cornițescu, în Sf. Grigorie Taumaturgul şi Metodiu de Olimp, *Scrieri*, PSB 10, EIB, Bucureşti, 1984
- Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire şi despre cunoştință*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, Bucureşti, 1977
- Nichita Stithatul, *Vederea duhovnicească a raiului*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, Bucureşti, 1977
- Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Origen, *Comentariu la Evanghelia după Ioan*, *Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 7, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Comentariu la Evanghelia după Matei*, *Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 7, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Contra lui Celsus*, *Scrieri alese IV*, trad. T. Bodogae, PSB 9, EIB, Bucureşti, 1984
- Origen, *Convorbirile cu Heraclide*, *Scrieri alese III*, trad. T. Bodogae, PSB 8, EIB,

Bucureşti, 1982
- Origen, *Despre principii*, *Scrieri alese III*, trad. T. Bodogae, PSB 8, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Despre rugăciune*, *Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae şi Nicolae Neaga, PSB 7, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Exortaţie la martiriu*, *Scrieri alese III*, trad. Constantin Galeriu, PSB 8, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Filocalia*, *Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae şi Nicolae Neaga, PSB 7, EIB, Bucureşti, 1982
- Origen, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor*, *Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 6, EIB, Bucureşti, 1981
- Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, *Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 6, EIB, Bucureşti, 1981
- Origen, *Omilii la Cartea Iosua*, *Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 6, EIB, Bucureşti, 1981
- Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, *Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 6, EIB, Bucureşti, 1981
- Origen, *Omilii la Evanghelia după Luca*, *Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae şi N. Neaga, PSB 7, EIB, Bucureşti, 1982
- Paulin de Nola (Sf.), *Harul şi mântuirea (Scrisoare către Amandus)*, trad. Vasile Goraş, în vol. *Antologie din scrierile Părinţilor latini*, Editura Anastasia, 2000
- Petru Damaschin, *Învăţături duhovniceşti*, trad. D. Stăniloae, F 5, EIB, Bucureşti, 1976
- Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, *Scrieri*, trad. D. Popescu, PSB 72, EIB, Bucureşti, 1992
- Simeon Metafrastul (Sf.), *Parafrază la Sfântul Macarie Egipteanul*, trad. D. Stăniloae, F 5, EIB, Bucureşti, 1976
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Cateheze*, *Scrieri II*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 1999
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Cele 225 de capete teologice şi practice*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, Bucureşti, 1977
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Cuvântările morale*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, Bucureşti, 1977
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Discursuri teologice şi etice*, *Scrieri I*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 1998
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Imne, Epistole şi Capitole*, *Scrieri III*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2001
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Metoda sfintei rugăciuni şi atenţiuni*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, Bucureşti, 1979
- Talasie Libianul, *Despre dragoste, înfrânare şi petrecerea cea după minte*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Teodoret al Cirului, *Istoria bisericească*, *Scrieri II*, trad. Vasile Sibiescu, PSB 44, EIB, Bucureşti, 1995
- Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*, trad. D. Fecioru, în *Apologeţi de limbă greacă*, PSB 2, EIB, Bucureşti, 1980
- Teolipt al Filadelfiei, *Cuvinte către filadelfieni*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Teolipt al Filadelfiei, *Cuvinte duhovniceşti, Imne şi Scrisori*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2000
- Teolipt al Filadelfiei, *Despre lucrarea cea ascunsă întru Hristos*, trad. D. Stăniloae, F

7, EIB, Bucureşti, 1977
- Teolipt al Filadelfiei, *Despre ostenelile vieţii călugăreşti*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, Bucureşti, 1977
- Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, trad. D. Popescu, în *Apologeţi de limbă latină,* P.S.B. 3, EIB, Bucureşti, 1981
- Tertulian, *Despre răbdare*, trad. D. Popescu, în *Apologeţi de limbă latină*, P.S.B. 3, EIB, Bucureşti, 1981
- Tertulian, *Despre rugăciune*, trad. D. Popescu, în *Apologeţi de limbă latină*, P.S.B. 3, EIB, Bucureşti, 1981
- Toma de Kempis, *Urmarea lui Hristos*, trad. Dumitru C. Vişan, ediţia a II-a, Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1991
- Vasile cel Mare (Sf.), *Constituţiile ascetice*, *Scrieri II*, trad. Iorgu Ivan, PSB 18, EIB, Bucureşti, 1989
- Vasile cel Mare (Sf.), *Despre Sfântul Duh*, *Scrieri III*, trad. C. Corniţescu şi T. Bodogae, PSB 12, EIB, Bucureşti, 1988
- Vasile cel Mare (Sf.), *Epistole*, *Scrieri III*, trad. C. Corniţescu şi T. Bodogae, PSB 12, EIB, Bucureşti, 1988
- Vasile cel Mare (Sf.), *Omilii la Hexaimeron*, *Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 17, EIB, Bucureşti, 1986
- Vasile cel Mare (Sf.), *Omilii la Psalmi*, *Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 17, EIB, Bucureşti, 1986
- Vasile cel Mare (Sf.), *Omilii şi cuvântări*, *Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 17, EIB, Bucureşti, 1986
- Vasile cel Mare (Sf.), *Regulile mari*, *Scrieri II*, trad. I. Ivan, PSB 18, EIB, Bucureşti, 1989
- Vasile cel Mare (Sf.), *Regulile mici*, *Scrieri II*, trad. I. Ivan, PSB 18, EIB, Bucureşti, 1989
- Varsanufie (Sf.), *Scrisori duhovniceşti*, trad. D. Stăniloae, F 11, Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1990

C. *Lucrări şi studii teologice*

- Abrudan, Dumitru, Emilian Corniţescu, *Arheologie biblică*, EIB, Bucureşti, 1994
- Abrudan, Dumitru, *Cărţile didactico-poetice*, Editura Universităţii „Lucian Blaga”, Sibiu, 2001
- Branişte, Ene, *Liturgica generală*, EIB, Bucureşti, 1985
- Chevalier, Jean, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, Ed. Artemis, Bucureşti, vol. I – 1994; vol. II şi vol. III – 1995
- Coman, I. G., *Patrologie*, EIB, Bucureşti, vol. I – 1984; vol. II – 1985
- Daniel, Constantin, *Pe urmele vechilor civilizaţii*, Ed. Sport-Turism, Bucureşti, 1987
- *Dicţionar biblic*, trad. Constantin Moisa (titlul original: *Nouveau dictionnaire biblique revise*), Editura Stephanus, Bucureşti, vol. I – 1995, vol. II – 1996, vol. III – 1997
- *Dicţionar enciclopedic de Iudaism*, trad. Viviane Prager, C. Litman şi Ţicu Goldstein, Editura Hasefer, Bucureşti, 2000
- Drimba, Ovidiu, *Istoria culturii şi civilizaţiei*, vol. I, Ed. Ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1985
- Eliade, Mircea, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, vol. I, ediţia a II-a, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1992

- Flavius, Josephus, *Antichităţi iudaice*, vol. I, trad. Ion Acsan, Editura Hasefer, Bucureşti, 1999
- Matei, Horia C., *Enciclopedia Antichităţii*, Ed. Meronia, Bucureşti, 1995
- Moldoveanu, Nicolae, *Dicţionar biblic de nume proprii şi cuvinte rare*, Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1995
- Negoiţă, Athanase, *Teologia biblică a Vechiului Testament*, Ed. Credinţa noastră, Bucureşti, 1992
- Prelipcean, Vladimir, Nicolae Neaga, Gh. Barna, Mircea Chialda, *Studiul Vechiului Testament* (pentru Institutele teologice), ediţia a II-a, EIB, Bucureşti, 1985
- Stăniloae, Dumitru, *Teologia morală ortodoxă*, vol. III, EIB, Bucureşti, 1981
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi*, I, *Facerea*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2002
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi*, II, *Ieşirea*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2002
- Usca, Ioan Sorin, Ana Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi*, III, *Leviticul*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2003
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi*, IV, *Numerii*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2003
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi*, V, *Deuteronomul*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2004
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi*, VI, *Iosua*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2004
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi*, VII, *Judecătorii. Rut*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2005
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi*, VIII, *1-2 Regi*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2005
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi*, IX, *3-4 Regi*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2006
- Usca, Ioan Sorin, Ioan Traia, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi*, X, *1-2 Paralipomena*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2007